

Honvédségi Szemle

151. ÉVFOLYAM
2023/ I. SZÁM

A HAZÁÉRT

**A Magyar Honvédség szakmai,
tudományos folyóirata
Kiadja a Honvéd Vezérkar**

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre dandártábornok (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD)
(Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Jobbágy Zoltán ezredes (PhD)

Dr. Király László (Csc)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Lóderer Balázs százados (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)
(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc dandártábornok (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)
(Cseh Köztársaság Rendőri Akadémiája, Prága)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)
(Bournemouth-i Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Trifković (PhD)
(Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

A Zrínyi Kiadó vezetője:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán ny. alezredes

Telefon: +36 30-343-4801; kiss.zoltan@hmzrinyi.hu

Szerkesztő: Havasi Máté

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Mészáros Károly

Könyvszerkesztőség-vezető: Eisrichné Schubert Andrea

Tördelő: Teszár Edit

Szerkesztőségi titkár: Pásztor Júlia

Telefon: 272-02 (HM); 459-5355

e-mail: pasztor.julia@hmzrinyi.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/b

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.
Kreatív Tervező és Sokszorosító Osztály
Felelős vezető: Pásztor Zoltán

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft. webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).
A folyóirat teljes terjedelmében olvasható a honvedsejiszemle.hu oldalon.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlé az MTA Hadtudományi Bizottság „A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.
A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny, Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd, Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja

az Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA)

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk szíves figyelmüket arra, hogy a *Honvédségi Szemle* egyedi elektronikus forrásazonosítóval (Digital Object Identifier – DOI) látja el a tudományos cikkeket. A szerkesztőségbe beérkezett kéziratok publikálásának feltétele éppen ezért egy új ponttal bővült: a *Felhasznált irodalom* jegyzékében lévő bibliográfiai adatok feltüntetése után – amennyiben van – a hivatkozott írás DOI-ját is meg kell adni.

A *Honvédségi Szemle*ben közölt írások automatikusan bekerülnek a Magyar Tudományos Művek Tárába és az MTAKIK REAL, illetve REAL-J repozitóriumába. Arra kérjük Szerzőinket, hogy ennek érdekében regisztrálják magukat a www.m2.mtmt.hu oldalon.

Ha pedig rendelkeznek ORCID-azonosítóval, azt is tüntessék fel minden cikkük elején, a nevük után.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

151. ÉVFOLYAM,
2023/I. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

TARTALOM

FÓKUSZBAN

Benkő Tibor ny. vezérezredes:

A sikeres haderőfejlesztés záloga (1.) 3

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Csengeri János százados:

A multiterműveletek és azok néhány, a légierővel kapcsolatos jellemzője 16

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Veress Csongor Balázs:

Kisebbségi jogok felhasználása hibrid hadviselési eszközként 29

Türke András István:

Macron elnök Afrika-politikája a Száhel-szaharai övezetben
2017–2022 között 41

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Sásik Csaba alezredes:

A katonai szociális munka etikai dilemmái 64

LOGISZTIKA

Éles Péter őrnagy:

A lőszerkeletciklusa a központi tárolástól a rendszerből történő kikerülésig. 80

HADTÖRTÉNELEM

Balla Tibor ezredes:

A magyar királyi Honvédség Ludovika Akadémiát végzett irányítói,
1914–1918 (2.) 91

Fórizs Sándor ny. rendőr dandártábornok:

Honvéd–határőr gyakorlatok 1951–1952-ben 112

FÓRUM

Rakaczki István:

Az orosz káoszelmélet 123

Komáromi Csaba:

Egy műszaki alakulat emlékére 138

Apagyiné Gáspár Jolán:

Európai űrpolitika – a magyar UniSpace-program 148

SZEMLE

*Markovics Milán Mór őrnagy:*A vallás és a biztonság kapcsolatáról a Ludovika Kiadó által megjelentetett
kötet kapcsán ..... 150*Gál Csaba ny. ezredes:*

Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból 154

ABSTRACT 161

Tisztelt Olvasóink!

2023. január 1-jével a Magyar Honvédség szervezeti rendjét érintő változások léptek életbe; e számunk tanulmányai még a régi megnevezéseket tartalmazzák.

a szerk

Benkő Tibor ny. vezérezredes:

A SIKERES HADERŐFEJLESZTÉS ZÁLOGA (1.)

Ha békét akarsz, légy képes annak megőrzésére!

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.1

ÖSSZEFOGLALÓ: A 21. század kihívásaival szembenézni, valamint a kialakult kockázatokat és veszélyeket eredményesen kezelni korszerű, folyamatosan megújuló képességű haditechnikai eszközök nélkül elképzelhetetlen. Ugyanúgy lehetetlen a mindenoldalú biztosítás – többek között az anyagi erőforrások folyamatos rendelkezésre állása – nélkül is, de ebben az esetben nem csupán Montecuccoli híres mondására¹ kell gondolni. Viszont a „pénz, paripa, fegyver” együttese is csak szükséges és elengedhetetlen feltétele a sikeres műveleteknek, hiszen a katonai képesség megteremtésének és folyamatos fenntartásának számtalan² összetevője van. Ezek közül kiemelendő az emberierőforrás-képesség létrehozása és teljes körű biztosítása. Az elmúlt években többek között éppen ezért állította a honvédelmi vezetés a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program középpontjába a nemzete és hazája iránt elkötelezett, lojális embert, magát a jól képzett, korszerű eszközökkel és modern egyéni felszereléssel ellátott katonát.

KULCSSZAVAK: haderőfejlesztés, emberi erőforrás, katonai képesség, korszerű eszközök, modern felszerelés

A SZERZŐRŐL:

Dr. Benkő Tibor ny. vezérezredes (PhD), a Honvéd Vezérkar volt főnöke (2010. jún. 6. – 2018. máj. 16.) és honvédelmi miniszter (2018–2022), a Nemzeti Közszolgálati Egyetem egyetemi magántanára

A HADERŐFEJLESZTÉST KIVÁLTÓ OKOK

Napjainkban még mindig sokan fogalmazzák meg a kérdést: ugyan mi indokolta a Magyar Honvédség ilyen nagymértékű fejlesztését? A válasz szerintem egyszerű és gyakorlatias – de természetesen ehhez értelmezni és értékelni kell a körülöttünk kialakult nemzetközi biztonságpolitikai helyzetet.

¹ A híres hadvezérnek tulajdonított, gyakran idézett mondás szerint a háborúhoz három dolog kell: „pénz, pénz, pénz”. Lásd ennek kapcsán különösen Nagy Levente et al.: *Raimondo Montecuccoli és műve*. In: Raimondo Montecuccoli: A magyarországi török háborúkról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 23. http://real.mtak.hu/92823/7/12_Montecuccoli_Magyarorszag_i_torok_haboruk.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

² Sticz László: A logisztikai munkafolyamatok program alapú támogatása. Doktori (PhD) értekezés. ZMNE, 2010, 63–65. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12192/ertekezés.pdf;jsessionid=B7A4C29EE59513A596DD2E0414DDFDE?sequence=1> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

1. Az első és legfontosabb szempont:

- van egy ország, nevezetesen a mi hazánk, amelynek – mint minden más országnak – megvannak a saját, nemzeti érdekei, és minél erősebb egy ország, annál inkább érvényt tud szerezni érdekei érvényesítésének, ezáltal kevésbé lesz kiszolgáltatva más nemzetek érdekeinek;
- hazánknak vannak olyan értékei, amelyeket elődeink, őseink teremtettek meg számunkra az elmúlt évszázadokban, sokszor súlyos véráldozatok árán, és ezeket az értékeket nemcsak megőriznünk és védenünk kell, hanem tovább is kell gyarapítanunk gyermekeink, unokáink és az utánuk következő nemzedékek számára;
- vannak szeretteink, akikért felelősséggel tartozunk, akiket óvnunk és védenünk kell, hiszen ez a mi dolgunk, a mi kötelességünk, és ki mástól várhatnánk és várnánk el mindezt, ha mi nem tennénk meg minden tőlünk telhetőt saját békénk és biztonságunk megőrzése érdekében.

2. A haderőfejlesztési program elindításának másik alapvető oka, hogy megváltozott, mégpedig jelentős mértékben – és sajnos negatív irányban – a világ, és azon belül térségünk biztonsági helyzete. Rendkívül gyors, éles, sokszor kiszámíthatatlan, újszerű kihívások és fenyegetések jellemzik napjaink biztonságpolitikáját. Ezekhez a romló, biztonsági környezetünkben megjelenő hatótényezőkhez, tendenciákhoz kell sorolnunk:

- a szomszédságunkban zajló orosz–ukrán háborút és a hozzá társítható gazdasági (mindenekelőtt energiabiztonsági) válságot, valamint annak társadalmi, politikai és pénzügyi következményeit;
- a Nyugat-Balkán egyes országai között feszülő ellenérdekeket, adott esetben szembenállást, és a térség szinte folyamatos forrongását;
- az úgynevezett MENA-régióban³ található országok politikai, gazdasági, társadalmi (nemzeti-etnikai, törzsi és vallási) instabilitását és a hozzájuk kapcsolódó, közvetlenül vagy közvetve jóformán egész Európát érintő migrációs válságot.

A fentiekben túl többek között olyan biztonsági kihívásokkal is számolnunk kell, mint:

- a Krím félsziget Oroszország általi annektálásával egyidejűleg⁴ megjelent újszerű hibrid hadviselési forma;
- a napjainkban egyre inkább kihívást jelentő és felerősödő kiberművelési tevékenységek és következményeik;
- az információs műveletek súlypontjának eltolódása és annak felerősödése;
- az éghajlati változások okozta környezeti hatások és következményeik;⁵
- a járványok és különféle egyéb egészségügyi kockázatok megjelenése; ez utóbbira példa egyrészt a 2019-ben kezdődött, az egész világot érintő koronavírus-járvány, amelynek kórokozója még napjainkban is jelen van, és ezért még mindig komoly kockázatot jelent, másrészt a közelmúltban számos helyen felütötte fejét a majomhimlő.⁶

³ Middle East and North Africa – a közel-keleti és észak-afrikai régió.

⁴ 2014. március 16-án egy máig vitatott legitimitású „népszavazást” követően.

⁵ Isaszegi János: A 21. század élettérháborúi a földért, a vízért, az élelemért, a... létezésért. Válságövezetek konfliktusai és háborúi. Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.

⁶ WHO: A majomhimlő hivatalos neve 2022. november 28. óta „mpox”. „Mpox néven hivatkozik ezentúl az Egészségügyi Világszervezet (WHO) az eddig majomhimlőnek nevezett járványos megbetegedésre – derült ki a szervezet hétfői bejelentéséből. A tervek szerint a majomhimlő elnevezést egy év alatt vezetik ki teljesen, addig mindkét néven lehet hivatkozni a betegségre – teszik hozzá a közleményben. A változtatást azzal indokolták, hogy több olyan panaszt kaptak, mely szerint a majomhimlő elnevezés rasszista és megbélyegző.” Majomhimlő – WHO: mpox lesz a betegség új elnevezése. MTI, 2022. 11. 28. <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2022/11/28/majomhimlo-who-mpox-lesz-a-betegseg-uj-elnevezese> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 28.)

Vagyis láthatjuk, hogy biztonságunk megtartása érdekében számtalan feladatot magukban foglaló kihívásokkal kell szembenéznünk, és azok elhárítására különböző képességek megteremtésével és folyamatos rendelkezésre állásával kell számolnunk.

3. A kiváltó okok harmadik helyén a NATO-tagságunkból, vagyis a szövetségi kötelezettségünkben adódó feladatainkat említem. Térségünkre, vagyis Közép-Európa térségére a NATO kettős fenyegetettségi irányt jelöl meg. Mindkettőt kiértékelve és elemezve Magyarországnak és azon belül a Magyar Honvédségnek vannak kiemelt feladatai, amelyek további védelmi képességek megteremtését igénylik.

A NATO első helyen az ún. „*keleti fenyegetés*” kiemelt kockázatait fogalmazta meg, amely tulajdonképpen az orosz fenyegetést jelenti (és ez a fenyegetés napjainkra már valósággá vált). Ebben az irányban a Magyar Honvédség NATO-tagállamként *együtműködési, támogatási és megerősítő feladatokat* lát el. Részese mind a NATO általi „*elrettetés és megerősítés*”⁷ folyamatainak és műveleteinek, mind pedig a walesi csúcserkezetlen elfogadott *Készenléti Akcióterv (RAP)*⁸ alkalmazásának.

A másik irány az ún. „*déli fenyegetettség*” iránya, amely Magyarországot a nyugat-balkáni térség instabilitása miatt közvetlenül is érinti. A NATO ehhez az irányhoz sorolja – különösen a párizsi és a brüsszeli terrortámadásokat követően – az *erősödő terrorveszélyt* és a tömeges *illegális migráció* okozta kihívásokat. Évek óta ebben a veszélyeztetett irányban alkalmazzuk békefenntartó erőnk jelentős részét,⁹ de részt vállaltunk a NATO védelmi segítségnyújtásában, és jelenleg is hozzájárulunk a NATO Déli Regionális Központ katonai megerősítéséhez.

Ezen túlmenően – mint elkötelezett és aktív szövetséges – ebben az irányban Magyarország néhány szomszédos országgal együtt felelősséget érez nemcsak az ország, de a térség biztonságának megőrzéséért is. Többek között ezért hoztuk létre és működtetjük – mint a NATO vezetési elemét – a Székesfehérváron található Közép-európai Többnemzeti Hadosztály-parancsnokságot (HQ MND-C¹⁰) és a Szolnokon települt Regionális Különleges Műveleti Komponensparancsnokságot (R-SOCC¹¹). A felsoroltak alapján látható, hogy Magyarország kiveszi részét a térség békéjének és biztonságának a garantálását szolgáló szövetségi feladatokból, amelyek szintén igénylik a magyar haderő jelentős fejlesztését és erősítését.

A fent említett kockázatoknak és veszélyeknek a jelenléte és felerősödése, valamint a biztonságunkat garantáló feladatok ellátására való alkalmasságunk megteremtése megkövetelte, hogy minél előbb hajtunk végre egy gyors, gyakorlatilag jóformán minden részterületre kiterjedő haderőfejlesztést, amely országunk biztonságának a zálogát jelentő, és az egyre

⁷ „Az elrettetés és a megerősítés mellett Varsóban hangsúlyozták a párbeszéd fontosságát, mert az Oroszországi Föderáció léte realitás Európában.” Siposné Kecskeméthy Klára: NATO-csúcstalálkozó az elrettetés és a védelem jegyében (Varsó, 2016. július 8–9.). Hadtudomány, 2017/1–2., 114–126. https://www.mhht.eu/hadtudomany/2017/2017_1-2/HT_2017_114-126.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

⁸ Readiness Action Plan.

⁹ A honvédség aktuális külföldi katonai missziói. Országgyűlés Hivatala, Infojegyzet, 2020/62., 2020. 10. 02. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_62_honvedsegi_missziok.pdf/9fe7c180-a8a9-8573-c1ed-754bca3e026a?t=1601625018866 (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

¹⁰ Headquarters Multinational Division Centre.

¹¹ Regional Special Operations Component Command.

nagyobb törődést érdemlő *nemzeti ellenálló képesség*¹² (*national resilience*)¹³ megteremtését is szolgálja.

A haderőfejlesztést úgy indítottuk útjára, hogy az a katonai képességek megteremtésének maximális biztosítása mellett szolgálja a hazai hadiipar fejlesztését, az ország gazdasági erősödését, valamint számos új munkahely megteremtésével támogassa a foglalkoztatási politikánkat, annak további erősödését és szilárdságát is.

A haderőfejlesztést kiváltó okokat tehát már megismertük. A következőkben vizsgáljuk meg a haderőfejlesztés főbb összetevőit és mértékét is. Azt az okok felsorolása kapcsán már érzékelhettük, hogy miért nem szabad késlekednünk és miért szükséges a fejlesztéshez mihamarabb hozzálátnunk. De vajon miért kell ilyen széles spektrumú és ilyen nagy volumenű fejlesztést végeznünk, hiszen a program elindításakor már 18 éve tagjai voltunk a NATO-nak, amely a tagországokkal szemben eddig is támasztott követelményeket? Felmerül a kérdés: hol hibáztunk, mit rontottunk el? Miért nem tartottuk fontosnak a honvédelem és azon belül a haderő fejlesztésének ügyét? Vajon a védelem- és biztonságpolitikai kutatások nem voltak eléggé körültekintőek, vagy nem terjedtek ki mindenre? Vagy rossz, helytelen elemzések, esetleg hibás következtetések születtek, aminek következményeként került ilyen helyzetbe az ország fegyveres védelmét ellátni hivatott honvédség? Vagy csupán azt mondtuk, hogy az ország gazdasági helyzete „most” nem teszi lehetővé? Számtalan kérdést lehetne még megfogalmazni, de már ezek alapján is kijelenthetem: szerintem a felsorolt feltételezések mindegyikének van szerepe ebben a kialakult helyzetben, és szerencse, hogy mindezidáig nem fizettünk súlyos árat a mulasztásokért.

Meggyőződésem, hogy a hibákat nemcsak itthon kell keresnünk, hanem a NATO bizonyos stratégiai irányelveiben, valamint azok meghatározásának tartalmi és formai elemeiben is, amelyek nemcsak lehetőségeket adtak a tagállamok politikai döntéshozóinak az egyszerűbb és olcsóbb megoldások választásához, hanem szinte tálcán kínálták azok elfogadását is. Az viszont egyértelműen hazai hiba volt, hogy a NATO kollektív védelmének¹⁴ égisze alatt meghúzódva, félvállról vettük és kezeltük az alapvető szövetségi elvárásokat¹⁵ és az azoknak való megfelelést. Igaz, ebben nagy szerepe volt többek között a NATO – bár gazdaságosnak és ebből a szempontból még logikusnak is tűnő – *Smart Defence* programjának,¹⁶ valamint annak is, hogy elsősorban a missziós feladatokhoz szükséges képesség

¹² 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról. 5. és 7. §. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2021-93-00-00> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 24.)

¹³ Resilience (angol kifejezés) jelentése: rugalmas reagálóképesség; állóképesség; ellenálló képesség; szívósság, rugalmasság.

¹⁴ The North Atlantic Treaty. Washington D.C., 04 April 1949. NATO E-Library, Article 3. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

¹⁵ „A jelen szerződésben kitűzött célok hatatosabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hatatos önségély és kölcsönös segítség útján, fenntartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.” Az Észak-atlanti Szerződés. 1949. 04. 04. NATO E-Library, 3. cikk. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

¹⁶ Lisa Aronsson – Molly O’Donnell: Smart Defense and the Future of NATO: Can the Alliance Meet the Challenges of the Twenty-First Century? Conference Report, Chicago Council on Global Affairs, 03. 28–30. 2012., Chicago, Illinois. https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/Conference_Report.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 20.)

és készenlét fontosságára helyeztük a hangsúlyt – miközben háttérbe szorult az átfogó védelmi képességek erősítése.¹⁷

Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy mind a nemzeti haderő egészének, mind egyes alrendszerének, képességeinek fejlesztése – mint a béke és biztonság egyik alapvető záloga – alapvetően a mi dolgunk, felelőségünk és kötelességünk volt (illetve lett volna) az adott időszakokban – és ezt a jövőben is mindenféleképpen kiemelt kötelességünknek kell tekintenünk.

A MAGYAR HONVÉDSÉG HELYZETE A HADERŐFEJLESZTÉS MEGINDÍTÁSAKOR

Világos kormányzati célkitűzés és miniszterelnöki feladatszabás alapján a honvédelmi tárca azt a feladatot kapta, hogy hozzuk létre a korábbiakban felsorolt biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetések tükrében a kor követelményeinek és kihívásainak megfelelő, korszerű, modern technikai eszközökkel felszerelt, a térség meghatározó erejét felvonultatni képes, jól kiképzett és felkészített, a hazájuk iránt elkötelezett, lojális katonákból álló, nemzeti önerőt jelentő Magyar Honvédséget. Ehhez a kormány a szükséges támogatást biztosítja.

Hogy miért és milyen cél elérése érdekében kell építkeznünk, az a fenti gondolatmenet és érvek ismeretében egyértelmű. Hogy hol, mivel és milyen mértékben kezdjük, milyen ütemezéssel haladjunk, azt az akkori helyzet elemzésének és következtetésekének összegzése adta. Tálás Péter meglehetősen pontos áttekintést adott az évtizedek alatt kialakult alaphelyzetről a *Negyedszázad magyar haderőreform-kísérleteinek vizsgálódási kereteiről*¹⁸ című írásában, mely a Nemzeti Közszolgálati Egyetem *Magyar Biztonságpolitika 1989–2014* című tanulmánykötetében jelent meg.

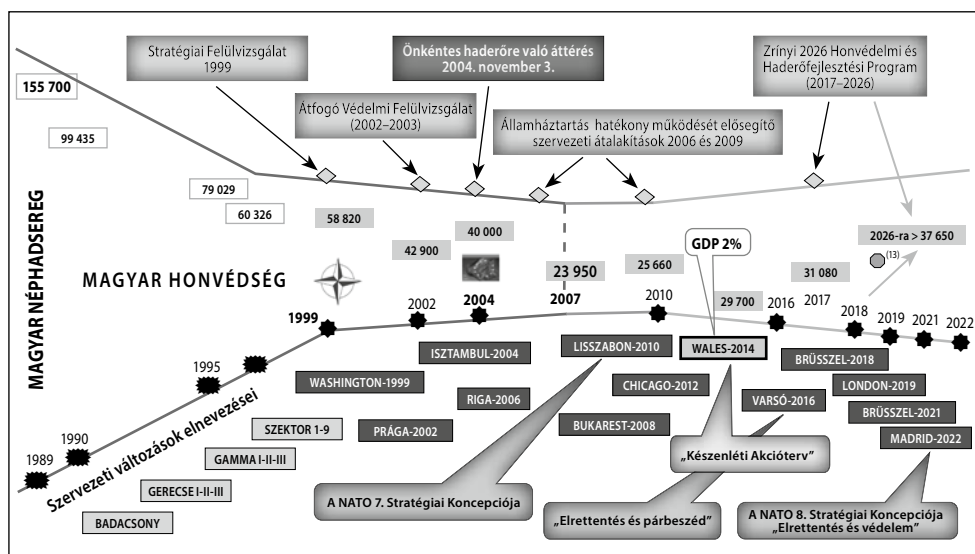
A következőkben néhány ábrával és kiegészítő megjegyzéssel kívánom szemléltetni azt, hogy honnan, milyen alapokról indultunk neki a *Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program*¹⁹ (meghirdetésekor Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program) megvalósításának.

Az 1. ábra a Magyar Honvédség létszámviszonyainak alakulását, valamint a NATO-csúcsértekezletek és azok hazai lekövetésének az eredményeit mutatja. Érdemes megfigyelni, hogy a NATO-csatlakozást követően sem stabilizálódott a helyzet, sőt ellenkezőleg, már volt hivatkozási alap is, ilyen volt például „a NATO majd megvéd bennünket”. Látható, hogy a honvédség kérdését illetően miként tükröződött Magyarország politikai vezetőinek biztonság- és fenyegetettség-percepciója, és miket eredményeztek az úgynevezett haderő-átalakítási vagy haderő-felülvizsgálati események.

¹⁷ A NATO koncepciója 10 év alatt jelentősen megváltozott. 2003-ban még könnyű képességeket felvonultató, expedíciós haderőt kívánt fejleszteni, ezért a nehézfegyverzetet biztosító képességek Magyarországon is zömében felszámolásra vagy jelentős mértékű csökkentésre kerültek. Ezzel szemben 2013-ban a NATO elvárása viszont 180 fokot fordult. A tagországok felé a nehéz képesség fejlesztése és a NATO részére történő felajánlása lett az elvárás.

¹⁸ Tálás Péter: *Negyedszázad magyar haderőreform-kísérleteinek vizsgálódási kereteiről*. In: Tálás Péter – Csiki Tamás (szerk.): *Magyar biztonságpolitika, 1989–2014. Tanulmányok*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 9–22.

¹⁹ „A HM fejezet részére biztosított forrásokon alapulva folytatódik az elmúlt 25 év legátfogóbb és legkomplexebb fejlesztési programja, az 1298/2017. (VI. 2.) Korm. határozatban kihirdetett Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program (Zrínyi 2026 HHP).” <https://www.parlament.hu/irom41/00503/adatok/fejvezetek/13.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 21.)

1. ábra Létszámváltozások a Magyar Honvédségnél (1989–2022) (Szerkesztette a szerző)

Így jutottunk el közel két évtized alatt odáig, hogy az egykor több mint 155 ezer fős Magyar Néphadseregből 2007-re csupán 23 950 főre apadt a Magyar Honvédség létszáma – ez volt létszámkeretünk mélypontja. A helyzetet csak súlyosbította, hogy 2004-ben a sorkatonai szolgálat felfüggesztését és az önkéntes haderőre történő áttérést követően megkezdődött a hadkiegészítés rendszerének drasztikus leépítése, valamint a hadkiegészítéshez kapcsolódó állampolgári kötelezettségek jelentős mértékű lazítása is. Megszűntek a bejelentési kötelezettségek, a kiírások, a lebiztosítások, a mozgósítással és a tartalékos katonákkal közösen végrehajtott gyakorlatok, ezáltal folyamatosan csökkent a rendelkezésre álló kiképzett tartalékos katonák létszáma, ami jelentős kockázati tényezőként hatott az ország védelmi képességére.

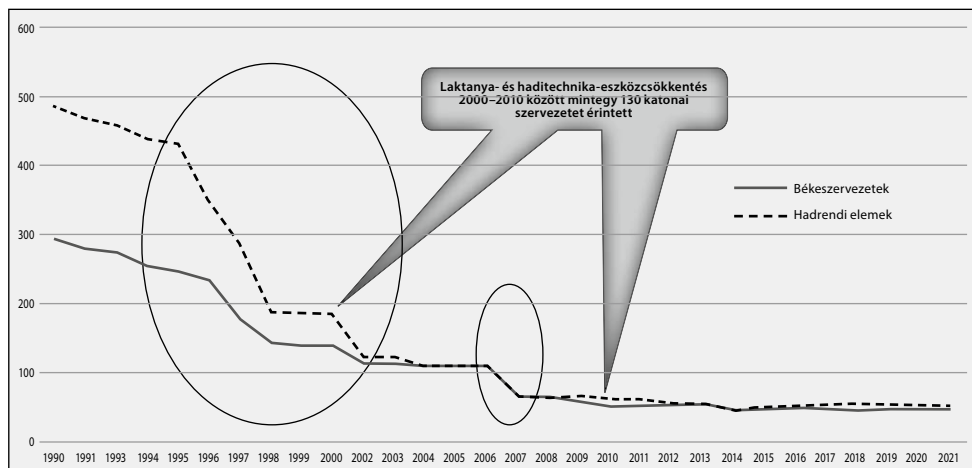
A *Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program* létszámokra vonatkozó célkitűzését országgyűlési határozat²⁰ rögzíti, amely azt mutatja be, hogy a haderőfejlesztésből adódó békeidőszaki feladatok ellátásához – állománykategóriai bontásban – hány fő szükséges.

Összefoglalva: a program végrehajtásának ötödik évében is kijelenthető, hogy 2026-ra – ha a biztonsági környezetünkben további romlás nem következik be, akkor – mintegy 30 ezer aktív szolgálatot ellátó katonára, hozzávetőleg 7-8 ezer honvédelmi alkalmazott-ra, és legalább 20 ezer önkéntes tartalékos katonára lesz szükség. A kitűzött cél 2022 tavaszán továbbra is reális és tartható helyzetet tükrözött, ami azt is megmutatta, hogy a megalkotott és megtett intézkedések egyértelműen a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program céljait szolgálják. A 2026 utáni haderőfejlesztés viszont további létszámokat igényel, hiszen mindezzel még nem lesz megoldva az országvédelemhez feltétlen szükséges kiképzett tartalékos katonák számának elérése és a rövid időn belül minél nagyobb létszámban bevethető erők biztosítása.

²⁰ 25/2018. (X. 31.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A18H0025.OGY> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 21.)

A hadkiegészítés és a tartalékos katonák rendelkezésre állásának és kiképzésének hiányosságaihoz visszatérve el kell ismerni, hogy nem is lett volna nemcsak kívül, de hol és mivel sem, hiszen továbbra is jelentős mértékű volt a laktanyák bezárása és a technikai eszközök számának csökkentése, ami természetesen együtt járt nemcsak a honvédség létszámának további csökkenésével, de jelentős védelmi képességihiányok kialakulásával is.

A következő ábrán – azonkívül, hogy milyen nagyarányú volt a katonai szervezetek megszüntetése és ezáltal nyilván a katonai és a védelmi képességek csökkenése – két fontos dolgot figyelhetünk meg. A nagy volumenű bezárások a NATO-csatlakozás körüli években történtek, majd azt követően 2006–2007-ben, amikor a békeszervezetek száma – és ez a másik mutató, amit megfigyelhetünk – már megegyezett a hadrendi elemek számával.

2. ábra A katonai szervezetek számának alakulása (Szerkesztette a szerző)

Az 1. ábrán megfigyelhető, hogy a *Stratégiai Felülvizsgálat (1999)*, és az *Átfogó Védelmi Felülvizsgálat (2002–2003)*, valamint az *Államháztartás Hatékony Működését Elősegítő Szervezeti Változások (2006 és 2009)* égisze alatt történt nagyarányú csökkentések mellett – amelyekhez hozzájárult a NATO-elvárások szerinti könnyű, expedíciós jellegű, magas bevetettségű haderőstruktúra kialakítása is – elérkeztünk oda, hogy a technikai eszközök is előregedtek, kivonásuk, korszerűsítésük, modernizálásuk időszerevé vált. Nem lehet azt mondani, hogy a katonai vezetés nem foglalkozott volna időben ezzel a kérdéssel, hiszen már 2007-ben az akkori vezérkari főnök részéről, majd 2010-ben az új kormány megalakulását követő második hónapban erről miniszterelnökig menő szóbeli jelentések történtek. A jelentések lényege az volt, hogy már 2009-ben, de legkésőbb 2010-ben döntéseket kell hozni a technikai eszközök további sorsáról.²¹

Vezérkari főnökként 2010 nyarán azt a választ kaptam, hogy a katonai igények jogosak, helytállóak, sőt szükségszerűek, és amint az ország gazdasági helyzete lehetővé teszi, azonnali megvalósítást igényelnek. Ezek után rövid távú célunk nem lehetett más, mint megállítani a katonai képességek további megnyírbálását, a laktanyák bezárását, és „túlélni” azt az időszakot,

²¹ Dönteni kellett arról, hogy az eszközöket kivonjuk a rendszerből, felújítjuk, korszerűsítjük, vagy azokat modernizáljuk, illetve a kivont eszközöket hogyan és mivel pótoljuk.

amíg az ország gazdasági helyzete nem biztosít számunkra zöld utat. A szabad jelzés 2015-ben érkezett meg megfelelő, hosszú távú költségvetési prognózissal együtt, és ezzel kezdetét vehette a már régóta esedékes haderőfejlesztés megtervezése, majd 2017-ben történő beindítása. Időközben a NATO-elvekben is jelentős változások következtek be, mégpedig a korábban könnyű, expedíciós haderő helyett ismét a nehéz képességek iránti elvárások jelentek meg. Többek között – korábban ezért említettem, hogy – nemcsak belső, de külső döntések is hozzájárultak az ország védelmi képességének, ezen belül a honvédség helyzetének alakulásához, valamint ahhoz, hogy milyen mértékű honvédelmi és haderőfejlesztési programra van szükségünk.

A leírtak tükrében végül vessünk egy pillantást a kormányzati ciklusokra jellemző honvédelmi kérdések „fontosságára”.

Terület	1990–1994	1994–1998	1998–2002	2002–2006	2006–2010	2010–2014	2014–2018	2018–2022
Létszám	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↑	↑
Technikai eszközök száma	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↑
Illetmények alakulása	—	—	↑ +58,7%	—	—	—	↑ 2015-től +45%	Katona: 5+5+10+10% +500 e Ft fegyverpénz + hathavi fegyverpénz ↑ HAJ*: +20+5+5+5%
Katonai szervezetek száma	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↑	↑
Költségvetési finanszírozás	↓	↓	↓	↓	—	↓	↑	↑

* HAJ: honvédelmi alkalmazotti jogviszonyban lévők jövedelme

3. ábra A kormányzati ciklusokhoz kapcsolódó honvédségi mutatók (Szerkesztette a szerző)

A 3. ábrán látható nyilak iránya hűen tükrözi a Magyar Honvédség kormányzati ciklusokban elfoglalt helyét. Mindez azt mutatja, hogy az ország védelmét, az állampolgárok biztonságát védeni hivatott szervezet, a Magyar Honvédség, benne a hazájukat szolgáló katonákkal – nem elvitatva más, úgymint egészségügy, oktatás, szociális gondoskodás és egyéb területek fontosságát – az elmúlt évtizedek „mostohagyereke” volt. Mindez nemcsak az anyagi, de az erkölcsi megbecsülés kudarcát is jelentette, ami megváltoztatta a katona társadalmi viszonyait, közösségi helyét, szerepét és társadalmi elfogadottságát. Ebből a helyzetből is ilyen állapotokból kiindulva kellett hozzáfogni a haderőfejlesztés megkezdéséhez.

A HADERŐFEJLESZTÉS BELSŐ TARTALMA

Egy haderőnek az előtte álló feladatok kezeléséhez és megoldásához szükséges képességekkel kell rendelkeznie ahhoz, hogy a korábban felsorolt kihívásoknak meg tudjon felelni. Vagyis már a tervezés megkezdésekor²² elsődleges szempont volt, hogy milyen kompetenciákkal rendelkező katonákra van szükség, és mindezt milyen oktatás, képzés és kiképzés mentén

²² Pölöskei János ezredes: A képességalapú haderőtervezés. Honvédségi Szemle, 2021/6., 36–46. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/633/603> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 23.)

lehet és kell fejleszteni. Milyen képességeket biztosító felszerelések, eszközök, eljárásrendek, anyagi-technikai készletek, milyen parancsnoki vezetési és irányítási rendszerek és eszközök – csak hogy néhány dolgot említsek – kellene, hogy a Magyar Honvédség rendelkezésére álljanak. A legalapvetőbb képességek, amelyeket a haderőtervezésnél kiindulópontként kezeltünk:

- a humán, vagyis az emberi erőforrás mindenoldalú biztosításának és a hozzá kapcsolódó oktatás és képzés, valamint a kiképzés egységének képességszükségletét;
- a haditechnikai eszközök alkalmazói és felhasználói képességigényét;
- az infrastrukturális elhelyezést és a különböző szintű kiszolgálási feladatokat;
- a korszerű irányítást és vezetést biztosító vezetési elemek és eszközök képességszükségletét, és mindezeket rendszerszemléletű²³ megközelítésben.

Emellett – a más országoktól való függőségünk csökkentése érdekében – a hazai hadiipari termelés feltételeinek és a hozzá tartozó kutatás, fejlesztés és innovációs képesség megteremtését is előtérbe kellett helyeznünk. Így alakult ki, hogy a nevezett honvédelmi és haderőfejlesztési programnak két nagy területét különböztethetjük meg.

A program egyik ága – annak honvédelmi része – magáról a katonáról szól, vagyis *magát az embert állítja a középpontba*, az ő felkészítését, a társadalomban elfoglalt helyét és szerepét, megbecsülésének fontosságát hangsúlyozza, valamint a HONVÉDELEM társadalmasításának feladatait, ezen belül is kiemelten a katonai pályára irányítást szolgáló hazafias honvédelmi nevelés formáit és fázisait, továbbá az önkéntes katonai szolgálat feladatait foglalja magában.

A program másik – haderőfejlesztési, ún. *haditechnika és hadiipar* – ágában a haditechnikai eszközök és felszerelések, valamint a szükséges vezetési eszközök és rendszerek beszerzése és kiépítése, a szükséges infrastrukturális beruházások milyensége és mennyisége, az új magyar hadiipar létrehozása, illetve az ehhez szükséges kutatás, fejlesztés és innováció egységét biztosító feladatok szerepelnek.

A program a 2017-es elindításától 2026-tal bezáróan (10 éves fejlesztési terv) határozza meg az elvégzendő feladatokat, de napjainkban már 2032-es kitekintéssel, a 2030-as elgondolások mentén halad annak megvalósítása.

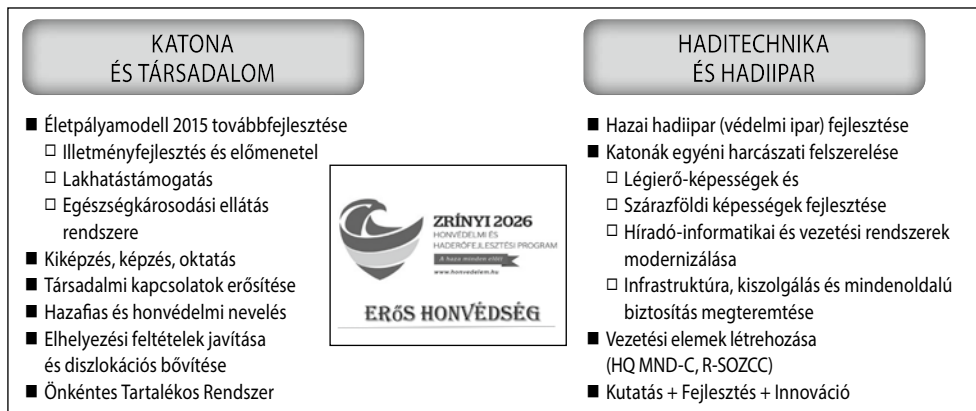
Időközben, 2021-ben Brüsszelben a NATO csúcsertekezletén – még a NATO soron következő, vagyis a nyolcadik stratégiai koncepciója²⁴ előtt – elfogadásra került a NATO 2030-ig tartó „menetrendje”, amelyet tanulmányozva láthatjuk, hogy a nemzeti haderőfejlesztési elgondolásunk teljes mértékben összhangban van a NATO céljaival²⁵ és a NATO-főtitkár, Jens Stoltenberg kijelentésével, miszerint „*ahogy a világ változik, a NATO is változni*

²³ Ludwig von Bertalanffy szerint: „A rendszer egymással kölcsönhatásban álló elemek olyan együttese, amelyre bizonyos rendszertörvények alkalmazhatók. Az elem a rendszer olyan része, összetevője, amelyet az egész vizsgálata érdekében célszerű megkülönböztetni.” Máshol Ludwig von Bertalanffy szerint: „Egy rendszert, legyen az élő organizmus vagy a társadalom, a következők jellemzik: teljesség, növekedés, különbözőség, hierarchikus felépítettség, dominancia, ellenőrzés és verseny.” Idézi Sasvári Péter: Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. In: Sasvári Péter (szerk.): Rendszerelmélet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 33. http://real-eod.mtak.hu/9262/1/Rendszerelmélet_10.36250_00734.02.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 23.) Lásd még Szlovák Éva – Gyarakai F. Frigyes: Rendszerszemlélet. Kislexikon. http://www.kislexikon.hu/renderszerszemlelet_a.html (Letöltés időpontja: 2022. 11. 23.)

²⁴ NATO 2022 – Strategic Concept. <https://www.nato.int/strategic-concept/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 21.)

²⁵ What is NATO 2030? Factsheet, 06. 2021. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 23.)

fog”²⁶ Mi is ilyen gondolatmenet szerint alkottuk meg a programot, és a jövőben is ezt kell követnünk, hogy mindig készen álljunk és képesek legyünk szembenézni a „holnap kihívásaival”²⁷

4. ábra A Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program kiemelt elemei (Szerkesztette a szerző)

A STRATÉGIAI SZINTŰ VEZETÉS-IRÁNYÍTÁS ÉS ELLENŐRZÉS EGYSÉGÉNEK MEGTEREMTÉSE

A program sikeres megvalósításához egy új minisztériumi struktúra lett kialakítva, megszüntetve annak katonai és politikai vezetésű integráltságát. Ezáltal megalakulhatott egy stratégiai szintű önálló katonai vezetési elem, a Magyar Honvédség Parancsnoksága. Ezzel egy időben a minisztériumban a katonai vezetési elem (Honvéd Vezérkar) viszont megszűnt, helyébe a honvédelmi ügyekért felelős szervezeti blokk került létrehozásra, élén a honvédelmi ügyekért felelős államtitkárral (HOÁT). A törvény erejénél fogva²⁸ ebbe a beosztásba csak olyan személy kerülhetett, akinek bár sokéves katonai szakmai felkészültsége és tapasztalata van, de feladatait állami felső vezetőként, nem pedig katonaként látja el. Ezáltal a civil kontrollt is ellátó minisztériumban – bár feladatait „katonai gondolkodással” és szakmai tapasztalattal felvértezve tervezi, szervezi és vezeti –, mégsem lehet kérdés vagy vita arról, hogy ki az első számú katona.

Ugyanakkor a minisztériumon belüli jelenlétével, a miniszteri döntéshozatal állandó és aktív szereplőjeként, katonaszakmai szempontok alapján segítve a minisztérium irányító, feladatszabó és ellenőrző munkáját, támogatja a Magyar Honvédség parancsnoka elgondolásának, a honvédség igényeinek a megvalósítását. Vagyis a HOÁT egyrészt aktív résztvevője a politikai és a katonai feladatok összehangolásának, másrészt a katonai igények szakszerű,

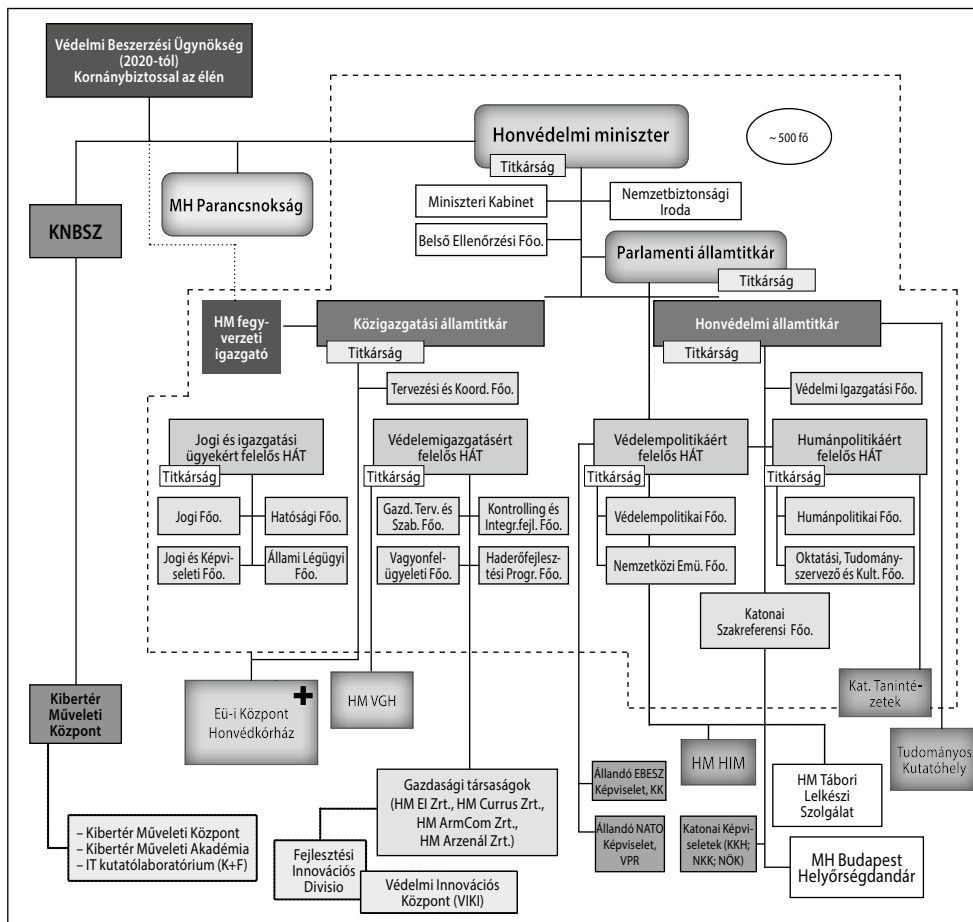
²⁶ NATO 2030: Making a strong Alliance even stronger. <https://www.nato.int/nato2030/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 23.)

²⁷ Szenes Zoltán (szerk.): A mai NATO – A szövetség helyzete és feladatai. HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2021.

²⁸ 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. 13 § (3). Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2100140.TV&searchUrl=/gyorskereso> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 24.)

a minisztériumon belüli állandó képviselőtének, egyben a közigazgatási államtitkárral (KÁT) közösen ellátja a tárca közötti honvédelmi, azon belül a védelemigazgatási feladatokat.

A vezérkari főnökség feladatai – mint stratégiai katonai feladatok – a parancsnoksághoz kerültek. Így egy letisztult, áttekinthető és hatékony stratégiai vezetési szint jött létre egy-egy politikai, közigazgatási és honvédelmi kérdésekkel foglalkozó és a hozzájuk tartozó szakterületükért felelős szervezeti egységekkel.

5. ábra A Honvédelmi Minisztérium szervezete 2019-ben (Szerkesztette a szerző)

Ez a vezetési struktúra és feladatmegosztás biztosította a mindenkoros és időbeni döntéshozatalt, valamint a hozzá tartozó feltételbiztosítás megteremtését, a rugalmas reagálást és a szoros együttműködést a tárcaikkal, illetve a nemzetközi szervezetekkel.²⁹

²⁹ A törvényben meghatározott alapfeladatokon túl biztosította az illegális migráció elleni fellépést, a koronavírus-járványból és az orosz–ukrán háborúból adódó feladatok, továbbá (ezekkel egy időben) a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program időarányos, egyes területeken szükség szerint előrehozott feladatainak megvalósítását is.

Az új minisztériummal szemben hármas alapkövetelmény került meghatározásra:

1. legyen képes a kormány politikai döntései és célkitűzései alapján a felsőszintű katonai vezetés – vagyis a Magyar Honvédség parancsnoka – számára³⁰ pontos, érthető és számonkérhető feladatot meghatározni;
2. teremtsen meg és biztosítsa a Magyar Honvédség számára a meghatározott feladatok végrehajtásához szükséges feltételeket – „pénzt, paripát, fegyvert a katonának”;
3. a civil kontroll ellátása mellett folyamatos ellenőrzéssel kövesse nyomon a biztosított feltételek felhasználásának szakszerűségét és szabályosságát.

A beszerzések lebonyolításáért a Védelmi Beszerzési Ügynökség volt a felelős, amelynek élén a Honvédelmi Minisztérium fegyverzeti igazgatója állt, kormánybiztosi megbízással.³¹

Az előzőekben leírtak – bár röviden, de – lényegi betekintést engedtek a folyamatban lévő honvédelmi és haderőfejlesztési program megvalósításának időszerűségével, a kiváltó okok összefüggéseivel és a program belső tartalmával kapcsolatosan.

A tanulmány következő részében a program honvédelmi ágával, vagyis a katona és a társadalom közötti viszonytal kivánok foglalkozni – mindenekelőtt a katonai életpálya fontosságának vizsgálatára és az életpálya-modell lényegi elemeinek elemző-értékelő bemutatására támaszkodva.

(A tanulmány második részét folyóiratunk 2023/2. számában közöljük.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2004. évi CV. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400105.TV>
- 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.TV>
- 25/2018. (X. 31.) OGY határozat a Magyar Honvédség részletes bontású létszámáról. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A18H0025.OGY>
- 2021. évi XCIII. törvény a védelmi és biztonsági tevékenységek összehangolásáról. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2021-93-00-00>
- 2021. évi CXL. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről. Jogtár. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A2100140.TV&searchUrl=/gyorskereso>
- A honvédség aktuális külföldi katonai missziói. Országgyűlés Hivatala, Infojegyzet, 2020/62., 2020. 10. 02. https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_62_honvedsegi_missziok.pdf/9fe7c180-a8a9-8573-c1ed-754bca3e026a?t=1601625018866

³⁰ Lásd a változást, különösen az alábbi jogszabályok és jogszabályi helyek tartalma kapcsán: A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2004. évi CV. **törvény**. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400105.TV> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 24.); A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. **törvény**, 22. §. Jogtár. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100113.TV> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 24.); A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2021. évi CXL. **törvény** 8. §.

³¹ A Kormány 1325/2018. (VII. 18.) Korm. határozata a nemzeti védelmi ipari és védelmi célú fejlesztésekért, valamint a haderő-modernizáció koordinálásáért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól. Magyar Közlöny, 2018/113., 26 809. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK18113.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 21.); Megalakult a Védelmi Beszerzési Ügynökség. Háború Művészete, 2020. 01. 17. <https://www.haborumuveszete.hu/phirek/9/egyeb-hirek/megalakult-a-vedelmi-beszerzesi-ugynokseg> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 21.)

- A Kormány 1325/2018. (VII. 18.) Korm. határozata a nemzeti védelmi ipari és védelmi célú fejlesztésekért, valamint a haderő-modernizáció koordinálásáért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól. Magyar Közlöny, 2018/113., 26 809. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK18113.pdf>
- Aronsson, Lisa – O'Donnell, Molly: *Smart Defense and the Future of NATO: Can the Alliance Meet the Challenges of the Twenty-First Century?* Conference Report, Chicago Council on Global Affairs, 03. 28–30. 2012., Chicago, Illinois. https://espas.secure.europarl.europa.eu/orbis/sites/default/files/generated/document/en/Conference_Report.pdf
- Az Észak-atlanti Szerződés. 1949. 04. 04. NATO E-Library. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu
- Isaszegi János: *A 21. század élettérháború a földért, a vízért, az élelemért, a... létezésért. Válság-övezetek konfliktusai és háborúi.* Gondolat Kiadó, Budapest, 2015.
- Majomhimlő – WHO: mpox lesz a betegség új elnevezése. MTI, 2022. 11. 28. <https://hirado.hu/kulfold/cikk/2022/11/28/majomhimlo-who-mpox-lesz-a-betegseg-uj-elnevezese>
- Megalakult a Védelmi Beszerzési Ügynökség. Hábortú Művészete, 2020. 01. 17. <https://www.haborumuveszete.hu/phirek/9/egyeb-hirek/megalakult-a-vedelmi-beszerzesi-ugynokseg>
- Nagy Levente – Czigány István – Domokos György – B. Szabó János – Tóth Ferenc: *Raimondo Montecuccoli és műve.* In: Raimondo Montecuccoli: A magyarországi török háborúkról. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 11–33. http://real.mtak.hu/92823/7/12_Montecuccoli_Magyarorszagi_torok_haboruk.pdf
- NATO 2022 – Strategic Concept. <https://www.nato.int/strategic-concept/>
- NATO 2030: Making a strong Alliance even stronger. <https://www.nato.int/nato2030/>
- Pölöskei János: *A képességalapú haderőtervezés.* Honvédségi Szemle, 2021/6., 36–46. <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/633/603>; DOI: 10.35926/HSZ.2021.6.3
- Sasvári Péter: *Rendszerszemlélet és rendszerelmélet.* In: Sasvári Péter (szerk.): Rendszerelmélet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. http://real-eod.mtak.hu/9262/1/Rendszerelmelet_10.36250_00734.02.pdf
- Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO-csúcstalálkozó az elretentés és a védelem jegyében (Varsó, 2016. július 8–9.).* Hadtudomány, 2017/1–2., 114–126. https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2017/2017_1-2/HT_2017_114-126.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2017.27.1–2.114
- Sticz László: *A logisztikai munkafolyamatok program alapú támogatása.* Doktori (PhD) értekezés. ZMNE, 2010. <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12192/ertekezes.pdf;jsessionid=BB7A4C29EE59513A596DD2E0414DDFDE?sequence=1>
- Szenes Zoltán (szerk.): *A mai NATO – A szövetség helyzete és feladatai.* HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 2021.
- Szlovák Éva – Gyaraki F. Frigyes: *Rendszerszemlélet.* Kislexikon. http://www.kislexikon.hu/rendszersemelet_a.html
- Tálás Péter: *Negyedszázad magyar haderőreform-kísérleteinek vizsgálódási kereteiről.* In: Tálás Péter – Csiki Tamás (szerk.): Magyar biztonságpolitika, 1989–2014. Tanulmányok. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014, 9–22.
- The North Atlantic Treaty. Washington D.C., 04 April 1949. NATO E-Library. https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
- What is NATO 2030? Factsheet, 06. 2021. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf
- <https://www.parlament.hu/irom41/00503/adatok/fejzetek/13.pdf>

Csengeri János százados:

A MULTITÉRMŰVELETEK ÉS AZOK NÉHÁNY, A LÉGIERŐVEL KAPCSOLATOS JELLEMZŐJE

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.2

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző a publikációban egy újszerű hadviselési megközelítés, az úgynevezett multitérműveletek (Multi-Domain Operations – MDO, újabban Joint All-Domain Operations – JADO) mibenlétével, előzményeivel és fejlődésével, valamint annak néhány, a légierőre vonatkozó jellemzőjével foglalkozik. Az írásban elsőként szakirodalmi áttekintés olvasható, majd a tárgyalt hadviselési koncepció alapvetései kerülnek összegzésre. Harmadik fő egységként a légierőre vonatkozó jellemzők elemzése következik a közleményben, végül összegzés és következtetések megfogalmazása szerepel benne.

KULCSSZAVAK: multitérműveletek, hadviselés, összhaderőnemi műveletek, légierő

A SZERZŐRŐL:

Csengeri János százados (PhD), egyetemi adjunktus (Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar)

BEVEZETÉS

Az amerikai csapatok 2021. augusztus 30-án kivonultak Afganisztánból,¹ 2021. december 31-én pedig Irakot is elhagyták.² Igaz, Szíriában még folyik a küzdelem az Iszlám Állam terrorszervezet ellen,³ de a terrorizmus vagy nem állami szereplők elleni, gerilla/irreguláris harcmodort alkalmazó felekkel folytatott harc mára már kezd háttérbe szorulni.⁴

Napjainkban ismét az 1947–1991 közötti, általában hidegháborúnak⁵ nevezett időszakhoz közelítő helyzet alakult ki, amikor hasonló vagy közel hasonló képességekkel rendelkező

¹ David Zucchino: The U.S. War in Afghanistan: How It Started, and How It Ended. The New York Times, 07. 10. 2021. <https://www.nytimes.com/article/afghanistan-war-us.html> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 28.)

² Morgan L. Kaplan: The U.S. Withdrawal from Iraq and Its Impact on Baghdad, Erbil, and the Relations Between Them. Istituto per gli Studi di Politica Internazionale (ISPI), 18. 10. 2021. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/us-withdrawal-iraq-and-its-impact-baghdad-erbil-and-relations-between-them-31958> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 28.)

³ Tom O'Connor: Biden Leaves Afghanistan, Pulls Back in Iraq, But U.S. Troops Fight On in Syria. Newsweek, 05. 08. 2021. <https://www.newsweek.com/biden-leaves-afghanistan-pulls-back-iraq-us-troops-fight-syria-1616281> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 28.)

⁴ Csiki Varga Tamás – Tóth Péter: Erő és diplomácia. Az Egyesült Államok stratégiai érdekei és lehetőségei a Biden-kormányzat időszakában. Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések 2021/13., 1–2. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2021_13_Ero%20es%20diplomacia.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 08. 09.)

⁵ Cold War. Britannica. <https://www.britannica.com/event/Cold-War> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 28.)

ellenfelek jelentette kihívások kezelése, illetve az ezek elleni stratégia kidolgozása került előtérbe.⁶ Ez az irányváltás azonban nem 2021-ben kezdődött.

A MULTITÉRMŰVELETEK-KONCEPCIÓ SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉSE

Jellemzően az újszerű, angol nyelvű fogalmakat nem érdemes magyarra fordítani, mert általában nehézkes vagy bugyuta megfogalmazások születnek belőle. Ez a jelenség a tárgyalt fogalomkör esetében is fennáll. Kezdetben 'Multi-Domain Battle (MDB)'-ként⁷ emlegették, aztán 'Multi-Domain Operations (MDO)'-ra⁸ változott a fogalom, mára már az egészen bonyolult, 'Joint All-Domain Operations (JADO)'⁹ kifejezéssel is találkozhatunk a témát kutatva. Ez utóbbi a legfrissebb megnevezése a kezdetben az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi haderőnemétől (Army) származó, mára már a NATO által is átvett¹⁰ hadviselési koncepciónak.

A megközelítésnek már fogalmi meghatározása is van a NATO-ban: két vagy több NATO-tagállam összhaderőnemi kötelékének egyesített tervezésű és szinkronizáltan végrehajtott tevékenysége, amely érinti valamennyi hadviselési teret, és a tevékenység olyan sebességgel történik, amely a küldetés hatékony végrehajtását eredményezi.¹¹ A fogalmi meghatározás ellenére a legújabb elnevezés mögött még nincs kidolgozott koncepció, a tartalom a korábban már említett, a TRADOC által kiadott dokumentumban lelhető fel.

A koncepciók (MDB-2017, MDO-2018) kidolgozása és közreadása elindította, illetve továbblétdítette az újszerű hadviselési módszerrel kapcsolatos gondolkodást, publikálást. A nemzetközi tudományos közlemények között számos, a hadviselési elgondolás különböző területeivel, aspektusaival, összetevőivel kapcsolatos írás megtalálható, idehaza ugyanakkor még eléggé kevés az ezzel a témakörrel foglalkozó írás. A Magyar Tudományos Művek Tárában különböző kulcsszavakkal próbálkozva – e publikáció megírásának ideje alatt – a szerző két írásán^{12, 13} kívül csupán öt, a témával foglalkozó, magyar szerző által írt közlemény regisztrációja található.

⁶ Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. USA Department of Defense. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 29.)

⁷ Multi-Domain Battle: Evolution of Combined Arms for the 21st Century, 2025–2040. U.S. Army TRADOC, 12. 2017. https://www.tradoc.army.mil/wp-content/uploads/2020/10/MDB_Evolutionfor21st.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 06. 29.)

⁸ The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028. Pamphlet 525-3-1, U.S. Army TRADOC, 06. 12. 2018. <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2021/02/26/b45372c1/20181206-tp525-3-1-the-us-army-in-mdo-2028-final.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 29.)

⁹ Theresa Hitchens: Milley Assigns Service Roles In All-Domain Ops Concept. Breaking Defense, 22. 07. 2020. <https://breakingdefense.com/2020/07/milley-assigns-service-roles-in-all-domain-ops-concept/> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 29.)

¹⁰ All-Domain Operations in a Combined Environment. JAPCC, 09. 2021. <https://www.japcc.org/flyers/all-domain-operations-in-a-combined-environment/> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 29.)

¹¹ Uo.

¹² János Csengeri: Multi-Domain Operations – A New Approach in Warfare? International Scientific Journal Security & Future, V/3., 2021, 78–80. <https://stumejournals.com/journals/confsec/2021/3/78.full.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

¹³ János Csengeri: Some Elements of Multi-Domain Operations Regarding Air Power. International Scientific Journal Security & Future, VI/1., 2022, 11–13. <https://stumejournals.com/journals/confsec/2022/1/11.full.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

E kevés között olvasható azonban olyan, amely nagy alapossággal foglalja össze azt a folyamatot, amely elvezetett e koncepció megszületéséhez, illetve bizonyos képet ad annak tartalmáról.¹⁴ Más írás számba veszi az egyes vezető NATO-tagállamok gondolkodását a hadviselési megközelítéssel kapcsolatban, valamint a multitérintegráció kihívásait.¹⁵ Több publikáció pedig összefoglalót ad a NATO légierővel foglalkozó tudásközpontja (Joint Air Power Competence Centre – JAPCC) által 2019-ben a multitérműveletek témakörének szentelt konferenciájáról.^{16, 17}

A MULTITÉRMŰVELETEK-KONCEPCIÓ ALAPVETÉSEINEK ELEMZÉSE

A jelenleg fejlődő hadviselési koncepció megtartja a korábbi összhaderőnemi jelleget, viszont a haderőnemek közötti (azt hiszem, kimondható) szakadékat átívelve nem az ágazatok külön tevékenységére, hanem azok valódi egyesítésével a különböző hadviselési terekben (*domain*) kifejtett hatásokra kíván összpontosítani.

Ahogy egy helyen fogalmazznak, úgy is tekinthető: nem a haderőnemek tevékenységének elkülönítése, dekonfliktálása a cél, hanem a valódi összehangolás, a tényleges szinergia megteremtése.¹⁸ Habár a szemléletmód korábbi és a megvalósításra irányuló törekvés egy jó ideje megvan, talán közelebb kerülünk a valódi összhaderőnemiség felé, akár meg is haladva azt, és egy harci kötelék nem komponensekből fog állni, hanem a feladathoz szabott, annak végrehajtására legalkalmasabb összetett kötelék hajthatja azt végre; továbbá valóban előtérbe kerülhet minden téren a hatásközpontú hadviselés.

Az előzőek azonban már a végcél, nem pedig a multitérműveleti koncepció közvetlen alapvetései. Az előzőekben már szintén volt utalás arra, hogy mi az oka az elgondolás kialakulásának és a fókuszváltásnak. Amely esemény köré datálják az új irányvonal kezdetét, az egy 2011-es beszéd, amelyben Martin Dempsey vezérezredes, az akkori amerikai Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke tette fel a kérdést: Mi következik az összhaderőnemiség után?¹⁹

Elsőként az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi haderőneme, annak is a Kiképzési és Doktrinális Parancsnoksága (United States Army Training and Doctrine Command – TRADOC) által 2017-ben kiadott füzet írta le az új hadviselési koncepciót, és ahogy 2014-ben,²⁰ még itt sem jelenik meg konkrét fenyegetés vagy ellenségkép. A 2018-ban kiadott

¹⁴ Fazekas Ferenc et al.: Az átfogó művelettervezés kihívásai a multitér műveletek és a mesterséges intelligencia alkalmazásának tükrében. *Hadtudomány*, 2021/4., 9–14. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/issue/view/744/441> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

¹⁵ Vecsey Mariann: A multidomén integráció lehetőségei és kihívásai. *Hadtudomány*, 2021/4., 27–38. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/issue/view/744/441> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

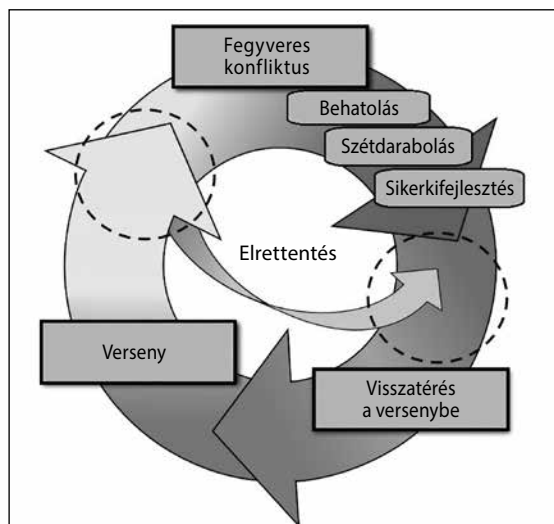
¹⁶ Hegedűs Ernő – Hennel Sándor: Többdimenziós (multidomain) hadműveletek. *Hadtudomány*, 2020/2., 3–27. http://real.mtak.hu/118295/1/003-027_Hegedus_Hennel.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

¹⁷ András Mező: Report on JAPCC Multi-Domain Conference. *Hungarian Defence Review*, 2020/1., 69–78. <http://real.mtak.hu/113945/1/69-78.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

¹⁸ Eliahu Niewood et al.: A New Battle Command Architecture for Multi-Domain Operations. MITRE Center for Technology and National Security, 12. 2019., 2. <https://www.mitre.org/sites/default/files/publications/Joint-All-Domain-Command-Control.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

¹⁹ Jeffrey M. Reilly: Multidomain Operations – A Subtle but Significant Transition in Military Thought. *Air & Space Power Journal*, Spring 2016, 61. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1003670.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

²⁰ David G. Perkins: The Future Army – Win in a Complex World. 07. 11. 2014. https://www.youtube.com/watch?v=9nWn2w2_q5k&ab_channel=WorldAffairsCouncilsofAmerica (Letöltés időpontja: 2022. 06. 30.)

1. ábra Az államok vagy szövetségek közötti állapotok kontinuumja a multitérműveletek értelmezése szerint²¹

TRADOC-füzetben, ahol már a fogalom is megváltozik, egyértelműen megnevezik Oroszországot és Kínát mint elsődleges fenyegetést,²² és ez az irány tovább erősödött a közelmúltban, amikor a NATO tagállamai is elfogadták a Szövetség új stratégiai koncepcióját, melyben Oroszországot a legjelentősebb és közvetlen fenyegetésnek minősítették, Kína pedig a Szövetség érdekeire, biztonságára és értékeire nézve kihívásként jelenik meg.²³

Nem ebben a koncepcióban jelenik meg először a hadviselési tér illetően felosztása,²⁴ de itt már az ideológiai alapot szolgáltatja: a légtér (air), a szárazföld (land), a tengerek (maritime), a világűr (space) és a kibertér (cyberspace), valamint az elektromágneses spektrum (Electromagnetic Spectrum – EMS) mint hadviselési szintér, illetve az ezeken keresztül (*cross-domain*) végrehajtott tevékenységek, elért hatások a szemben álló félén.²⁵ A koncepció a „létezés” elsősorban két végállapotra osztja, az államok vagy szövetségek versenyére (*competition*) és a fegyveres konfliktusra (*armed conflict*).

Később még néhány kategóriát (behatolás – *penetrate*; szétdarabolás – *dis-integrate*; siker kifejlesztése – *exploit*; visszatérés a versenybe – *re-compete*) is felsorol. Ezek az államok vagy szövetségek tevékenységét jellemzik az érdekérvényesítés során, és a stratégiai célok eléréséhez szükségesek.²⁶ A sikeres megvalósítás érdekében a multitérműveleteknek három

²¹ David G. Perkins: Multi-Domain Battle – The Advent of Twenty-First Century War. *Military Review*, 11–12. 2017., 10. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/Multi-Domain-Battle-The-Advent-of-Twenty-First-Century-War.pdf?ver=2017-10-26-160929-763> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 14.)

²² The U.S. Army in Multi-Domain..., vi.

²³ Elfogadták a NATO új stratégiai koncepcióját. *Infostart.hu*, 2022. 06. 29. <https://infostart.hu/kulfold/2022/06/29/elfogadtak-a-nato-uj-strategiai-koncepciojat> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 30.)

²⁴ The Army Capstone Concept – Operational Adaptability: Operating under Conditions of Uncertainty and Complexity in an Era of Persistent Conflict, 2016–2028. Pamphlet 525-3-0, U.S. Army TRADOC, 21. 12. 2009. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA517617.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 06. 30.)

²⁵ The U.S. Army in Multi-Domain..., x.

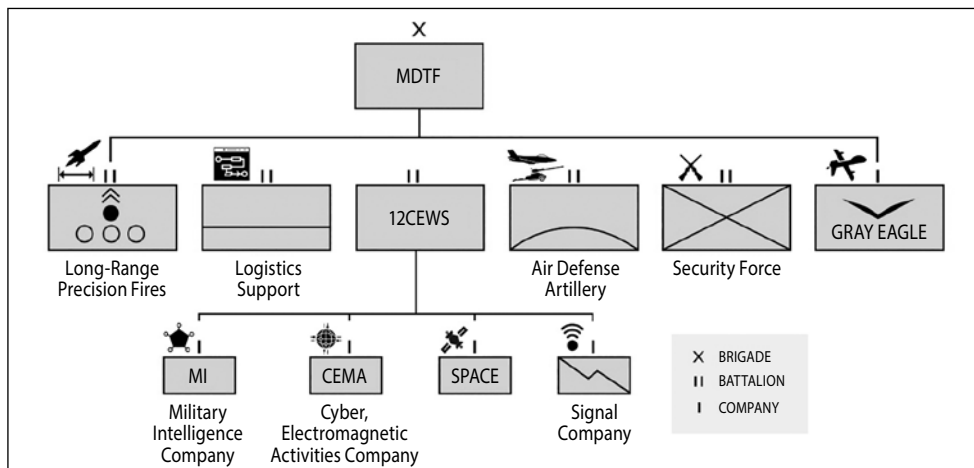
²⁶ Uo. 24–45.

alappillérét határozzák meg, amelyeket további elemekre bontanak. A három alappillér: az erők megfelelő diszlokációja (*calibrated force posture*), a multiterkötések (*multi-domain formations*) és az összetartás (*convergence*).²⁷

Fontos még megjegyezni és észrevenni, hogy a multiterműveletek koncepciója nem felváltja, csupán kiegészíti a jelenlegi módszereket. A központ erőfeszítése, hogy olyan megoldást kínáljon az alkalmazói – napjainkban már nem csupán az Amerikai Egyesült Államok, hanem a teljes Szövetség – számára, amely a meglévő képességek mellett hatékonyan tud a szemben álló fél behatolásvédelmi és területvédelmi (Anti-Access / Area Denial – A2/AD) képességei ellen is tevékenykedni.^{28, 29}

A behatolásvédelem – egyik meghatározása szerint – bármely tett, tevékenység vagy képesség, amely jellemzően nagy hatótávolságú, és megakadályozza az ellenséges katonai erő bejutását egy műveleti területre. A területvédelem pedig bármely tett, tevékenység vagy képesség, amely jellemzően rövid hatótávolságú, és gátolja az ellenséges erők cselekvési szabadságát egy műveleti területen. A behatolásvédelmi és a területvédelmi képességek fegyverrendszerei közé tartoznak a nagy hatótávolságú és nagy pontosságú fegyverrendszerek, a part menti hajók elleni fegyverrendszerek, a légvédelem, valamint a nagy hatótávolságú tűzérőeszközök és rakétarendszerek.³⁰

Kísérleti jelleggel multiter-harcsoportokat (Multi-Domain Task Force – MDTF) is létrehozhatnak annak érdekében, hogy részben vagy egészben vizsgálható legyen a koncepció. A 2. ábrán ennek egy változata látható, a struktúrában természetesen még lehetnek változások. Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi haderőneve öt multiter-harcsoport

2. ábra A multiter-harcsoport sematikus felépítése³¹

²⁷ The U.S. Army in Multi-Domain..., x. 17–21.

²⁸ Uo., iii.

²⁹ Fazekas et al.: i. m. 14.

³⁰ Andrew Feicker: The Army's Multi-Domain Task Force (MDTF). Congressional Research Service, 29. 03. 2021. https://www.everyersreport.com/files/2021-03-29_IF11797_8f14fabe5b2fe3b0f6179f7032bd137b2c86f2fb.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 06. 30.)

³¹ America's Army – Ready Now, Investing In The Future. Winning Matters. FY19-21 Accomplishments and Investment Plan. U.S. Army. https://www.army.mil/e2/downloads/rv7/about/usarmy_fy19_21_accomplishments_and_investment_plan.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 06. 30.)

létrehozását tervezi: kettőt a csendes-óceáni térségben, egyet Európában állomásoztatnának, egyet az Északi-sarkvidéken terveznek létrehozni, az ötödiket pedig honi területen, és azt globális hatáskörrel ruháznák fel. Ezekből eddig a 2. multitér-harcsoport működésének megkezdését jelentették be – németországi diszlokációval –, amely az európai és az afrikai hadszínterekért felelős.^{32, 33}

A LÉGIERŐ SZEREPE A MULTITÉRMŰVELETEKBEN

A szárazföldi haderőnem előrehaladott és viszonylag pontos víziót fogalmazott meg a multitérműveletekben betölthető szerepéről, más haderőnemek még jócskán az útkeresés állapotában vannak a koncepcióval kapcsolatban. Bár a légierő eredendően több hadviselési térben van jelen, illetve fejt ki hatást, a tevékenységére alapvetően jellemző a hadviselési tereken átívelő feladatvégrehajtás, legyen ez kinetikus vagy nem kinetikus bevetés. A jövőben egy komplexebb rendszerben kell szereplőként megjelennie, és jóval nagyobb kohézió mellett, mint ami eddig megszokott volt. Továbbá van olyan terület, amelyben kiemelt jelentősége van a légierő erőfeszítésének.

Az MDO-nak már évek óta fellelhető a már többször idézett, jól ismert koncepciója, de mióta „kiszabadult a szellem a palackból”, azóta a még újabb fogalomnak egyelőre nincs elfogadott, valamilyen elismert szervezet által hivatalosan kiadott alapküldetése. Lloyd James Austin, az Amerikai Egyesült Államok védelmi minisztere röviddel 2021. március 31. után elfogadta az összhaderőnemi hadviselési koncepciót (Joint Warfighting Concept – JWC), amely meghatározza az új műveleti környezet, a Joint All-Domain Operations (JADO) alapjait,³⁴ mely fogalom fordítását ezúttal nem kísérel meg a szerző. Ugyanakkor azt is elmondták, hogy ez csupán egy koncepció, melynek során még változásokra lehet számítani, nem kőbe véssett írás, viszont alapvetően meghatározza a későbbi (következő néhány évtized) technikai és doktrínafejlesztést is.³⁵

Talán elmondható, hogy az amerikai légierő ezen a téren élen jár és – ha nem is túl nagy terjedelemben, de – már doktrínát is kiadtak a JADO-val kapcsolatban.³⁶ Az AFDP 3-99 / SDP 3-99 kódszámú dokumentum írja le az amerikai légi és világűri komponensek szerepét a JADO-ban. A nyolc fejezetből álló dokumentum első fejezete az alapvetéseket tartalmazza, majd a következők az úgynevezett összhaderőnemi funkciók³⁷ mentén fogalmazzák

³² America's Army – Ready Now, Investing In The Future. Winning Matters. FY19-21 Accomplishments and Investment Plan. U.S. Army. https://www.army.mil/e2/downloads/rv7/about/usarmy_fy19_21_accomplishments_and_investment_plan.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 06. 30.)

³³ 2nd Multi-Domain Task Force. U.S. Army Europe and Africa. <https://www.europeafrica.army.mil/Units/2ndMDTF/> (Letöltés időpontja: 2021. 06. 30.)

³⁴ Theresa Hitchens: SecDef OKs Joint Warfighting Concept; Joint Requirements Due Soon. Breaking Defense, 16. 06. 2021. <https://breakingdefense.com/2021/06/secdef-oks-joint-warfighting-construct-joint-requirements-due-soon/> (Letöltés időpontja: 2021. 07. 05.)

³⁵ Theresa Hitchens: Joint 'Strategic Directives' Set Requirements for All Domain Ops. Breaking Defense, 24. 06. 2021. https://breakingdefense.com/2021/06/joint-strategic-directives-set-requirements-for-all-domain-ops/?_ga=2.200409710.1549229246.1624600272-1120664109.1624511725 (Letöltés időpontja: 2021. 07. 05.)

³⁶ Air Force Doctrine Publication 3-99 / Space Doctrine Publication 3-99. The Department of the Air Force Role in Joint All-Domain Operations. U.S. Air Force / U.S. Space Force, 19. 11. 2021. https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_3-99/AFDP%203-99%20DAF%20role%20in%20JADO.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 07. 04.)

³⁷ Joint Publication 3-0 Joint Operations. U.S Joint Chiefs of Staff, 17. 01. 2017. https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_0.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 08. 15.)

meg a hozzájárulás és a teendők jellemzőit az új hadviselési koncepcióval kapcsolatban. Ezek a funkciók a következők: vezetés és irányítás (*command and control*), tájékoztatás (*information*), információgyűjtés (*intelligence*), tüzelés (*fire*), mozgás és manőver (*movement and maneuver*), védelem (*protection*) és fenntartás (*sustainment*).

Mark Milley vezérezredes, az amerikai Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának elnöke 2020-ban elrendelte, hogy valamennyi amerikai haderőnem lásson neki egy-egy fontos alkotóelem (stratégiai direktíva) kidolgozásához, amelyek a JADO-t alkotják. A haditengerészet a tűz összehangolásáért (*joint fires*) felelős, a szárazföld a logisztikai (*contested logistics*) feladatokért, a tengerészgyalogság az információs fölényért (*information advantage*), a légi erő pedig a vezetés és irányítás rendszerének a megújításáért.³⁸ A multitérműveletek egyik hangsúlyozott jellemzője a komponensek valódi szinkronizációjának a megteremtése. Ennek érdekében zajlik egy új, minden haderőnem/komponens vezetési-irányítási „szükségletének a kielégítését”, integrációját megcélzó architektúra fejlesztése, kialakítása. Ez a rendszer az úgynevezett Joint All-Domain Command and Control (JADC2).³⁹

Az amerikai légierőnek a projektvezető szerep ebben a vonatkozásban „testhezálló” feladat volt, hiszen már korábban, 2017-ben elkezdték a saját vezetési-irányítási rendszerük megújítását, ami egyben a korai légi riasztási és irányítási rendszerük (E-3 Airborne Warning and Control System – AWACS) leváltását is előirányozta⁴⁰ az úgynevezett fejlett harcvezető rendszerrel (Advanced Battle Management System – ABMS).⁴¹ A JADC2 projekt célja, hogy egy hálózatba szervezze valamennyi haderőnem szenzorait, így lehetővé válik, hogy a döntéshozatal órákon vagy percekben, de akár másodpercekben belül megtörténhessen.

Az új vezetési rendszer felhőalapú környezetben osztja meg az információt, a szenzorok által gyűjtött információt mesterséges intelligencia elemzi, majd azonosítja a célokat és javasolja a megfelelő fegyverrendszert a megsemmisítésükre – legyen az kinetikus vagy nem kinetikus (pl. kibertéri vagy elektronikai harci) megoldás. A fejlesztők azt állítják, hogy a rendszer képes lesz lehetővé tenni, hogy a parancsnokok gyorsan átlássák a harcmezőt, gyorsabban irányítsák a csapatokat az ellenségnél, és hogy szinkronizált harci hatásokat fejtsenek ki valamennyi hadviselési térben. A fejlesztésben ugyanakkor nemcsak a légierő, hanem a szárazföldi haderőnem és a haditengerészet is részt vesz.

Szövetségi szinten jelentősen összetettebb egy olyan egységes koncepció kidolgozása, amely minden partnernek megfelel. A NATO JAPCC legutóbbi tájékoztatója ugyancsak a multitérműveletekkel foglalkozik, szintén a legújabb kifejezést használva (*all-domain*).⁴² A dokumentum elsőként a fogalmi meghatározással foglalkozik, többek között a korábban idézett meghatározás is olvasható benne. Ezt követi a kutatási cél megfogalmazása, melynek lényege a Szövetség rendelkezésére álló képességek hatékony felhasználása. Ez a gyors adatfeldolgozásban, a megfelelő információkezelésben, a technikai megoldásokban és eljárásokban áll, annak érdekében, hogy a szövetségi műveleteket hatékonyan lehessen végrehajtani, döntéskényszerbe hozva a szemben álló felet, illetve túlhaladni a döntési folyamatát.

³⁸ Theresa Hitchens: Milley Assigns..., i. m.

³⁹ John R. Hoehn: Joint All-Domain Command and Control (JADC2). Congressional Research Service, 31. 01. 2022. <https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF11493.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 04.)

⁴⁰ John R. Hoehn: Replacing the E-3 Airborne Warning and Control System (AWACS). Congressional Research Service, 04. 04. 2022. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12045/4> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 05.)

⁴¹ John R. Hoehn: Advanced Battle Management System (ABMS). Congressional Research Service, 15. 02. 2022. <https://sgp.fas.org/crs/weapons/IF11866.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 05.)

⁴² All-Domain Operations in a Combined Environment, i. m.

A közlemény szerint a kutatás törekvése, hogy a felszínre emelje a Szövetség különböző releváns intézményeinek a kezdeményezéseit, eredményeit, aminek eredményeként a JADO által vizionált integráció a NATO-ban a következő 10–20 évben megvalósítható. Azért, hogy ez a fajta, azaz a jövőbeli összhaderónemi és többnemzeti (*joint, multinational*) műveletek végrehajtása elérhetővé váljon, különböző kutatási témákat (JADO topics) fogalmaztak meg. Ilyenek a vezetés-irányítás struktúrája és a művelettervezési eljárás (C2 Structure and Operational Planning Process); az információgyűjtés és helyzetmegértés (Intelligence and Situational Awareness); a képességfejlesztés (Capability Advances); a célkezelés (Targeting); a vezetés, oktatás és képzés (Leadership, Education, and Training).

A kutatási témák lényege a következő:

- *Vezetés-irányítás, művelettervezés*: ez a dokumentum is hangsúlyozza a vezetés-irányítás rendszere, valamint a művelettervezési eljárás megújításának szükségességét, és ez utóbbit – habár az úgynevezett átfogó művelettervezési eljárásról van szó – elavultnak tartja a jövő kihívásai és követelményei szempontjából. Olyan vezetés-irányítási rendszer szükséges, amely az adatgyűjtést, az adategyesítést és az információelosztást a multitér megközelítése, sajátosságai szempontjából a feladatok megtervezésétől a végrehajtásukig figyelembe veszi. A művelettervezési folyamatnak pedig választ kell adnia azokra a felvetésekre, hogy milyen jogosítványok megadása szükséges a különböző vezetési szinteken a feladatvégrehajtás során, milyen részletek szükségesek az összhaderónemi parancsnokság részére a tervezéshez, valamint hogy a támogató–támogatott viszony továbbra is alkalmazható megközelítés-e.
- *Információgyűjtés és helyzetmegértés*: az adatgyűjtő és -feldolgozó módszerek, valamint a nemzetek és szolgálatok közötti információmegosztás ugyancsak felülvizsgálandó. A cél, hogy a Szövetség az információ, a megértés és a döntéshozatal által előnyre tegyen szert. Vizsgálni szükséges, hogy a mesterséges intelligencia, a gépi tanulás, a mély tanulás, a kvantum-számítástechnika, a felhőalapú számítástechnika, a nagy mennyiségű adat feldolgozása hogyan járulhat hozzá a multitérműveleti koncepció megvalósításához.
- *Képességfejlesztés*: tanulmányozni kell a jövőben létrejövő technológiák, a jelenleg létező és továbbfejlesztett technikai eszközök és a multitérben alkalmazható fegyverrendszerek által biztosított lehetőségeket. A témakörbe beletartoznak a kinetikus és nem kinetikus hatást kifejtő eszközök, rendszerek; az űrbeli képességeket gátló megoldások; a következő generációs, személyzettel ellátott vagy távirányított platformok is.
- *Célkezelés*: a célkezelés folyamatának megújítása ugyancsak hozzájárul a döntési fölény megalapozásához. Szükséges vizsgálni, hogyan optimalizálják a célkezelés folyamatát és az újonnan megjelenő hálózatos fegyverrendszerek hogyan tehetik hatékonyabbá a pusztítási lánc (kill chain) elemeit. Értékelni kell, hogy a célkezelés jelenlegi folyamata megfelelő-e a hadjárat stratégiája, a légi stratégia, valamint az egyesített harcparancs (Integrated Tasking Order – ITO) szempontjából. A mesterséges intelligencia és a gépi tanulás alkalmazását ebben a tekintetben is szükséges kutatni a fegyverrendszer–cél párosítás automatizálása szempontjából, valamint újragondolt harcérintkezési szabályok kialakítása érdekében. Végül egy igen vitatott témakört is folyamatosan értékelni kell e vonatkozásban: az autonóm fegyverrendszerek aktív bevonását a műveletekbe.

- *Vezetés, oktatás és képzés*: a NATO JADO egyik legnagyobb kihívása olyan vezetők és végrehajtók képzése, akik képesek az előkészítést és a döntéshozatalt forradalmi módon megvalósítani. A dokumentum meglehetősen általánosan fogalmaz, csupán annyiban írja körül a kérdést, miszerint a nagy méretű és rendkívül összetett harcmező a multitérben megjelenő hatások és a végrehajtandó manőverek nagymértékű összehangolását igényli. Ehhez történelmi jelentőségű megújulás szükséges az oktatásban és a képzésben, illetve a különböző képzések tananyagában és tantervében egyaránt.

A légierő tevékenysége, műveleteinek típusa, szerepkörei a nyugati országok doktrínáiban,⁴³ a szövetségi doktrínában⁴⁴ és a hazaiiban⁴⁵ is nagymértékben egybevágnak. A feladatrendszer nem új keletű, már 1928-ban is hasonlóképpen jelentek meg:⁴⁶ légi felderítés (*air reconnaissance*), légi bombázás (*air bombardment*), az ellenséges légierő semlegesítése (*neutralisation of enemy air forces*), valamint ellátás és szállítás légi úton (*supply and transport by air*). A technika/technológia, a szervezeti és eljárásbeli változások hatása ellenére manapság is ezeket a fő szerepköröket lehet beazonosítani, vagyis információgyűjtés, levegő-felszín műveletek, a légtér feletti dominancia megteremtése, illetve a légi mobilitás biztosítása.^{47, 48}

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A világ biztonsági környezete átalakult, illetve átalakulóban van. Az irreguláris hadviselést folytató elemek fenyegetései mellett ismét a nagyhatalmak és szövetségek egymásnak feszülése került előtérbe. A légierő bekapcsolódott az újfajta hadviselési koncepció kidolgozásába szerepének keresésével és részben már annak definiálásával, a fő kutatási-fejlesztési irányok kijelölésével.

A légierőt alapvetően stratégiai erőnek tartják, képességeinek középpontjában a súlypontok (Center of Gravity – COG) elleni tevékenység áll, ami a jelen kihívások közepette újból a katonai műveletek végrehajtásának centrumába helyezi azt. A légierő alkalmazásának esszenciáját a légtér feletti dominancia megteremtése és megtartása, ezzel a mozgás- és a műveleti szabadság biztosítása a teljes haderő számára, illetve a hadászati légi csapás-mérés jelenti. A súlypontok elleni gyors – és a gyorsaságra a jövő konfliktusaiban nagy

⁴³ U.S. Air Force Doctrine. U.S. Air University. <https://www.doctrine.af.mil/>; Joint Doctrine Publication 0-30 UK Air and Space Power, 2nd Edition. UK Ministry of Defence, 12. 2017., 27. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/668710/doctrine_uk_air_space_power_jdp_0_30.pdf; Royal Canadian Air Force Doctrine, 3rd Edition. Her Majesty the Queen as represented by the Minister of National Defence, 11. 2016., 32. https://publications.gc.ca/collections/collection_2017/mdn-dnd/D2-368-2016-eng.pdf; The Air Power Manual, 7th Edition. Commonwealth of Australia, Department of Defence, 03. 2022., 4-11-4-18. <https://airpower.airforce.gov.au/sites/default/files/2022-03/220124%20-%20PDF%20%28LO-RES%29%20-%20Air%20Power%20Manual%20ED7%20AL0.pdf> (Letöltések időpontja: 2022. 07. 07.)

⁴⁴ AJP 3.3 B Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations, Edition B, Version 1. NATO Standardization Office, 04. 2016., 1-8–1-16. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/624137/doctrine_nato_air_space_ops_ajp_3_3.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 07. 07.)

⁴⁵ Re/419 – Légi műveletek doktrína. Magyar Honvédség, 2015, 3-3–3-8.

⁴⁶ Joint Doctrine Publication 0-30 UK Air and Space Doctrine, 1st Edition. UK Ministry of Defence, 2013, 3-1.

⁴⁷ Krajnc Zoltán – Csengeri János: A légierő képességei a hibrid fenyegetésekkel szemben. Hadtudományi Szemle, 2017/4., 115–118. http://epa.hu/02400/02463/00037/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2017_04_112-125.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 08. 15.)

⁴⁸ Krajnc Zoltán: A légi hadviselés elméletének alapjai. ZMNE, 2010. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/krajnc_e_jegyzet.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 07. 07.)

hangsúly kerül – hadászati csapások végrehajtásához nagy pontosságú, nagy hatótávolságú hiperszonikus rakétatámadásokra, vagy más megoldásként – a légielő alkalmazását előtérbe helyezvén – alacsony észlelhetőségű (lopakodó) technológia felhasználásával épített repülőeszközök alkalmazása indokolt. Ez utóbbiakra azért van szükség, mert a légi járműveknek a rakétákéhoz viszonyított alacsony sebessége (Mach 0,7–2, illetve Mach 5–8) lehetővé teszi a szemben álló fél számára az időbeni ellentevékenységet. Ehhez megfelelő információgyűjtő, -feldolgozó és -elosztó képesség; gyors, modern technológiát hasznosító egyesített vezetés, szétosztott irányítás és önálló végrehajtás szükséges. A légielő szempontjából elengedhetetlen a célkezelés megújítása, de főleg a ciklus felgyorsítása, amihez szintén a modern technológia, a számítástechnika adhat előremutató megoldást.

Mint minden koncepciónak, a JADO-nak is megvan a maga negatív kritikája. Az egyik szerint nincs igazi különbség közte és a jelenlegi összhaderőnemi megközelítés között.⁴⁹ Ezt mára meghaladta a koncepció, amely magában foglalja az összhaderőnemi jelleget is, korábban (és ahogy a 2. ábrán) az volt kivehető, hogy egy haderőnem kíván minden hadviselési térben és azokon keresztül hatást kifejteni, mára mindegyik haderőnem kivészi a részét – legalábbis keresi a lehetőségét –, hogy hozzájárulhasson a megoldáshoz.

Az egyik legkonkrétabb elemmel vagy fejlesztéssel, ami eddig körvonalazódott, azaz a JADC2 rendszerrel szemben is megjelentek szkepszisek:⁵⁰ a technológia nem elég érett ahhoz, hogy megvalósítható legyen; túl nagy anyagi ráfordítást igényel; kérdéses a szenzorok ilyen mértékű összekötésének lehetségsége, megbízhatósága, adatvédelme. Ugyanez a kritika megjegyzi a vezetés és a döntéshozatal jogosítványainak kérdését, miszerint a döntéshozatal joga korábban a hadviselési terekben tevékenykedő komponensekhez volt delegálva, mintsem egy felsőbb parancsnokhoz. Ebben van igazság, viszont mégis az összehaderőnemi csoportosítás parancsnoka (Joint Force Commander – JFC) az, akire minden felelősség hárul – ez korábban is így volt, és ezután sem lesz máshogy.

Meglehet, hogy még korántsem kiforrott a multitérműveletek elmélete, de érezhető a fejlődés szükségessége, ha nem másért, akkor a technológiai előrehaladás okán mindenképpen. Ugyanakkor az idő fogja eldönteni, hogy a multitérművelet valóban olyan mértékű fejlődést eredményez, ahogyan a NATO JAPCC kiadványa jellemezte, miszerint az „történelmi jelentőségű”, illetve „csodaszer”.

A kibertérbeli események és műveletek hangsúlya már jelenleg is, de a jövőben még inkább alapvető jelentőségű lesz.⁵¹ Megállapítható, hogy a kibertér és a számítástechnika a fejlődés és a fejlesztés legmeghatározóbb hajtóereje minden haderőnem tekintetében. A vezetés-irányítás rendszerének, illetve a célkezelés folyamatának támogatnia kell a néhány óra vagy még inkább a percekben belüli döntéshozatal lehetőségét, majd a kiértékelés ugyancsak gyors elvégzését. Meghatározó lesz a távirányított, esetleg az autonóm rendszerek részvétele a hadviselésben, az energiafegyverek elterjedése, valamint a precíziós fegyverek dominanciája.

Ebben a környezetben a Magyar Honvédségnek mind önállóan, mind a Szövetség részeként komplex képességeket létrehozva képesnek kell lennie megállni a helyét, egy-két területen pedig (pl. kiberműveletek, célkezelés) kiemelkedő teljesítményt kell nyújtania. Olyan haderőkhöz képest, amelyekben a haderőnemek élesebben el vannak választva

⁴⁹ Stephen W. Miller: Cross/Multi-Domain Operations and Manoeuvre Warfare. *Military Technology*, 5/2019, 8. <https://monch.com/ebooks/military-technology/2019/05ndf1hsw/10/> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 15.)

⁵⁰ John R. Hoehn: *Joint All-Domain...*, i. m.

⁵¹ Kovács László: *Offenzív kiberműveletek 1.: Az offenzív kiberműveletek természete*. *Hadmérnök*, 2021/2., 201. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hadmernok/article/view/5142/4567> (Letöltés időpontja: 2022. 08. 15.)

(pl. haderónemi parancsnokságokkal) és önálló költségvetéssel rendelkeznek, illetve a teljes haderőre fordítandó költségvetésből a minél nagyobb arányban történő hozzájárulást kívánják elérni, ennek a koncepciónak a gyakorlatba történő átültetése még bonyolultabb lehet, hiszen az integrációnak ezt a fajta korlátot is át kell törnie. A Magyar Honvédségben, habár nem ilyen megfontolások miatt, de ez a korlát egyelőre nem áll fenn. A vezetési rendszernek az integrációja azonban már nálunk is nagy kihívást jelenthet, ugyanakkor a jelenlegi struktúrában a vezetési funkciót egy parancsnok végzi, ami szintén megkönnyítheti egy multitérben hatékony hatásokat kifejteni képes csoportosítás kialakítását. Kritika érte a koncepciót azzal kapcsolatban is, hogy csupán nagy méretű egységeknél (magasabbegységek esetében) képes működni, mára azonban a hadosztály vagy kisebb egység méretében is elképzelhetőnek tartják a megvalósítást, meglehet a zászlóalj méret nem megfelelő egy, a Magyar Honvédség (jövőbeni) képességeihez mérhető szemben álló fél elrettentéséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2nd Multi-Domain Task Force. U.S. Army Europe and Africa. <https://www.europeafrica.army.mil/Units/2ndMDTF/>
- Air Force Doctrine Publication 3-99 / Space Doctrine Publication 3-99. The Department of the Air Force Role in Joint All-Domain Operations. U.S. Air Force / U.S. Space Force, 19. 11. 2021. https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_3-99/AFDP%203-99%20DAF%20role%20in%20JADO.pdf
- AJP 3.3 B Allied Joint Doctrine for Air and Space Operations, Edition B, Version 1. NATO Standardization Office, 04. 2016. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/624137/doctrine_nato_air_space_ops_ajp_3_3.pdf
- All-Domain Operations in a Combined Environment. JAPCC, 09. 2021. <https://www.japcc.org/flyers/all-domain-operations-in-a-combined-environment/>
- America's Army – Ready Now, Investing In The Future. Winning Matters. FY19-21 Accomplishments and Investment Plan. U.S. Army. https://www.army.mil/e2/downloads/rv7/about/usarmy_fy19_21_accomplishments_and_investment_plan.pdf
- Cold War. Britannica. <https://www.britannica.com/event/Cold-War>
- Csengeri János: *Multi-Domain Operations – A New Approach in Warfare?* International Scientific Journal Security & Future, V/3., 2021, 78–80. <https://stumejournals.com/journals/confsec/2021/3/78.full.pdf>
- Csengeri János: *Some Elements of Multi-Domain Operations Regarding Air Power.* International Scientific Journal Security & Future, VI/1., 2022, 11–13. <https://stumejournals.com/journals/confsec/2022/1/11.full.pdf>
- Csiki Varga Tamás – Tálás Péter: *Erő és diplomácia. Az Egyesült Államok stratégiai érdekei és lehetőségei a Biden-kormányzat időszakában.* Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, Elemzések 2021/13. https://svkk.uni-nke.hu/document/svkk-uni-nke-hu-1506332684763/SVKI_Elemzések_2021_13_Ero%20es%20diplomacia.pdf
- Elfogadták a NATO új stratégiai koncepcióját. Infostart.hu, 2022. 06. 29. <https://infostart.hu/kulfold/2022/06/29/elfogadtak-a-nato-uj-strategiai-koncepciojat>
- Fazekas Ferenc – Jobbágy Zoltán – Krajnc Zoltán: *Az átfogó művelettervezés kihívásai a multitér műveletek és a mesterséges intelligencia alkalmazásának tükrében.* Hadtudomány, 2021/4., 3–26. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/issue/view/744/441>; DOI: 10.17047/HADTUD.2021.31.4.3

- Feicker, Andrew: *The Army's Multi-Domain Task Force (MDTF)*. Congressional Research Service, 29. 03. 2021. https://www.everycrsreport.com/files/2021-03-29_IF11797_8f14fabe5b2fe3b0f6179f7032bd137b2c86f2fb.pdf
- Hegedüs Ernő – Hennel Sándor: *Többdimenziós (multidomain) hadműveletek*. Hadtudomány, 2020/2., 3–27. http://real.mtak.hu/118295/1/003-027_Hegedus_Hennel.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2020.30.2.3
- Hitchens, Theresa: *Joint 'Strategic Directives' Set Requirements for All Domain Ops*. Breaking Defense, 24. 06. 2021. https://breakingdefense.com/2021/06/joint-strategic-directives-set-requirements-for-all-domain-ops/?_ga=2.200409710.1549229246.1624600272-1120664109.1624511725
- Hitchens, Theresa: *Milley Assigns Service Roles In All-Domain Ops Concept*. Breaking Defense, 22. 07. 2020. <https://breakingdefense.com/2020/07/milley-assigns-service-roles-in-all-domain-ops-concept/>
- Hitchens, Theresa: *SecDef OKs Joint Warfighting Concept; Joint Requirements Due Soon*. Breaking Defense, 16. 06. 2021. <https://breakingdefense.com/2021/06/secdef-oks-joint-warfighting-construct-joint-requirements-due-soon/>
- Hoehn, John R.: *Advanced Battle Management System (ABMS)*. Congressional Research Service, 15. 02. 2022. <https://sgp.fas.org/crs/weapons/IF11866.pdf>
- Hoehn, John R.: *Joint All-Domain Command and Control (JADC2)*. Congressional Research Service, 31. 01. 2022. <https://sgp.fas.org/crs/natsec/IF11493.pdf>
- Hoehn, John R.: *Replacing the E-3 Airborne Warning and Control System (AWACS)*. Congressional Research Service, 04. 04. 2022. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12045/4>
- Joint Doctrine Publication 0-30 UK Air and Space Doctrine, 1st Edition. UK Ministry of Defence, 2013.
- Joint Doctrine Publication 0-30 UK Air and Space Power, 2nd Edition. UK Ministry of Defence, 12. 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/668710/doctrine_uk_air_space_power_jdp_0_30.pdf
- Joint Publication 3-0 Joint Operations. U.S Joint Chiefs of Staff, 17. 01. 2017. https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_0.pdf
- Kaplan, Morgan L.: *The U.S. Withdrawal from Iraq and Its Impact on Baghdad, Erbil, and the Relations Between Them*. Istituto per gli Studi di Politica Internazionale (ISPI), 18. 10. 2021. <https://www.ispionline.it/it/publicazione/us-withdrawal-iraq-and-its-impact-baghdad-erbil-and-relations-between-them-31958>
- Kovács László: *Offenzív kiberműveletek 1.: Az offenzív kiberműveletek természete*. Hadmérnök, 2021/2., 187–204. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hadmernok/article/view/5142/4567>
- Krajnc Zoltán: *A légi hadviselés elméletének alapjai*. ZMNE, 2010. https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/krajnc_e_jegyzet.pdf
- Krajnc Zoltán – Csengeri János: *A légierő képességei a hibrid fenyegetésekkel szemben*. Hadtudományi Szemle, 2017/4., 112–124. http://epa.hu/02400/02463/00037/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2017_04_112-125.pdf
- Mező, András: *Report on JAPCC Multi-Domain Conference*. Hungarian Defence Review, 2020/1., 69–78. <http://real.mtak.hu/113945/1/69-78.pdf>; DOI: 10.35926/HDR.2020.1.6
- Miller, Stephen W.: *Cross/Multi-Domain Operations and Manoeuvre Warfare*. Military Technology, 5/2019. <https://monch.com/ebooks/military-technology/2019/05ndf1hsw/10/>
- Multi-Domain Battle: Evolution of Combined Arms for the 21st Century, 2025–2040. U.S. Army TRADOC, 12. 2017. https://www.tradoc.army.mil/wp-content/uploads/2020/10/MDB_Evolutionfor21st.pdf

- Niewood, Eliahu – Grant, Greg – Lewis, Tyler: *A New Battle Command Architecture for Multi-Domain Operations*. MITRE Center for Technology and National Security, 12. 2019. <https://www.mitre.org/sites/default/files/publications/Joint-All-Domain-Command-Control.pdf>
- O'Connor, Tom: *Biden Leaves Afghanistan, Pulls Back in Iraq, But U.S. Troops Fight On in Syria*. Newsweek, 05. 08. 2021. <https://www.newsweek.com/biden-leaves-afghanistan-pulls-back-iraq-us-troops-fight-syria-1616281>
- Perkins, David G.: *Multi-Domain Battle – The Advent of Twenty-First Century War*. Military Review, 11–12. 2017., 8–13. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/Multi-Domain-Battle-The-Advent-of-Twenty-First-Century-War.pdf?ver=2017-10-26-160929-763>
- Perkins, David G.: *The Future Army – Win in a Complex World*. 07. 11. 2014. https://www.youtube.com/watch?v=9nWn2w2_q5k&ab_channel=WorldAffairsCouncilsofAmerica
- Re/419 – Légi műveletek doktrína. Magyar Honvédség, 2015.
- Reilly, Jeffrey M.: *Multidomain Operations – A Subtle but Significant Transition in Military Thought*. Air & Space Power Journal, Spring 2016, 61–73. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/AD1003670.pdf>
- Royal Canadian Air Force Doctrine, 3rd Edition. Her Majesty the Queen as represented by the Minister of National Defence, 11. 2016. https://publications.gc.ca/collections/collection_2017/mdn-dnd/D2-368-2016-eng.pdf
- Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America. USA Department of Defense. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>
- The Air Power Manual, 7th Edition. Commonwealth of Australia, Department of Defence, 03. 2022. <https://airpower.airforce.gov.au/sites/default/files/2022-03/220124%20-%20PDF%20%28LORES%29%20-%20Air%20Power%20Manual%20ED7%20AL0.pdf>
- The Army Capstone Concept – Operational Adaptability: Operating under Conditions of Uncertainty and Complexity in an Era of Persistent Conflict, 2016–2028. Pamphlet 525-3-0, U.S. Army TRADOC, 21. 12. 2009. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA517617.pdf>
- The U.S. Army in Multi-Domain Operations 2028. Pamphlet 525-3-1, U.S. Army TRADOC, 06. 12. 2018. <https://api.army.mil/e2/c/downloads/2021/02/26/b45372c1/20181206-tp525-3-1-the-us-army-in-mdo-2028-final.pdf>
- U.S. Air Force Doctrine. U.S. Air University. <https://www.doctrine.af.mil/>
- Vecsey Mariann: *A multidomén integráció lehetőségei és kihívásai*. Hadtudomány, 2021/4., 27–38. <https://ojs.mtak.hu/index.php/hadtudomany/issue/view/744/441>; DOI: 10.17047/HADTUD.2021.31.4.27
- Zucchino, David: *The U.S. War in Afghanistan: How It Started, and How It Ended*. The New York Times, 07. 10. 2021. <https://www.nytimes.com/article/afghanistan-war-us.html>

Veress Csongor Balázs:

KISEBBSÉGI JOGOK FELHASZNÁLÁSA HIBRID HADVISELÉSI ESZKÖZKÉNT

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.3

ÖSSZEFOGLALÓ: A hibrid hadviselés koncepciójában a jogi dimenzió bizonyos esetekben hangsúlyosabb szerepet kap napjaink konfliktusaiban. A negyedik generációs hadviselés egyik eleme, a jogi hadviselés a nemzetközi jogot rosszhiszeműen háborús eszközként használja. A szerző a kisebbségi jogok fegyverré tételének problematikáját vizsgálja tanulmányában.

KULCSSZAVAK: hibrid hadviselés, jogi hadviselés, kisebbségi jogok fegyverré tétele

A SZERZŐRŐL:

Veress Csongor Balázs (LL.M.), a Mathias Corvinus Collegium kutatója, a Nemzeti Közszerződési Egyetem doktorandusza

BEVEZETŐ

Vlagyimir Putyin 2022. szeptember 30-án, az ukrajnai szakadár megyéknek az Oroszországi Föderációhoz történő csatolásakor elhangzott beszédében háromszor is hivatkozott az ország területén kívül élő orosz ajkú, hagyományú és kultúrájú emberekre: „Mindig emlékezni fogunk az orosz tavasz hőseire, azokra, akik nem voltak hajlandók elfogadni a 2014-es ukrajnai neonáci államcsíny, mindazokra, akik meghaltak az anyanyelvük használatának jogáért, kultúrájuk, hagyományaik és vallásuk megőrzéséért, és az élethez való jogért.”¹ Később úgy folytatta, hogy „semmi sem erősebb, mint több millió ember elszántsága, akik kultúrájuk, vallásuk, hagyományaik és nyelvük alapján Oroszország részének tekintik magukat, akiknek ősei évszázadokon át egy országban éltek”.² Ugyancsak az elnöktől hallhattuk február 21-én, a „különleges katonai műveletek” megkezdése előtt három nappal: „Azok az emberek, akik oroszoknak vallják magukat, és meg akarják őrizni identitásukat, nyelvüket és kultúrájukat, azt a jelzést kapják, hogy Ukrajnában nemkívánatosak.”³

Hasonló nyilatkozatok hangzottak el 2014-ben is, miszerint Oroszország a nemzetközi jog értelmében avatkozott be Ukrajnában a külföldön élő orosz ajkúak védelmében. 2008-ban Grúziában vagy 1992-ben Moldovában is ugyanez az érvelés figyelhető meg: Oroszország azt állítja, hogy joga van beavatkozni más ország belügyeibe a nemzetközi jog alapján, mivel sürgős humanitárius katasztrófa elhárítására törekszik, amire nincs más alternatíva, csak

¹ Presidential address on the occasion of signing the treaties on the accession of the DPR, LPR, Zaporozhye and Kherson regions to Russia. President of Russia, 30. 09. 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/69465> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 21.)

² Uo.

³ Address by the President of the Russian Federation. President of Russia, 21. 02. 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67828> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 21.)

az ő fellépése. Ezeken a térben és időben közeli példákon keresztül ismertetném, miként próbálja alátámasztani egy állam a másik megtámadásának jogosságát.

Tanulmányomban a jogi hadviselést, a kisebbségi jogok fegyverre vételét és ezekben az esetekben a háború indításához való jognak a problematikáját kívánom megvizsgálni. Tanulmányomban a jogi hadviselés (használatos szinonimák még: jogviselés, lawfare) kifejezést használom. Ugyan nem célokom a témát Oroszországra kihegyezni, mégsem kerülhető el ez az eljárás, mivel a szakirodalom túlnyomó részben orosz példákat sorol fel.

HIBRID HADVISELÉS ÉS JOGI HADVISELÉS

A hibrid hadviselés nem új keletű, a teória koncepcióját az orosz és az amerikai szakértők is párhuzamosan kidolgozták. Az egyik nyugati modell szerint a hibrid hadviselés használhatja a már létező négyfajta, teljes spektrumú hadviselés bizonyos elemeit: 1. *hagyományos hadviselés*; 2. *irreguláris hadviselés* (például a terrorizmus és felkelés elleni műveletek); 3. *aszimmetrikus hadviselés* (partizánok); 4. *összetett hadviselés* (ahol az irreguláris erőket kiegészítésként használják az állami szereplők a hagyományos hadviselés mellett). Mindezek kiegészülhetnek még kibertéri hadviseléssel és az információk térben folytatott műveletekkel.⁴

A nyugati modellekben a jog is a hibrid hadviselés szerves részét képezi. A jog határozza meg, hogy miként képzeljük el és hogyan vívjuk meg a háborút. A háború és a béke, valamint a megengedett és a nem megengedett erőhasználat közötti határvonalat is a jog húzza meg, valamint a hadviselő felek kölcsönös elvárásait a csatatéri viselkedésükről is a nemzetközi jogi keret stabilizálja.

A hibrid ellenfelek úgy használják ki a jognak ezt a szabályzó funkcióját, hogy katonai előnyre tegyenek szert ellenfeleikkel szemben. Mindezt úgy, hogy nem teljesítik a rájuk vonatkozó normatív elvárásokat és alkalmazandó szabályokat, valamint kihasználják a nemzetközi jogrend strukturális gyengeségeit, miközben számítanak arra, hogy ellenfeleik továbbra is ragaszkodnak ezekhez az elvárásokhoz. A szemben álló felek általános célja egy olyan aszimmetrikus jogi környezet létrehozása és fenntartása, amely kedvez a saját műveleteiknek és hátrányos az ellenfelek számára. Így lesz a jog a hadviselés egyik területe. A hibrid fenyegetésekkel szembesülő nemzeteknek ezért fel kell készülniük a jog ilyen típusú felhasználására is, és meg kell erősíteniük az ehhez szükséges nemzeti és kollektív eszközeiket.⁵

A negyedik generációs hadviselés keleti modelljeiben is szerepel a jog mint alkotóelem. A *Korlátlan hadviselés* című katonai stratégiai könyvben is találkozhatunk vele, amelyet 1999-ben írt a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg két tisztje. Ők a nemzetközi jog ártó szándékú felhasználását javasolják a nemzetstratégiai célok elérése érdekében.⁶ Amit a nyugati teoretikusok hibrid hadviselésként neveznek meg, azt az orosz szakirodalom stratégiai elrettentésként definiálja. A doktrínát Geraszimov tábornoknak, az orosz vezérkar főnökének nevéhez kötik, aki szerint: „...a stratégiai elrettentés katonai és nem katonai eszközök (politikai, diplomáciai, jogi, gazdasági, ideológiai, tudományos-technikai) koordinált rend-

⁴ Sascha Dov Bachmann – Andres B. Munoz Mosquera: Lawfare and hybrid warfare – how Russia is using the law as a weapon. *Amicus Curiae*, Issue 102, Summer 2015, 25–28. <https://journals.sas.ac.uk/amicus/article/view/2433/2395> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 03.)

⁵ Aurel Sari: Hybrid Warfare, Law, and the Fulda Gap. In: Winston S. Williams – Christopher M. Ford (eds): *Complex Battlespaces: The Law of Armed Conflict and the Dynamics of Modern Warfare*. Oxford University Press, Oxford, 2019, 161–190.

⁶ Orde F. Kittrie: *Lawfare: Law as a Weapon of War*. Oxford University Press, Oxford, 2016, 150.

szere, amelynek célja egy Oroszország elleni olyan katonai akciótól való elrettentés, amely stratégiai károkat okozna.”⁷

Láthatjuk, hogy a jogi elem mind a nyugati, mind a kínai és az orosz szakirodalomban megjelenik a hibrid hadviselés „puha” eszközeként. Napjaink totális háborúiban felértékelődik az indirekt hadviselés a stratégiai tervezésben. A győzelem érdekében új módszerek kerülnek bevezetésre, amelyeknek lényege, hogy a műveletek nehezen felfedhetők és beazonosíthatók, a közvetlen katonai beavatkozás pillanatáig tagadhatók legyenek; a támadó fél még azelőtt képes legyen megtörni a megtámadott fél ellenállási képességét, mielőtt az a katonai erő nyílt alkalmazásának időpontjában észlelné a konfliktus kitörését.⁸

A győzelem elérése érdekében alkalmazott eszközök vagy módszerek között találjuk a jogi hadviselést (*lawfare*), vagyis a jog háborús eszközként, azaz (nem halálos) fegyverként történő alkalmazását. A *lawfare* kifejezés a *law* + *warfare*, vagyis a jog és a hadviselés szavak összevonása, magyarul *jogviselés*. Ez a modern hadviselés egy hatásos eszköze, vagyis a nemzetközi jog rosszhiszemű alkalmazása abból a célból, hogy az ellenségnek kárt okozzanak. Általában a támadó fél alkalmazhatja közvetlenül is, jogi eszközökkel, vagy közvetett módon úgy, hogy a közvéleményt uszítja a célpont ellen. Egy jól kitervelt és megszervezett jogviselési akció bizonyára emberéleteket és hatalmas összegeket menthet meg, így katonai célok elérésére is használható – kiegészítve vagy akár teljesen helyettesítve a klasszikus katonai elemeket.⁹ Ennek a stratégiai modellnek az újdonsága, hogy a katonai műveletek korlátozott alkalmazásával, és döntően a nem katonai erőforrások és módszerek együttesével kívánja elérni a geopolitikai céljait.

A *lawfare* kifejezést Charles J. Dunlap Jr. ezredes – azóta vezérőrnagy – nevéhez kötik, aki először egy 2001-es írásában használta. Itt az egyedi szókapcsolást úgy használja, mint a *jog háborús fegyverként történő használatát*. Utólag bővítette a definíciót: *a jogviselés a hadijog megsértésének valós, vélt vagy akár megrendezett eseményeinek kihasználása, amelyet egy felsőbbrendű katonai hatalommal történő szembeszállás nem hagyományos eszközeként alkalmaznak*. Dunlap szerint a jogviselés a hadviselés olyan módszere, ahol a jogot a katonai cél megvalósításának eszközeként használják. Ez esetben a jogi hadviselés a katonai konfliktus humánusabb helyettesítője lehet. Dunlap a *lawfare*-t összességében a jogállamiság és az általa képviselt humanitárius értékek cinikus manipulációjának tartja.¹⁰

PÉLDÁK A JOGI HADVISELÉSRE

Jugoszlávia

Igaz, hogy a szomszédunkban zajló háború az orosz jogeseteknek ad aktualitást, de a kisebb-ségek és azok jogaikra történő hivatkozás használata fegyverként, illetve a hibrid hadviselés elemeként nemcsak a régiókban figyelhető meg.

Egy másik jogeset a jugoszláviai, ahol a nemzetiséghez való tartozás fegyverként volt kihasználva. Ebben az esetben az állampolgárságot önkényesen állapították meg, mivel

⁷ Simicskó István: A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai. Hadtudomány, 2017/3–4., 7. http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 03.)

⁸ Uo. 9.

⁹ Kittrie: i. m. 113–114.

¹⁰ Charles J. Dunlap Jr.: *Lawfare amid warfare*. The Washington Times, 03. 08. 2007. <https://www.washingtontimes.com/news/2007/aug/03/lawfare-amid-warfare/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 11.)

ez jogalapot biztosított a katonai sorozáshoz, így téve az egyéneket háborús fegyverré. Ez a jugoszláv széthullás háborúi során bevett gyakorlat volt. A szocialista jugoszláv állam törvényei háború esetén teljes mozgósítást írtak elő. Amikor a föderáció 1992-ben szétesett, az egyik utódállam, a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (SRJ¹¹) sorsát nagyban befolyásolták Slobodan Milošević szerb elnök háborús ambíciói. Szándékosan 1996-ig halasztották az új állampolgársági törvény elfogadását. Ez lehetővé tette a SRJ hatóságai számára, hogy a Bosznia-Hercegovinából érkező menekülteket besorozzák, mivel ők még akkor is a volt Jugoszlávia állampolgárainak számítottak, hiába, hogy az állam már nem létezett. A menekülteket ezután erőszakkal besorozták a boszniai Szerb Köztársaság hadseregébe, és visszaküldték őket Bosznia-Hercegovinába, hogy Milošević háborúját vívják.¹²

Szíria

A már több mint egy évtizede zajló szíriai háború főbb külföldi szereplői – Törökország, Irán, Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok – is felhasználják a kisebbségeket befolyásolási eszközként. A politikai célok elérése érdekében mozgósított, felfegyverzett és bevetett csoportok azonban veszélyeztetik társadalmi szerkezetét és saját egzisztenciális biztonságukat. Ennek magyarázata a Közel-Kelet autoriter rendszereinek egyik sajátossága, miszerint az uralkodó rezsimek gyakran a hátrányos helyzetű csoportok egyedüli védelmezőjeként állítják be magukat, így biztosítva legitimitációjukat.

Ügyesen használta ki ezt például az Aszad-rezsim első elnöke, Háfez al-Aszad, a jelenlegi elnök, Bassár apja. Magát a kisebbségek védelmezőjének nevezte, mivel alavita muszlimként az ország hadseregében és biztonsági szolgálataiban hűséges alavita tiszték hálózata köré építette fel rendszerét. Az ő támogatásával apa és fia több mint négy évtizeden át uralta a szíriai politikát, brutálisan eltiporva a világi és az iszlám ellenzéki erőket egyaránt. Jó példa erre, amikor az 1980-as évek elején Háfez vérbe fojtotta a Muszlim Testvériség által vezetett felkelést. Az Aszad-rezsim a szíriai kisebbségeket fegyverként használta, és a szekularizmus álcája alatt tiltotta az ellenvélemény minden formáját.¹³ Ugyanakkor a nemzetközi befolyás tovább fokozta a kisebbségüldözést.

Az iráni és az orosz beavatkozás különösen a síita, illetve a keresztény ortodox kapcsolatokat használta ki. Irán 2012 óta több ezer szíriait mozgósított az ország kis létszámú, a lakosság 2-3%-át kitevő síita kisebbségéből, akik intézményeket és helyi milíciákat hoztak létre Homszban és Damaszkuszban. Az ilyen iráni fellépések hosszú távon kihatással vannak a szíriai síita közösségek és az ország szunnita többségének kapcsolatára. Ugyanígy a moszkvai beavatkozás keresztény ortodox szimbólumokat vetett be, amelyeket a konfliktus kezdete óta használt, hogy megpróbálja befolyásolni a helyi ortodox egyházat és híveinek közösségét, amely történelmileg független maradt az orosz egyháztól.¹⁴

¹¹ Savezna Republika Jugoslavija.

¹² Jelena Džankić: Regulation against weaponization: a double-edged sword? Global Citizenship Observatory. <https://globalcit.eu/weaponized-citizenship-should-international-law-restrict-oppressive-nationality-attribution/2/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 26.)

¹³ Mohanad Hage Ali: The Weaponization of Minorities in Syria and Beyond. Georgetown Journal of International Affairs, 09. 01. 2019. <https://gjia.georgetown.edu/2019/01/09/weaponization-of-minorities/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 21.)

¹⁴ Uo.

Kaukázus

A probléma az állampolgárság és a nemzetiség, illetve az anyanyelv közötti különbségekben gyökerezik. Az állampolgárság tartalma az egyén és az állam közötti politikai, társadalmi vagy kulturális kapcsolat, amely kölcsönös jogok és kötelezettségek sorát vonja maga után. Egy nemzetközi iktatási rendszer, amely a személyeket államokhoz rendeli hozzá. De mi van akkor, ha az állampolgárságot nem úgy kezdik használni, mint egy pajzsot, amely védi viselőjének méltóságát és személyiségét, hanem inkább mint egy kardot, amelyet az államok arra használhatnak, hogy kárt okozzanak vagy elnyomjanak? Egy nemzetiséghez való tartozás fegyverként használható más államok létfontosságú érdekeinek fenyegetésére vagy destabilizálására.

Erre egy módszer a *passzportizáció*¹⁵ gyakorlata, avagy egy másik állam területén lakóhellyel rendelkező személyek gyorsított és nagyszabású, területen kívüli honosítása. Bár a kifejezés az Oroszország és Grúzia közötti 2008-as konfliktus után vált széles körben használatossá, egyesek mégis azt állítják, hogy az orosz *passzportálási* törekvések még korábban kezdődtek, az orosz állampolgárság tömeges átadásával a Krímben 1991-ben, amelyet aztán 2002-től kezdve megismételtek a vitatott területeken, Abháziában és Dél-Oszétiában. A *passzportálás* jogi alapja az Oroszországi Föderáció állampolgárságról szóló 2002. évi szövetségi törvénye, amely egyszerűsített honosítási eljárást írt elő a volt Szovjetunió állampolgárai számára. Ezzel olyan, Oroszországhoz hű csoportokat hozva létre, akik távollról és elszámoltathatóság nélkül politizálnak.

A leendő állampolgároktól nem várták el, hogy az új hazájukba vándoroljanak, és ott telepedjenek le, épp ellenkezőleg. Az orosz távolsági nacionalizmusnak az a célja, hogy kiterjessze szuverenitását egy másik állam területére, például Grúziára Abházia és Dél-Oszétia lakóin keresztül. Oroszország azóta finomította és továbbfejlesztette a *passzportálási* technikáját. 2014-ben módosította az állampolgársági törvényét, hogy a Krím elcsatolását követően működőképessé tegye az orosz ajkúak gyorsított honosítását, majd 2019-ben kibővítette a jogosultak listáját a kelet-ukrajnai Donyeck és Luhanszk területeinek lakóival. Ukrajna orosz megszállását követően a gyorsított állampolgársági eljárást elnöki rendelettel folyamatosan kiterjesztették a déli Zaporizzsja és Herszon régiók orosz megszállási övezetében élő személyekre, 2022 júliusától pedig minden ukránra.¹⁶ A nemzetközi közösség aggodalmait fokozza az orosz *passzportizáció* gyakorlata, mivel Oroszország azzal indokolta a Grúzia elleni erőszak alkalmazását, a Krím anektálását és Ukrajna lerohanását, hogy a saját állampolgárai jogainak védelme érdekében cselekszik. De nem Oroszország az egyetlen, amelynek *passzportálási* gyakorlata nemzetközi szinten is megkötötte a vészharangokat.

Krím

Az is egy vizsgálandó kérdés, hogy mikor válik az állampolgárság fegyverré: egy esetleges annexió előtt vagy utána? Oroszország fegyverként használja az etnonacionalista követeléseket, amelyek védelmet kínálnak – annexió és konfliktus révén – a határán kívüli orosz ajkú

¹⁵ Neha Jain: Weaponized Citizenship: Should international law restrict oppressive nationality attribution? Global Citizenship Observatory. <https://globalcit.eu/weaponized-citizenship-should-international-law-restrict-oppressive-nationality-attribution/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 26.)

¹⁶ Uo.

közösségeknek, függetlenül attól, hogy ezek a közösségek szükségét látják-e a védelemnek, illetve beleegyeznek-e abba, vagy sem.

Erre a legjobb példa a Krím félsziget esete. Nem mindegy ugyanis, hogy az ott élők mikor kaptak orosz útlevelet. Amennyiben Oroszország a Krím lakosságát már az annexió előtt megkapta az orosz állampolgárság révén, akkor úgy tekinthetjük, hogy az annexió szinte elkerülhetetlen következménye volt a *passzportálásnak*. Márpedig azért, mert úgy tűnhet, hogy a krími lakosok orosz állampolgárként támogatták az annexiót. Ha azonban a Krím lakosai az annexió után kaptak orosz állampolgárságot, akkor a *passzportálás* másképp kezelendő: inkább az annexió következményeként, tehát egy erőltetett gyakorlatként.¹⁷

Baltikum

Oroszország a balti térségben is aktív, a hibrid beavatkozás különböző formáit és mértékét alkalmazta, például szeparatista mozgalmak támogatását, kiberbáborút és gazdasági nyomást. Az Oroszország és a kelet-európai orosz nyelvű diaszpóra közötti erős kapcsolatok az egyik alapvető előfeltétele annak, hogy az ország sikeresen és hosszú ideig részt vehessen a hibrid hadviselésben. A kisebbségi jogok védelme és a gazdasági-politikai integráció az orosz befolyás ellensúlyozásának kulcsfontosságú elemei ebben a régióban.

Észtország esetében a regionális kisebbségi autonómia fenntartható modelljeit és szilárd, de világosan meghatározott jogi kereteket találunk, amelyek enyhítik az orosz ajkú diaszpóra körében a népi elégedetlenséget és sérelmeket. Lettországból pedig a demokrácia visszaszorulása és a kisebbségekkel szembeni feszültségek növekedése tapasztalható. Az egyik destabilizációs eszköz a Baltikumban az Oroszország *honfitársaira* vonatkozó politika, amely a balti államokban élő orosz nyelvű diaszpórát célozza, mivel ellenük különböző gazdasági és politikai kirekesztési politikákat hajtottak végre. A honfitársakat az orosz nyelvű diaszpórával azonosítják, amely szláv és nem szláv etnikumú egyénekből áll. Ezek számára az orosz *haza* konkrét politikai szereplőként jelenik meg, ahol Moszkva támogató politikája megerősíti az Oroszországgal való identitástudatot, különösen akkor, ha az az érzés áll fenn, hogy a diaszpóra az új, nacionalizáló államok áldozatává vált. A kisebbségek társadalmi és politikai kirekesztése a sokszínű társadalmakban a belső zavargások és az elszakadás egyik fő oka, ami gyakran elhúzódó, a megszüntetésnek ellenálló konfliktusokhoz vezet. Oroszország *honfitársi* politikája a kormány által támogatott különböző szervezeteken és programokon keresztül valósult meg, amelyek a posztszovjet térségben élő orosz diaszpórával való kapcsolattartásra irányultak, például az orosz kulturális központok finanszírozása révén segítséget nyújt külföldön az orosz örökség és kultúra fejlesztéséhez.¹⁸

¹⁷ Eleanor Knott: The Weaponization of More than Citizenship. Global Citizenship Observatory. <https://globalcit.eu/weaponized-citizenship-should-international-law-restrict-oppressive-nationality-attribution/3/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 26.)

¹⁸ Dani Belo – David Carment: Protecting Minority Rights to Undermine Russia's Compatriots Strategy. Canadian Global Affairs Institute, 04. 2019., 2. https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/cdfai/pages/4161/attachments/original/1555640445/Protecting_Minority_Rights_to_Undermine_Russia's_Compatriots_Strategy.pdf?1555640445 (Letöltés időpontja: 2022. 11. 03.)

Nyugat-Európa

A nyugati társadalmak etnikai törésvonalainak kihasználása több okból is ideális hibrid hadviselési technika. Először is, a nyugati liberális hagyomány arra ösztönzi az államokat, hogy a lakosságuk közötti etnikai különbségeket inkább lekicsinyeljék, mintsem hangsúlyozzák. Másodsor, egy kormány politikájának méltányosságát vagy igazságosságát egy etnikai kisebbséggel szemben végső soron nem a kormány határozza meg, hanem a megcélzott népesség érzi a bőrén. Ezért egy nyugati liberális állam érezheti úgy, hogy igazságosan bánik egy etnikai kisebbséggel, mégis ez a kisebbségi lakosság ennek ellenére lehet elégedetlen, és ennek következtében fogékony az orosz propagandára, amely kiemeli az igazságtalanságokat. Végül – a politikai vitákkal ellentétben – az etnikai különbségek tényleg lehetnek érezhetőek ott, ahol kompromisszumot nehéz egyik napról a másikra elérni. Egy baloldali vitázhat a jobboldaliakkal a gazdaságpolitikáról, és adott esetben kölcsönösen meggyőzhetik egymást, de ha egy etnikai kisebbség tagja meg van győződve arról, hogy a többség gyűlöli őt pusztán a hovatartozása miatt, akkor az etnikai konfliktus kódolva van.¹⁹

Közép- és Délkelet-Európa

Azokban az országokban, ahol nincs oroszul beszélő lakosság, a proxynépességeket használják fel. A Balkánon Oroszország a történelmi kapcsolatokra hivatkozva szerb etnikumúakat keresett. Grúziában az abház és az oszét kisebbségeket használták ki az orosz célok elérésére. Látható, hogy Oroszországot nem igazán érdeklik a kisebbségi lakosság jogai, csak kihasználja az etnikai törésvonalakat, hogy káoszt teremtsen. Ezt tette a katalán függetlenedési próbálkozásnál is a közösségi médiában. A hibrid hadviselés sikere – vagy az orosz *érintkezés nélküli konfrontáció* – jelentősen függ a helyi lakosság elfogadottságától és támogatásától a műveleti területen. Hasonló módszer volt az is, amikor embargót rendelt el Moldovával szemben gyümölcsre és borra, ugyanakkor importált gyümölcsöt és bort a moldovai Gagauz Autonóm Területről.

Egy még provokatívabb példa, amikor két lengyel nemzetiségű férfi Ungváron felgyújtotta a magyar kulturális központot. A későbbi nyomozás során kiderült, hogy a férfiak kapcsolatban álltak a Falanga lengyel szélsőjobboldali szervezettel, amelynek vezetője és néhány tagja harcolt a Donyeck-i Népköztársaság szeparatistái oldalán. Vajon az oroszoknak valóban fontos egy magyar kulturális központ egy ukrán városban? Bizonyára nem. Valószínűbb, hogy a Kreml csupán így kívánt etnikai viszályt szítani a lengyelek, a magyarok és az ukránok között, mivel szerinte ami rossz a Nyugatnak, az jó Oroszországnak.²⁰

2022. FEBRUÁR 24. ÉS A NÉPIRTÁSRA VALÓ HIVATKOZÁS

Az orosz elnök február 24-én hajnali beszédben jelentette be, hogy: „Meghoztam döntésemet a különleges katonai műveletek lefolytatásáról. Ezek célja megvédeni azokat az embereket, akik az elmúlt nyolc évben megaláztatásoknak és népiirtásnak voltak kitéve a kijevi rezsim részéről. Ennek érdekében Ukrajna demilitarizálására és nácimentesítésére törekszünk.

¹⁹ D. Jonathan White – Douglas Overdeer: Exploiting Ethnicity in Russian Hybrid Threats. Strategos, 2020/4(1), 33. <https://hrcac.srce.hr/file/351642> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 03.)

²⁰ Uo. 38.

Emellett átadjuk a bíróságnak azokat, akik véres bűncselekményeket követtek el a békés lakosság, ezen belül Oroszország állampolgárai ellen.”²¹

Putyin az orosz ajkúak védelmére hivatkozva indította meg a támadást Ukrajna ellen. Népiirtásra hivatkozik, amelyet az orosz kisebbség sérelmére követnek el. De mi is a genocídium pontos definíciója? Lehet-e háborút („különleges katonai műveleteket”) indítani más ország területén idegen állampolgárok védelmében?

Az ENSZ népiirtás elleni 1948-as egyezménye „népiirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:

- a) a csoport tagjainak megölése;
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;
- c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;
- d) oly intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása;
- e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele.”²²

A népiirtás tehát egy bizonyos csoport szándékos elpusztítása összehangolt cselekmények által. Ez a megsemmisítés nemcsak fizikai lehet, hanem irányulhat a népcsoport szelleme ellen is, beleértve társadalmi, gazdasági és politikai életüket. A definíció akár a kulturális népiirtást is magában foglalja. Arra azonban az oroszok nem mutattak fel semmilyen bizonyítékot, hogy Ukrajna nemzetiségi alapon rendelt volna el támadást az orosz ajkú lakosság ellen. A különböző nemzetközi szervezetek sem számoltak be ilyenről, pedig az orosz álláspont szerint az ukrán politikai és katonai vezetés a szakadár délkelet-ukrajnai régiókban élő orosz anyanyelvű lakosok teljes kiirtására adott ki parancsot. Ilyenre nemcsak a 2022. februári támadás előtt hivatkoztak, ez szolgáltatott indokot a Krím félsziget annektálására is. A népiirtás vádjá 2014 óta folyamatosan végigkíséri a Kreml kommunikációját.²³

A fentebb bemutatott eset jó példa arra, hogyan lehet politikai okokból visszaélni a népiirtással kapcsolatos állításokkal. Bár aggasztó dolgok is történtek az elmúlt bő tíz évben a szomszédunkban, de szerencsére ezek a visszaélések korlátozottak, az erőszak pedig távolról sem hasonlít az ENSZ-egyezmény által meghatározott népiirtásra. Putyin eközben kevés bizonyítékot szolgáltatott állításának alátámasztására.

Nem új módszer egyes kormányok és politikai vezetők részéről a népiirtásra történő hivatkozás, más országokkal szemben fenyegetőzésként vagy indokként egy külföldi beavatkozásra. Arra is volt példa, hogy bizonyos kormánytisztviselők a népiirtás definíciójával kapcsolatos érveket hoztak fel tagadásként, hogy az valóban megtörtént. Az egyik leghírhedtebb példa az Amerikai Egyesült Államok álláspontja a 1994-es ruandai tömeges erőszakkal kapcsolatban. Az USA ugyanis tagadta, hogy ez népiirtás lett volna, mert szerinte az nem felelt meg a kifejezés pontos jogi jelentésének. Mindezt azért, hogy ne kelljen

²¹ Address by the President of the Russian Federation. President of Russia, 24. 02. 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67843> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 20.)

²² 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népiirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről. II. Cikk. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95500016.tvr> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 20.)

²³ Diószegi-Horváth Nóra: Nincs bizonyíték arra, hogy népiirtás zajlik Ukrajnában, hiába hivatkozik erre Putyin. Lakmusz, 2022. 02. 24. <https://www.lakmusz.hu/nincs-bizonyitek-arra-hogy-nepirtas-zajlik-ukrajnaban-hiaba-hivatkozik-erre-putyin/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 20.)

beavatkoznia. Hasonló a Kínában élő ujjurok helyzete is. A nemzetközi politikum nem fogadja el akként, amit a szakértők népirtásnak tartanak, hogy ne kelljen beavatkoznia.²⁴

Az ilyen és ehhez hasonló esetekben feltevődik a kérdés, hogy mikor van szükség humanitárius beavatkozásra. „A humanitárius intervenció, bár nincs tételes jogi meghatározása, az állam, államok csoportjának vagy egy nemzetközi szervezetnek egy másik állam vagy államok területén, annak beleegyezése nélküli fegyveres beavatkozása, melynek célja a területen élő állampolgárok életének és emberi jogainak a védelme.”²⁵ A definíció nem említi kritériumként a beavatkozás jogszerűségét, ettől függetlenül azonban figyelembe kell venni a nemzetközi jog aktuális szabályait. Az intervenció során a beavatkozó fél célja kizárólag humanitárius jellegű lehet, és cél az érintett állam területén előállt helyzetet minél kisebb fegyveres erő alkalmazásával megoldani. Nem definiált, hogy az emberi jogoknak mekkora mértékű sérülése esetén lehet humanitárius intervenciót indítani. Ez a fajta beavatkozás két csoportra bontható: jogszerűre és jogszerűtlenre. A hatályos nemzetközi jog a humanitárius intervenciót nemzetközi fegyveres konfliktusnak tartja, így csak az ENSZ Biztonsági Tanácsa felhatalmazásával lehet jogszerűen indítani. Jogszerűtlennek minősül az az akció, melynek nincs BT-felhatalmazása. Ez utóbbira a leglátványosabb példa a NATO 1999-es akciója Jugoszláviában. A humanitárius intervenció kritikájaként legtöbbször a belügyekbe való beavatkozás tilalmát szokták felhozni. Talán a legfontosabb, hogy *a humanitárius intervenció nem lehet büntető jellegű.*

Oroszország már korábban is tett ilyen hamis állításokat. A 2008-as grúzai inváziót és a Krim 2014-es annektálását humanitárius beavatkozásként próbálta igazolni. Ha Oroszország valóban úgy gondolta, hogy népirtás zajlik Donbászban, akkor hivatalosabb és kevésbé erőszakos módon is előadhatta volna az ügyét, megosztva a bizonyítékait az ENSZ különböző szerveivel, és kérhetett volna vizsgálatot. Az olyan súlyos tettek, mint a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmények, a háborús bűnök és az etnikai tisztogatások megakadályozására irányuló katonai beavatkozás csak akkor nyer bizonyos fokú legitimitást, ha egyértelmű bizonyítékokat szolgáltatnak a nemzetközi közösségnek. Oroszország ezt nem tette meg, és tekintettel arra, hogy nem is működik együtt nemzetközi szervezetekkel, a katonai erő alkalmazása Ukrajnában nem nevezhető humanitárius beavatkozásnak népirtás megakadályozása érdekében. Ez invázió, amely sérti a nemzetközi jogot, és valószínűleg olyan humanitárius válságot fog okozni, amelyet Oroszország állítólag meg akart akadályozni.

Mindez a *joggal való visszaélés* klasszikus esete, amikor az államok vagy nemzetközi szervezetek egy nemzetközi megállapodásnak – amelynek részes felei – a rendelkezéseit úgy értelmezik és alkalmazzák, hogy abból előnyt kovácsoljanak. Tehát Putyin elnök nyilatkozata – miszerint Oroszország a nemzetközi jog értelmében avatkozott be a külföldön élő orosz ajkúak jogainak védelme érdekében – a hatályos nemzetközi szerződések nem jóhiszemű értelmezése. A hatályos nemzetközi normák alapján bizonyítani kell, hogy sürgős humanitárius katasztrófa elhárítására törekszik, és hogy nincs más alternatíva, csak az ő fegyveres fellépése.

²⁴ Alexander Hinton: Putin's claims that Ukraine is committing genocide are baseless, but not unprecedented. The Conversation, 25. 02. 2022. <https://theconversation.com/putins-claims-that-ukraine-is-committing-genocide-are-baseless-but-not-unprecedented-177511> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 22.)

²⁵ Rada Máttyás: ENSZ-békefenntartás: Növekvő igények, növekvő terhek. Biztonságpolitikai Szemle, 2011. 02. 19. https://web.archive.org/web/20151122014339/http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=5&type=all&reszletek=71 (Letöltés időpontja: 2022. 10. 22.)

Ugyancsak a jogi hadviselés eszközével éltek 2014-ben a Krím annektálásakor, és az azt követő kelet-ukrajnai megszálláskor, mivel az 1994-es budapesti memorandumban a felek megállapodtak, hogy *tiszteletben tartják Ukrajna függetlenségét és szuverenitását, valamint a meglévő határait*, valamint *tartózkodnak az erővel való fenyegetéstől vagy az erő alkalmazásától, és Ukrajna területi integritása vagy politikai függetlensége elleni erőszak alkalmazásától*. Mindezt Ukrajna, az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és az Egyesült Királyság írta alá, viszont cserébe Ukrajna vállalta, hogy nem lesz atomhatalom. Jól látható a *lawfare* használata, mert a 2014-es események után az orosz Külügyminisztérium úgy érvelt, hogy teljes mértékben betartották a megállapodást, mivel „Egyetlen lövést sem adtunk le a területére [...] Ukrajna területi integritásának elvesztése bonyolult belső folyamatok eredménye, így Oroszországnak a budapesti memorandum szerinti kötelezettségeihez semmi köze.”²⁶

Láthatjuk, hogy Oroszország ügyesen felhasználja más államok hibáit, és azokat saját tettei védelmére vagy igazolására fordítja. Olyan eseményekre összpontosít, amelyek azt mutatják, hogy a Nyugat nem tiszteli a nemzetközi jogot, és egyoldalúan cselekszik, tehát nem megbízható. A hivatkozott események legfőképpen a NATO jugoszláviai hadműveletét (1999), az Amerikai Egyesült Államok iraki invázióját (2003) és a líbiai nyugati beavatkozást (2011) érintik, amelyek végül túllépték a Biztonsági Tanács mandátumát. Ezeket az akciókat precedensnek tekinti, és Oroszország érdekeinek védelmében használja fel őket, függetlenül attól, hogy a Nyugat milyen ellentétes érvekkel szolgál.

Oroszország próbálkozása hegemon ambícióinak kiterjesztésére Ukrajnára és más közeli országokra – amelyeket Moszkva a saját régiójának tekint – komoly kihívások elé állították a régió biztonságát és a nemzetközi rendet is. Oroszország is úgy tekint a hibrid hadviselésre mint katonai, politikai, információs, technikai és gazdasági elemekkel rendelkező háborús tevékenységre.

Az Oroszország által Ukrajnában gerjesztett konfliktus esetében a jogi hadviselés fontos szerepet játszik. A polémiát elég nehéz besorolni, nem teljesen világos, hogy nemzetközi fegyveres konfliktusról, vagy konfliktusról, esetleg civil zavargásokról van szó. Ez a nem egyértelmű helyzet zavart okoz az alkalmazandó jog forrását illetően, valamint az ebből következő, a jogi felelősség azonosítására és az elszámoltathatóság követelésére vonatkozóan. Oroszország mindig tagadja, hogy aktív szereplője lenne a konfliktusnak, tehát a jogot megkerüli és visszaél vele. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a hibrid hadviselés nemcsak a nemzetközi béke és biztonság számára jelent kihívást, hanem a jelenlegi jogi kereteket is aláássa azáltal, hogy megkérdőjelezi a nemzetközi közjogi játékszabályokat.

KÖVETKEZTETÉSEK

A közelmúltban a *hibrid hadviselés* kifejezést olyan módszerekre alkalmazták, amelyek segítségével a nemzetközi kapcsolatok szereplői megpróbálták katonai erő felhasználása nélkül elérni különböző külpolitikai céljaikat. Oroszország a hibrid hadviselés egyik eszközének az etnikai hovatartozást és a megcélzott társadalmak etnikai megosztottságát tekinti. A volt szovjet köztársaságokban a propagandát alkalmazzák, hogy megszólítsák az adott országok orosz ajkú lakosságát. Más országokban Oroszország cinikusan kihasználja a létező etnikai törésvonalakat, egyszerűen azért, hogy problémákat okozzon a célországokban, például az

²⁶ Bachmann–Mosquera: i. m.

arab bevándorlókat támogatja Nyugat-Európában vagy ő maga hozat muszlim bevándorlókat az Európai Unió határához.

A rosszhiszemű orosz *passzportizációs* gyakorlat nemzetközi szinten kihat a kelet-európai országokra is a hasonló extraterritoriális honosítási gyakorlata miatt. Foglalkozott ezzel a Velencei Bizottság és az EBESZ is, ajánlásokat téve a nemzeti kisebbségeknek a rokon állam által biztosított kedvezményes bánásmódra. Ezek a dokumentumok hangsúlyozzák, hogy a kisebbségi jogok védelmének elsődleges felelőssége a lakóhely szerinti államot terheli. Más államok, amelyeknek érdeke fűződhet a kisebbségek jólétéhez, előnyöket biztosíthatnak a kisebbségeknek, de csak a lakóhely szerinti állam beleegyezésével, valamint a szuverenitás és a jószomszédi kapcsolatok elvének teljes tiszteletben tartása mellett. Ezek az elvek azonban nem alakultak át kemény nemzetközi jogi előírásokká. A szakirodalom erre a *zombi állampolgárság* kifejezést használja, mivel olyan területen kívüli közösségeket hoznak létre, amelyeknek alig vagy egyáltalán nincs kapcsolatuk azzal az állammal, amelynek állampolgáraivá váltak. Itt példának említik a következő országokat: Bulgária, Horvátország, Magyarország, Románia és Szerbia. A törvény betűje szerint nem különbözik a Spanyolország, Portugália vagy Lengyelország által elfogadott gyakorlat sem, amelyek a történelmileg üldözött külföldön élő honfitársaik számára helyreállító igazságszolgáltatást nyújtanak.²⁷

A külhoni állampolgárok honosításának rosszhiszemű gyakorlata kihat Magyarországra is. A Szovjetunió bukásával ugyanis mintegy 25 millió orosz és más eredetű, orosz anyanyelvű ember szóródott szét több, a föderációból kivált államban. Mivel Oroszország a Szovjetunió hivatalos utódjának kiáltotta ki magát, szinte természetesnek tűnt, hogy Moszkva erkölcsi köteleességet vállal azokkal szemben, akiket saját, határokkal megosztott nemzete részének tekintett.²⁸ Ugyanígy tesz hazánk is. A kisebbségi jogok mint fegyver használatának a témája Magyarország számára nemcsak a szomszédjában zajló háború miatt élvez prioritást, hanem mert a nemzetközi közösség előtt be kell bizonyítani, hogy a külhoni magyar kisebbségek védelme érdekében történő bármilyen cselekedet nem rossz szándékú, és nem irányul a befogadó ország többsége ellen. Valamint azt is, hogy a külhoni magyarok érdekeinek oltalma nem egy másik ország belügyeibe történő beavatkozás. Ugyancsak meg kell nyugtatni a nyugati közvéleményt, hogy a határon túlra szakadt honfitársaink nem Magyarország ötödik hadoszlopa, és arra az országra nem jelentenek veszélyforrást, ahol élnek, mivel a magyar állam nem folytat jogi hadviselést a szomszédjai ellen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1955. évi 16. törvényerejű rendelet a népirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről. II. Cikk. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95500016.tvr>
- Address by the President of the Russian Federation. President of Russia, 21. 02. 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67828>

²⁷ Džankić: i. m.

²⁸ Alina Jašina-Schäfer: Russia's compatriots abroad: a resource or lost potential? Centre for East European and International Studies (ZOiS), 02. 09. 2020. <https://www.zois-berlin.de/en/publications/russias-compatriots-abroad-a-resource-or-lost-potential> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 22.)

- Address by the President of the Russian Federation. President of Russia, 24. 02. 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/67843>
- Ali, Mohanad Hage: *The Weaponization of Minorities in Syria and Beyond*. Georgetown Journal of International Affairs, 09. 01. 2019. <https://gjia.georgetown.edu/2019/01/09/weaponization-of-minorities/>
- Bachmann, Sascha Dov – Mosquera, Andres B. Munoz: *Lawfare and hybrid warfare – how Russia is using the law as a weapon*. Amicus Curiae, Issue 102, Summer 2015, 25–28. <https://journals.sas.ac.uk/amicus/article/view/2433/2395>
- Belo, Dani – Carment, David: *Protecting Minority Rights to Undermine Russia's Compatriots Strategy*. Canadian Global Affairs Institute, 04. 2019. https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/cdfai/pages/4161/attachments/original/1555640445/Protecting_Minority_Rights_to_Undermine_Russias_Compatriots_Strategy.pdf?1555640445
- Diószegi-Horváth Nóra: *Nincs bizonyíték arra, hogy népirtás zajlik Ukrajnában, hiába hivatkozik erre Putyin*. Lakmusz, 2022. 02. 24. <https://www.lakmusz.hu/nincs-bizonyitek-arra-hogy-nepirtas-zajlik-ukrajnaban-hiaba-hivatkozik-erre-putyin/>
- Dunlap, Charles J. Jr.: *Lawfare amid warfare*. The Washington Times, 03. 08. 2007. <https://www.washingtontimes.com/news/2007/aug/03/lawfare-amid-warfare/>
- Džankić, Jelena: *Regulation against weaponization: a double-edged sword?* Global Citizenship Observatory, 02. 11. 2022. <https://globalcit.eu/weaponized-citizenship-should-international-law-restrict-oppressive-nationality-attribution/2/>
- Hinton, Alexander: *Putin's claims that Ukraine is committing genocide are baseless, but not unprecedented*. The Conversation, 25. 02. 2022. <https://theconversation.com/putins-claims-that-ukraine-is-committing-genocide-are-baseless-but-not-unprecedented-177511>
- Jain, Neha: *Weaponized Citizenship: Should international law restrict oppressive nationality attribution?* Global Citizenship Observatory. <https://globalcit.eu/weaponized-citizenship-should-international-law-restrict-oppressive-nationality-attribution/>
- Jašina-Schäfer, Alina: *Russia's compatriots abroad: a resource or lost potential?* Centre for East European and International Studies (ZOiS), 02. 09. 2020. <https://www.zois-berlin.de/en/publications/russias-compatriots-abroad-a-resource-or-lost-potential>
- Kittrie, Orde F.: *Lawfare: Law as a Weapon of War*. Oxford University Press, Oxford, 2016.
- Knott, Eleanor: *The Weaponization of More than Citizenship*. Global Citizenship Observatory. <https://globalcit.eu/weaponized-citizenship-should-international-law-restrict-oppressive-nationality-attribution/3/>
- Presidential address on the occasion of signing the treaties on the accession of the DPR, LPR, Zaporozhye and Kherson regions to Russia. President of Russia, 30. 09. 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/69465>
- Rada Mátyás: *ENSZ-békefenntartás: Növekvő igények, növekvő terhek*. Biztonságpolitikai Szemle, 2011. 02. 19. https://web.archive.org/web/20151122014339/http://biztpol.corvinuembassy.com/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=5&type=all&reszletek=71
- Sari, Aurel: *Hybrid Warfare, Law, and the Fulda Gap*. In: Winston S. Williams – Christopher M. Ford (eds): *Complex Battlespaces: The Law of Armed Conflict and the Dynamics of Modern Warfare*. Oxford University Press, Oxford, 2019, 161–190.
- Simicskó István: *A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai*. Hadtudomány, 2017/3–4., 3–16. http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2017.27.3–4.3
- White, D. Jonathan – Overdeer, Douglas: *Exploiting Ethnicity in Russian Hybrid Threats*. Strategos, 2020/4(1), 31–49. <https://hrcak.srce.hr/file/>

Türke András István:

MACRON ELNÖK AFRIKA-POLITIKÁJA A SZÁHEL-SZAHARAI ÖVEZETBEN 2017–2022 KÖZÖTT

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.4

ÖSSZEFOGLALÓ: Franciaországban Emmanuel Macron elnökségével visszatért a korábban leginkább Nicolas Sarkozy elnökhöz (2007–2012) köthető, nagy elánnal kezdeményező, erősen mediatisztált és nem egyszer – főként a migránskérdés és a klímapolitika kapcsán – némileg álszent francia külpolitikai irányvonal, mely adott esetben a partnerek kritizálásában, kioktatásában is élen jár. Az alábbi elemzés először áttekinti a macroni Afrika-politika céljait és aktorait, majd a száhel-övezeti térség geopolitikájának és a terrorellenes küzdelem előzményeinek áttekintése után bemutatja a Barkhane, a Task Force Sabre és a Task Force Takuba műveletek főbb eredményeit, végül pedig az átszervezések részleteit.

KULCSSZAVAK: Macron elnök, Afrika-politika, Barkhane, Task Force Sabre, Task Force Takuba

A SZERZŐRŐL:

Dr. Türke András István (PhD), az Europa Varietas Institute (Svájc) igazgatója.

A MACRONI AFRIKA-POLITIKA CÉLJAI ÉS FELELŐSEI

Emmanuel Macron Afrika-politikájának felvezetését a beiktatása után négy nappal, 2017. május 19-én tett gaoi (Mali) látogatása, majd a 2017. november 28-án az ouagadougou-i (Burkina Faso) egyetemen tartott beszéde jelentette: ebben elhangzottak olyan, többnyire a korábbi elnökök által is felhasznált, mégis újra és újra újdonságként tálalt klisék, mint a beavatkozó, opportunista francia afrikai jelenlét (*Françafrique*) befejezésének szándéka, a kontinensek közti párbeszédre áthelyeződő hangsúly (Európa–Afrika), a demográfiai és a vallási szélsőségek jelentette kihívások, a fiatal afrikai nők oktatása, a líbiai fegyver- és szervkereskedelem elleni küzdelem, valamint az afrikai műkincsek visszaszolgáltatása.¹ A macroni politika saját novumaként próbálta bemutatni azt az évtizedes célt is, hogy a kapcsolatok ne csak elnöki szinten épüljenek, hanem a civil társadalom szféráival is – és ezt az együttműködést mégis jellemző „gallicumként” a francia állam építse ki felülről.

Az Elysée Afrika-sejtjének vezetésével (*Mr. Afrique*) Macron egyik, az ENA-ból² ismert barátját, a 39 éves Franck Paris-t bízta meg, aki egyben az európai ügyekben is járatos.

¹ Discours d'Emmanuel Macron à l'Université de Ouagadougou. Elysee.fr, 28. 11. 2017. <https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-829-fr.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

² École nationale d'administration – francia „elitképző” oktatási intézmény.

A külügyminisztériumban az Afrikai és Indiai-óceáni Ügyosztály (DAOI³) vezetését Rémi Maréchaux, majd 2020-tól Christophe Bigot vette át, mindkettő diplomata és DGSE-vezetői⁴ múlttal rendelkezik.

A SZÁHELI FRANCIA JELENLÉT KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEI ÉS A KORAI MŰVELETI TAPASZTALATOK

A dzsihadisták elleni küzdelem jegyében⁵ a Száhel-övezetben 2008-tól vannak jelen francia speciális egységek, elsődleges céljuk a nigéri uránbázis védelme, mely a francia atomerőművek éves 8–10 ezer tonnányi szükségletének szempontjából létfontosságú a (főként) kazah, az ausztrál és az üzbég források mellett. Az első egység feladata 2009 novemberétől Mohamed Ould Abdel Aziz mauritániai diktátor speciális egységeinek kiképzése volt Atarban (a RAID⁶ képezte ki a helyi DGSE mesterlövészeit), majd ezek logisztikai támogatása Dakarból – a GAM56 Vaucluse vegyes repülőszázad segítségével – az AQMI⁷ elleni harcban, melyet sikerült is kiszorítaniuk a szomszédos Maliba. A második speciális egység 2010-ben érkezett Moptiba (Mali), hivatalosan szintén a helyi erők képzése céljából.

Az Areva vállalat munkatársait érintő arli (Niger) túszejtés (2010. szeptember) után a kommandós egységek feladatai közül a túszkiszabadítások kerültek inkább előtérbe. A Kadhafi-rezsim 2011-es megdöntése után a dominóeffektus következtében a térség államai tovább gyengültek,⁸ a tuaregek ismét fellázadtak, majd az időleges, kényszerű dzsihadista szövetségeikkel nemcsak leszakították az északi Azawad térségét (2011) Malitól, hanem a „maradék Mali” ellen is támadást indítottak. Mali egyrészt a francia Areva közeli uránbányáit fenyegette, másrészt nem elhanyagolandó szempont, hogy a világ harmadik legfontosabb aranykitermelő helye – évi 56 tonnás kitermeléssel – Dél-Afrika és Ghána után, de vas-, bauxit-, uránium-, lítium-, gyémánt-, gáz- és olajkészletei is jelentősek. Kiemelendő még Katar jelentős érdekeltsége a Malin keresztül vezető (és a Száhelt átszelő) gáz- és olajvezetékek területén.⁹

A kezdeti francia reakció a térségi elit kommandók immár harmadik, nagyobb volumenű „titkos” művelete, a *Task Force Sabre* elindítása lett 2012-től¹⁰ a COS¹¹ Burkina Fasó-i (Ouagadougou) speciális műveleti központjából irányítva. (A Sarkozy-adminisztráció eredetileg Maliba, majd Nigerbe akarta telepíteni, de a helyiek keményen ellenálltak.) A COS világszerte rendelkezésre álló 3000 fős keretéből kezdetben mintegy 250 főt vezényeltek ide. Ezek a legjobban felszerelt egységek többnyire éjszakai bevetéseken vesznek részt,

³ Direction de l'Afrique et de l'Océan Indien.

⁴ Direction générale de la sécurité extérieure – a Védelmi Minisztériumhoz tartozó külpolitikai és katonai hírszerző szervezet.

⁵ A Száhel térségéből eredő terrorfenyegetettség kezdete Franciaországban az algériai Fegyveres Iszlám Csoport (Groupe islamique armé – GIA) 1995-ös robbantásaihoz köthető.

⁶ Recherche, assistance, intervention, dissuasion – kutatás, segítségnyújtás, beavatkozás, elrettentés. Francia terrorelhárító rendőri egység.

⁷ Al-Qaïda au Maghreb islamique – al-Kaïda az iszlám Magrebben.

⁸ A térség geopolitikájáról részletesen lásd Türke András István: Ki szelet vet: vihart arat? Europavarietas.org, 2012. 11. 01. https://www.europavarietas.org/ki_szelet_vet-vihart_arat (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

⁹ Részleteiben lásd Türke András István: Franciaország régi-új Afrika-politikája (2007–2010). Afrika Tanulmányok, 2011/1., 67–73. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/afrikatanulmanyok/article/view/4449/4199> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 06.)

¹⁰ Más források már a mauritániai jelenlétet is a Sabre részének tekintik.

¹¹ Commandement des opérations spéciales – Különleges Műveletek Parancsnoksága.

felszerelésük részét képezik például a norvég, 16 grammos Black Hornet szitakötő méretű, három mikrokamerával szerelt drónok, melyek 10 m/s sebességgel 25 percig tudnak működni, 1000 méteres hatósugárral. Az egységek folyamatos kapcsolatot tartanak fenn Párizssal, a déli, Saint-Germain-szigeten található krízisközponttal. A helyszínen két előretolt lőszer-és üzemanyag-utánpótlási ponttal rendelkeznek, a helikopterek üzemanyag-utánpótlását 2018-tól Scania CaRaPACE páncélozott üzemanyag-szállítókkal oldják meg.¹²

1. táblázat Francia (vezetésű) műveletek áttekintése a Száhel-övezetben
(Készítette a szerző)

Művelet	Időszak + Bázis(ok)	Helyszín	Létszám	Mandátum/Feladat	Költség
Különleges műveleti erők, elit kommandóegységek műveletei					
Task Force Sabre	2008 – (Dakar) 2012 – („titkos”) Ouagadougou	(Mauritánia) Burkina Faso G5S területe (?)	250–600? (COS) (F)	– túszkiszabadítás (éjszakai műveletek) – terrorellenes küzdelem / operation homo (éjszaka) – 1-1 objektum (híd, repülőtér) elfoglalása, felügyelete – Gao ellenőrzése (2013) – célmegjelölés a légierőnek – helyi speciális erők képzése	78,4 millió EUR (2015), az OPEX teljes költségvetésének 6,5%-a
Task Force Takuba	2020. 03. 27. – 2022. 07. 01. Gossi, Ménaka	Liptako-Gourma hármashatártérség: Mali/Burkina Faso/Niger	500–900 (EU)	– terrorellenes küzdelem – mali hadsereg segítése – logisztikai segítség – őrzővizsgálás, dzsihadista egységek felderítése, eszközeik megsemmisítése – helyi (speciális) erők kiképzése (FAMA)	n. a. (Olaszország: 49 millió EUR)
Hagyományos erők műveletei					
Op. Épervier	1986. 02. 13. – 2014. 07. 31. N’Djamena, Abéché	Csád	950 (F)	– térségi stabilizáció kezdetben a líbiai behatolás ellen, majd Déby elnök stabilizálására	104 millió EUR (2008), 40 millió EUR (2011)
Op. Serval	2013. 01. 11. – 2014. 07. 31.	Mali	4500 (F)	– az Azawadot ellenőrző tuaregek + dzsihadisták offenzívájának megállítására – a FAMA támogatása – Timbuktu ellenőrzése (2013)	647 millió EUR (2013)

¹² Ezekből az egyiket 2020. január 23-án Timbuktuól mintegy 10 km-re pokolgép iktatta ki. Aknamentesítő járműveket és aknák ellen erősebben védett harcjárműveket a franciák kezdetben nem telepítettek a térségbe, holott az utakon és az azok mellett elhelyezett robbanóeszközök a terroristák kedvelt eszközei –, a szerző feltevézése szerint nem tervezési, hanem logisztikai problémák miatt csak kb. 2018-tól alkalmazták a Souvim 2 típusú aknamentesítő járművet. Jean-Marc Tanguy: En direct des armées. Raids N°327 (Opération Serval – La victoire du renseignement), 08. 2013., 4–13.

Művelet	Időszak + Bázis(ok)	Helyszín	Létszám	Mandátum/Feladat	Költség
Op. Barkhane	2014. 08. 01. – (Mali: – 2022. 08. 15.)	G55 területe	3000–5100 (F + EU) + COS-segítség	– terrroellenes küzdelem / térségi stabilizáció: dzsihadista államok / mozgalmak ellen – őrzésközpont, dzsihadista egységek felderítése, eszközök megsemmisítése – kiképzés, CIMIC	600 millió EUR/év (880 millió /2020)

(F): francia művelet; (EU): európai uniós országok/multinacionális művelet; (COS): francia különleges műveleti erők; operation homo: célszemély elleni művelet; FAMA: mali hadsereg

2013 januárjában Hollande elnök kénytelen volt elindítani a hagyományos intervenciós erőkre támaszkodva a *Serval* műveletet a tuareg állam ellen.¹³ A *Sabre* profilja ekkor megint bővült a hagyományos művelet-előkészítési feladatokkal a *Serval* számára. Majd a két művelet között 2013-ban olyan munkamegosztás alakult ki, hogy utóbbira osztották Timbuktu (ez a COS számára már túl nagy falat lett volna), előbbire pedig a jóval kisebb Gao elfoglalását és ellenőrzését. A *Sabre* speciális egységei mindazonáltal inkább egy-egy kiemelt fontosságú objektum elfoglalására és ideiglenes megtartására (repülőterek, ideiglenes leszállópályák, hidak) használhatóak, nem pedig egy város vagy főként egy terület hosszabb távú ellenőrzésére. (Bár mint látni fogjuk, a macroni politika „érdekes” ötlete szerint a jövőben részben ezekre a feladatokra is szeretné használni a speciális egységeket.)

A helyszíni gyakran 45 fokos nappali és 36 fokos éjszakai hőmérséklet alaposan próbára teszi az embert és a felszerelést: egy főre napi 8 liter folyadékszükséglettel jár, a felszerelések közül főként a bakancsok ragasztásai pedig szó szerint megolvadnak a tűző napon, a gépjárműveknél pedig átlagosan napi 2-3 defekt történik. A helikopterek a homoktól szenvedtek, az üzemanyag-ellátás akadozott, hiány mutatkozott áramfejlesztő generátorokból is. Igen kedvező tapasztalatok születtek viszont az elektronikus hadviselés területén a dzsihadisták lokalizálásában mind a hagyományos, mind pedig a speciális erők részéről. Az Adrar des Ifoghas hegytömbben lévő Armetettai-völgy vízbázisa nagyban segítette a lehallgatásokat. A dzsihadisták műholdas alapú Thuraya mobiltelefonokat¹⁴ és PRC–117 típusú rádiókat használtak, utóbbiakat a mali hadseregtől zsákmányolták, azokat korábban az amerikai katonai segítség részeként kapták.

Azawad területének visszafoglalásával, az Adrar des Ifoghas természetes erődöt képező hegytömbje célzott megtisztítása¹⁵ után a műveleti célt elérve némi megtorpanás volt megfigyelhető, és – elnöki bejelentés szintjén – felmerült az a lehetőség is, hogy a *Serval* egységeit teljesen kivonják a térségből. Mégsem ez az elképzelés valósult meg, hanem az, hogy a dzsihadista államokkal/csoportokkal szemben adott területi egységeket lefedő, három

¹³ A Barkhane (ejtsd: „bárkán”) és a Sabre (ejtsd: „szábr”) műveletek előzményeiről, a Mauritánia–Mali–Burkina Faso térség biztonságpolitikai kontextusairól részletesen lásd Türke András István (szerk.): A jelenkori Franciaország I. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2021, 92–116.

¹⁴ Egyesült Arab Emírségek székhelyű regionális mobil-műholdas szolgáltató. A cég két geoszinkron műholdat üzemeltet, és több mint 161 országban biztosít távközlési lefedettséget.

¹⁵ 50 nap alatt hat helikopter elvesztése, Afganisztánban hat év alatt nem „produkáltak” ilyen veszteséget. A dzsihadisták sokkal jobban vannak kiképezve, mint a tálibok, és jobb felszerelésekkel is rendelkeznek.

állandó támaszpontot (Gao, Niamey,¹⁶ N'Djamena) és hat előretolt ideiglenes¹⁷ bázist hoznak létre. Fontos aláhúzni, az „ellenfelek” tehát nem tekinthetők a hivatalos francia propaganda ellenére „csak” terrorszervezeteknek, mivel nem egy esetben állami feladatokat is ellátnak, védelmet nyújtanak a helyi lakosságnak, és ezt gyakran hatékonyabban teszik, mint a térség országainak korrupt vezető elitje.

A franciák azt a hibát is elkövették, hogy lényegében csak katonai válaszuk van a térség számos problémájára, és átengedték a komplex, szociális problémákat és társadalmi igazságtalanságokat, a város–falu ellentéteket is figyelembe vevő válaszadást a dzsihadistáknak. Azok pedig sikeresen pozicionálják őket a helyi fiatalok között a megszálló, idegen, békét és biztonságot teremteni képtelen kolonialista erők szerepébe, akiket el kell űzni.¹⁸

E bázisokból folyt tehát szigorúan a „terrorellenes küzdelem”, hivatalosan csupán „a helyi államok erőinek nyújtott segítség keretében” (elvileg!) a „helyi állami vezetések kívánságának és akaratának megfelelő” francia jelenléttel. E célból egyrészt egyfajta államterület- és elitmegtartó célzatú területi felügyelet, stabilizáció, (térségi, határ- és átmenőforgalom-ellenőrzés) folyik a hagyományos OPEX-erőkkel,¹⁹ melynek célja a dzsihadisták cselekvési szabadságának korlátozása, eszközparkjuk megsemmisítése. Az új *Barkhane* művelet ráadásul regionális műveletként indult 2014-ben, a Száhel térség öt államában, praktikusán reagálva a dzsihadista mozgalmak regionális jellegére. E törekvés jegyében olvasztotta magába a Csádban 1986 óta jelen lévő *Épervier* műveletet is.

E térségi stabilizációt a „terrorellenes küzdelem” másik szegmense, a speciális kommandók révén a *Task Force Sabre* célzott, a dzsihadista vezetők likvidálási műveletei (*operation homo*) egészítették ki. Legfőbb műveleti területnek pedig a mali–nigeri–burkinai hármashatár kb. 1000 km-es ütközőzónája, az ún. Liptako-Gourma²⁰ térség lett kijelölve, de a többi határtérség (Mauritánia–Mali, Niger–Csád) is kiemelt megfigyelés alá tartozott. A *Barkhane* egyrészt partnerországokkal előre eltervezett nagyobb műveleteket – ilyen volt például 2016. nov. 16–27. között a 300 fős nigériai–csádi kontingens határhozveti *Michi* művelete, vagy a 2016. okt. 17–31. közötti mali–mauritániai erők szintén határhozveti *Bourkhane* művelete –, másrészt valós idejű felderítésre alapozott célműveleteket hajt végre. Stabilizáló-elriasztó szerepet is játszik, mert jelenlétével megakadályozni hivatott, hogy a fegyveres terrorista csoportok (GAT²¹) e térségbe húzódjanak vissza, itt építsenek ki megerősített menedékhelyeket és logisztikai bázisokat; műveletei pedig folyamatosan rombolják hadi raktáraikat, valamint kommunikációs és harci eszközeiket.²² A COS-on kívül egyéb francia speciális egységek is folyamatosan jelen vannak a térségben, ahol speciális feladatokat hajtanak végre.²³

¹⁶ Ejtsd: „nyami”.

¹⁷ Csád: Faya Largeau, Abéché; Niger: Aguelal (Arlit közelében), Madama (északon); Mali: Tessalit (északkeleten), Kidal.

¹⁸ Raphaël Garnavaud: Un mandat sous le signe de la guerre contre le terrorisme. *Survie.org*, 05. 03. 2022. <https://survie.org/billets-d-afrique/2022/315-mars-2022/article/un-mandat-sous-le-sign-de-la-guerre-contre-le-terrorisme> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

¹⁹ Opérations extérieures – határon túli (külföldi) műveletek.

²⁰ Az előbbi Burkina Faso történelmi régiója, az utóbbi a Niger folyó jobb parti területe.

²¹ Groupes armés terroristes.

²² Activité 2C: Étude de situation: L’engagement de la France en Afrique: une OPEX, l’opération Barkhane. Académie Versailles, 2017. https://defense.ac-versailles.fr/IMG/pdf/defense_emc_3e_fiche_eleve_2017_operation_barkhane_.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 11. 09.)

²³ 2020-ban a további három legfőbb a következő volt: a CPA 30 (30-as ejtőernyőskommandó) többek között a légi egységeket támogatja, a GCP (ejtőernyőskommandók-csoport) általában a hagyományos egységek ejtőernyős bevetéseit készíti elő, valamint a GCM (hegyikommandók-csoport).

Magyarán mindebből az alábbi stratégia – pontosabban: egy hosszabb távú stratégia hiánya – olvasható ki. A francia erők egyfelől megelőzik a helyi, mesterségesen, az etnikai határokat figyelembe nem véve létrehozott államok (további) dezintegrációját, és közben időnként – majdnem szó szerint – „lefejezik” a rivális dzsihadista-szalafista „államok”, illetve harcoló csoportok vezető rétegét azáltal, hogy viszonylag jelentősebb műveleti erőkkel a helyszínen tartózkodnak (kérdés: meddig?), és ettől remélik azt, hogy azok majd szépen meggyengülnek. Másfelől az eközben a helyi problémákat megoldani és az igazságszolgáltatást működtetni képtelen (korrupt) rezsimek időt nyerve megerősödnek, és mindez majd „melléktermékként” valamiféle stabilitást hoz a térségben. Ezzel szemben például az AQMI konkrét államot akar létrehozni, ezért nem csoda, hogy sok helyi lakos úgy látja, nagyobb védeltséget képes adni a jelenlegi rezsimeknél.

A nyitás első elemeként – az EUFOR 2003-as Artemis művelete óta bevett francia gyakorlatnak megfelelően – itt is igyekeztek a műveletek résztvevői körét szövetséges, lehetőleg uniós államokkal bővíteni, költségvetési és felelősség-megosztási okokból. Történt ez egyrészt a helyi, afrikai partnerekkel, a 2014. február 16-án létrejött G5 Száhel (G5S) kezdeményezés öt államával – Mauritánia, Mali, Burkina Faso, Niger, Csád –, vagyis Franciaország hagyományos szövetségeseivel. A G5S 2017 végéig 423 millió eurós, majd évi 100–120 millió támogatási igényt jelentett be.

Nézzünk egy példát arra, mennyire hatékony ez a kezdeményezés, illetve az adott országokkal folytatott együttműködés. 2017. október 27. – november 11. között a Barkhane légi fedezete és tűzérési biztosítása mellett a mali Didier Dacko tábornok irányítása alatt zajlott le a G5S első, Hawbi („fekete tehén”) elnevezésű hadművelete In-Tillit régióban (Mali) 350 Burkina Fasó-i, 200 mali, 200 nigériai és 180 francia részvételével. Az akciót komoly koordinációs, eszközbeli és kommunikációs problémák jellemezték. A niameyi katonai információs és kommunikációs rendszer hibája miatt a csapatok kommunikációja hamar összeomlott, de feltalálták magukat az internet és a WhatsApp biztonságos, titkosított üzenetküldő program segítségével. Komoly gondot jelentett az ellenség beazonosítása, mivel csak a terroristák elleni fellépésre van mandátumuk, a helyi banditák, csempészek és lázadók levadászása már a MINUSMA²⁴ hatásköre. A helyzet abszurditása magáért beszél, ráadásul a műveletről a dzsihadisták a velük szimpatizáló tagok révén kiszivárogtatott információk alapján már napokkal korábban részletekbe menően értesültek, és még a helyi lakosság is ellenségesen viszonyult a „sajátjaik” műveletéhez.²⁵

Olyan típusú viták is előfordulnak az afrikai partnerek között, hogy „dehát az én állampolgárimat ölted meg/raboltad el!” a terroristavadászat közben, sőt ebbe még a franciák is bele tudnak keveredni bűnbakként. A mali–mauritániai határszakasz területi hovatartozása maga is vitatott és folyamatos feszültséggóc a két állam között. Mauritánia többször is megvádolta a FAMA-t²⁶ állampolgárai meggyilkolásával a határtérségben s a vád kiegészítéseként megfogalmazódott az erős gyanú, hogy a francia katonai jelenlét burkolt célja lényegében

²⁴ Mission multidimensionnelle intégrée des Nations Unies pour la stabilisation au Mali – az ENSZ stabilizációs missziója Maliban.

²⁵ Olivier Fourt: G5 Sahel: opération Hawbi, les premiers enseignements. RFI.fr, 09. 11. 2017. <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20171109-g5-sahel-operation-hawbi-premiers-enseignements-terrorisme> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

²⁶ Forces armées maliennes – Mali hadserege.

a mali területi követelések támogatása Mauritániával szemben.²⁷ Úgy tűnik ez – a főként a FAMA-t támogató – *Barkhane* mauritániai jelenléte kapcsán mélyreható változásokat eredményezett, s francia egységek (legalábbis legkésőbb 2016/2017-től) közvetlenül már nem, vagy csak afrikai partnerei révén vannak jelen Mauritániában, miközben a francia COS „titkos” egységei továbbra is jelen vannak és aktívak.²⁸

A nyitás második elemeként a francia *Barkhane* 2018 júliusától uniós szövetséges erőkkel bővült: az Egyesült Királyság három CH-47 Chinook helikoptert küldött a RAF²⁹ 90 fős kontingensével, majd augusztusban mintegy 50 fős észet, 2019 végén pedig 70 fős dán kontingens és két Merlin helikopter érkezett Gaóba.

Harmadik elemként a franciák létrehozták a *Barkhane* művelet keretén belül a *Task Force Takubát*, melynek fő műveleti területe a hármass határ térsége lett. Gaói és ménakai bázisai nyugatról és keletről mintegy harapófogóba fogták a Liptako-Gourma térséget, az al-Kaida és az Iszlám Állam fő „hátszögét” a térségben. A *Takuba* neve (tamasek nyelven, vagyis a tuaregek nyelvén) nem véletlenül cseng össze a *Sabre* nevével, mindkettő „szablyát” jelent, és a művelet *de facto* a francia speciális művelet uniós államokkal bővített változatának volt tekinthető (de *de iure* nem európai uniós művelet). A francia részvételt (kb. 600 fővel) ebben is főként a COS speciális műveleti egységei adták. A művelet a 2020. március 27-i politikai határozattal indult, 2020. nyári kezdeti, és 2021 eleji teljes műveleti készenléttel.³⁰ A MINUSMA ENSZ-misszióval és a G5S erőivel szorosan együttműködő 500–800 fős műveleti erő³¹ feladata a helyi erők támogatása lett főként a Nagy-szaharai Iszlám Állam (EIGS/ISGS)³² elleni harcban. A műveletek mandátumába ezen kívül képzési és – a *Barkhane*

²⁷ Karim Zeidane: Mauritanie: Sourdes tensions après les incursions des forces francaises de Barkhane. Le360Afrique, 28. 02. 2017. <https://afrique.le360.ma/mauritanie/politique/2017/02/28/10034-mauritanie-sourdes-tensions-apres-les-incursions-des-forces-francaises-de-barkhane-10034> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.) A *Barkhane* hivatalos jelenléte Mauritániában az utóbbi években igencsak homályos, a hivatalos szervek, a francia katonai attasé kategorikusan megtagadták a válaszadást kérdéseinkre. Mauritánia minden hivatalos katonai térképen úgy szerepel, mint a *Barkhane* műveleti területe. Mégis, közvetett bizonyítékok alapján feltételezzük, hogy utóbbi (csak francia?) erőt (jelentős részben, vagy teljes egészében?) 2016 folyamán kivonták az országból. Egyrészt a mauritániai (arab) sajtóban itt-ott fellelhető információmorzsák ezt erősítik meg. Másrészt a mauritániai védelmi minisztérium élénken tiltakozott, amikor a francia védelmi minisztériumi szöveg 2017. jan. 19-én a *Barkhane* 125 sikeres műveletéről beszélt a Száhel 5 országában, konkrétan megnevezve Mauritániát is. Kijelentették, hogy 2016 óta a *Barkhane* Mauritánia területén egyetlen műveletet sem haj(tha)tott végre. Ennek alapján feltételezzük, hogy e kijelentés implicite az (esetleges) mauritániai bázisokról induló, a mali-mauritániai határtérségben lezajlott (*Barkhane*) műveletek tényét is tagadja. A *Barkhane* Maliból való távozása és Malinak a G5S-ből való kiválása pedig szinte bizonyossá teszi, hogy a *Barkhane* keretében 2022 tavasza óta a mauritániai-mali határvetsetben nem folytatott műveleteket. Ld. „al-dzsajsz al-mauritáni: Burkán lam tanfundz ajj amalijja dákhil hudúd al-balad”. Zahraa.mr, 19. 01. 2017. (?) <https://zahraa.mr/node/10650> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.) (Az arab cím átírásáért hálás köszönet illeti N. Rózsa Erzsébet kollégámat.)

²⁸ Zeidane: i. m.

²⁹ Royal Air Force – Királyi Légierő.

³⁰ Task Force Takuba: political statement by the governments of Belgium, Czech Republic, Denmark, Estonia, France, Germany, Mali, Niger, the Netherlands, Norway, Portugal, Sweden and the United Kingdom. Government Office of Sweden. <https://www.government.se/495ef1/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/2020/political-statement-task-force-takuba.pdf> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 09.)

³¹ Résztvevői: Belgium, Hollandia, Portugália (több összekötő tiszttel), Dánia (70 fő és két helikopter: ki kellett vonni, mert azelőtt érkeztek a terepre, mielőtt a mali kormánytól megkapták volna az engedélyt), Észtország (95 fő), Franciaország (a *Barkhane* erőivel), Olaszország (200 fő + eü. kontingens, 3–3 Mangusta és Chinook helikopter), Románia (csak tervezett 45 fő), Svédország (150 fő, három helikopter), Csehország (a 601-es speciális egység 60 tagja), Magyarország (csak tervezett 80/67 fő).

³² État islamique dans le Grand Sahara / Islamic State in the Greater Sahara.

esetében – CIMIC-feladatokat³³ is beillesztettek.³⁴ Észtország elsőként csatlakozott, és az észt–francia közös kontingens alkotta a Takuba gerincét.

Míg az interoperabilitást az NSHQ³⁵ keretében megszerzett közös együttműködési tapasztalatok segítették, az európai partnerállamok közül nem egy számára a *Takuba* szerepe kezdetben homályosnak tűnt. Míg az észt fél például az afganisztáni, az iraki és a szíriai tapasztalatok alapján valamiféle képzési, tanácsadási, segítségnyújtási és kiegészítő feladatokkal számolt, addig a 2021 novembere és 2022 márciusa között a *Takuba* vezetését ellátó svéd fél gyorsreagálási erővel³⁶ készült.³⁷ Eközben a *Takuba* egyik legfontosabb feladata a FAMA logisztikai ellátása volt, a katonai fejadagok és a vízadagok – Diago ásványvíz, európaiaknak napi 5, maliaknak 4-5 liter – kiosztása. A francia fél ezt a sokféleséget egyáltalán nem tekintette a *Takuba* hátrányának, számára a legnagyobb kihívást a titkos felderítési adatainak lényegében valós idejű megosztása a partnerekkel jelentette, mivel „kooperációs”, nem pedig multinacionális *task force*-ról volt szó. Az európai partnereket az is meglepte, hogy a franciák milyen „szimbiózisban” éltek együtt a mali erővel (együtt ettek, szórakoztak), ami Afganisztánban egyáltalán nem volt jellemző a helyi erővel folytatott együttműködésben. A misszió a terepen a francia, a törzsben az angol nyelvet használta.³⁸

Hogyan telt a Takuba egy napja?³⁹ A bázisokból még az éj leple alatt, hajnalban közelítették meg a mintegy 400 km-re lévő műveleti területet a FAMA járműveivel, többek között a páncélozatlan, géppuskával szerelt Masstech típusú járművekkel, Dongfeng EQ2050-esekkel⁴⁰ és kisebb páncélozott járművekkel. Légi úton érkezett a speciális felszerelés a kijelölt területre, ahol immár napfénynél Polaris quadokkal és terepmotorokkal őrzáratoztak, célzott lövéseik következtében a szavanna gyakran kigyulladt. Ahol sűrűbb volt a növényzet, ott felküldték az észtek 25 km hatótávolságú Puma drónjait a rejtőzködő ellenséges egységek azonosítására. Rutinfeladat volt a kétfős, motoros dzsihadista egységek kiiktatása, célzott lövésekkel, majd ezek felszereléseinek átvizsgálása, helyi elégetése. Ezek – ahogy a FAMA is – gyakran AK–47 gépkarabéllyal voltak felszerelve, a parancsnokoknál pedig orosz Dragunov mesterlövészpuskákat találtak. A nap végére a helyszínről összefoglaló jelentést küldtek Ménakába a több nemzetiségből álló törzshöz, és a *Barkhane* egyik egysége – például egy brit Chinook helikopter – által hozott üzemanyagból megtankolták a járműveket a visszaútra, a speciális járműveket (quadok, motorok) pedig a helikopter magával vitte a bázisra. Vagyis ami ténylegesen megvalósult a *Takuba* különleges egységekre vetített feladatából – a mali egységek folyamatos kiképzésén és a *Barkhane* nagyobb, célzott akcióinak támogatásán kívül –

³³ Civil-Military Co-operation – civil-katonai együttműködés.

³⁴ Kétségkívül ellátnak ilyen feladatokat is, de ezeket gyakran a francia speciális kommandók tevékenységeinek hivatalos fedőtevékenységeként tüntetik fel.

³⁵ NATO Special Operations Headquarters – NATO Különleges Műveleti Parancsnokság.

³⁶ Parancsnoka nevét a svédek biztonsági okból nem hozták nyilvánosságra, csak Colonel P-ként nevezték meg, az interneten Colonel Peterként szerepelt.

³⁷ Fergus Kelly: Estonia special forces to join France-led Takuba mission in Mali, defense ministry says. The Defense Post, 13. 11. 2019. <https://www.thedefensepost.com/2019/11/13/estonia-special-forces-task-force-takuba-mali-france/> (Letöltés időpontja: 2020. 01. 09.); Task Force Takuba suspended – new challenges await the special forces. Förvarsmakten.se, 25. 04. 2022. <https://www.forsvarsmakten.se/en/news/2022/04/tsk-force-takuba-suspended-new-challenges-await-the-special-forces/> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

³⁸ Nicolas Gros-Verheyde: Dans les coulisses de la task force Takuba. Le Blog de B2, 14. 07. 2021. <https://www.bruxelles2.eu/2021/07/les-takuba-a-loeuvre-itt-col-francois/> (Letöltés időpontja: 2022. 01. 09.)

³⁹ Takuba: au Mali avec les forces spéciales européennes. Ministère des Armées, 12. 07. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=vVfFzFk76-I> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

⁴⁰ Kínai gyártású Humvee-klón, részben Algériától (2020) részben Kínától (2021. dec.) kapta a FAMA.

az nem (vagy nem annyira) a *Sabre*-féle speciális, éjszaka végrehajtott, célzott likvidálási, illetve túszkiszabadítási műveletek, hanem rutinfeladatként a rendszeres őrjáratokkal végzett területátfésülés, területfelderítés és az elszórt dzsihadista erők le vadászása.

Lényegében a napi rutin szintjén a *Barkhane* is hasonló feladatokat látott el, csak más területi zónákban. Összehasonlításként a *Barkhane* egy napja Délnyugat-Maliban az alábbiak szerint telt. A nap „vadkempingezéssel” kezdődött a műveleti zónától 30 km-re, ezt követte a hajnali indulás, melynek során a járművek – a *Takuba* főként páncélozatlan járműveivel szemben páncélozott szállító harcjárművekkel és könnyű páncélozott járművekkel⁴¹ – soha nem a bejáratott utakon, hanem például kiszáradt prériken, kavicsagyakon és folyómedreken keresztül közelítették meg a helyszínt, hogy elkerüljék a rögtönzött robbanóeszközöket.⁴² Majd járőrözés következett a mali hadsereg egységeivel karöltve, terrorista sejtek felkutatása, fegyverek begyűjtése, eszközeik megsemmisítése céljából. A tevékenység folyamatos légi fedezet – amelyet pl. Mirage 2000D repülőgéppel hajtottak végre – mellett zajlott.⁴³

1. ábra *Task Force Takuba*⁴⁴

Általános probléma, hogy míg a dzsihadista erők mertek szabadon mozogni, addig a FAMA behúzódott saját bázisaira, és alig mert onnan kimozdulni. Erre született meg 2020 júniusában a könnyű felderítő- és intervenció egység (ULRI⁴⁵) koncepciója, mely a dzsihadisták mód-szerreit – eszközparkját és taktikáját: kétfős motoros egységek, gépfegyverrel „házilagosan”

⁴¹ Jellemzően páncélos VAB-ok, VBL, ill. VB2L-ek (v.ö. a Takuba eszközparkja).

⁴² A *Barkhane* állományára a rögtönzött robbanóeszközök jelentették a legnagyobb veszélyt, a művelet mintegy 50 fős veszteségének 50%-át okozva. A francia páncélozott szállítójárművek ilyen eszközök elleni elégtelen páncélvédettsége ismét bebizonyosodott.

⁴³ Arról, hogy milyen eredményesek ezek az akciók, a videóban elhangzik, hogy aznap három Kalasnyikov és egy motorkerékpár volt a fogás, „mely a hónap legjobb eredménye”. Tanulásként az is levonható, hogy a déli órákban egyszerűen szüneteltetni kell a járőrözést, olyan súlyos napszúrásst lehet kapni: a *Barkhane* egyik tagját e miatt pár óráig mesterséges kómban kellett tartani, de a terepen járőrözők nem rendelkeztek például ellenszérummal a skorpiócsípések ellen sem. Lásd *Opération Barkhane, au cœur de la traque*. BFM TV, 16. 08. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=C46HvYNeHIQ> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

⁴⁴ *Task Force Takuba*. Grey Dynamics. <https://greydynamics.com> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

⁴⁵ Unité légère de reconnaissance et d'intervention.

felszerelt pick-up gépkocsik – mintegy lemásolva próbál fellépni ellenük. Az ULRI-k jelentik lényegében a *Takubá*hoz történő mali hozzájárulást. A FAMA egyes, már létező egységei Ménakában a *Barkhane/Takuba* állományától kaptak 1+2 hetes kiképzést, tőlük tanultak meg például a motorok vezetését és a rögtönzött robbanóeszközök elkerülését, az első, a harcászati tudnivalókat és a mélységi felderítést a második fázisban. 2021 novemberében képezték ki a 6. egységet. Nem utolsó szempont, hogy az eszközparkot tekintve a térségben bőséges alkatrész-utánpótlás áll rendelkezésre. A kis létszámú, gyors és mobil csoportok alkalmazása lehetővé teszi, hogy a helyi erők végre ne csak „bottal üthessék” a motorral igen fürgén mozgó ellenség nyomát.⁴⁶ Állítólag megszűnéséig hatékonyan segítették a *Takuba* tevékenységét, miközben hasonló kockázati potenciállal és megbízhatósággal rendelkeznek, mint a korábbi FAMA: vegyes egységekbe kerültek tuareg, arab és iszlamista katonák valamint dzsihadisták is. Eszközellátási problémák európai részről itt is jelentkeztek – lásd lejjebb az EUTM Malit –, az ULRI-kat az európai EPF-büdzséből⁴⁷ finanszírozták.

A MŰVELETEK „MACRONI FELÜLVIZSGÁLATÁNAK” TERVE (2021)

A Maliban 2021. május 24-én végrehajtott második puccs után a helyzet a franciák számára igen kedvezőtlenül alakult. Ezért június 10-én a francia elnök egy igencsak zűrzavaros bejelentésében belengette, hogy a továbbiakban az afrikai partnereknek kell kezükbe venniük az államépítést. Ezért „*a Barkhane művelet befejeződik mint OPEX*” (vagyis mint francia külföldi művelet), de az ország északkeleti részén a *Task Force Takuba*, valamint nyugaton Bamako központtal az uniós *EUTM Mali kiképzési misszió* folytatódik. A hármashatárterület ellenőrzésére és a helyi erők megerősítésére helyeződik át a hangsúly. Az elnöki bejelentésből – mely az afrikai partnerek szerint (ismét) kellő arroganciával, lényegében a velük való részletes egyeztetések nélkül történt – annyit lehetett kihámozni, hogy a művelet(ek) evolúciójáról lesz csupán szó, és a hagyományos francia erők helyét kisebb számú speciális egységek veszik át, kizárólag a terrorellenes harcra koncentrálván.

Min változtatott (volna) tehát Macron elnök a fentebb bemutatott stabilizációs koncepcióhoz képest? Lényegében azon, hogy a hagyományos műveleti erők – jelenléti, „látható”, területi szempontú(bb) stabilizáció szerepű – és a speciális erők (operation homo, titkos „árnyékműveletek”) ún. terrorellenes fellépésének tandeméből előbbi egyszerűen kiiktatta (volna), míg utóbbit tovább erősítette (volna). A koncepció megvalósíthatóságát a szakma már ekkor erősen megkérdőjelezte.

POLITIKAI ÉS MŰVELETI PROBLÉMÁK, ELKÖVETETT HIBÁK

Mielőtt áttekintenénk azt, hogy az események mennyiben változtatták meg a macroni agytröszt koncepcióját, vizsgáljuk meg azt, hogy a politikai „bikkfanyelv” mögött mit mutattak a tények. A Száhel-övezet állami funkciót egyre kevésbé betölteni képes országai – melyek közül Malit és Burkina Fasót még a közelmúltban puccsok is gyengítették – számára aligha akkor érkezett el a megfelelő pillanat arra, hogy addigi eredményeikre alapozva kezükbe vegyék a Macron által szorgalmazott sikeres államépítést. Maliból pedig szintén nem valamiféle korábban kitzűzött műveleti célt elért eredmények tükrében – ahogy azt a politikai

⁴⁶ [Nouakchott] Focus sur les Unités Légères de Reconnaissance et d'Intervention. 02. 07. 2020. <https://www.facebook.com/watch/?v=306824183687189> (Letöltés időpontja: 2021. 01. 09.)

⁴⁷ European Peace Facility – Európai Békekeret.

kommunikáció sugalmazta –, hanem azért kellett a franciáknak kivonni erőiket, mert a fővárosi franciaellenes puccsisták és a lakosság nagyobb része nem kért tovább a francia jelenlétből. Ennek oka többrétű és tanulságos.

Erősen intó jel volt, hogy a mali és a francia célok már a francia beavatkozás kezdetekor ütköztek egymással, de ekkor a lakosság még lelkesen fogadta a franciákat. A mali kormány a több évtizedes probléma, az északi szakadár tuaregek ellen kért (volna) segítséget, míg a franciák lényegében azért érkeztek, hogy a (szerintük) „iszlamista terrorszervezetek” ellen küzdjenek.⁴⁸ Elköverték – és a mai napig fenntartják – azt az alapvető hibát, hogy a tuaregeket lényegében azonosítják a dzsihadistákkal. A helyiek a kezdetek óta kifogásolták azt is, hogy a franciák kijelentették: nincs tárgyalás egyetlen dzsihadista szervezettel sem – miközben Mali vezetése Burkina Fasóban tárgyalt a tuaregekkel –, valamint a G5S tagállamai is tárgyalnak a francia ellenkezés ellenére – saját kifejezésükkel élve – a „dzsihadista testvéreikkel”. Magyarán igen nagy a káosz a szövetségesek között a közös stratégiát illetően a térség pacifikálásának lépései kapcsán.

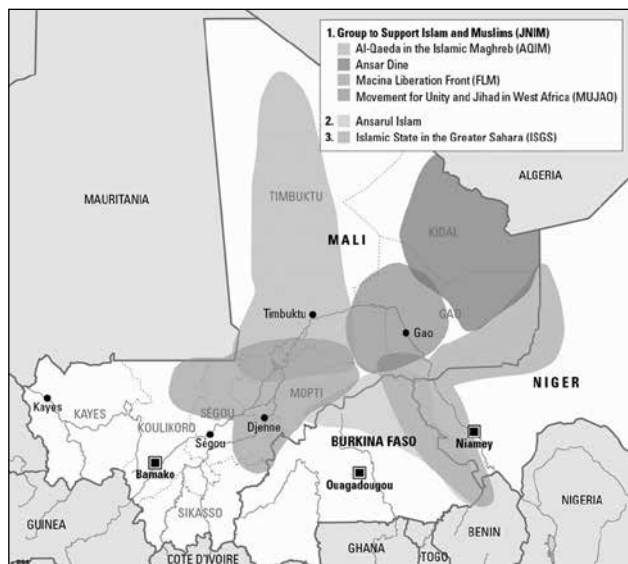
További sérelem volt a mali vezetés számára, hogy a franciák – még a *Serval* keretében – az ország szuverenitását sértve közvetlenül is beavatkoztak, amikor egyszerűen megakadályozták abban a mali hadsereget, hogy az behatoljon a tuaregek által ellenőrzött Kidalba – hivatalos indok szerint: tartva az erőszakos leszámolásoktól. Az afrikai partner lényegében jogosan kifogásolja, hogy a francia magatartás az ilyen „gesztusokkal” még az egyenlő partnerek közötti együttműködés látszatát is kerüli a térségben, ami már-már a neokolonializmusra emlékeztet.

A francia segítség kitűzött céljáról már a kezdet kezdetén tudni lehetett, hogy az irreális: néhány évnyi segítséggel számoltak addig, amíg a helyi hadseregek (főként a mali) annyira megerősödnek, hogy képesek lesznek kvázi önállóan felvenni a harcot a terroristákkal. Arról az újjászervezett mali hadseregről van szó, mely korábban komoly reorganizációs problémák miatt a tuareg támadás első napjaiban széthullott, nem lehetett bevetni.⁴⁹ Ehhez kapcsolódnak

⁴⁸ Kezdetben e két cél ütközése azért nem jelentett jelentős problémát, mert a tuaregek és az iszlamista Ansar Dine egymás szövetségeiként harcoltak. Az évek során azonban ez a szövetség felbomlott, a konfliktus fokozatosan áthelyeződött északról a centrumba, és kiegészült a területi és a csempészháborúkkal. Az utóbbiak ellen a franciák nem mutatkoztak készen fellépni a Barkhane keretében, ezzel a mali lakosság (főként a fiatalok) szemében alkalmatlannak tűnnek a terület pacifikálására. Lásd David Rich: Pourquoi l'opération Barkhane n'a pas réussi à endiguer l'insécurité au Sahel. France24.fr, 05. 02. 2022. <https://www.france24.com/fr/afrique/20220205-pourquoi-barkhane-n-est-pas-parvenu-%C3%A0-endiguer-l-ins%C3%A9curit%C3%A9-au-sahel> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.) Azt is hozzá kell tenni, hogy a dzsihadista szervezetek általában maguk sem hajlanak a tárgyalásra, hiszen legitimáló lételemük a folyamatos harc a hitetlenek ellen. Maliban annyiban más a helyzet, hogy a tuaregek és az iszlamista csoportok (főleg Dicko) állításuk szerint hajlanak a tárgyalásokra, melyek alapfeltételül persze a francia csapatok kivonását jelölték meg, így ennek hitelében azért erősen kételkedünk. Lásd Pierre Bousset: Faut-il négocier avec les groupes armés terroristes? Note N°7/21. Fondation pour la Recherche Stratégique, Paris, 18. 03. 2021. <https://www.frstrategie.org/publications/notes/faut-il-negocier-avec-groupes-armes-terroristes-2021> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 09.)

⁴⁹ A mali hadsereg újjászervezése – az ICITAP (International Criminal Investigative Training Assistance Program) amerikai program segítségével – azon bukott meg, hogy már lényegében zászlóalj-, illetve dandárszinten az egymással harcoló felek reintegrált elemeiből kevert, multietnikumú egységeket hoztak létre bőven azelőtt, hogy kellő időt szántak volna az ország megfelelő szintű pacifikálására és a harcoló felek egymáshoz való közelítésére, megbékéltetésére. Ráadásul a tuaregeket korábbi tisztségeiknél alacsonyabb rendfokozatban (jellemzően tizedesként) sorolták be a hadseregbe, másrészt a veteránoknak meg egyes tuaregek (akik még a francia vezényleti nyelvet sem voltak képesek megtanulni) soron kívüli előmenetele szúrta a szemét. Így a tuareg konfliktus (újbóli) kirobbanásakor a FAMA parancsnoki láncolata azonnal lebénult, az egységek széthullottak. Erről, a szuboptimális megoldásokról és a hasonló európai uniós módszerek kérdőjeleiről részleteiben lásd Türke András István: Az Európai Unió első afrikai misszióinak és hadműveleteinek geopolitikája. Publikon, Pécs, 2016. 88–96.

a helyi, korrumpált hadseregek alapvető, „pillanatok alatt” nem felszámolható problémái, nem beszélve arról, hogy a szövetséges G5S államaiból – melyeket szintén megosztanak a belső konfliktusok – csak Mauritánia és Csád tud értékelhető hadsereget kiállítani.

2. ábra Dzsihadista csoportok műveleti területei a Száhel-övezetben⁵⁰

A 2017–2020 KÖZÖTTI MŰVELETI TEVÉKENYSÉG FŐBB ESEMÉNYEINEK ÁTTEKINTÉSE

2018. március 2-án Burkina Fasóban az afrikai speciális műveletek francia központját (COS) Franciaország ouagadougou-i nagykövetségén és 1500 méterre, a Francia Intézet épületében a Burkina Fasó-i erők vezérkarát egy időben érte dzsihadista támadás, melyet a GSIM/JNIM⁵¹ (az al-Kaida hivatalos szárnya a Nyugat-Száhel térségben)⁵² vállalta magára. A támadókat a nagykövetségnél a burkinai csendőrség a COS-egységekkel együttműködve likvidálta. A vezérkar éppen az iszlamista terrorizmus elleni harc ellen létrehozott G5 Száhel Kezdeményezés (FC-G5S⁵³) keretében ülésezett – rájuk rakétavetőkkkel lőttek. A támadásban 8-8 fő esett el a biztonsági erők és a támadók részéről, 80 fő megsebesült. Bár a *Sabre* művelet egységeit készségszintre helyezték, közvetlenül nem avatkoztak be. A GSIM a támadást

⁵⁰ Flore Berger: Jihadist violence and communal divisions fuel worsening conflict in Mali and wider Sahel. IISS. org, 20. 06. 2019. <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/06/conflicts-in-mali> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

⁵¹ A szövegben a /-jeles rövidítések esetén az első a francia, a második az angol nyelvű rövidítést takarja.

⁵² Groupe de soutien à l'islam et aux musulmans / Jama'at Nusrat al-Islam wal Muslimeen – Az Iszlám és a Muszlimok Támogató Csoportja. 2017. március 1-jén az AQMI/AQIM, az Ansar Dine, a Macina Katiba (vagy Maciba Felszabadítási Front, FLM/MLF) és az Al-Mourabitoun Katiba (korábban, 2007–2011: AQMI egyik szárnya, majd MUJAO 2011–2013 között) fúziójából létrejött szervezet. Itt említjük meg a Burkina Fasóban 2016 decembere óta tevékenykedő Ansarul Islamot – melyet Malam Ibrahim Dicko imám hozott létre és a Macina Katiba háttérbázisául szolgál – és a nigériai Boko Haramot, amely Niger és Csád (Csád-tó) területén is aktív.

⁵³ Force conjointe du G5 Sahel.

Al-Mourabitoun vezetése alatt bosszúból indította Abu Hasszán al-Ansari és egyéb vezetők halála miatt, akiket 2018. február 14–18. között a mali–algériai határon az inaghalawassi ütközetben likvidáltak a *Sabre* és a *Barkhane* művelet egységei öt Mirage 2000 vadászrepülőgéppel, két Tigre és egy Gazelle helikopter légi fedezete alatt.

2019. február elején a *Barkhane* erői Csádban három napon át támadták az Ellenállás Erőinek Uniója (Union des forces de la résistance – UFR) pick-up járművekből álló menetoszlopát. Ezt az eseményt azért kell kiemelni, mert az UFR-t Idriss Déby elnök (†2021) unokatestvére, Timan Erdimi vezeti, és „csak” helyi lázadó erőnek minősül, amely veszélyezteti a helyi francia szövetséges hatalmát.⁵⁴ Azaz pusztán politikai okok miatt lettek „terroristáknak” bélyegezve, hogy a *Barkhane* a mandátuma szerint bevethető legyen ellene. 2008 után (lásd EUFOR Csád/KAK) is „meg kellett menteni Déby közlegényt”, aki már a *Serval* művelet idején értékes segítséget nyújtott a franciáknak.⁵⁵ 2019. február 21-én a *Barkhane* keretében Yahia Abou el Hammamot, a GSIM második számú vezetőjét neutralizálták.

2019. május 1-jén két francia turistát raboltak el a benini Pendjari Nemzeti Parkból. A támadás azért volt különös, mert Beninben korábban még nem volt iszlamista támadás. A túszejtők ezután Burkina Fasón keresztül Maliba tervezték hurcolni őket, a Macina Katibába. A francia katonai felderítés – a Nagy-szaharai Iszlám Állam (EIGS/ISGS) elleni küzdelem keretében, a Burkina Fasó-i dzsihadista felkelés kontextusában – azonnal megkezdte a nyomozást burkinai és amerikai segítséggel. Az éjszaka közlekedő dzsihadista konvojt nyomon követték, mobiltelefonjaikat az amerikaiak hallgatták le. A hadművelet május 7-én kezdődött a *Task Force Sabre*, a *Barkhane* művelet csapatai, valamint amerikai MQ–9 Reaper drónok, helikopterek bevetésével és a Burkina Fasó-i fegyveres erők logisztikai támogatásával. Mielőtt a konvoj pihenőt tartott, május 9-én a francia speciális erők (Hubert kommandó, 1er RPIMa⁵⁶ és a 10. ejtőernyőskommandó) Macron engedélyével Gorom-Gorom térségében megtámadták. A bevetett erőket a kb. 10 helikopter mintegy 10 km-rel távolabb tette le, egy CASA típusú, a sebesültek kimentésére szolgáló repülőgép, valamint két francia és egy amerikai megfigyelő drón támogatása mellett. Sikerült méterekre észrevétlenül megközelelni a tábort, a rajtaütésben a két franciát, valamint – meglepetésre – egy amerikai és egy dél-korai túszt is kiszabadítottak, de két kommandós életét veszítette.

2019 októberében a *Barkhane* a Tömörülés az Iszlám és a Muzulmánok Győzelméért (Rassemblement pour la victoire de l'islam et des musulmans – RVIM) dzsihadista szervezet második számú főnökét és vallási vezetőjét, Abou Abderahman al Maghrebit Gaótól 200 km-re északra likvidálta.⁵⁷ November 22-től került sor az Eranga-völgyi összecsapásra, 25-én két francia katonai helikopter (egy-egy Tigre és Cougar) összeütközése 13 francia katona halálát okozta, ami az 1983-as drakkari merénylet (Bejrút) óta a legsúlyosabb egy napra jutó francia katonai veszteség. A 2020. január 13-i pau-i csúcson a *Barkhane* és a G5S országainak erői közötti, föderalizációs célú *Koalíció* a *Száhelért* kezdeményezés keretében szorosabb koordinációról döntöttek az EIGS elleni küzdelemben a Mali–Niger–Burkina Faso

⁵⁴ Garnavaud: i. m.

⁵⁵ Ennek részleteiről lásd Túrke (2021): i. m. 284, és 363–364.

⁵⁶ 1er régiment de parachutistes d'infanterie de marine – 1. tengerészgyalogos ejtőernyőszereg.

⁵⁷ Bah Ag Moussa vezetőt 2020. november 10-én likvidálták, Abdelmalek Droukdelt, az AQMI emírijét 2020 júniusában, Adnan Abou Walid al-Sahraoui-t, az EIGS emírijét 2021 augusztusában, Soumana Bourat, az EIGS csoportvezetőjét (aki a nigéri Kouré parkban megölt hat francia haláláért felelt) pedig 2021 novemberében, stb. E műveletek jelentősen meggyengítették az EIGS-t. Lásd Dossier de Presse / Opération Barkhane, Bande Sahélo-sahérienne. Ministère des Armées, 30. 08. 2022. https://www.defense.gouv.fr/sites/default/files/operations/20220830_DP_BKN_.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

határoveňetben. Ennek keretében kidolgozták a közös parancsnoki mechanizmust (MCC⁵⁸) – melynek során az FC-G5S összekötő különítményét integrálták a *Barkhane* n' djamenai közös hadszíntéri parancsnokságába –, felállították a közös parancsnokságot (PCC⁵⁹) és egy közös, a felderítési adatok megosztását végző elemet. A mechanizmus 2020. március 13-án lett hadra fogható.⁶⁰ Az afrikai felek utólag sérelmezték, hogy állításuk szerint Pauban Macron lekezelően bánt velük és megkérdésük nélkül döntött arról, hogy a *Task Force Takuba* révén további európai országok erőit hozza a helyszínre.

Időközben a *Barkhane*, az FC-5GS, valamint a mali és a nigériai hadsereg együttműködésének keretében mintegy 5000 katonára és 400 katonai jármű bevetésével 2020. március 3–23. között lezajlott a *Monclar*⁶¹ művelet (nem összekeverendő a GTD *Monclarral*), melynek keretében a Liptako-Gourma térségét tisztították meg a terrorista sejtektől. Míg a művelet sikeresnek volt mondható, a szövetséges csádi hadsereg 2020. március 23-án a Csád-tó környékén hétórás küzdelemben súlyos veszteségeket (92 halott, 47 sebesült) volt kénytelen elkönyvelni a Boko Haram elleni harcban, azaz a dzsihadisták elleni művelet nagyjából „döntetlen” eredményt hozott.⁶²

2020. június 3-án likvidálták az AQMI vezetőjét, az algériai Abdelmalek Droukdelét. Az akció előkészítése a CIA és a DGSE együttműködésének eredménye volt. A francia különleges egység az Ifoghas-hegységben csapott le, Tessalitól 80 km-re keletre. A francia–amerikai politikai súrlódások ellenére a műveleti területeken a két szervezet együttműködése lényegében ezúttal is kiválóan és olajozottan működött. 2020. szeptember 6-án Tessalit régióban a *Barkhane* két tagja életét veszítette, egy pedig súlyosan megsérült, amikor egy rögtönzött robbanóeszköz robbant páncélozott járműjük alatt. A *Barkhane* és a megelőző *Serval* műveletben addigra összesen 45 személy veszítette életét, a térségben a 2020. augusztus 18-i mali katonai puccs óta – mely eltávolította a 2013 óta hivatalban lévő Ibrahim Boubacar Keïta elnököt, akinek a hadsereggel való kapcsolata még 2019-ben megromlott – először destabilizálódott ismét.⁶³

2020. november 10-én este egy francia speciális kommandó (DGSE/SA) a Száhel-övezetben likvidálta Bah ag Moussát – az RVIM katonai vezetőjét – és helyettesét, Iyad ag Ghalit. Franciaország tehát – amerikai segítséggel – az utóbbi 5-6 évben vitathatatlanul különösen hatékony lett a titkosszolgálati háttérű, illetve speciális egységgel célszemély ellen végrehajtott bosszúhadjáratok (*operation homo*) területén. Vitatott, hogy a szimpla, a *lex talionis*⁶⁴ elvén alapuló, a nemzetközi jogot sértő akciók mennyire érik, érhetik el céljukat, az elrettentést.

⁵⁸ Mécanisme de commandement conjoint.

⁵⁹ Poste de commandement conjoint.

⁶⁰ Philippe Chapleau: Ops Monclar: 4 700 soldats franco-africains nettoient la zone des trois frontières. Lignes de défense Blog, 26. 03. 2020. <http://lignesdedefense.blogs.ouest-france.fr/archive/2020/03/26/ops-monclar-4700-soldats-franco-africains-nettoient-la-zone-20994.html>; Laurent Lagneau: Barkhane/FC-G5S: D'une ampleur inédite, l'opération Monclar a neutralisé un «grand nombre» de jihadistes. Opex360.com, 27. 03. 2020. <http://www.opex360.com/2020/03/27/barkhane-fc-g5s-dune-ampleur-inedite-loperation-monclar-a-neutralise-un-grand-nombre-de-jihadistes/> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

⁶¹ Ralph Monclar álnéven Raoul Magrin-Vernerey a Szabad Franciaország egyik legsikeresebb tábornoka volt a II. világháborúban.

⁶² Edouard Chanot: Opération «Monclar»: la Légion étrangère en pointe d'un «effort sans précédent» au Sahel. Sputniknews, 27. 03. 2020. <https://fr.sputniknews.africa/20200327/operation-monclar-la-legion-etrangere-en-pointe-dun-effort-sans-precedent-au-sahel-1043411500.html> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

⁶³ Deux militaires français tués dans une explosion. TdG.ch, 05. 09. 2022. <https://www.tdg.ch/deux-militaires-francais-tues-dans-une-explosion-677127852518> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 09.)

⁶⁴ Értelmezése kb. szemet szemért, fogat fogért.

A dzsihadista szervezetek sárkányfejeinek levágása eddig ideig-óráig tényleg hasznosnak bizonyult, kérdés azonban, hogy a vezetők utánpótlása, kinevelése mennyire tud lelassulni a rajtaütések nyomán.⁶⁵

2020. május 16-án Félicien Kabugát, az 1994-es ruandai tuszi népirtás egyik leginkább keresett gyanúsítottját és állítólagos finanszírozóját a Párizs melletti Asnières-sur-Seine-ben sikerült elfogni. Tíz nappal később diplomáciai botrányt kavart a France 5 csatornán és a parlamenti tévéadón leadott dokumentumfilm a *Hirak*ról, Algéria visszahívta franciaországi nagykövétét. (A *Hirak* a 2019. február 16. óta tartó sporadikus tüntetések neve Algériában.) A tüntetők Bouteflika elnök ötödik elnökjelöltsége ellen tiltakoztak, majd a II. köztársaság kikiáltását követelték, a rezsim felelőseinek eltávolítása mellett. Bouteflika végül meghát-rálni kényszerült.

AZ ELNÖKI TERVEK MÓDOSULÁSA, KIVONULÁS MALIBÓL

A *Barkhane* művelettől a stafétát tehát az eredeti elnöki tervek szerint a főként a Nagy-szaharai Iszlám Állam (EIGS/ISGS) ellen harcoló terrorellenes műveleti erő, a *Task Force Takuba* vette volna át a mali–Burkina Fasó-i–nigeri hármashatárövezetben.

Az elnöki bejelentés kapcsán úgy tűnt, hogy az 5 millió négyzetkilométernyi (10 franciaországnyi) területen zajló, a 2010-es évek legjelentősebb és egyben az eddigi leghosszabb külhoni – a *Serval* művelettel együtt több mint 9 éves – francia katonai művelete, a *Barkhane* is befejeződik. Az események folyamán azonban kiderült, csupán arról van szó, hogy a művelet kivonul Maliból (azaz csak ott szűnik meg), és a profilja némileg átalakul.

A *Barkhane* kivonása Maliból három fázisban történt meg:

1. Az első fázisban 2021. október 30. és december 15. között a három északi bázist (Kidal, Tessalit, Timbuktu sorrendben) leépítették, 140 járművet és 430 konténert a legnagyobb nyugat-afrikai francia bázisra, a déli Gaóba telepítve át.
2. A második fázisban 2022. április 19. és június 13. között a két déli bázist (Gossi és Ménaka, a *Takuba* bázisai Gao mellett) számolták fel, 210 járművet és 1130 konténert telepítve át Gaóba. (Megjegyzendő, hogy a ménakai bázist pár nappal később az orosz Wagner-csoport vette birtokba, a felbátorodott dzsihadisták június 22-én pedig minden korábbinál többet, több mint 200 civilt mészároltak le az ország középső részén.)
3. A harmadik fázisban – mely a vizsgált korszakunk időkeretén túlnyúlik – 2022. augusztus 15-én a *Barkhane* elhagyta Malit és a Gaóban összevont eszközöket – 1800 jármű, 4800 konténer – a szomszédos Níger fővárosába, Niamey-ba telepítették át, mely előretolt légibázis szerepét tölti be.

A szállítást 90%-ban szárazföldi, 10%-ban légi úton végezték. Az egykori közel 3000 fős bázison csak a mobil erődítési rendszer „bástyái” (*bastion-wall*) maradtak hátra. Az utolsó, 300 fős logisztikai konvoj biztonsági okok miatt éjszaka, 20 km/h átlagsebességgel haladva, közel 10 km széles sávban széthúzódva hagyta el a bázist. A legnagyobb kihívást az útvonalon a rögtönzött robbanóeszközök jelentették. A bázist utoljára az annak és a környékének biztonságáért felelős *Monclar* sivatagi harccsoport (GTD⁶⁶) (a francia idegenlégió korzikai

⁶⁵ Türke (2021): i. m. 405.

⁶⁶ Groupements Tactiques Désert

felől a gaói bázisra a junta már légtérsértésként értékelte, és félő volt, hogy a későbbiekben akár lőhetnek is a *Barkhane/Takuba* légi szállítóeszközeire.⁷¹

Rövid ideig ugyan szó volt róla, hogy a *Takuba* erőit esetleg áttelepítik Nigerbe, de ez az opció aztán lekerült a napirendről. 2022. január 30-án – miközben Dánia és Svédország már jelezte, hogy tervezi csapatai kivonását – Florence Parly francia védelmi miniszter is belengette a kivonulási szándékot, majd a döntés február 17-én meg is született. Az akkor a Száhel térségében tartózkodó 25 ezer katona közül 4300 fő volt francia, melybe nincs beleszámítva a MINUSMA ENSZ-misszió 15 ezer katonája.⁷² A *Takuba* francia bázisainak kiürítését (Gao, Ménaka, Gossi) 4–6 hónapra becsülték, és az – mint láthattuk – összehangolódott a *Barkhane* leépítésének 2. fázisával. Maliban tehát két év és három hónapnyi jelenlét után a *Task Force Takuba* végül 2022. július 1-jén teljesen véget ért. A tagországok kontingensei nem mentek tovább Niamey-ba, hanem június végéig valamennyi hazatért. 2022. augusztus 15-én pedig a *Barkhane* művelet is elhagyta Malit. A régióban Niger lett a fő francia bázis, 1000 fős helyőrséggel Niamey-ban. Egy 300–400 fős különleges műveleti egységet a nigéri erőekkel a határövezetbe terveztek telepíteni (megtartani), és Csádban is maradt egy 700–1000 fős egység. 2013 óta 53 francia esett el a Száhel-övezetben, ebből 48 fő Maliban, ezzel szemben legalább 2800 fő feltételezett dzsihadista kiiktatásáról tudunk.

A mali hatalomátvétel nemcsak a francia (vezetésű) műveletek végét jelentette Maliban (Gao és térsége), hanem a jelek szerint – a politikai döntések értelmében – Bamakóban az uniós missziókat és a G5S Kezdeményezését is. 2022. április 11-én Josep Borrell uniós főképviselő bejelentette, hogy az EUTM kiképző misszió – melynek folyó mandátuma 2024. május 18-ig tartott volna – szintén befejeződik Maliban. Indokként azt hozta fel, hogy „hiányzik a mali adminisztráció által biztosított garancia”, valamint nem szeretnének „interferenciát” orosz jelenléttel.⁷³ Az EUTM Mali misszióinak a francia kontingense (207 fő) a legjelentősebb, a soron következő német 71, a spanyol pedig 54 főből áll. Az EUCAP⁷⁴ Sahel Mali misszió (163 fő, 2023-ig tartó mandátummal) esetében viszont nem született hasonló döntés.

Mennyire sikeres az európai jelenlét, hogyan látják ezt a helyiek? Az európai képzéssel a maliak 2017-ben még elégedettek voltak, 2022-ben már elavultnak (sic!) tartották a kapott ismereteket, és kifogásolták, hogy nem képeznek ki helyi kiképzőket, akik átvehetnék a stafétát az uniós missziótól. A képzéshez kapcsolódó eszközellátási pillérrel még inkább elégedetlenek, főként repülőgépeket, járműveket és kommunikációs eszközöket kérnek – „nem küzdhetünk botokkal a terroristák ellen”. A francia műveletek kilenc éve alatt például egy repülőeszközt se kaptak, az oroszoktól voltak kénytelenek venni négy Mi–171 típusú helikoptert. A kérés teljesítése több szempontból sem egyszerű, hiszen a FAMA-tól nem kevés eszköz „szivárog át” a dzsiháditokhoz.

Másrészt a mali vélemény egyoldalú, hiszen a G5S-t a franciák folyamatosan látták, látják el többek között páncélozott (de fegyvertelen), ACMAT vállalat által gyártott Bastion szállítójárművekkel (13 db) és pick-up gépkocsikkal (36 db) és Masstech T4 Recamp – szigorúan páncélozatlan – terepjárókkal. A Technamm vállalatától az utóbbiból 250 darabot rendeltek erre

⁷¹ Leslie Varenne: Le Mali livré aux apprentis sorciers. Iveris.eu, 13. 02. 2022. https://www.iveris.eu/list/notes/541-le_mali_livra_aux_apprentis_sorciers? (Letöltés időpontja: 2022. 03. 20.)

⁷² A MINUSMA-ban és az EUTM-ben a francia részvétel 30-100 fő körül mozgott (2015).

⁷³ EU ends part of Mali training mission, fearing Russian interference, Borrell says. Reuters, 11. 04. 2022. <https://www.reuters.com/world/eu-ends-part-mali-training-mission-fearing-russian-interference-borrell-says-2022-04-11/> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

⁷⁴ EU Capacity – az EU missziója a helyi rendőrség és igazságszolgáltatás újjáépítésének támogatására.

a célra. A *Takuba* keretében a FAMA kapott Polaris quadokat és terepmotorokat is. Érdekes azt olvasni, hogy a mali erők az egyiptomi különleges műveleti erők képzési és felszerelési programját jobbnak tartják, mint az európaiakat, mert azok – állításuk szerint – bevetésre készen felszerelt és képzett csapatokat „szállítottak le” nekik Bamakóba. A mali hivatalos narratíva szerint az oroszokhoz történő közeledés is annak volt egyenes következménye, hogy az ígért hadi eszközök nem érkeztek meg a mali hadsereg számára, másrészt az oroszok az 1980-as években komoly szerepet tölthettek már be a képzésben, és a jelenlegi eszközállományuk 80%-a is orosz, illetve szovjet eredetű.⁷⁵

2022. május 15-én a mali junta sértődötten kilépett a G5S Kezdeményezésből, miután a CEDEAO/ECOWAS⁷⁶ több tagja is tiltakozott az ellen, hogy a Kezdeményezés rotációs elnökségét Mali 2022 februárjától átvegye, és szankciókat léptettek életbe a CEDEAO-alapító Mali ellen. Így a G5S is elhagyni készült Bamakót, elemzők a jelentősen meggyengült kezdeményezés végét jósolták. Eközben az új vezetés egyre gyakrabban konfrontálódott a mintegy 15 ezer fős (13 289 fős katonai és 1920 fős rendőri erő) MINUSMA misszióval is, melynek mandátumát az ENSZ 2022. június 22-én orosz és kínai tartózkodás mellett hosszabbította meg. Mivel Bamako úgy érvelt, nem engedhetik meg, hogy „*az idegen erők miközben az ajtón távoznak, visszatérjenek az ablakon*”, a franciák kénytelenek voltak megszüntetni a misszió légi támogatását is. Ennek hatására több európai résztvevő a csapatainak kivonását fontolgatta.⁷⁷ Mali elszigetelődött a nemzetközi szintéren, viszont elmélyültek az orosz kapcsolatai.⁷⁸ Maga az Európai Unió pedig három új katonai misszió indítását tervezte Nyugat-Afrikába az oroszok megállítása céljából.⁷⁹

Végezetül meg kell említeni, hogy – 2022. márciusi adatok szerint – a *Barkhane* mellett további négy bázison vannak jelen jelentősebb erők Afrikában: Dzsibutiban 1450 fő, Elefántcsontparton 950 fő, Gabonban és Szenegálban pedig 350–350 fő.

HOGYAN NÉZ KI A BARKHANE MŰVELET A „REARTIKULÁCIÓ” UTÁN?

A francia források kínosan kerülik a „leépítés” kifejezést. Mali kiválásával a műveleti terület elvileg két egybefüggő részre szakadt, három szegmensen:

⁷⁵ Leonor Hubaut: »Ne pas investir dans le G5 Sahel aura des conséquences dramatiques... pour tous.« (Interjú Abdoulaye Dioppal.) Le Blog de B2, 28. 11. 2017. <https://club.bruxelles2.eu/2017/11/ne-pas-investir-dans-le-g5-sahel-aura-des-consequences-dramatiques-pour-tous-abdoulaye-diop/>; Nicolas Gros-Verheyde: Le Mali est souverain. Nous avons le droit de faire nos choix de sécurité. (Interjú Abdoulaye Dioppal.) Le Blog de B2, 31. 01. 2022. <https://club.bruxelles2.eu/2022/01/le-mali-est-souverain-nous-avons-le-droit-de-faire-nos-choix-de-securite-entretien-avec-abdoulaye-diop/> (Letöltések időpontja: 2022. 03. 20.)

⁷⁶ Communauté économique des États de l’Afrique de l’Ouest / Economic Community of West African States – Nyugat-afrikai Államok Gazdasági Közössége.

⁷⁷ Bár a Yéréwolo (bambara nyelven: „méltóságos férfiak”) civil szervezet fennhangon követelte a MINUSMA kivonását 2022. szeptember 22-re, a függetlenség napjára, Bamako egyrészt élesen ellenezte a misszió emberi jogi vizsgálódásait, másrészt 49 elefántcsontparti kéksisasak ügye miatt kiutasította a misszió szóvivőjét, majd július 14-én blokkolta a csapatcseréket. A MINUSMA 2022 októberében még jelen volt Maliban.

⁷⁸ Sophie Douce: Le retrait du Mali signe de facto la mort du G5 Sahel. Le Monde, 17. 05. 2022. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2022/05/17/depart-du-mali-du-g5-sahel-on-peut-se-demander-si-ce-n-est-pas-un-pretexte-pour-consolider-la-cooperation-avec-la-russie_6126467_3212.html (Letöltés időpontja: 2022. 09. 13.)

⁷⁹ Az Európai Külügyi Szolgálat dokumentuma szerint Nigerben, Burkina Fasóban és „valamelyik Guineai-öböl menti államban”.

- nyugaton (papíron) az „elfeledett terület”, Mauritánia maradt Nouakchott támaszponttal;⁸⁰
- középen – a 2022. január 24-én Paul-Henri Sandaogo Damiba vezetésével puccsal hatalomra került és többnyire együttműködő, dzsihádelles katonai junta vezette – Burkina Faso, Ouagadougou támaszponttal; 2022. szept. 30-án (immár a második 2022. évi puccsban) viszont megbuktatták Damibát és Ibrahim Traoré lett az elnök.⁸¹
- keleten pedig Niger (Niamey: GTD3 és légibázis) és Csád (N'Djamena: légibázis, védelmi erő és PCIAT⁸²) tartja még a frontot, emellett Csádban a távolabbi zónák hatékonyabb ellenőrzését az északi abéchéi és Faya-Largeau-i ideiglenes katonai bázisok végzik.

A 2022 augusztusi adatok szerint az N'Djaménából (PCIAT) irányított, Bruno Baratz altábornagy parancsnokolta állomány kb. 3000 fős, ez a 2020 februári 5100 fős állományhoz képest 41%-os csökkenést jelent. (Mi ez, ha nem leépítés?) Mintegy hat franciaországnyi (3 856 100 km²) területet ellenőrizve rendelkezik továbbá 5 drónnal, 6 vadászrepülőgéppel, 8 (4–4 Tigre és Caïman) helikopterrel, 5-6 harcászati, illetve stratégiai katonai szállító repülőgéppel, 180 nehéz és 115 könnyű páncélozott járművel és 360 szállítójárművel. Az utánpótlásban négy kikötő játszik kulcsszerepet: Dakar (Szenegál), Abidjan (Elefántcsontpart), Douala (Kamerun) és Cotonou (Benin). A légi utántöltést Boeing C-135-ösök és egy 2021 márciusában N'Djaménába telepített A330 MRTT Phénix repülőgép végzi.

A *Barkhane* mandátuma annyiban alakult át, hogy a korábban többször emlegetett dzsihádisták elleni küzdelem helyett – melyek vereségeik miatt dél és nyugat felé húzódtak – tevékenységét keletebbre, a Guineai-öböl felé terjesztette ki. Ezentúl főként az al-Kaida, az Iszlám Állam és a Csád-tó térségében a Boko Haram ellen fog küzdeni, nigeri (Niamey) és csádi (N'Djamena) bázisokra támaszkodva. Azaz nemhogy (csak „átmenetileg”?) megszűnt a titokzatos *Sabre* műveletet kiegészíteni-felváltani készülő *Takuba* (a *Sabre* befejezéséről nincsen tudomásunk), azaz az egyik olyan fő erő, melynek a felvázolt macroni tervek értelmében el kellett volna látnia a „terrorellenes küzdelmet” a térségben, de a *Barkhane* művelet sem látszik gyökeresen átalakulni ilyen, csupán (vagy legalábbis túlnyomórészt) speciális kommandókra támaszkodó műveletté. Ellenkezőleg, ahogy az várható volt, a leszűkült területen *de facto* a korábbi térségi stabilizáló szerepet próbálja meg folytatni. Emellett a *Barkhane* 2022 szeptemberi tájékoztató anyaga szerint a G5S tagországai (feltehetően Mali nélkül) hadseregeinek terrorellenes harcra való kiképzése folytatódik, a francia hadsereg EFS⁸³ (Szenegál), EFG⁸⁴ (Gabon) és FFCI⁸⁵ (Elefántcsontpart) egységei bázisainak segítségével. A képzés mellett Franciaország konkrét műveleti segítséget biztosít a partnerállamoknak a légi támogatás, hírszerzés, légi szállítás, egészségügy területén a niamey-i partnerségi parancsnoki központ (2022. márc. 1-jén hozták létre) és a N'Djaménában lévő bázisok révén.

⁸⁰ A mauritániai jelenlét a 27. lábjegyzetben részletesen kifejtett kétségek fényében értelmezendő!

⁸¹ Ezzel a *Barkhane* koporsójába újabb szeg került és a Task Force *Sabre* helyzete is igen kétségessé vált. A tüntetők orosz zászlókat lengettek, franciaellenes és oroszbarát jelszavakat skandáltak.

⁸² Poste de Commandement Interarmées de Théâtre – hadszíntéri egyesített parancsnokság.

⁸³ Éléments français au Sénégal.

⁸⁴ Éléments français au Gabon.

⁸⁵ Forces françaises en Côte d'Ivoire.

A konkrét műveleti részvétellel történő segítség pedig a nigéri francia (szárazföldi), valamint a csádi francia (szárazföldi és légi) csapategységek révén valósul meg. Ezenfelül hadfelszereléseket is leszállítanak az afrikai partnereknek, a MINUSMA csádi zászlóalja például kilenc ERC–90 Sagaie páncélozott felderítő harcjárművet és 4000 dózis oltóanyagot kapott. A CIMIC révén a polgári lakosságot is segítik a vízhez jutás, az energiaellátás, az egészségügy és az oktatás terén. Ennek során iskolafelújításokat finanszíroztak és élelmet szállítottak az árvíz miatt elszigetelődött Koukou Angarana falunak Csádban. Két év alatt a CIMIC-tevékenységre 220 ezer eurót költöttek.⁸⁶ E feladatkörök túlnyomó többsége nem olyan, aminek ellátását a speciális kommandókra méretezték volna, e furcsának tűnő ötlet tehát eddig nemigen ment át a gyakorlatba.

KÖVETKEZTETÉSEK

Emmanuel Macron elnöksége alatt a francia diplomáciai aktivitás François Hollande elnökségéhez képest Európában nőtt, míg az afrikai színtéren fokozatosan csökkent. A ciklus első felében a francia afrikai jelenlét még Hollande elnökhöz köthető felerősödése folytatódott. Különösen a speciális kommandók célszemélyek elleni sikeres likvidálási műveletei érdemelnek említést, melyek terén az amerikai segítség nem elhanyagolható. A líbiai beavatkozás és Líbia szétesése óta (2011) a Száhel térségében a dominóeffektus érvényesül, az államok széttagolódnak, a dzsihadista szervezetek szaporodnak és erősödnek, nem kis fejfájást okozva a franciáknak egy olyan problémacsomag kezelésében, melynek előidézésében saját maguk is nem csekély szerepet játszottak. Az állami tényezők meggyengítésével, kiiktatásával ugyanis megszűntek a dzsihadista terrorszervezetek elleni küzdelem helyi legális bázisai.

Macron elnöksége alatt ráadásul Maliban a katonai junta hatalomra kerülésével drasztikusan megromlott a nemzetközi missziókat addig kedvezően fogadó helyi hangulat, és ezzel megnöttek a nemzetközi missziók biztonsági kockázatai. E periódus alatt a legjobb esetben is csak döntetlen eredmények születtek a térség terrorellenes műveleteiben, és végül mind a *Barkhane*, mind a *Task Force Takuba* kivonásra került Maliból. Elég a térképre pillantani ahhoz, hogy megállapíthassuk: Mali kiesésével egyrészt a száhel-szaharai övezeti terrorellenes hadművelet térsége szétszakadt, másrészt a hét legfontosabb dzsihadista tömörülés közül ötnek a központja immár a „határon túlra” került, harmadrészt pedig Mauritánia elszigetelődött a Burkina Faso–Niger–Csád tengelytől.

Bár a *Barkhane* műveletnek sikerült elodáznia Mali állami összeomlását és sikeresen akadályozta meg, hogy a hármas határzónában (Liptako-Gourma) iszlám kalifátus jöhessen létre, többször is „lefejezve” a térség szélsőséges iszlám csoportjait, valamint némiképpen megerősítve a térség állami hadseregeit, eredményeinek tartóssága a térségben már rövid távon is sok kérdőjelet vet fel, főként Mali és a hármas határ térségében. A célzott likvidálások – a 2015/16-os megtorpanás után – nem járultak hozzá a térségben elkövetett véres terrortámadások csökkenéséhez, ezek száma éppen ellenkezőleg, fokozatosan nőtt.⁸⁷ A művelet olyan „klasszikus” kérdéseket is felvet, hogy hogyan és meddig lehetséges az, hogy egy szuverén afrikai állam bizonyos célból engedélyezi nemzetközi (francia) békefenntartó erő jelenlétét a területén, majd e misszió lényegében a behívó fél akaratával ellentétesen, saját „kénye-kedve szerinti” célokért és ellenséggel harcol, legyen ez akár a nemzetközi

⁸⁶ Dossier de Presse: i. m. 6–14.

⁸⁷ A Száhel-övezetben elkövetett iszlamista támadások száma közel megkétszereződött, míg a Csád-tó térségében, Észak-Mozambikban és Észak-Afrikában 30%-kal csökkent a számuk.

terrorizmus elleni küzdelem „nemes célja”. Csak különleges műveleti egységekre építve nem lehet pacifikálni egy területet (*vajon ez még cél?*), csak ideiglenes eredményeket lehet elérni, és nem kellene elfelejteni – mint ahogy a COS/Sabre egyik vezető tábornoka találóan megfogalmazta –, hogy „*hagyományos erők jelenléte nélkül a speciális erők nem tudnak létezni*”. Egyrészt a rekrutáció miatt, másrészt a COS és a hozzá hasonló különleges műveleti egységek képesek egy hidat vagy egy repülőteret elfoglalni, de nem képesek egy egész (nagyobb) várost elfoglalni és azt folyamatosan ellenőrizni.

(A kézirat lezárása után, 2022. november 9-én Macron elnök Toulonban bejelentette, hogy a *Barkhane* művelet hivatalosan is véget ér. Bár kontingensei a térségben – Burkina Faso, Csád, Niger – maradnak, önálló feladatokat nem hajthatnak végre, kizárólag a helyi erőkkel együtt koordinált akciókban vehetnek részt. Fél éven belül pedig új Afrika-stratégiát dolgoznak ki.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Activité 2C: Étude de situation: L'engagement de la France en Afrique: une OPEX, l'opération Barkhane. Académie Versailles, 2017. https://defense.ac-versailles.fr/IMG/pdf/defense_emc_3e_fiche_eleve_2017_operation_barkhane_.pdf
- „al-dzsajsz al-mauritáni: Burkhán lam tanfudz ajj amalijja dákhil hudúd al-balad”. Zahraa.mr, 2017. 01. 19. (?) <https://zahraa.mr/node/10650>
- Berger, Flore: *Jihadist violence and communal divisions fuel worsening conflict in Mali and wider Sahel*. IISS.org, 20. 06. 2019. <https://www.iiss.org/blogs/analysis/2019/06/conflicts-in-mali>
- Bousset, Pierre: *Faut-il négocier avec les groupes armés terroristes?* Note N°7/21. Fondation pour la Recherche Stratégique, Paris, 18. 03. 2021. <https://www.frstrategie.org/publications/notes/faut-il-negocier-avec-groupes-armes-terroristes-2021>
- Chanot, Edouard: *Opération «Monclar»: la Légion étrangère en pointe d'un «effort sans précédent» au Sahel*. Sputniknews, 27. 03. 2020. <https://fr.sputniknews.africa/20200327/operation-monclar-la-legion-etrangere-en-pointe-dun-effort-sans-precedent-au-sahel-1043411500.html>
- Chapleau, Philippe: *Ops Monclar: 4 700 soldats franco-africains nettoient la zone des trois frontières*. Lignes de défense Blog, 26. 03. 2020. <http://lignesdedefense.blogs.ouest-france.fr/archive/2020/03/26/ops-monclar-4700-soldats-franco-africains-nettoient-la-zone-20994.html>
- Deux militaires français tués dans une explosion. TdG.ch, 05. 09. 2022. <https://www.tdg.ch/deux-militaires-francais-tues-dans-une-explosion-677127852518>
- Discours d'Emmanuel Macron à l'Université de Ouagadougou. Elysee.fr, 28. 11. 2017. <https://www.elysee.fr/front/pdf/elysee-module-829-fr.pdf>
- Dossier de Presse / Opération Barkhane, Bande Sahélo-sahérienne. Ministère des Armées, 30. 08. 2022. https://www.defense.gouv.fr/sites/default/files/operations/20220830_DP_BKN_.pdf
- Douce, Sophie: *Le retrait du Mali signe de facto la mort du G5 Sahel*. Le Monde, 17. 05. 2022. https://www.lemonde.fr/afrique/article/2022/05/17/depart-du-mali-du-g5-sahel-on-peut-se-demander-si-cest-pas-un-pretexte-pour-consolider-la-cooperation-avec-la-russie_6126467_3212.html
- EU ends part of Mali training mission, fearing Russian interference, Borrell says. Reuters, 11. 04. 2022. <https://www.reuters.com/world/eu-ends-part-mali-training-mission-fearing-russian-interference-borrell-says-2022-04-11/>
- Fourt, Olivier: *G5 Sahel: opération Hawbi, les premiers enseignements*. RFI.fr, 09. 11. 2017. <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20171109-g5-sahel-operation-hawbi-premiers-enseignements-terrorisme>

- Garnavaud, Raphaël: *Un mandat sous le signe de la guerre contre le terrorisme*. Survie.org, 05. 03. 2022. <https://survie.org/billets-d-afrique/2022/315-mars-2022/article/un-mandat-sous-le-signe-de-la-guerre-contre-le-terrorisme>
- Gros-Verheyde, Nicolas: *Dans les coulisses de la task force Takuba*. Le Blog de B2, 14. 07. 2021. <https://www.bruxelles2.eu/2021/07/les-takuba-a-loeuvre-ltt-col-francois/>
- Gros-Verheyde, Nicolas: *Le Mali est souverain. Nous avons le droit de faire nos choix de sécurité*. (Interjú Abdoulaye Diop.) Le Blog de B2, 31. 01. 2022. <https://club.bruxelles2.eu/2022/01/le-mali-est-souverain-nous-avons-le-droit-de-faire-nos-choix-de-securite-entretien-avec-abdoulaye-diop/>
- Hubaut, Leonor: *»Ne pas investir dans le G5 Sahel aura des conséquences dramatiques... pour tous.«* (Interjú Abdoulaye Diop.) Le Blog de B2, 28. 11. 2017. <https://club.bruxelles2.eu/2017/11/ne-pas-investir-dans-le-g5-sahel-aura-des-consequences-dramatiques-pour-tous-abdoulaye-diop/>
- Kelly, Fergus: *Estonia special forces to join France-led Takuba mission in Mali, defense ministry says*. The Defense Post, 13. 11. 2019. <https://www.thedefensepost.com/2019/11/13/estonia-special-forces-task-force-takuba-mali-france/>
- La hausse de la violence des militants islamistes au Sahel, une dynamique qui domine le combat de l'Afrique contre les extrémistes. Centre d'études stratégiques en Afrique, 26. 01. 2022. <https://africacenter.org/fr/spotlight/mig2022-01-hausse-violence-militants-islamistes-sahel-dynamique-domine-combat-afrique-extremistes/>
- Lagneau, Laurent: *Barkhane/FC-G5S: D'une ampleur inédite, l'opération Monclar a neutralisé un «grand nombre» de jihadistes*. Opex360.com, 27. 03. 2020. <http://www.opex360.com/2020/03/27/barkhane-fc-g5s-dune-ampleur-inedite-loperation-monclar-a-neutralise-un-grand-nombre-de-jihadistes/>
- [Nouakchott] Focus sur les Unités Légères de Reconnaissance et d'Intervention. 02. 07. 2020. <https://www.facebook.com/watch/?v=306824183687189> Opération Barkhane, au cœur de la traque. 16. 08. 2021. BFMTV. <https://www.youtube.com/watch?v=C46HvYNeHIQ>
- Opération Barkhane, au cœur de la traque. BFMTV, 16. 08. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=C46HvYNeHIQ>
- Opération BARKHANE – La réarticulation hors du Mali en 3 phases. Ministère des Armées. <https://www.defense.gouv.fr/operations/operations/operation-barkhane>
- Rich, David: *Pourquoi l'opération Barkhane n'a pas réussi à endiguer l'insécurité au Sahel*. France24.fr, 05. 02. 2022. <https://www.france24.com/fr/afrique/20220205-pourquoi-barkhane-n-est-pas-parvenu-%C3%A0-endiguer-l-ins%C3%A9curit%C3%A9-au-sahel>
- Takuba: au Mali avec les forces spéciales européennes. Ministère des Armées, 12. 07. 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=vVfFzFk76-I>
- Tanguy, Jean-Marc: *En direct des armées. Raids N°327 (Opération Serval – La victoire du renseignement)*, 08. 2013., 4–13.
- Task Force Takuba. Grey Dynamics. <https://greydynamics.com>
- Task Force Takuba suspended – new challenges await the special forces. Förvarsmakten, 25. 04. 2022. <https://www.forsvarsmakten.se/en/news/2022/04/tsk-force-takuba-suspended-new-challenges-await-the-special-forces/>
- Task Force Takuba: political statement by the governments of Belgium, Czech Republic, Denmark, Estonia, France, Germany, Mali, Niger, the Netherlands, Norway, Portugal, Sweden and the United Kingdom. Government Office of Sweden. <https://www.government.se/495ef1/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/2020/political-statement-task-force-takuba.pdf>
- Túrke András István (szerk.): *A jelenkori Franciaország I*. Budapest, L'Harmattan, 2021, 92–116.
- Túrke András István: *Az Európai Unió első afrikai misszióinak és hadműveleteinek geopolitikája*. Publikon, Pécs, 2016.

- Túrke András István: *Franciaország régi-új Afrika-politikája (2007–2010)*. Afrika Tanulmányok, 2011/1., 67–73. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/afrikatanulmanyok/article/view/4449/4199>
- Túrke András István: *Ki szelet vet: vihart arat?* Europavarietas.org, 2012. 11. 01. https://www.europavarietas.org/ki_szelet_vet-vihart_arat
- Varenne, Leslie: *Le Mali livré aux apprentis sorciers*. Iveris.eu, 13. 02. 2022. https://www.iveris.eu/list/notes/541-le_mali_livra_aux_apprentis_sorciers?
- Zeidane, Karim: *Mauritanie: Sourdes tensions après les incursions des forces françaises de Barkhane*. Le360Afrique, 28. 02. 2017. <https://afrique.le360.ma/mauritanie/politique/2017/02/28/10034-mauritanie-sourdes-tensions-apres-les-incursions-des-forces-francaises-de-barkhane-10034>

Sásik Csaba alezredes:

A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA ETIKAI DILEMMÁI

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.5

ÖSSZEFOGLALÓ: *A nyugati országok haderőiben már régóta általánossá vált az a tendencia, hogy bizonyos speciális, kényszerítő erővel megjelenő, a haderő belső erőforrásaiból (belső képzési rendszeréből) azonban ki nem elégíthető igények (pl. a személyi állomány szociális, mentálhigiénés támogatása) hatására egyes civil segítő szakmák (pl. szociális munka, pszichológia) bekerülnek a haderő speciális világába. E találkozás során a „kívülről érkező” segítő szakmák többnyire formálisan is beépülnek a haderő szervezeti struktúrájába (pl. szociális/családsegítő szolgálat vagy csapatpszichológiai szolgálat szervezeti formájában), és részévé válnak a totális szervezeti keretek között működő, sajátos kultúrával rendelkező katonai közösségnek. Ez a „kettős identitással” vagy „kettős lojalitással” is leírható bonyolult helyzet a „katonává váló”, civil körülmények között szocializálódott segítő szakemberek számára jelentős kihívásokat, komoly etikai/erkölcsi dilemmákat hordozhat magában. A szerző írásában ezeket a lehetséges problémákat, döntési helyzeteket, valamint a konstruktív megoldás irányába mutató szakmai ajánlásokat tekinti át, segítséget nyújtva ezzel a magyar haderőben szolgáló segítő szakemberek hasonló problémáinak megoldásához.*

KULCSSZAVAK: *katonai szociális munka, katonapszichológia, katonai (szervezeti) kultúra, kettős szakmai identitás/kettős lojalitás, szakmaetikai dilemmák*

A SZERZŐRŐL:

Sásik Csaba alezredes, az MH Transzformációs Parancsnokság Honvéd Tudományos Kutatóhely kiemelt főtitiszte, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának hallgatója

BEVEZETÉS

Korábban megjelent katonai szociális munkával (angolszász terminológia szerint: Military Social Work) foglalkozó írásaimban már szó volt a szaktevékenység céljairól, szakmai orientációjáról, eszköz- és együttműködési rendszeréről, külföldi tapasztalatairól (Amerikai Egyesült Államok, Dél-afrikai Köztársaság), valamint harci körülmények között történő alkalmazhatóságáról (Combat Social Work). Jelen tanulmányban egy olyan problémakört járok körbe, amely nemcsak a katonai szociális munkásokat, hanem minden katonai környezetben tevékenykedő segítő szakembert (pl. katonapszichológust és katonarost) is érinthat, és amely jelentős szakmaetikai, illetve jogi problémákat generálhat. Írásomban a katonai szociális munka főbb etikai dilemmáit tekintem át, illetve szakmai ajánlások, megoldási lehetőségek bemutatásával próbálok hozzájárulni ahhoz, hogy a magyar haderőben dolgozó katonai szociális munkások¹ és más segítő szakemberek ilyen jellegű problémahelyzetekben a legmegfelelőbb módon cselekedhessenek.

¹ „Katonai szociális munkás” elnevezésű beosztás vagy munkakör a magyar haderőben jelenleg nem létezik, a humánszolgálati szakbeosztásokhoz rendelt feladatrendszer tartalmilag azonban nagyrészt megegyezik a katonai szociális munka „klasszikus” feladatrendszerével. E jelentős tartalmi egyezőség miatt a magyar haderőben szolgáló humánszolgálati szakembereket a katonai szociális munka hazai képviselőinek tekintem.

A KATONAI SZOCIÁLIS MUNKA ÉS A HADERŐ ÉRTÉKEI

A katonai szociális munka értékeinek tárgyalásakor első ránézésre kissé ellentmondásosnak tűnő helyzettel találjuk szembe magunkat, mivel ebben az esetben a demokratikus és inkluzív, az emberi önrendelkezést, méltóságot, sokszínűséget és toleranciát alapvető értéként valló szociális munka uniformizált, parancsuralmi, hierarchikus és totális szervezeti működésben történő alkalmazásáról van szó. Az elsőre ellentmondásosnak tűnő helyzet megértése céljából érdemes megvizsgálni a két szféra működését alapvetően befolyásoló, formálisan is kinyilvánított explicit erkölcsi-etikai normákat.

A Szociális Szakmai Szövetség Küldöttgyűlése által 2016-ban elfogadott *Szociális Munka Etikai Kódexe*² preambulumban többek között a következők szerepelnek: „A társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a közös felelősségvállalás és a különbözőségek tiszteletének elvei központi helyet foglalnak el a szociális munkában. [...] A szociális munka a demokratikus eszmékből nőtt ki, az emberi méltóság tiszteletben tartásán alapszik.”

Az MH érvényben lévő, a katonai szolgálatteljesítés alapvető erkölcsi, etikai normáit tartalmazó *Katonai Etikai Kódexe*³ többek között a következőket tartalmazza: „Tisztelet: a magyar és egyetemes kultúra értékeinek, a történelmi múlt és katonahagyományok és jelképek tisztelete mellett, a szolgálat és az emberi méltóság tisztelete, az emberi különbözőségek, személyiségek elfogadása, olyan mértékben, hogy az ne képezhesse akadályát a katonai hivatásnak, továbbá a szakmai és rendfokozati tekintély megbecsülésére.”

A KATONAI KONTEXTUS MINT URALKODÓ PARADIGMA

A haderő részévé válás egy speciális, a civil szférától jelentősen eltérő szervezeti kultúrába és szervezeti környezetbe történő beilleszkedéssel is jár. A katonai (szervezeti) kultúra megköveteli, hogy a katonák teljes mértékben alkalmazkodjanak annak szabály- és követelményrendszeréhez (pl. az egyenruhaviselés szabályai, az alaki szabályok, a függelmi viszonyok és a szolgálati út betartása). A katonai kultúrán belül vannak olyan erkölcsi szabályok, igazodási pontok (pl. hazaszeretet, bajtársiasság), elvárások (pl. bátorság, önfeláldozás), valamint kiemelt fontosságú jellemvonások (pl. fegyelem, precizitás, önkontroll, kitartás), amelyek alapjaiban határozzák meg a katonai létet. A haderő ugyan gondoskodik a saját személyi állományáról, optimális esetben meg is becsüli és nagyra értékeli azt, de a küldetés sikeres végrehajtása és az ezzel kapcsolatos katonai szükségletek kielégítése mindig prioritást élvez. Az előljárók parancsokat adnak, a beosztottak pedig engedelmessé válnak. A szervezeti struktúra hierarchikus és tekintélyelvű, a parancsokat, illetve az azokat kiadó parancsnokokat a beosztottak nem kérdőjelezik meg, a döntéseknek engedelmessé válnak.⁴

² A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2015–16-ban átdolgozott Szociális Munka Etikai Kódexe. 2016. 04. 15. <http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 03. 18.)

³ 67/2003. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól. Netjogtár. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A03U0067.HM&targetdate=&printTitle=67/2003.+%28HK+18.%29+HM+utas%C3%ADt%C3%A1s&getdoc=1> (Letöltés időpontja: 2022. 05. 30.)

⁴ Természetesen a katonai vezetés filozófiájában is vannak jelentős eltérések. A NATO fő vezetési alapelvét jelentő „küldetésalapú” vagy más néven „feladatorientált” vezetés (Mission Command) például nagy teret ad az önálló kezdeményezésnek, a beosztottak javaslatainak, véleménynyilvánításának és kreativitásának. A végső döntés azonban ebben az esetben is a parancsuralmi rendszer logikájának megfelelően, az előljáró által kiadott parancs formájában kerül gyakorlati megvalósításra.

A katonákat előljáróik a katonai etika⁵ betartására tanítják, és pályafutásuk során mindvégig ezt is várják el tőlük.

Amikor a harcckészültség biztosítása/fenntartása, illetve a katonák, katonacsaládok testi-lelki-szociális jóllétének fejlesztése érdekében különböző segítő szakmák (pl. pszichológia, szociális munka) bekerülnek a katonai rendszerbe (pl. külső szolgáltatóként), vagy akár annak integráns részévé is válnak (pl. segítő szakemberek által betöltött katonai szakbeosztások létesítése, segítő szakmák tevékenységére épülő szolgálatok kialakítása), akkor etikai dilemmák merülhetnek fel. A haderő világában domináló katonai kultúra elsődleges célja minden esetben a katonai küldetés teljesítése, a civil oldalról érkező – elsősorban a kliens érdekeit képviselő – segítő szakmák pedig a saját etikai normáikat és kultúrájukat hozzák a közös erőfeszítésbe. Ily módon a két különböző gondolkodásmód egyesülésével egy olyan, meglehetősen érdekes fúzió alakul ki, amelyben a közös együttműködés sikeressége érdekében mindkét félnek el kell fogadnia és tisztelnie kell a másik beállítódását, gondolkodásmódját.

A haderő – a megfelelő szintű működésének biztosítása érdekében – rászorul a segítő szakmák segítségére, illetve alkalmazására, viszont a szervezetben tevékenykedő segítő szakemberektől – érthető módon – elvárja a katonai szervezeti kultúrához és a szervezet prioritásaihoz történő alkalmazkodást. Azokban az esetekben, amikor a segítő szakemberek „egyenruhás” katonaként látják el feladataikat (pl. katonai szociális munkások, katonapszichológusok, katonaeorvosok) gyakran teszik fel nekik a következő (vagy ezekhez hasonló) kérdéseket: „Ön most elsődlegesen katona vagy segítő szakember? Kinek az érdekeit képviseli? A katonák/katonacsaládok érdekeit vagy a haderő érdekeit?” Ez az első dilemma, amit megvizsgálni szükséges.

KETTŐS LOJALITÁSBÓL EREDŐ PROBLÉMÁK – AZ 1. SZÁMÚ ETIKAI DILEMMA

A katonai szociális munkások – hasonlóan más segítő szakmát gyakorló katonai állományú szakemberekhez – a haderőben folytatott szaktevékenységük során gyakran „kettős szerep”, „kettős lojalitás” vagy „többszörös szerep” dilemmákba ütköznek. Ezek a legkifejezettebb, a legerősebb formájukban harci körülmények között nyilvánulnak meg, valamilyen formában és mértékben azonban a haderő minden szegmensében jelen vannak.⁶

Ez az etikai dilemma a következő alapkérdésből ered: Hűek vagyunk, hűek tudunk-e maradni a szociális munka szakmai és etikai alapelveihez a katonai környezetben végzett

⁵ Az etika magában foglalja a megfelelő vagy elvárt viselkedést harci helyzetekben, illetve a vonatkozó törvények és nemzetközi egyezmények (pl. a genfi egyezmények) betartását.

⁶ Adnan Ataç et al.: A study of the opinions and behaviors of physicians with regard to informed consent and refusing treatment. *Military Medicine*, 2005/7., 566–571. https://www.researchgate.net/publication/7629565_A_Study_of_the_Opinions_and_Behaviors_of_Physicians_with_Regard_to_Informed_Consent_and_Refusing_Treatment#read; Solomon R. Benatar – Ross E. G. Upshur: Dual loyalty of physicians in the military and in civilian life. *American Journal of Public Health*, 2008/12., 2161–2167.; Michael L. Gross: Teaching military medical ethics: Another look at dual loyalty and triage. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 2010/4., 458–464.; Leslie London et al.: Dual loyalty among military health professionals: Human rights and ethics in times of armed conflict. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 2006/4., 381–391.; Elspeth C. Ritchie: Update on combat psychiatry: From the battlefield to the home front and back again. *Military Medicine*, 2007/12., 11–14.; Laura L. Sessums et al.: Ethical practice under fire: Deployed physicians in the global war on terrorism. *Military Medicine*, 2009/5., 441–447. https://www.researchgate.net/publication/45819413_Ethical_Practice_Under_Fire_Deployed_Physicians_in_the_Global_War_on_Terrorism#read (Letöltések időpontja: 2022. 05. 30.)

katonai szociális munkás tevékenység katonai szolgálat keretében történő gyakorlása során? Ez a dilemma nem egyedülálló a katonai szociális munkában és más katonai segítő szakmák esetében sem. Johnson és munkatársai leírnak egy esetet, amikor egy Afganisztánba vezényelt pszichiáter megállapította, hogy több katona poszttraumás stressz zavar (Post-traumatic Stress Disorder – PTSD) miatt szolgálatra alkalmatlanná vált, a parancsnok azonban ezt elutasítva és nyomást gyakorolva a terapeutára, visszarendelte a katonákat a szolgálatba, mivel neki „minden katonára szüksége van a harcban”.⁷ Egy másik, szintén Johnson és munkatársai által leírt eset egy repülőgép-hordozó fedélzetén dolgozó haditengerészeti pszichológust ír le, aki sikeresen kezel egy saját elhatározás alapján pszichológushoz forduló katonai állományú páciens. A katonát (páciens) előléptetik, és az ezt megelőző biztonsági bevizsgáláson a pszichológiai/mentális kockázatmentességet a pszichológusnak – mint az adott helyen és időben elérhető egyetlen kompetens mentálhigiénés szakembernek – kell tanúsítania, illetve igazolnia. A jelentést elolvasva a parancsnok a feltárt mentális egészségügyi diagnózisok miatt megtagadja az engedélyt az előléptetésre. Az eset kapcsán több etikai normasértés is felmerülhet.⁸

Duális lojalitásból eredő problémák természetesen nemcsak a haderő keretében tevékenykedő szakemberek körében fordulnak elő, hanem a segítő szakmák más speciális működési/alkalmazási területein is (pl. a büntetés-végrehajtás rendszerében és a gyermekvédelem rendszerében dolgozó szociális munkás/pszichiáter/pszichológus/orvos szakemberek esetében). Robertson és Walter⁹ szerint minden olyan területen, ahol a kettős szerep dilemmája felmerül, ott a segítő egyszerre két felet szolgál: a klienst és egy harmadik felet. A harmadik fél, legyen az a bíróság, a család, a munkaadó, a haderő vagy maga a társadalom, általában hatalmi helyzetben van a páciens felett. Robertson és Walter hivatkozott munkájukat azzal az állítással zárják, hogy morális ekvivalencia tapasztalható a kollektív jóllétet, illetve az egyén (kliens) jóllétét szolgáló segítő szakemberek között. Más szóval a terapeuta felelőssége, hogy mindkét kérdéssel „zsonglörködjön”, és az eredmények igazságos egyensúlyára törekedjen.

A Simmons és Rycraft által katonai bevetésekbe bevont szociális munkások körében végzett kvalitatív kutatás eredményeiben visszatükröződik a segítő szakember Robertson és Walter által leírt „egyensúlyozási” stratégiája. A légierő egyik szociális munkás beosztású őrnagya például így nyilatkozott: „Tényleg úgy gondolom, hogy (néhány kivételtől eltekintve) nem tesz jót a csapatnak vagy a küldetésnek, ha hazaküldjük őket. Minden általam ismert kutatás azt mondja, hogy ha a csapat marad és teljesíti a küldetését, az hosszú távon segít nekik, míg a hazaküldés negatív hatással van a hosszú távú mentális egészségükre. Ami a missziót illeti, ha hazaküldjük őket, valaki másnak kell átvennie a helyüket. A hazaküldés költségei mind az egyén, mind az egység számára nagyobbak, mint ha itt tartjuk őket.”¹⁰ Nyilvánvaló, hogy a katonai szociális munkás az idézett esetben a problémahelyzet mindkét aspektusát szem előtt tartva próbál olyan megoldást találni („zsonglörködni”), amely mindkét fél (azaz a katona mint egyén, illetve a haderő mint szervezet) számára egyaránt előnyös megoldást biztosít.

⁷ W. Brad Johnson et al.: Conflicts between ethics and law for military mental health providers. *Military Medicine*, 2010/8., 548–553.

⁸ Uo.

⁹ Michael D. Robertson – Garry Walter: Many faces of the dual-role dilemma in psychiatric ethics. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2008/4., 228–235. https://www.researchgate.net/publication/5605426_Many_Faces_of_the_Dual-Role_Dilemma_in_Psychiatric_Ethics#read (Letöltés időpontja: 2022. 05. 30.)

¹⁰ Catherine A. Simmons – Joan R. Rycraft: Ethical challenges of military social workers serving in a combat zone. *Social Work*, 2010/1., 9–18.

Tallant és Ryberg a következőképpen kommentálja a kettős szerep dilemmáját: „Nyilvánvaló, hogy a katonai szociális munkás számára szerepkonfliktus fog kialakulni. A katonai szociális munkás egyszerre professzionális szociális munkás és hivatásos katonatiszt. Mindegyik szakmának megvan a maga erkölce, értékei és etikája. Mindegyiknek megvan a maga célja vagy küldetése. Ez a szerepkonfliktus alapvető etikai dilemmákat idéz elő a katonai szociális munkás számára.”¹¹

James G. Daley a katonai szociális munkások etikai döntéshozatalával foglalkozó írásában rámutat a következőkre. A veteránügyi hivatalokban dolgozó, veteránokat segítő civil szociális munkások szintén kettős etikai dilemmával néznek szembe. A veteránokat segítő programok támogatásainak célcsoportját a szolgálatteljesítéssel összefüggő okok miatt egészségkárosodást elszenvedett veteránok képezik. A szolgálattal összefüggő fogyatékos-sággal élő veteránok rokkantsági jövedelmet, ingyenes egészségügyi ellátást és kiegészítő szolgáltatásokat kapnak, adott esetben a gondozásukat végző ápoló(k) fizetését is beleértve. A gondoskodási körbe történő bekerülés első lépése a jogosultság (rokkantsági státusz) megállapítása, melyet a Veteránügyi Hivatal (Veterans Administration – VA) felügyel. E téren két kulcsfontosságú kettős szerepkörű kérdés merülhet fel. Először is problémás lehet az átjárás a haderő egészségügyi rendszere által, valamint a veteránügyi ellátórendszer által nyújtott kezelések, szolgáltatások között. Mi történik például akkor, ha egy aktív katonai szolgálatot teljesítő személy poszttraumás stresszszavar (PTSD) miatt segítséget kér a veteránügyi ellátórendszerben, de nem akarja, hogy a hadsereg tudjon róla, mivel ez negatívan befolyásolná a katonai szolgálatra való alkalmasságának hivatalos megítélését? Voltak olyan szociális munkások a veteránügyi ellátórendszerben, akik azt ígérték ezeknek a katonáknak, hogy a betegségekre vonatkozó feljegyzéseket nem adják ki a hadsereg egészségügyi ellátórendszerének. Más esetet vizsgálva: mi történik például akkor, ha a PTSD-ben szenvedő veteránok tünetei a kezelés hatására jelentősen javulnak, ők azonban nem akarják, hogy az eredményeket a terapeuták dokumentálják, mivel ezek a megállapítások csökkentenék a rokkantsági járandóságuk összegét, vagy adott esetben meg is szüntetnék az arra való jogosultságukat? Volt olyan terapeuta, aki erre való tekintettel nem jegyezte be az orvosi dokumentációba a javulást, még akkor sem, amikor a betegnek egyáltalán nem is maradtak vissza tünetei.¹²

TITOKTARTÁSRA VONATKOZÓ DILEMMÁK – A 2. SZÁMÚ ETIKAI DILEMMA

A második etikai dilemmát a segítő szakember katonai állománnyal és családtagjaikkal folytatott munkája során előforduló titoktartási problémák jelentik. Lényegében az adott katonai misszió készenléte, vagyis a szolgálati érdek, illetve a nemzetbiztonság elsődlegessége minden terapeuta–kliens kapcsolatot (therapist-client privacy), illetve arra vonatkozó titoktartási kötelezettséget felülír. Az Amerikai Egyesült Államok légierijének egyik századosa így nyilatkozott: „Nagyon kevés lehetőség van a magánéletre. A páciens problémái gyorsan az egysége és a bázis tudomására jutnak. A páciens magánéletéhez való jogának védelme,

¹¹ Steven H. Tallant – Richard A. Ryberg: Common and unique ethical dilemmas encountered by military social workers. In: James G. Daley (ed.): Social work practice in the military. Haworth Press, New York, 1999, 184–185.

¹² James G. Daley: Ethical Decision Making in Military Social Work. In: Allen Rubin et al. (eds.): Handbook of Military Social Work. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2013, 51–66.

valamint a parancsnokok szükséges, illetve kritikus információkkal történő ellátásának kötelezettsége között nagyon vékony határvonal húzódik.”¹³

Jeffrey és munkatársai¹⁴ leírtak egy esetet, amikor egy tisztet katonai pszichológushoz irányítottak, miután öngyilkossági gondolatainak adott hangot. A tiszt kérte, hogy a karrierjére gyakorolt lehetséges negatív hatás miatt ne dokumentálják az esetet, de a pszichológus elutasította ezt a kérést. A kliensnek ezután felajánlották, hogy választhat egy civil terapeutát, amit ő pénzügyi okokra hivatkozva visszautasított. A katonai pszichológus ezután nyolc sikeres ülést tartott a páciensével, ezt követően azonban a pszichológust áthelyezték a tengerentúlra. Ezután a páciens felettese jelentést kért a katona aktuális állapotáról, katonai szolgálatra való alkalmasságáról. A katonai pszichológus szakmai felettese a jelentésében kétségét fejezte ki a katona szolgálatra való alkalmasságával kapcsolatban, illetve felhívta a figyelmet a kezelés során tapasztalt stresszkezelési problémákra és az öngyilkossági hajlamokra. A páciens felettese a jelentés elolvasását követően aggodalmát fejezte ki a további szolgálatteljesítéssel kapcsolatban, mire a páciens – tekintettel arra, hogy karrierje sérült – úgy döntött, hogy felmond és otthagyja a hadsereget. Ezt követően etikai (titoktartási) panaszt nyújtott be az Amerikai Pszichológiai Társaságnál (American Psychological Association) a kezelést végző, időközben tengerentúlra áthelyezett pszichológus ellen – talán nem tudta, hogy a pszichológus felettese volt az, aki felelős az őt hátrányos helyzetbe hozó jelentés elkészítéséért.

Jeffrey és munkatársai részletesen megvizsgálták a felmerülő etikai kérdéseket, és arra a következtetésre jutottak, hogy „a Védelmi Minisztérium irányelvei, valamint a hadsereg szabályzata a beteg beleegyezése nélkül is felhatalmazást adnak az olyan jellegű egészségügyi információk felettesek részére történő átadására, amelyekről szolgálati érdekből a feletteseknek »tudniuk kell«.”¹⁵ Az Amerikai Pszichológiai Társaság etikai felülvizsgálata ezzel szemben azt állapította meg, hogy a pácienset kezelő katonai pszichológus megsértette az etikai normákat – talán ők sem tudták, hogy a jelentést a szakmai felettese készítette. „Az Amerikai Pszichológiai Társaság etikai bizottságának véleménye szerint a pszichológusnak aláírt nyilatkozatot kellett volna beszereznie a páciensről, mielőtt bármilyen információt kiad a parancsnokának.”¹⁶ Röviden összefoglalva a problémát: „a pszichológus betartotta a Védelmi Minisztérium irányelveit és a hadsereg előírásait, de megrovásban részesült, mert nem figyelt egyidejűleg az Amerikai Pszichológiai Társaság iránymutatásaira és etikai elveire.”¹⁷ Az esettanulmány nyomán Jeffrey és kollégái hangsúlyozzák, hogy fontos a betegek tájékoztatása a titoktartás korlátairól, valamint ennek gondos rögzítése az egészségügyi dokumentációkban.¹⁸

A katonai bázisokon vagy hadihajókon található közösségek relatíve kisebb létszáma és zártság, valamint a társakkal szembeni fokozott érzékenység miatt ezeken a szolgálati helyeken

¹³ Simmons–Rycraft: i. m. 14.

¹⁴ Timothy B. Jeffrey et al.: In service of two masters: The ethical-legal dilemma faced by military psychologists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 1992/2., 91–95.

¹⁵ Uo. 92.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Tekintettel arra, hogy a pszichológus a tengerentúlon tartózkodott, és amíg meg nem kapta az etikai szabálysértési panaszt, nem is tudott a jelentés elkészítéséről, a szerzők (Jeffrey et al., 1992) számára sem világos, hogy miért nem a sérelmezett cselekményt elkövető szakmai felettes volt az etikai panasz célszemélye a kezelést végző eredeti pszichológus helyett.

gyakran felmerülhetnek titoktartási és adatvédelmi problémák. Johnson és munkatársai¹⁹ két szemléletes esetet írtak le. Az egyikben egy repülőgép-hordozón szolgáló egyetlen katonai pszichológusnak volt egy vele megegyező rendfokozatú barátja, aki a házassági problémáiról kezdett beszélni. A problémajelzések egyre gyakoribbá, a felmerülő gondok pedig egyre összetettebbé váltak. A terapeuta végül szembesítette barátját annak depressziójával, és a hivatalosan is dokumentálásra kerülő, formális terápiás beavatkozás szükségességével. Az illető ezt visszautasította, majd megszakította a kapcsolatot a pszichológussal.

A másik példa egy olyan összetett dinamikájú esetet mutatott be, amelyben egy kis parancsnokság egyetlen pszichológusa életközépi válságból (*midlife crisis*) adódó problémák miatt nyújtott terápiát annak a parancsnokhelyettesnek, aki a terapeuta alkalmassági jelentéseit írta, ellenőrzéseket végzett a klinikáján, és egy incidens miatt enyhe megrovást adott neki. A közöttük lévő kapcsolat – bár a klinikai kapcsolat már hat hónappal korábban befejeződött – akkor vált problematikusá, amikor a parancsnokhelyettest fraternizálással (katonai függelmi viszonyok között inadekvát, azokat aláásó és bomlasztó barátkozással, „bratyizással”) vádolták meg. Az ügyvédek az összes mentális egészségügyi dokumentáció másolatát kikérték, de mivel a feljegyzések nem segítettek volna az egykori páciens (az eljárás alá vont parancsnokhelyettest), a pszichológus fenntartásait fejezte ki a teljes körű dokumentáció kiadásával kapcsolatban. Parancsnoka azonban utasította, hogy a feljegyzéseket szolgálati érdekből adja ki. A pszichológus kiadta a hivatalos feljegyzéseket, dokumentációkat, de a saját jegyzeteit nem. Ez kielégítette az ügyvédek, viszont feldühítette a parancsnokot, aki ezt úgy értelmezte, hogy a pszichológus nem engedelmeskedett a közvetlen parancsának.

Johnson és munkatársai a segítő szakemberek részére kilenc ajánlást fogalmaztak meg az etikai problémákat felvető esetekben történő adekvát cselekvésre.²⁰ Azok szerint a segítő szakember:

1. törekedjen semleges magatartásra a közösségben (ezáltal a közösség tagjai érezhetik, hogy segítő szolgáltatásaival mindenki számára ugyanúgy, pártatlanul rendelkezésre áll);
2. feltételezze azt, hogy a közösség minden tagja egy potenciális kliens/páciens, aki a jövőben majd valamikor segítségért fordul hozzá;
3. adjon azonnali tájékoztatást minden kliensnek/páciensnek a szükséges beleegyezésről;
4. alkalmazza a „*szolgálati érdekből a parancsnoknak tudnia szükséges*” irányelvek²¹ szigorú értelmezését, és különösen óvatosan járjon el annak meghatározásánál, hogy a parancs/parancsnok által felvetett kérdés szempontjából milyen információk a döntő fontosságúak;
5. kerülje a túlzott önfeltárulkozást a többszereplős kapcsolatok miatt (nem tudni, mi az, ami a jövőbeli klienseket/pácienseket esetleg elbizonytalanítaná a kapcsolatfelvételt illetően);
6. ha különösen bonyolult vagy kínos helyzetek merülnek fel, akkor fontolja meg a rendelkezésre álló egyéb mentális/szociális/egészségügyi források, szolgáltatók igénybevételének felajánlását;
7. növelje a toleranciát a „határátlépésekkel”(az intim szféra határainak átlépésével) szemben a kis létszámú katonai közösség és az abban uralkodó többszereplős kapcsolatok miatt;

¹⁹ W. Brad Johnson et al.: Multiple-role dilemmas for military mental health care providers. *Military Medicine*, 2006/4., 311–315.

²⁰ Uo. 314.

²¹ Az amerikai szakirodalomban, illetve az amerikai haderőben használatos terminológia szerint: „need to know policies”.

8. aktívan működjön együtt a kliensekkel/páciensekkel a nem klinikai relációban előforduló interakciók kezelésével kapcsolatban, hogy informális kapcsolatfelvétel esetén ő (a segítő) és a kliens/páciens is tudja, hogyan reagáljon megfelelően;
9. gondosan dokumentálja a többszörös áttételű kapcsolatokat, az esetlegesen felmerülő etikai probléma észlelését, tudatosulását, illetve a megoldás irányába tett erőfeszítéseket.

HIERARCHIÁBÓL ÉS HATALMI VISZONYOKBÓL ADÓDÓ PROBLÉMÁK – A 3. SZÁMÚ ETIKAI DILEMMA

A harmadik etikai dilemma a tekintélyelvű, zárt és hierarchikus közösségekben való funkcionálásból adódik. A katonai oktatási/képzési rendszerből érkező, ott szocializálódott tisztaktól elvárják, hogy teljes odaadást tanúsítsanak a katonai kultúra iránt. Kezdetektől fogva arra tanítják, illetve készítik fel őket, hogy döntéshozók legyenek egy parancsuralmi rendszerben, szigorúan engedelmeskedjenek a kapott parancsoknak, tevékenységüket a szolgálati út betartásával végezzék, illetve mindig tartsák szem előtt a haderő működésének egyik legfontosabb alapelvét, miszerint: mindig a küldetés teljesítése a legfontosabb cél.

A szociális munkás és az egészségügyi szakbeosztásokat betöltő, szakmai képzettségüket a civil felsőoktatásban megszerző tisztak azonban más karrierutat járnak be. Tekintettel arra, hogy az ezekre a segítő szakmákra (szociális munkás, pszichológus, orvos) vonatkozó képzések – hasonlóan más speciális szakmákhoz (pl. jogász, informatikus) – a katonai oktatási rendszerben nem szerepelnek, a haderő kénytelen ezeket a szakembereket a civil szférából toborozni. Esetükben nem arra törekszenek, hogy őket „íz-ig-vérig” katonává faragják, hanem általában megelégszenek azzal, ha ezek az „importált” szakemberekből lett katonatisztek „nem hozzák kínos helyzetbe a hadsereget”, és különösebb gond nélkül ellátják speciális (a haderő megfelelő működésének biztosítása szempontjából egyébként rendkívül fontos) szakfeladataikat. Az orvosokat, a szociális munkásokat, a pszichológusokat és az ápolókat képző egyetemek, főiskolák és egyéb civil szakképző intézmények felfoghatók e speciális állománycsoport alapvető felkészülési színtereiként. A haderő ehhez már csak a „katonai csiszolást” adja hozzá. Ebből adódóan gyakran előfordulnak a szakmai kultúra és a katonai kultúra között létrejövő kisebb-nagyobb összeütközések.

Simmons és Rycraft leírják a légierő egyik őrnagyának beszámolóját: „Olyan parancsnokokkal dolgoztam, akik nem követték a tanácsaimat. Bár megpróbáltam együttműködni velük, azt tapasztaltam, hogy nincs jogorvoslati lehetőség. Úgy gondolták, hogy mi csupán tanácsadók vagyunk. A parancsnok az, aki meghozza a végső döntést az állománnyal kapcsolatban.”²² Johnson és munkatársai ismertetik a hadsereg egyik Afganisztánban állomásozó pszichiáterének dilemmáját, aki megállapítja, hogy egy katonát pszichiátriai okok miatt evakuálni szükséges. A parancsnok azonban „elutasítja ezt a javaslatot, és visszarendeli az érintett katonát a harcba”, valamint megdorgálja a terapeutát, mondván: „diagnosztizálhatja a katonákat PTSD-vel, ha akarja, de a feladata az, hogy megerősítse, és amilyen hamar csak lehetséges, visszahelyezze őket a szolgálatba. Ez egy harci övezet, az »őrültség« küszöbe itt egy kicsit magasabb, mint a normál életben. Az okoknak nyilvánvalónak kell lenniük, háborúban állunk!”²³ Mindkét fenti esetből a következő egyértelmű következtetés vonható le: annak ellenére, hogy ezeket a professzionális segítő szakembereket szakértelmük miatt

²² Simmons–Rycraft: i. m. 15.

²³ Johnson et al. (2010): i. m. 551.

hozták be a haderőbe, végső soron nagyrészt mégis a parancsnok funkcionál hierarchikus tekintélyként a klinikai kérdésekben is – sajnos ritka az olyan parancsnok, aki rendelkezik bármilyen képzéssel a klinikai értékelés terén. A parancsnokok a katonákra a győzelem építőköveiként tekintenek, a klinikus szakember csak eszköz a cél eléréséhez, és minden adott szakértelem a küldetés követelményei által meghatározott.

Az etikai dilemma ezekben a helyzetekben az, hogy hogyan lehet a hatalmat felhasználni a megfelelő ellátást megakadályozó hierarchikus struktúra semlegesítésére. Ez a folyamat összetett, de időnként megvalósítható. Ha a parancsnok elzárkózik a segítő szakember klinikai ítélőképessége alapján meghozott szakmai javaslatától, akkor a parancsnoki láncban felfelé haladva meg kell találni azt a magasabb rendfokozatú, adott segítő szakmát képviselő tisztet, aki képes lesz a segítő szakmai érveit képviselve a parancsnokkal megvitatni a klinikai szakvéleményben foglalt javaslatot. Tisztában kell lenni azzal, hogy a katonai hierarchiában gyakran hatalmi harc folyik, és a szociális munkásoknak klienseik érdekében tudniuk kell alkalmazkodni ezekhez a folyamatokhoz.

AZ ETIKAI DILEMMÁK JOGI ÉS MORÁLIS KONTEXTUSA

Az előzőekben említett etikai dilemmák kényes egyensúlyi helyzetet teremtenek a katonai követelményeknek való megfelelés és a szakmaetikai normák betartása között. Kelly a következőképpen írta le a katonai ápolók küzdelmét: „a működési hatékonyság elérését mint elsődleges célt minden katonai ápolónak el kell fogadnia, és minden, ami ezután következik, mint például az ápolói autonómia vagy a betegek önrendelkezése, másodlagos szempontnak számít”.²⁴ A katonának „alkalmasnak kell lenniük a harcra és a csata megnyerésére”, ezért „inkább árucikknek tekintik őket, mintsem egyedi személyeknek, akiknek külön egészségügyi szükségleteik vannak”.²⁵ Kelly példaként említi azt az esetet is, amikor egy katona megsérült egy bombától, és az ápoló segíteni akart az amputált, haldokló katonán, de azt a parancsot kapta, hogy várjon, amíg a tűzszerészek megtisztítják a területet a robbanóanyagtól. Ebben az esetben az erkölcsi, szakmaetikai okok által motivált cselekvést, vagyis a katona azonnali egészségügyi ellátásban történő részesítését, illetve életének ezáltal megmentését felülírta a normatív szabályozás, illetve az annak alapján követett eljárásrend, valamint az ezek által törvényesnek minősülő parancs teljesítése.

Az etikai dilemmák hármas (triász) modellje²⁶ alapján az 1. ábra szemlélteti azt az etikai döntéshozatali folyamatra vonatkozó erőteret, amelyben a szociális munkás a kliensével együtt dönt egy adott kérdésben.

A nyilvánvaló cél a kliens segítése azon a bizalmi kapcsolaton keresztül, amely a hatékony beavatkozások elengedhetetlen alapfeltétele. Mi történik azonban akkor, amikor bekövetkezik egy olyan esemény, amely döntést igényel arra nézve, hogy mi lehetséges vagy etikus a klienssel kapcsolatban? Az esemény lehet például a klienst érintő bizalmas információk szolgáltatására vonatkozó parancsnoki igény, vagy a segítő szakember azon javaslatának figyelmen kívül hagyása, amely a pszichésen sérült katona harcból történő kivonását kezdeményezi. Az esemény – a korábban már bemutatott példát felidézve – lehet egy sérült katona halálának kényszerű és tétlen végignézése a bombamentesítő felszerelésre várakozva.

²⁴ Janet Kelly: Battlefield conditions: Different environment but the same duty of care. *Nursing Ethics*, 2010/5., 636–645.

²⁵ Uo. 636.

²⁶ Daley: i. m. 57.

1. ábra *Az etikai dilemmák hármas (triász) modellje*²⁷

Az esemény lehet nehezen megfogható, például amikor a szociális munkást arra próbálják rávenni, hogy ne álljon ki egy magas rendfokozatú tiszt bántalmazott házastársa mellett, illetve az egyébként jelentési kötelezettség alá tartozó esetet ne is jelentse.

Az etikai dilemma lényege mindig az erkölcsi/etikai és a jogi oldal közötti ellentét. Az erkölcsi álláspont középpontjában a humanitárius cselekedetek, a kliens megsegítésének legjobb módja, illetve a kliens érdekében tett erőfeszítések állnak. A jogi álláspont az, amit a törvények, szabályzatok, szakmai eljárásrendek előírnak. Bár a jogi védelem az állomány tagjai számára elérhető, az elsődleges cél mindig a katonai művelet védelme és megerősítése. A szakmai etikai kódex elsősorban a szociális munka gyakorlása során elvárt erkölcsi normák kodifikálására szolgál, egyúttal azonban jogi elvárást is megfogalmaz a szociális munkás felé az etikai vétségek elkerülése, illetve ebből adódóan praxisának, szakmai működési engedélyének fenntarthatósága érdekében.

A segítő szakember tevékenysége során gyakran szembetalálhatja magát olyan döntési helyzetekkel, amikor el kell döntenie, hogy mi a helyes szakmai lépés. Bármelyiket is választja, az a klienssel való kapcsolatának sérüléséhez vezethet.

AZ ETIKAI DÖNTÉSHOZÁS MODELLJEI

Az etikai dilemmák e bonyolult és zavaros dinamikájában ideális lenne, ha rendelkezésre állna az etikai döntéshozatal előre kidolgozott, egyértelmű, univerzálisan alkalmazható modellje. Sajnos ilyen megoldási séma nem létezik, de számos – általános vagy kifejezetten a haderő világra vonatkozó – elképzelés, modelljavaslat született.

ETHIC-modell

Az etikus döntéshozatal klasszikus modellje Elaine Congress²⁸ nevéhez fűződik. Az ETHIC-modell²⁹ egy öt lépésből álló folyamatot vázol fel:

²⁷ Daley: i. m. 57.

²⁸ Elaine P. Congress: What social workers should know about ethics: Understanding and resolving practice dilemmas. *Advances in Social Work*, 2000/1., 1–25. https://www.researchgate.net/publication/279679961_What_Social_Workers_Should_Know_About_Ethics_Understanding_and_Resolving_Ethical_Dilemmas#read (Letöltés időpontja: 2022. 06. 01.)

²⁹ ETHIC: Examine, Think, Hypothesize, Identify, Consult – vizsgálj, gondolkozz, állíts fel hipotézist, határozz, konzultálj. Uo. 10.

1. *A vonatkozó személyes, társadalmi, szakmai, valamint a részt vevő intézmények és az ügyfél oldalán jelentkező értékek vizsgálata.* A katonai szociális munka vonatkozásában ez a lépés azt jelenti, hogy a szociális munkásnak világosan meg kell értenie a katonai kontextust, a katonai kultúrát és a szolgálati út szabta kereteket, valamint alaposan ismernie kell kliensének jogait annak érdekében, hogy eljárjon az őt közvetlenül is érintő döntésekben.
2. *A szociális munka etikai kódexe etikai normáinak, valamint a vonatkozó törvényeknek és egyéb jogi normatíváknak vizsgálata az adott eset vonatkozásában.* A katonai szociális munkához kapcsolódóan ez a lépés a szociális munka etikai kódexe alapos ismeretének szükségességét jelenti, illetve annak felismerését, hogy az abban foglalt irányelvek mikor és milyen módon kerülnek összeütközésbe az aktuálisan jelentkező problémával. A szociális munkásnak ehhez részletesen ismernie kell a katonai igazságszolgáltatás normatív szabályozását, a katonák jogállására vonatkozó törvényt, a szolgálati és egyéb vonatkozó szabályzatokat, valamint az egyéb releváns belső normatívákat is.
3. *Hipotézisek felvázolása a különböző döntések lehetséges következményeire vonatkozóan.* Az adott szociális probléma lehetséges kimeneteleinek számbavétele az első és a második pontban foglalt lépéseken alapul. Fontos, hogy a szociális munkás ne siesse el a döntést anélkül, hogy az összes választási lehetőséget és következményt megismerte volna.
4. *A szociális munka célja, elkötelezettsége szempontjából annak meghatározása, hogy az adott eset során a szociális munkás szakmai tevékenysége kinek a részére lesz előnyös, illetve hátrányos.* A katonai szociális munka vonatkozásában talán ez a lépés jelenti a legnagyobb kihívást, mivel a haderő mindenekelőtt az adott küldetés sikeres végrehajtása iránt elkötelezett, így más szempontok (pl. rászoruló egyének, családok, csoportok, közösségek segítése) csak ezt követően szerepelhetnek a prioritási sorban.
5. *Konzultáció folytatása az eljárással, kollégákkal a legegyszerűbb megoldás megtalálása érdekében.* A katonai szociális munkához kapcsolódó, civil kollégákkal folytatott konzultáció során kiemelt figyelmet szükséges fordítani a katonai szempontból érzékeny információk megosztásának tilalmára!

Congress fenti modellje arra törekszik, hogy áttekintse a szociális munkás előtt álló jogi dilemmák lehetséges következményeit és hatásait. Az öt lépés segíthet egy nyugodt, átgondolt, konszenzusos döntéshozatali folyamat kialakításában, mely hozzájárul ahhoz, hogy megalapozott döntéshozatalra kerülhessen sor. Ha a katonai szociális munkás egy hátszágban található katonai bázison vagy katonai egészségügyi intézményben dolgozik, akkor az ETHIC-modell sikerrel alkalmazható. Harci helyzetben azonban, amikor a katonai szociális munkás gyakran egyedül végzi feladatát, és az adott katonai egység parancsnoka azonnali eredményeket követel tőle, akkor a segítő szakember meglehetősen nehezen kezelhető, bonyolult problémákkal találkozhat. Ilyen körülmények között hatékony módszer lehet az adott eseményt követő csoportos vagy egyéni feldolgozás (*debriefing*), amely a történetek elemzését, az érzelmi ventillációt, valamint a következő bevetésre történő felkészülést is sikerrel szolgálhatja. A katonai szociális munka tehát az ETHIC-modell az adott helyzet függvényében, a környezeti tényezők figyelembevételével tudja tevékenységébe adaptálni.

Loewenberg és Dolgoff etikai döntéshozatal támogató kérdései és az etikai alapelvek beazonosítása, rangsorolása

Loewenberg és Dolgoff azt állítja, hogy az etikai döntéshozatal nem tetszőleges szabályok automatikus alkalmazását jelenti.³⁰ Ehelyett a szociális munkásnak fel kell mérnie és mérlegelnie kell az összes megoldási lehetőséget, illetve a várható eredményeket, majd ki kell választania azt, amelyik a leetikusanabbnak tűnik.³¹ A legjobb döntés meghozatala érdekében hét kulcsfontosságú etikai kérdés figyelembevételét javasolják:³²

1. Milyen elvek, jogok és kötelezettségek vannak hatással ezekre az etikai problémákra?
2. Milyen további információkra van szükség az etikai következmények megfelelő azonosításához?
3. Melyek azok a vonatkozó etikai szabályok és elvek, amelyeket alkalmazni lehet? Mely etikai kritériumok relevánsak ebben a helyzetben?
4. Ha érdekellentét áll fenn, akkor ki legyen a fő kedvezményezett?
5. Hogyan lehetne rangsorolni az azonosított etikai problémákat, szabályokat és elveket?
6. Milyen lehetséges következményekkel járhat a különböző etikai szabályok és elvek alkalmazása?
7. Kinek kellene meghoznia az etikai döntést? Mikor indokolt az etikai döntéshozatal más személyre (nem a szociális munkásra) történő hárítása? Kire kell ekkor áthelyezni a döntés felelősségét?

Az ETHIC-modellhez hasonlóan Loewenberg és Dolgoff is hangsúlyozza a vonatkozó jogokkal, szabályokkal, érdekellentétekkel és lehetséges következményekkel kapcsolatos információk gondos összegyűjtésének fontosságát. A katonai szociális munka gyakorlására vonatkozó szakmaetikai alapelveket, jogokat és szabályokat a szociális munka nemzetközi és nemzeti szintű etikai szabályozásához kapcsolódó dokumentumok tartalmazzák, a haderő működését pedig a vonatkozó törvényi előírások és belső jogi normatívák szabályozzák. Ezek időnként összeütközésbe kerülnek egymással (pl. magánélet kontra katonai küldetés sikerességének biztosítása). Loewenberg és Dolgoff az ilyen jellegű esetekben történő könnyebb eligazodás, valamint az adekvát szakmai/etikai döntéshozatal és cselekvés elősegítése érdekében az etikai elvek között egy rangsort állított fel (Ethical Principles Screen – EPS):³³

1. etikai alapelv: az élet védelme;
2. etikai alapelv: egyenlőség és egyenlőtlenség;
3. etikai alapelv: autonómia és szabadság;
4. etikai alapelv: a legkisebb károsodás elve;
5. etikai alapelv: életminőség;
6. etikai alapelv: magánélet és titoktartás;
7. etikai alapelv: igazságosság és teljes körű tájékoztatás.

³⁰ Frank M. Loewenberg – Ralph Dolgoff: Ethical decisions for social work practice (4th ed.). Peacock, Itasca, 1992, 41.

³¹ Uo. 41–42.

³² Uo. 55.

³³ Uo. 60.

Az etikai alapelvek rangsorának lényege, hogy a rangsor felsőbb helyein lévő alapelvek felülírják az alattuk lévő alapelvek érvényességét. Ha például a kliens öngyilkossági szándékának ad hangot, akkor ennek a cselekménynek a megakadályozása, illetve az emberi élet védelme – mint az értékhierarchiában legmagasabb helyen lévő alapelv – felülírja a hierarchiában alsóbb szinten található alapelveket.

Tallant és Ryberg a katonai szociális munka etikai dilemmáinak megvitatása során azt javasolják, hogy Loewenberg és Dolgoff etikaialapelv-hierarchiája 1. etikai alapelvét (az élet védelmét) a katonai szociális munka esetében a következőképpen kellene módosítani: „1. etikai alapelv: az emberi élet/katonai küldetés védelme.”³⁴ A hivatkozott szerzők úgy vélik, hogy a katonai küldetés védelme ugyanolyan prioritást élvez, mint az élet védelme. Amikor a katonai missziók kudarcot vallanak, akkor életeket veszíthetünk el, egyúttal nemzetbiztonsági érdekek sérülhetnek, valamint a morál is megrendülhet. Tallant és Ryberg ajánlásai innovatív erőfeszítést jelentenek a katonai szociális munka kettős lojalitásáról szóló vita egyesítésére, valamint a katonai szociális munkások által gyakran tapasztalt etikai dilemmák megoldásának támogatására.

Gottlieb egy olyan etikai döntéshozatali modellt (*decision-making model*) írt le, amely elsősorban a többszörös kapcsolati kérdésekre összpontosít.³⁵ Staal és King Gottlieb modelljét katonai pszichológiai tevékenységre alkalmazta,³⁶ mely szerint a Gottlieb-modell három kulcsfontosságú tényezőt emel ki, amelyeket figyelembe kell venni: a hatalmat, az időtartamot és a befejezést. A hatalom mutatja, hogy a szociális munkás mekkora befolyással rendelkezik az ügyfél felett (pl. egy szociális munkás tiszt és egy legénységi állományú ügyfél között nagy hatalmi különbség van). Az időtartam azt jelzi, hogy mennyi ideig tart a segítő kapcsolat, a befejezés pedig arra utal, hogy az ügyfél és a szociális munkás várhatóan továbbra is találkozik-e egymással. Az etikai döntéshozatal szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy a hatalmi tényező ne legyen negatív hatással a segítő kapcsolatra (pl. egy tiszt állományú katonai szociális munkás és egy legénységi állományú ügyfél közötti segítő kapcsolatra ne nyomja rá a bélyegét a markánsan fennálló hatalmi egyensúlytalanság). Tekintettel arra, hogy a három tényező kölcsönhatásba léphet egymással, minél hosszabb a segítő kapcsolat időtartama, annál bonyolultabb lehet a többszörös kapcsolat, és annál pontosabban kell meghatározni a terápiás „szerződést” is. Utóbbi keretében világos és kölcsönös elvárásokat kell megfogalmazni arra vonatkozóan, hogy a további klienssegítő kapcsolat milyen lesz és várhatóan meddig fog tartani.

Gottlieb ezt a három tényezőt fontos szűrőeszközként veszi számba, illetve rangsorolja, amikor kettős vagy többszörös kapcsolatokkal kell szembenézni (például amikor a segítő a kliensével együtt van bevetésen, vagy ha a segítőnek van egy olyan katonai veterán kliense, aki szintén önkéntesként dolgozik ugyanabban a veteránkórházban a segítő munkaköréhez kapcsolódó szerepkörben). Gottlieb szerint a hatalom mértékét, a kliensként eddig befektetett időt és a terápia folytatására irányuló motivációt kell mérlegelni, amikor többszörös kapcsolati problémákkal nézünk szembe.

³⁴ Tallant–Ryberg: i. m.

³⁵ Michael C. Gottlieb: Avoiding exploitive dual relationships: A decision making-model. *Psychotherapy*, 1993/1., 41–48. https://www.researchgate.net/publication/11696523_Avoiding_exploitive_dual_relationships_A_decision-making_model#read (Letöltés időpontja: 2022. 06. 02.)

³⁶ Mark A. Staal – Raymond E. King: Managing a multiple relationship environment: The ethics of military psychology. *Professional Psychology: Research and Practice*, 2000/6., 698–705.

Johnson, Grasso és Maslowski stratégiái az etikai-jogi konfliktusok kezelésére

Johnson, Grasso és Maslowski a katonai mentális egészségügyi szolgáltatók (*mental health providers*) által tapasztalt etikai-jogi konfliktusokat áttekintve hat kezelési stratégiát javasolt:³⁷

1. „*Meghatározni, hogy az adott dilemma okoz-e feszültséget vagy konfliktust.*” A katonai szociális munkásnak tárgyalási készségeit kell alkalmaznia (a szolgálati út betartásával) a feszültség csökkentése és a probléma tisztázása érdekében. Ezáltal lehetővé válik, hogy a kérdésben jogilag és etikailag is el lehessen igazodni. Például egy mentális egészségügyi problémákat tartalmazó nyilvántartásból történő adatszolgáltatásra vonatkozó törvényes parancs esetén tisztázni lehet, hogy milyen konkrét kérdés teljesíthető a teljes nyilvántartás kiadása nélkül (pl. biztonsági aggályokat felvető kérdések esetén csak az ebből a szempontból releváns adatok kiadása a teljes dokumentáció helyett).
2. „*Megismerni a szakmai etikai kódexet és a vonatkozó jogszabályi hátteret.*” A szociális munkások szakmai tevékenységére vonatkozó etikai szabályozás (etikai kódex) már az egyetemi képzés alatt is kiemelt jelentőséggel bír, alapos ismerete nélkül szakmai tevékenységet folytatni nem lehet. A katonai szociális munkások tevékenysége szempontjából emellett még kiemelten fontos a haderő belső jogi normatíváinak (pl. szolgálati törvény, szolgálati szabályzat, katonai igazságszolgáltatásra vonatkozó szabályzók stb.) ismerete.
3. „*Az etikus döntéshozatal folyamatának szakmailag megalapozott módon történő körültekintő kidolgozása.*” A hivatkozott szerzők nem részletezik a folyamatot, de hangsúlyozzák, hogy a megoldási lehetőségek és a vonatkozó jogok, kötelezettségek körültekintő felkutatása, továbbá a jogi kérdésekre (pl. orvosi titoktartás alá eső adatok kiadására vonatkozó igényre) adott impulzív vagy szakmaiatlan reakciók elkerülése alapvető fontosságú a kidolgozói fázis során.
4. „*Felismerni és tudatosítani, hogy a katonai szolgálat nem írja felül, nem érvényteleníti a szociális munkás szakmai identitását és szakmai kötelességeit.*” Johnson, Grasso és Maslowski megerősíti a szociális munkás szakember szakmai etikai kódexhez való ragaszkodásának fontosságát, illetve figyelmeztet a katonai hagyományokhoz és előírásokhoz való elsődleges hűség irányába történő „sodródás” veszélyeire, ami könnyen a szociális munkaetika szabályai betartásának sérülését eredményezheti.
5. „*Törekedni a kliens érdekeinek, valamint a haderő érdekeinek és előírásainak egyensúlyára.*” A szerzők alapelveként azt javasolják, hogy gondosan mérlegelve mindvégig törekedni kell a kliensnek okozott károk minimalizálására, és minden egyes lépés előtt egyeztetni szükséges vele a további lehetőségeket illetően. Javasolják továbbá az ügy megoldása érdekében tett lépéseknek és a kliens aktív részvételének a precíz dokumentálását.
6. „*Törekedni arra, hogy a szakmai etikai irányelvek és a vonatkozó jogi szabályozás közötti ellentmondások csökkenjenek.*” A szociális munkás ennek érdekében kezdeményezze az adott jogi szabályzó(k) módosítását, illetve tájékoztassa a hatalmi pozícióban lévőket a felmerülő ellentmondásokról.

³⁷ Johnson et al. (2010): i. m. 551–552.

KONKLÚZIÓ

Az etikai dilemmák – legyen szó a kettős lojalitásról, a titoktartásról vagy a hierarchiáról és a hatalomról – megerősítik azt a tényt, hogy a haderő céljai és törvényei, valamint a katonai szociális munkás és kliense klinikai kapcsolatának védelme között ütközések lehetnek. A bemutatott szerzők eredményeinek tartalmi szintetizálásával egy olyan komplex modellt kapunk (PSPIDD-modell), amely az etikai döntésekkel szembekerülő katonai szociális munkások részére hasznos segítséget nyújthat. A modellt öt lépést emel ki:

1. *Felkészülés:* a vonatkozó jogi normatívák, irányelvek, etikai kódexek és belső katonai szabályzók megismerése. Erre a lépésre az etikai-jogi konfliktus bekövetkezése előtt van szükség. Hasznos lehet a szociális munka etikai kódexe azon részeinek a meghatározása, előzetes vizsgálata, amelyek ütközhetnek a katonai követelményekkel, irányelvekkel.
2. *A folyamat lassítása:* konfliktus bekövetkezése esetén a katonai szociális munkás lehetőség szerint lassítsa le a konfliktusra adott válaszadás folyamatát, és ne reagáljon addig, amíg választási lehetőségeivel nincs tisztában.
3. *Előnyök és hátrányok számbavétele:* a probléma megoldásával kapcsolatos érvek és ellenérvek, valamint lehetséges kimenetek áttekintése.
4. *A kliens bevonása a folyamatba:* megbizonyosodni arról, hogy a kliens egyetért-e a tervezett lépéssel/lépésekkel, részt kíván-e venni a folyamatban, illetve megérti-e annak előnyeit és esetleges hátrányait.
5. *Döntés és dokumentáció:* a legmegfelelőbb megoldási módozat kiválasztása, illetve az ügyféllel együtt tett lépések és döntések dokumentálása. Ennek nyomán olyan esettanulmányok keletkezhetnek, melyek hasznos segítséget nyújthatnak a vonatkozó szakpolitika vagy jogi szabályozás megváltoztatásáért való kiállás terén is.

A fenti szakmai ajánlások ismerete, illetve tudatos alkalmazása hozzásegítheti a katonai szociális munkásokat, illetve a haderőben tevékenykedő más segítő szakmák képviselőit ahhoz, hogy a munkájuk során esetlegesen felmerülő szakmaetikai dilemmák között könnyebben és gyorsabban eligazodjanak, valamint döntéseiket ennek birtokában határozottan, magabiztosan és minden szempontból megalapozottan hozhassák meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 67/2003. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól. Netjogtár. <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=A03U0067.HM&targetdate=&printTitle=67/2003.+%28HK+18.%29+HM+utas%C3%ADt%C3%A1s&getdoc=1>
- A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2015–16-ban átdolgozott Szociális Munka Etikai Kódexe. 2016. 04. 15. <http://www.3sz.hu/sites/default/files/Etikai.pdf>
- Ataç, Adnan – Guven, Olga – Ucar, Muharrem – Kir, Tayfun: *A study of the opinions and behaviors of physicians with regard to informed consent and refusing treatment*. Military Medicine, 2005/7., 566–571. https://www.researchgate.net/publication/7629565_A_Study_of_the_Opinions_and_Behaviors_of_Physicians_with_Regard_to_Informed_Consent_and_Refusing_Treatment#read;DOI:10.7205/MILMED.170.7.566
- Benatar, Solomon R. – Upshur, Ross E. G.: *Dual loyalty of physicians in the military and in civilian life*. American Journal of Public Health, 2008/12., 2161–2167. DOI:10.2105/AJPH.2007.124644

- Congress, Elaine P.: *What social workers should know about ethics: Understanding and resolving practice dilemmas*. *Advances in Social Work*, 2000/1., 1–25. https://www.researchgate.net/publication/279679961_What_Social_Workers_Should_Know_About_Ethics_Understanding_and_Resolving_Ethical_Dilemmas#read; DOI:10.18060/124
- Daley, James G.: *Ethical Decision Making in Military Social Work*. In: Rubin, Allen – Weiss, Eugenia L. – Coll, Jose E. (eds.): *Handbook of Military Social Work*. John Wiley & Sons Inc., New Jersey, 2013.
- Gottlieb, Michael C.: *Avoiding exploitive dual relationships: A decision making-model*. *Psychotherapy*, 1993/1., 41–48. https://www.researchgate.net/publication/11696523_Avoiding_exploitive_dual_relationships_A_decision-making_model#read; DOI:10.1037/0033-3204.30.1.41
- Gross, Michael L.: *Teaching military medical ethics: Another look at dual loyalty and triage*. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 2010/4., 458–464. DOI: 10.1017/S0963180110000344
- Jeffrey, Timothy B. – Rankin, Robert J. – Jeffrey, Louise K.: *In service of two masters: The ethical-legal dilemma faced by military psychologists*. *Professional Psychology: Research and Practice*, 1992/2., 91–95. DOI: 10.1037/0735-7028.23.2.91
- Johnson, W. Brad – Grasso, Ian – Maslowski, Kate: *Conflicts between ethics and law for military mental health providers*. *Military Medicine*, 2010/8., 548–553. DOI: 10.7205/MILMED-D-09-00119
- Johnson, W. Brad – Bacho, Roderick – Heim, Mark – Ralph, John: *Multiple-role dilemmas for military mental health care providers*. *Military Medicine*, 2006/4., 311–315. DOI: 10.7205/milmed.171.4.311
- Kelly, Janet: *Battlefield conditions: Different environment but the same duty of care*. *Nursing Ethics*, 2010/5., 636–645. DOI: 10.1177/0969733010373434
- Loewenberg, Frank M. – Dolgoff, Ralph: *Ethical decisions for social work practice* (4th ed.). Peacock, Itasca, 1992.
- London, Leslie – Rubenstein, Leonard S – Baldwin-Ragaven, Laurel – Van Es, Adriaan: *Dual loyalty among military health professionals: Human rights and ethics in times of armed conflict*. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, 2006/4., 381–391. DOI: 10.1017/s096318010606049x
- Ritchie, Elspeth C.: *Update on combat psychiatry: From the battlefield to the home front and back again*. *Military Medicine*, 2007/12., 11–14. DOI: 10.7205/milmed.173.supplement_2.11
- Robertson, Michael D. – Walter, Garry: *Many faces of the dual-role dilemma in psychiatric ethics*. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 2008/4., 228–235. https://www.researchgate.net/publication/5605426_Many_Faces_of_the_Dual-Role_Dilemma_in_Psychiatric_Ethics#read; DOI:10.1080/00048670701827291
- Sessums, Laura L. – Collen, Jacob – O'Malley, Patrick G. – Jackson, Jeffrey L.: *Ethical practice under fire: Deployed physicians in the global war on terrorism*. *Military Medicine*, 2009/5., 441–447. https://www.researchgate.net/publication/45819413_Ethical_Practice_Under_Fire_Deployed_Physicians_in_the_Global_War_on_Terrorism#read; DOI:10.7205/MILMED-D-01-5208
- Simmons, Catherine A. – Rycraft, Joan R.: *Ethical challenges of military social workers serving in a combat zone*. *Social Work*, 2010/1., 9–18. DOI:10.1093/sw/55.1.9
- Staal, Mark A. – King, Raymond E.: *Managing a multiple relationship environment: The ethics of military psychology*. *Professional Psychology: Research and Practice*, 2000/6., 698–705. DOI:10.1037/0735-7028.31.6.698
- Tallant, Steven H. – Ryberg, Richard A.: *Common and unique ethical dilemmas encountered by military social workers*. In: Daley, James G. (ed.): *Social work practice in the military*. Haworth Press, New York, 1999.

Éles Péter őrnagy:

A LŐSZEREK ÉLETCIKLUSA A KÖZPONTI TÁROLÁSTÓL A RENDSZERBŐL TÖRTÉNŐ KIKERÜLÉSIG

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.6

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány egy speciális és még szakmai körökben is kevésbé ismert területtel, a lőszer életről foglalkozik – a központi tárolásokról történő beszállításuktól a rendszerből történő kiválásukig. Az életről fogalmi meghatározását követően a publikáció végigvezeti az olvasót a lőszer sajátos életút-lépcsőin. Külön hangsúlyt kap a lőszer életről-sának a végső stádiuma, kiemelve azt az esetet, amikor a lőszer nem kerülne rendeltetészerű felhasználásra, azaz nem lövik el őket. Az írás bemutatja, milyen módjai vannak a hadihasználatra alkalmatlan és felesleges lőszerkészletek kezelésének, miért fontos ez, mik a jellemzői.

KULCSSZAVAK: lőszer, életről, szétszerelés, megsemmisítés

A SZERZŐRŐL:

Éles Péter őrnagy, MH Anyagellátó Raktárbázis lőszertervezési osztályvezetője, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza (ORCID: 0000-0002-9938-9823)

ELŐJÁRÓBAN

Napjainkban egyre többet hallunk, beszélünk az eszközök, anyagok életről-sáról, az életről-s szerinti rendszerszemléletről. Hadfelszerelések tekintetében sincs ez másképpen, legyen az például egy haditechnikai eszköz vagy egy harcanyag-típus. Az életről-s kifejezés közkeletűvé vált, de gyakorlati tapasztalatból tudom, hogy jelentéstartalma nem mindig világos, még azok számára sem, akik használják ezt a szót.

Tanulmányomban a hadfelszerelések egyik szegmensének, a lőszernek az életről-sával foglalkozom a Magyar Honvédség készletébe történő bekerülésüktől a rendszerből történő kikerülésükig. Mint az a címből kiténik, publikációm nem tárgyalja az életről-s ezeket megelőző állomásait.

Közel 30 éves katonai szolgálatom túlnyomó része – fegyverzeti tisztként – a fegyverzet-technikai biztosításban, azon belül is a lőszerbiztosításban telt. Közvetlen rálátásom, tapasztalataim voltak és vannak a lőszerellátás, -tárolás, -bevizsgálás, -javítás és -szétszerelés területeire. Aktív részvevője voltam és vagyok a lőszer életről-sa kezelésének, azaz az életről-s menedzsmentjének. Írásomat – bizonyos értelemben – hiánypótlónak is szánom: a lőszeréről még a katonai szakirodalomban is kevés szó esik, általában természetes dolog mindenki számára (beleértve a katonák nagy részét is), hogy lőszer van. Nos, ez nem ilyen egyszerű, és a későbbiekben – a területi korlátok adta kereteken belül – a lehető legnagyobb részletességgel igyekszem megismertetni az olvasóval a lőszer életről-sának egyes állomásait, azok jelentését, jelentőségét. Írásom saját ismereteim és tapasztalataim alapján készült, így a szakirodalmi hivatkozások jobbára néhány vonatkozó szabályzóra korlátozódnak.

Doktori kutatásaim a lőszer életciklusának az egyik lehetséges végső stádiumára irányulnak, nevezetesen a hadihasználatra alkalmatlan és felesleges lőszerkészletek kezelési módozataira. Éppen ezért erről a témáról kissé bővebben kifejtem álláspontomat, ismertetem eddigi kutatási eredményeimet és felvetem egyik hipotéziseimet.

AZ ÉLETCIKLUSRÓL RÖVIDEN

Mielőtt rátérnék a tanulmány konkrét témájára, lényeges, hogy meghatározzam, mit nevezünk életciklusnak. Az MSZ ISO 14040:2006 szabvány a következőképpen definiálja az életciklust: „Egy termék hatásrendszerének egymás után következő, egymáshoz kapcsolódó szakaszai, a nyersanyagbeszerzéstől vagy a természeti erőforrás keletkezésétől az újrahasznosításig vagy az ártalmatlanításig.”¹ Tehát legyen szó bármilyen gyártmányról, cikkről, az rendelkezik életciklussal, ami átfogja egész életútját a legkorábbi kezdettől a végső állapotig. Így a lőszernek is van életciklusuk.

A NATO AAP-20 kiadvány² az alábbiak szerint határozza meg az életciklus lépéseit: „Egy jellegzetes projekt szakaszai: (1) előkonceptió, (2) koncepció, (3) fejlesztés, (4) gyártás/termelés, (5) felhasználás/hasznosítás, (6) üzemeltetés/fenntartás, (7) kivonás.”³ (A számozás tőlem – É. P.)

A NATO által elfogadott életciklus-szakaszok általánosságban számunkra is megfelelőek, mivel egyértelműen lefedik egy gyártmány (illetve rendszer) időbeli állapotát.

Lőszer tekintetében azonban ezeket a szakaszmegnevezéseket árnyalnunk, pontosítanunk kell, a szakaszokba további lépéseket kell beiktatnunk, a későbbiekben majd látni fogjuk, hogy miért. Mindazonáltal a lőszeréletciklusnak ezek a szakaszai megfeleltethetők a NATO fent ismertetett általános felosztásának. Mint ahogyan már azt jeleztem, a témánk tárgyát képező lőszer életciklusának csak egy részét tekintem át, eszerint az alábbi életciklus-szakaszokat fejtem ki:

- központi tárolás, ellátás (AAP-20 szerinti 5. és 6. szakasz);
- rendeltetészerű felhasználás (AAP-20 szerinti 5. szakasz);
- műszaki állapot ellenőrzése (AAP-20 szerinti 6. szakasz);
- laboratóriumi vizsgálat (AAP-20 szerinti 6. vagy 7. szakasz);
- felújítás/karbantartás (AAP-20 szerinti 6. szakasz);
- szétszerelés/megsemmisítés (AAP-20 szerinti 7. szakasz);
- értékesítés (AAP-20 szerinti 7. szakasz).

A LŐSZEREK ÉLETCIKLUSA A MAGYAR HONVÉDSÉGBEN

Lőszer központi tárolása, ellátása

Amikor egy lőszer bekerül a Magyar Honvédség készletébe, az egyet jelent a központi tárintézetbe történő beszállításával és ott tárolásba helyezésével. Ez az állomás megfelel a felhasználási/hasznosítási szakasz első lépésójének, mivel itt a lőszer már valamilyen kezelésbe kerülnek, valamint az üzemeltetési/fenntartási szakasznak is, mivel ott a lőszer

¹ ISO 14040:2006 – Environmental management – Life cycle assessment – Principles and framework.

² Allied Administrative Publication (AAP-20) – NATO Programme management framework (NATO Life Cycle Model). NATO Standardization Office (NSO), 2015.

³ Uo. 12.

állagmegóvása is folyik. A központi tárintézetek a tevékenységüket az AASTP-1 NATO-kézikönyv⁴ és még inkább a Tüfe/150 szolgálati könyv⁵ szerint végzik. A Tüfe/150 az alábbiak szerint határozza meg a központi tárintézetek rendeltetését:

„A központi tárolóintézetek rendeltetése:

- átvenni a gyártó üzemektől, a csapatoktól a lőszerkészleteket, tárolni és megőrizni a lőszerkeket, rakétákat és azok készletezőelemeit;
- végrehajtani a lőszerkeket és rakéták időszakos munkáit;
- végrehajtani a lőszerkeket szét- és összeszerelését, véglegeszerelését;
- rendeltetési helyükre irányítani a lőszerkeket és rakétákat;
- javítani a lőszerkeket, azok készletezőelemeit és csomagolóeszközöket;
- szétszerelni és hatástalanítani a használhatatlan, megsemmisíteni a veszélyes lőszerkeket és elemeket;
- előkészíteni és tárolni a hadikészleteket;
- végrehajtani a lőszerkeket laboratóriumi és lőtéri vizsgálatát, a lőszerkeket minőségi nyilvántartását.”⁶

A fenti felsorolás pontjai egyben kifejezik a lőszerkeket életciklusának állomásait is, a tanulmányomban mindezzel foglalkozom.

A Magyar Honvédség jelenleg két ilyen központi tárintézetrel rendelkezik: Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis Bázisparancsnokság (Pusztavacs) és Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis Bázisparancsnokság (Táborfalva). E két katonai szervezet hivatott a Magyar Honvédség stratégiai és hadműveleti lőszerkészleteinek kezelésére, a teljes lőszer- és egyéb harcanyagkészletének központi kezelésére: tárolás, ellátás, nyilvántartás, műszaki állapot ellenőrzései és laboratóriumi vizsgálatok, szerelési munkák, adott esetben megsemmisítés. Ezekre a feladatokra különböző szakmai szervezeti elemeket szerveztek: harcanyagtároló, -ellátó és -nyilvántartó raktárak, harcanyag-bevizsgáló laboratórium (csak Pusztavacson), lőszerszerelő üzem (csak Pusztavacson).

A lőszerkeket a szerződéses partner általi központi tárintézetbe történő beszállításakor mennyiségi átvételen esnek át. A minőségi átvétel már korábban megtörtént,⁷ erről a beszállító minőségi igazolást kap, amelynek egy példányát a beszállításakor átadja a központi tárintézetnek.

Ha az átvétel során akadály nem merült fel, a lőszerkeket raktárepületekben helyezik el. A tárolásba helyezéskor, valamint a tárolás teljes ideje alatt a Tüfe/150 szakutasítás és az AASTP-1 kézikönyv előírásai, továbbá (ha szükséges) a beszállított lőszerkekre vonatkozó külön tárolási-kezelési utasítások – amelyeket a lőszerkeket együtt érkező műszaki leírások tartalmazznak – a meghatározók. Ezek a szabályzók és irányelvek meghatározzák a tárolási rendet és a tárolás körülményeit. Így például a lőszerkeket maximális tárolási magasságát, az együtt-tárolhatóságot (milyen lőszerkeket helyezhetők el együttesen egy raktárepületben), a raktárepület maximális terhelhetőségét, a megengedett trotiligenértéket, a minimális tárolási hőmérsékletet stb. Ezek az előírások aprólékosak, de szükségesek is, mivel a köz-

⁴ Allied Ammunition Storage and Transport Publication (AASTP-1) – Manual of NATO safety principles for the storage of military ammunition and explosives. NATO Standardization Office (NSO), 2015.

⁵ Szakutasítás a lőszerraktárak és bázisok részére (Tüfe/150). A Honvédelmi Minisztérium kiadványa, 1981.

⁶ Tüfe/150, 4.

⁷ Jelenleg a minőségi átvételeket a Magyar Honvédség Tartalékképző és Támogató Parancsnokság Minőségbiztosítási Főnöksége végzi.

ponti tárintézetek alapvetően tartós tárolást végeznek, azaz hosszú évekig kell biztosítaniuk a lőszer állagmegővését úgy, hogy azok a lehető legkisebb kockázatot jelentsék a környezetre, valamint hadi felhasználhatóságuk ne szenvedjen csorbát.

A tárolási tevékenység során a különböző időszakos munkákat is kell végezni. Ezek:

- műszaki állapot ellenőrzése;
- raktárrendezések miatti készletátcsoportosítások tárolóhelyek között;
- leltározás;
- szellőztetés;
- hőmérséklet és páratartalom ellenőrzése (ha az adott lőszerre van előírt érték);
- szűrőpróbaszerű ellenőrzések (mennyiségi és minőségi);
- rakéták esetében időszakos műszeres ellenőrzések.

A két központi tárintézetben lokális, lőszer SAP⁸ nyilvántartási rendszer működik, ezek összegzése adja a Magyar Honvédség központi készletnyilvántartását. A központi készletek és a katonai szervezetek lőszerkészletekre vonatkozó SAP-adatai adják a Magyar Honvédség teljes lőszerkészletét. Maga a nyilvántartás szükséges és elégséges, részletes adatokat tartalmaz minden egyes lőszerrel. Ezek az adatok elengedhetetlenek mind a zavartalan tárolás-ellátás, mind a lőszer biztonságos felhasználása érdekében. Ilyen adatok például a lőszer típusa, a szerelési sorozata, a szerelt gyűjtő (ha van), a lőszer szavatossági ideje (vagyis a felhasználása mely időpontig biztonságos, ami után a lőszer felhasználása tilos), méretadatok (tömeg/lőszer, tömeg/csomagolóeszköz, darab/csomagolóeszköz stb.), a lőszerben található veszélyes anyagok (pl. lőporok, gyullasztó lőporok, robbanóanyagok stb.), a központi készlet mennyisége stb.

A Magyar Honvédség katonai szervezeteinek lőszerellátása ezekből a központi tárintézetekből történik az ellátandók általi vételezéssel, vagy a hozzájuk történő rászállítással. Az ellátási tevékenység alapvetően a Magyar Honvédség katonai szervezetei részére egyenként jóváhagyott éves kiképzési lőszerkeretből történik az ellátandó katonai szervezettel egyeztetett időpontban. Maga az ellátás a mindenkor hatályos logisztikai utaltsági rend szerint történik. Rendkívüli, illetve jóváhagyott kereten felüli vételezést az arra jogosult szerv (jelenleg a Magyar Honvédség Logisztikai és Gazdálkodási Csoportfőnökség) engedélyezhet. Ezekben a kiképzési lőszerkészleteken felül a központi tárintézetek tárolják a katonai szervezetek központi tartalékkészletét (KT-készlet), külön utalványokon rögzítve (KT-utalványok), amelyek szükség szerinti kiadásának időbeli ütemezésére az ellátó és az ellátandó szervezet megállapodást köt. Végül, de nem utolsósorban a központi tárintézetek nagyon lényeges feladata a stratégiai lőszerkészletek raktározása, tartós tárolása is.

A lőszer rendeltetésszerű felhasználása

Egy lőszer alaprendeltetés szerinti felhasználása értelemszerűen a lövés. Ez az életciklus felhasználási/hasznosítási szakaszának klasszikus formája. Történhet ez lövészetben, akár valamilyen más elrendelt feladat során vagy harchelyzetben. Könnyű belátni, hogy ez a lőszer életciklusának a természetes vége, hiszen erre tervezték, ezért tartották készleten (témánk

⁸ SAP – Systeme, Anwendungen und Produkte in der Datenverarbeitung: rendszerek, alkalmazások, termékek az adatfeldolgozásban. Integrált vállalatirányítási rendszer, amely átfogja az adott gazdasági szervezet teljes tevékenységét. Egyik alrendszere a logisztikai alrendszer. A Magyar Honvédségben alkalmazott alap logisztikai információs rendszert (aLOGIR) SAP-platfomron fejlesztették és 2019-ben vették alkalmazásba.

szempontjából az ilyen felhasználásnak a módja és körülményei most mellékesek). A lövés után a lőszer megszűnik lőszernek lenni, ezután csak a hüvelye marad vissza. A hüvelyeket, mint lőszeralkatelemeket visszaszállítják a központi tárintézetbe, ahol bekerülnek a hulladékgazdálkodás rendszerébe, azaz hulladékként értékesítik azokat.

A rendeltetésszerű felhasználás során adódhatnak olyan esetek, amikor a lőszer nem működik el, azaz nem megy végbe a lövés – legyen az bármilyen okból is. Ilyen esetben a lőszert el kell különíteni és kezelésre veszélyesként kell kezelni (lásd később).

A lövészetekre, gyakorlatokra kiadott, de nem felhasznált lőszereket a katonai szervezetek általában visszaszállítják a kijelölt központi tárintézetbe.

Műszaki állapot ellenőrzése

Az életciklus üzemeltetési/fenntartási szakaszának lépcsője. Mind a központi tárintézetknél, mind a csapatoknál a lőszerkészleteket időszakos műszakiállapot-ellenőrzésnek kell alávetni. Ennek célja a lőszer hadihasználatra való alkalmasságának, illetve alkalmatlanságának a vizsgálata, intézkedés a nem megfelelő lőszer további kezelésére, illetve az esetleges tárolási hiányosságok megszüntetése. A műszakiállapot-ellenőrzések lefolytatását az *Utasítás a lőszer műszaki ellenőrzésére és csapatjavítására (Tüfe/301)* szolgálati könyv⁹ tartalmazza.

Az utasítás szerint:

- „A lőszer műszaki ellenőrzése alkalmával az alábbiakat kell megvizsgálni:
- a lőszer teljességét;
- a lőszer készletezésének helyességét;
- a lőszeren és csomagolóeszközökön a jelzések meglétét és helyességét, valamint a nyilvántartási adatokkal való megegyezését;
- a lőszer technikai állapotát és a csomagolóeszközök hibátlanságát (a védőbevonat állapotát, nincs-e korrózió, a töltetek légcserementességét, a csomagolóeszközök légcserementességét, a lőszer csomagolóládába való helyes berakását stb.);
- a lőszer tényleges technikai állapotának és azok mennyiségének megegyezését a nyilvántartási adatokkal;
- a lőszer kategorizálásának helyességét;
- nincsenek-e a hadihasználhatónak nyilvántartott lőszer között letiltott vagy csökkent technikai állapot miatt harci felhasználásra alkalmatlan lőszer;
- a lőszer tárolásának helyességét.”¹⁰

A lőszer műszaki állapotának ellenőrzése alapvetően szemrevételezéssel történik. Amely lőszer nem felel meg a műszaki állapot ellenőrzésén és a feltárt hiányosságok nem szüntethetők meg a tároló szervezet által (pl. ládajavítás), azok központi tárintézetbe szállítandók, ahol laboratóriumi vizsgálatnak vetik alá őket. Itt dől el, hogy ezek a lőszer javítással, karbantartással hadihasználatra alkalmas állapotba hozhatók-e vagy sem. Mindkét esetben a lőszer a lőszerszerelő üzembe kerülnek, ahol az előbbieken alapján vagy megjavítják (illetve karba helyezik), vagy alkatelemeire szétszerelik azokat. Erről részletesebben a későbbiekben lesz szó.

⁹ Utasítás a lőszer műszaki állapot ellenőrzésére és csapatjavítására (Tüfe/301). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, 1976.

¹⁰ Uo. 3–4.

Ha csak gyanú merül fel egyes lőszer hadihasználhatóságának kétségességéről, akkor is intézkedni kell annak a lőszerorozatnak laboratóriumi szakállomány általi megsemmisítésére, illetve szükség esetén a bevizsgálására, amelybe a kifogásolt lőszer tartozik.

Laboratóriumi vizsgálat

Az életciklus üzemeltetési/fenntartási szakaszának, valamint adott esetben a kivonási szakaszának a lépcsője. Minden lőszer, illetve lőszerorozat a gyártó által rögzített szavatossági idővel rendelkezik, azaz a gyártó ezen az időn belül vállalja, hogy a lőszer biztonságosan használható fel, működése megfelel a műszaki dokumentációkban foglaltaknak. A szavatossági idő lejáratáson azonban nem jelenti automatikusan egy lőszer „végét”. A korábban már szóba került harcanyag-bevizsgáló laboratórium¹¹ jogosult arra, hogy különböző fizikai, kémiai és működésvizsgálatok (akár lőtéri vizsgálatok is) alapján, azok megfelelő eredményei esetén meghosszabbítsa a lőszerorozatok szavatossági idejét. A szavatossági idő meghosszabbításáról szóló dokumentum kiadmányozására a Magyar Honvédségben kizárólag a laboratórium vezetőjének van jogköre.

Természetesen a laboratóriumi vizsgálat eredménye lehet negatív is, azaz az adott lőszerorozat nem teljesíti a referenciaértékeket, így ez a lőszerorozat letiltásra kerül, további felhasználása tilos (esetleg korlátozott felhasználásra alkalmas, azaz gyakorlatilag csak és kizárólag kiképzési célra). Ezt az ún. letiltó jegyzéket szintúgy a laboratórium vezetője jogosult kiadni.

A harcanyag-bevizsgáló laboratórium egyébiránt éves bevizsgálási tervet is készít, azaz egy évre beütemezi a vizsgálandó lőszerorozatok azok szavatossági ideje lejáratának függvényében. A központi tárintézet a lejáratról naprakész nyilvántartást vezet.

Felújítás, karbantartás

Az életciklus üzemeltetési/fenntartási szakaszának lépcsője. Szó esett arról, hogy a laboratóriumi vizsgálat eredménye lehet az is, hogy az adott lőszerorozat nem felel meg hadihasználatra. Amennyiben olyan okok állnak ennek hátterében, amelyek javítással, karbantartással orvosolhatók – pl. hibás gyújtó, csappantyús csavar, felületi sérülések –, akkor a lőszer bekerülnek a lőszerkészítő üzembe,¹² ahol elvégzik a szükséges beavatkozásokat. Ezek a javítási, felújítási munkák jóváhagyott technológiai utasítások és az azok alapján készült műveleti utasítások szerint folynak, valamint szigorúan be kell tartani a szerelési munkákra vonatkozó két szabályzat előírásait.¹³

A javításon, karbantartáson átesett lőszerkeket a laboratórium ismételt megvizsgálja. Ha azok már megfelelő értékelést kapnak, akkor további hadihasználatra felhasználhatóak, szavatossági idejük meghosszabbításra kerül. Abban az esetben, ha a lőszer még ekkor sem lesznek alkalmasak hadihasználatra, de kiképzési célra igen, akkor a laboratórium ennek megfelelő korlátozással engedélyezi felhasználásukat.

¹¹ Jelenlegi megnevezése: Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis Bázisparancsnokság (Pusztavacs) Harcanyag Bevizsgáló Alosztály.

¹² Jelenlegi megnevezése: Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis Bázisparancsnokság (Pusztavacs) Lőszer-technikai Alosztály.

¹³ Lőszer javítási utasítása (Tüfe/290). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, 1976; Biztonsági rendszabályok a lőszerrel végzett munkáknál (Tüfe/322). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, 1979.

Ha a löszerek javítása, karbantartása nem hozza meg a várt eredményt, és további felhasználásra nem alkalmasak még korlátozással sem, akkor a laboratórium letiltja a sorozatot. Az ilyen, felesleggé vált löszereket a rendszerből történő valamiféle „eltűnésükig” a központi tárintézeteknek kell tárolniuk.

Szétszerelés, megsemmisítés

Az életciklus kivonási szakaszának lépcsője. A hadihasználatra alkalmatlan, felesleges löszerkészletek kezelése alapvető fontosságú az életciklus során annak utolsó állomásaként. Alapvető fontosságú, mert ezek a löszerek – lényegükből fakadóan – kockázatot jelenthetnek: a központi tárintézetekben történő tárolásuk során a fizikai-kémiai állapotuk romlik, a veszélyesanyag-tartalmuk (lőporok, robbanóanyagok stb.) stabilitása folyamatosan csökken, azaz nőhet a véletlen elműködésük veszélye. Feleslegessé válásuk után a rendszerből történő mielőbbi kivezetésük lenne a legideálisabb, ez viszont a legtrikább esetben történik meg. A központi tárintézetek évek óta küzdenek ezekkel a felhalmozódott készletekkel, megnyugtató kezelésüknek elsődlegességet kellene élveznie.

A rendszerből történő kivezetésnek az egyik módja a löszerek szétszerelése. Ez alatt a löszerek teljes alkatelemekre történő bontását kell érteni. A szétszerelés eredményeként nyert végtermékek hulladékként értékesíthetők. A későbbiekben tárgyalt megsemmisítéssel ellentétben ennél az eljárásnál tehát értékesíthető elemek nyerhetők, azaz bevétel képezhető, ami gazdaságossági szempontból egyáltalán nem elhanyagolható tényező.

Mit takar az alkatelemekre bontás? Nem mást, mint a löszerek szétszerelését különböző gépekkel, szerszámokkal alkatrészekre (könnyen belátható, mennyire veszélyesek ezek a munkák). A szemléletesség kedvéért ezt egy példán keresztül mutatom be, konkrétan a 100 mm-es harcokocsiágyú repesz-romboló löszérének szétszerelésén. Ez a löszér már régen nincs a Magyar Honvédség rendszerében, korábban a T–55 típusú harcokocsi fegyverzetéhez tartozott. Az itt levezetett szerelési feladatot 1999-ben hajtották végre – 5160 db löszert szereltek szét, ebből 3830 db került kiolvasztásra, illetve ezeknek távolították el a vezetőgyűrűjét. A munkálatok összesen 7 071 000 Ft kiadással jártak (1999-es áron), valamint 2755 munkaórát vettek igénybe.

1999-ben a rendszerből kivont T–55 típusú harcokocsi löszereinek szétszerelését a Magyar Honvédség Lőszérjavító és Bevizsgáló Üzem (Pusztavacs)¹⁴ Termelési Osztálya¹⁵ hajtotta végre. A 17/1999. és a 18/1999. számú munkautasítások^{16, 17} szerint elvégzett szerelési munkák a következők voltak:

- gyújtók és csappantyús csavarok eltávolítása, elcsomagolása;
- löszerek széthúzása (a lövedék és a hüvely gépi szétválasztása);

¹⁴ A Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis egyik jogelődje, működése: 1997–2001.

¹⁵ A Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis Bázisparancsnokság (Pusztavacs) Lőszertechnikai Alosztály jogelődje.

¹⁶ A munkautasítás a löszerszerelési munkák alapokmánya. Tartalmazza a munka tárgyát, annak tervezőjét, jóváhagyóját, a szerelendő löszerek mennyiségét, a felhasznált anyagokat, a nyert végtermékeket, az idő- és költségkalkulációt, a veszteségeket. A munkautasítást az üzemvezető, a minőségellenőr záradékolja és a katonai szervezet parancsnoka láttaamozza.

¹⁷ 17/1999 számú munkautasítás: 100 mm hk. á. rr. lö. szétszerelés – 5160 db (MH LJBÜ); 18/1999 számú munkautasítás: 100 mm hk. á. rr. löv. kiolvasztás, rézgyűrű leszedés – 3830 db (MH LJBÜ). Az adatok e két okmányból származnak.

- a hüvely alkatelemeinek (kartonfedelek, távtartók, lőpor- és gyullasztótöltetek, flegmatizátorok, réztelenítő huzalok, lángcsökkentők) eltávolítása, elcsomagolása, betárolása;
- a lövedéktestek robbanóanyagának kiolvasztása, a robbanóanyagok elcsomagolása, betárolása;
- a lövedéktestek vezetőgyűrűinek leválasztása, azok elcsomagolása, betárolása;
- a lövedéktestek, hüvelyek raktári betárolása.

A kinyert értékesíthető végtermékek:

- acél (hüvelyből): 14 384 kg;
- acél (lövedéktestből): 50 766 kg;
- sárgaréz, szilíciummal szennyezett (hüvelyből): 11 830 kg;
- sárgaréz (hüvelyből): 11 650 kg;
- lőpor: 28 650 kg;
- gyullasztó lőpor (feketelőpor): 387 kg;
- vörösréz (vezetőgyűrűből): 1160 kg;
- TNT: 5887 kg.

Az egyes anyagok valós 1999-es piaci átvételi áraitól eltekintve és egységesen 100 Ft-tal számolva minden kinyert anyag minden egyes kilogrammját azt kapjuk, hogy a bevétel ilyen számítási móddal is lényegesen meghaladja a kiadást: 12 471 000 Ft.

A hadihasználatra alkalmatlan, felesleges lőszerkészletek rendszerből történő kivezetésének másik módja a megsemmisítés, amit tűzszerészek végeznek. A megsemmisítés során a lőszeret felrobbantják, azaz belőlük nem marad vissza végtermék, tehát nincs értékesíthető alkatelem. Nyilvánvaló, hogy gazdasági szempontból a megsemmisítés jóval hátrányosabb módszer. Természetesen néhány esetben elkerülhetetlen ehhez az eljáráshoz folyamodni (ezek azonban az esetek kis százalékát jelentik), mégpedig:

- olyan lőszeralkatelemek esetében, amelyek szétszerelése nem gazdaságos (nem lehetséges) és/vagy aránytalanul veszélyes – például: tűzérési gyújtók, csappantyúk esetében;
- kezelésre veszélyessé vált lőszeres esetében, ezek szétszerelésének megkísérlése is tilos.

A szétszerelést és a megsemmisítést összevetve belátható a szétszerelés lényegesen előnyösebb volta, de természetesen csak akkor, ha van rá mód.

Értékesítés

Az életciklus kivonási szakaszának lépcsője. Ekkor a hadihasználatra alkalmatlan és felesleges lőszereseket lőszerként értékesítik. Ez az eljárás Magyarországon hozzávetőleg 2014-ig működött. Ekkorra az eladható, piacképes lőszeresek elfogytak, a vevők elmaradtak. Hozzá kell tenni, hogy az értékesített lőszeresek túlnyomó többsége nem volt hadihasználatra alkalmatlan, hanem feleslegként jelentkezett a Magyar Honvédség készletében (szavatossági idejük nem volt meghosszabbítva). 2005–2008 között az értékesítések nagy volumenben és ütemben folytatódtak, a folyamat viszont a 2008-as gazdasági-pénzügyi válság miatt lelassult, akadozott. 2012 után a lőszerként történő értékesítés lassan el is halt, érthető módon a rossz műszaki állapotú, több évtizedes életkorú lőszeresekre nem akadt vevő. Könnyen belátható, hogy az értékesítés csak a jó állapotú, használható lőszeresek esetében jelent megoldást a rendszerből történő kivezetésre, az ilyen feleslegek keletkezésének

pedig igen csekély a valószínűsége. Az említett időszakban is csak azért működött, mert a Magyar Néphadsereg örökségként megmaradt, tömeghadseregre méretezett készletek csökkentéséről volt szó.

A JÖVŐ ÚTJA: HATÉKONYSÁGNÖVELÉS A LŐSZEREK SZÉTSZERELÉSÉBEN

Doktori kutatásom a hadihasználatra alkalmatlan és felesleges lőszerkészletek kezelésére irányul, vizsgálva az állami szerepvállalást ezen a területen. Ehhez kapcsolódó hipotézisem, hogy az államnak bevételképzési szándéka van (mert érdeke) a lőszer szétszereléssel történő hatástalanításával. Ahogy korábban említettem, a megsemmisítés végeredményeként nem marad, illetve elenyésző mennyiségű értékesíthető alkatelem keletkezik, ellentétben a szétszerelési módszerrel, ahol a lőszer majdnem minden alkatelme piacképes. Természetes, hogy amennyiben lehetséges, a szétszereléses módszert kell előnyben részesíteni. A minél gazdaságosabb termelés és a minél nagyobb bevétel érdekében a hatékonyság növelése nagy súllyal esik a latba.

A pusztavacsi lőszerszerelő üzem – ahol jelenleg a lőszer szétszerelési tevékenysége folyik – hadrendi keretek között működik, vagyis a termelése teljes egészében állami kézben van. Az állománytáblában rendszeresített létszám járandóságait, a szereléshez szükséges gépek, berendezések beszerzését, üzemben tartását, a rezsit, valamint a termeléshez szükséges egyéb eszközök és anyagok beszerzését honvédségi (azaz állami) költségvetésből fedezi. A szétszerelésekből nyert végtermékek értékesítéséből származó ellenérték az állam bevétele. Az államnak mint tulajdonosnak (a honvédelmi tárca vagyongazdálkodásán keresztül) kell gondoskodnia a szükséges fejlesztésekről, a hatékonyság növeléséről. Ehhez – természetesen – források szükségesek, és ezekhez a forrásokhoz járulhat hozzá az értékesítésekből befolyt és visszaforgatott pénz.

Jelenleg a lőszerszerelő üzem kilenc technológiai folyamat végzésre jogosult (ebből öt szétszerelés):¹⁸

- 42M kézigránátok szétszerelése, szétvágása;
- 5,56–7,62 mm-es lövészlőszerkezdők lövedékeinek kitörése, löporeltávolítása;
- lövészlőszerkezdők, csappantyús hüvelyek kiegészítéssel történő elműködtetése (kilőtt lövészlőszer-hüvelyek veszélyesanyag-mentességének kiegészítéssel történő ellenőrzése);
- 82 mm-es repesz aknavetőgránátok robbanóanyagának kiszerelése (kiolvasztása);
- sorozatokat vesztett, de hadihasználatra alkalmas lövészlőszerkezdők újraszertezése;
- 12,7 és 14,5 mm-es lövészlőszerkezdők szétszerelése;
- tüzérségi és harcokcsi-vízlvések szerkezdetezése;
- tüzérségi és harcokcsilőszerkezdők véglegszerelése, gyújtócsereje;
- 93M és 96M NF kézigránátok éggyújtó cseréje, (át)szerkezdetezése.

A felsorolt technológiai folyamatok jól működnek, mindazonáltal a bennük rejlő potenciális kapacitások jelenleg még nincsenek teljesen kiaknázva. A lőszer-szétszerelési tevékenység hatékonyságának növelésével elérhető a kapacitásnövekedés, valamint a bevételek emelkedése is.

¹⁸ A technológiai spektrum bővítése jelenlegi is folyik.

A hatékonyság növelésére alapvetően két módot látok, amelyek nem feltétlenül önállóan alkalmazandók, sőt, inkább egymás mellett, egymást erősítve hatnak optimálisan.

Az egyik mód műszaki természetű, a meglévő technológiák korszerűsítése, illetve új technológiák kidolgozása. Jelenleg a pusztaavasi Lőszertechnikai Alosztálynál a lövészlőszeresek lövedékkitörési technológiájának korszerűsítésén dolgozunk. Erről a Magyar Robbantástechnikai Egyesület velencei szimpóziumán¹⁹ már szoltam: „Példaként említem a lövészlőszeresek lövedékkitörésének kvázi automatizálását. Ez jelentené a lőszeradagolás, a hüvelyürítés önműködővé tételét. Az adagolásra született elképzelések között szerepel a felhúzható spirálrugós csigatár elvének alkalmazása, vagy a rázó adagoló. Az ürítés automatikussá tételére jó elgondolásnak tűnik a lejtős pályás megoldás: az üres hüvelyek útjába egy konzolon benyúló, a hüvely hornyos peremébe akasztkodó kivágott lejtő kialakítása, terelőlemezzel, ami az így kivont hüvelyeket a kívánt helyre ejti.”²⁰

Új technológiák kidolgozása jelenleg az aknavető-, tüzérségi és harcokcsilőszeresek robbanóanyagának kiszerezése területén folyik. Létezik már a 82 mm-es repesz aknagránátok robbanóanyag-eltávolítására kidolgozott és működő eljárás (fentebb már említettem), ami kiolvasztásos módszer. Röviden: egy ún. kiolvasztó kádba, az abban kialakított fészkekbe helyezik az aknagránátokat, amelyben hőn tartott (100 °C) forró vízzel – ami körbeveszi a fészkeket – olvasztjuk meg a TD-40 töltetet, és az kifolyik a lövedéktestből. Elképzeléseink között szerepel a kiolvasztási technológia kiváltása más, hatékonyabb módszerrel, például vizes vágással. Az új technológiák kidolgozására a tanulmány írásának időpontjában egy együttműködési megállapodás létrehozása van folyamatban a veszprémi Pannon Egyetemmel, ami ha létrejön, jelentős eredmények elérésével kecsegtet.

A másik lehetőség gazdasági: egy lőszertechnikai, lőszeripari szervezet kialakításával, egymásra épülő üzemegységek létesítésével és észszerű üzemszervezéssel a tevékenység is produktívabbá válik. Gondolok itt lőszertároló, lőszerkészítő, -megsemmisítő, késztermék-tároló (veszélyes és nem veszélyes), hulladékhasznosító-feldolgozó, ajándéktárgy-készítő, tervszerű megelőző karbantartó és javító-, valamint értékesítőrészlegekre, továbbá beszerzési-gazdálkodási, logisztikai szekciókra. A fenti felsorolás logikai sorrendet, felépítést is jelent, a kiszolgáló-támogató alrendszerek mellérendelésével. Ebben az üzemszervezetben akár az állam is szerepet vállalhat mint hadiipari szereplő.

Kutatásaim jelenleg ezekre a hatékonyságnövelési lehetőségekre irányulnak. Eredményeimről egy későbbi tanulmányban számolok be.

ÖSSZEGRÉS

A lőszeres életciklusának alapvető fontosságú része a központi tárolásba történő bekerüléstől a rendszerből történő kikerülésükig tart. A lőszeres központi tárolása sokrétű feladat, nemcsak egyszerűen raktárnyitást, -zárást és anyagkiadást jelent. Sokkal inkább a lőszeres életciklusára nézve bír meghatározó jelentőséggel: a megfelelő tárolási körülmények biztosítása és a tartós tárolás során a lőszereseken végzett időszakos munkák hangsúlyosan befolyásolják a felhasználhatóságot, a hadihasználatra való alkalmasságot. Ehhez kapcsolódik a lőszeres

¹⁹ Magyar Robbantástechnikai Egyesület szimpóziuma, Velence, 2022. szeptember 15.

²⁰ Éles Péter: Lőszeres szétszereléssel történő hatástalanítása a Magyar Honvédségben – múlt, jelen, jövő. Fúrás-robantástechnikai Nemzetközi Szimpózium 2022. Szimpózium kiadvány. Magyar Robbantástechnikai Egyesület. Juventus Hotel, Velence, Magyarország, 2022. 09. 15., 120.

laboratóriumi vizsgálata, e vizsgálatok életciklusra gyakorolt hatásai, a laboratórium döntő szerepe a lőszer felhasználhatóságának tekintetében.

Amennyiben egy lőszer (bármilyen okból) nem használnak fel rendeltetésszerűen, életciklusának befejező szakasza a rendszerből történő kikerülés. Az életciklusnak ez a szakasza sarkalatos, de – véleményem szerint – jelenleg kissé háttérbe szorult, illetve szélesebb körben nem is ismert. A hadihasználatra alkalmatlan és felesleges lőszerkészletek kezelésének legalább két szempontból is kiemelt fontosságúnak kell lennie. Egyrészt azért, mert ezek a lőszer tartós tárolásban az idő múlásával növekvő kockázatot jelentenek környezetükre, ahogy veszélyesanyag-tartalmuk egyre jobban elveszti fizikai-kémiai stabilitását. Másrészt a gazdaságosság kérdése miatt is: ha már ezeket a lőszerket nem használták fel rendeltetésszerűen, akkor legalább az „elmúlásuk” legyen hasznot hajtó. Ezt célozza a lőszer megsemmisítése és szétszerelése. Mivel a szétszerelés eredményeként nyert végtermékek értékesítésével még bevétel is képezhető, ami akár fejlesztési beruházásokra is fordítható, ahol és amennyiben lehet, a megsemmisítéssel szemben a szétszerelést célszerű előtérbe helyezni. A lőszer szétszerelésére több technológia is rendelkezésre áll, amelyeket a Magyar Honvédség Anyagellátó Raktárbázis Bázisparancsnokság (Pusztavacs) Lőszertechnikai Alosztály működtet. Ezek a technológiák korszerűsíthetők, sőt korszerűsítésük kívánatos is, illetve újak kidolgozása is szükséges. Ezek mind a hatékonyságot növelnék, mint az üzemszervezési-gazdasági újítások is, például egy lőszertechnikai ipari szervezet létrehozása. Ebben akár az államnak is lehet szerepe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 17/1999 számú munkautasítás: 100 mm hk. á. rr. lő. szétszerelés – 5160 db (MH LJBÜ), 1999.
- 18/1999 számú munkautasítás: 100 mm hk. á. rr. lőv. kiolvasztás, rézgyűrű leszedés – 3830 db (MH LJBÜ), 1999.
- Allied Administrative Publication (AAP-20) – NATO Programme management framework (NATO Life Cycle Model), NATO Standardization Office (NSO), 2015.
- Allied Ammunition Storage and Transport Publication (AASTP-1) – Manual of NATO safety principles for the storage of military ammunition and explosives. NATO Standardization Office (NSO), 2015.
- Biztonsági rendszabályok a lőszerrel végzett munkáknál (Tüfe/322). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, 1979.
- Éles Péter: *Lőszer szétszereléssel történő hatástalanítása a Magyar Honvédségben – múlt, jelen, jövő*. Fúrás-robbantástechnikai Nemzetközi Szimpózium 2022. Szimpózium kiadvány. Magyar Robbantástechnikai Egyesület. Juventus Hotel, Velence, Magyarország, 2022. 09. 15.
- ISO 14040:2006 – Environmental management – Life cycle assessment – Principles and framework.
- Lőszer javítási utasítása (Tüfe/290). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, 1976.
- Szakutasítás a lőszerraktárak és bázisok részére (Tüfe/150). A Honvédelmi Minisztérium kiadványa, 1981.
- Utasítás a lőszer műszaki állapot ellenőrzésére és csapattjavítására (Tüfe/301). A Honvédelmi Minisztérium kiadása, 1976.

Balla Tibor ezredes:

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDSÉG LUDOVIKA AKADÉMIÁT VÉGZETT IRÁNYÍTÓI, 1914–1918 (2.)¹

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.7

ÖSSZEFOGLALÓ: Az *Osztrák–Magyar Monarchia fegyveres erejének 1868 óta alkotórészét képező magyar királyi Honvédség*² budapesti Ludovika Akadémiát végzett, az első világháború idején különböző rendfokozatot viselt 14 vezető tábornokának katonai pályafutása kevésbé ismert. Közülük nyolcan még az 1919 utáni időszakban is jelentős szerephez jutottak a Nemzeti Hadseregben, illetőleg a Magyar Királyi Honvédségben. A tanulmányból kiderül, hogy kik is voltak, és milyen katonatiszti pályát futottak be. Az első részben a szerző történelmi-statisztikai és szociológiai módszerek segítségével mutatta be és elemezte személyes adataikat, a második, befejező részben pedig a Nagy Háború idején, a Honvédség élén álló, korábban Ludovika Akadémiát végzett legismertebb császári és királyi tábornokok katonai pályafutásának adatait foglalja össze és adja közre.³

KULCSSZAVAK: magyar királyi Honvédség, Ludovika Akadémia, első világháború, császári és királyi tábornokok, katonai pályafutás

A SZERZŐRŐL:

Dr. Balla Tibor ezredes (DSc), hadtörténész, az NKE kutatóprofesszora

HAZAI SAMU, BÁRÓ, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉREZREDES

*Rimaszombat (Gömör vármegye) 1851. 12. 26. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1942. 02. 10.

Apja: szeszgyáros nagykereskedő

Anyja: –

Családi állapot: nő (Juhász Mária, házasságkötés: 1886. 11. 04. Kassa)

Gyermekei: 1 lány, 2 fiú (Ilona, Béla *1893, Miklós *1896)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: hat gimnáziumi osztály, Rimaszombat; kereskedelmi akadémia, Budapest; 1873–1874 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest; 1878–1879

¹ A mű TKP2020-NKA-09 számú projekt a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

² A korabeli dokumentumokban az első világháború előtt a magyar királyi Honvédség (vagy időnként honvédség), míg 1919–1945 között a Magyar Királyi Honvédség írásmódot használtak – A szerző megjegyzése.

³ A tábornokok életrajzait az 1918 novemberéig elért legmagasabtból a legalacsonyabb rendfokozat felé haladva teszem közzé, az azonos rendfokozatúak között viszont a betűrendes felsorolást érvényesítem. A szövegben alkalmazott rövidítések az alábbiak: cs. és kir. = császári és királyi, em. = emelet, é. n. = évszám nélkül, fsz. = földszint, j = jó, kev. = kevés, m. = a szolgálat igényeinek megfelelően, m. j. = meglehetősen jó, m. kir. = magyar királyi, t. = tőkéletes, v = valami.

a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest; 1879–1881 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs

Nyelvismerete: magyar és német (t.), francia és szlovák (m.)

Rendfokozatai: 1873. 04. 01. honvéd; 1873. 06. 06. címzetes tizedes; 1873. 11. 09. címzetes szakaszvezető; 1874. 10. 01. címzetes őrmester; 1874. 11. 01. hadapród; 1876. 01. 01. hadapród-tiszthelyettes; 1876. 05. 01. hadnagy; 1883. 05. 01. főhadnagy; 1888. 05. 01. 2. osztályú százados; 1889. 08. 18. 1. osztályú százados; 1895. 05. 01. őrnagy; 1897. 11. 01. alezredes; 1900. 11. 01. ezredes; 1907. 05. 01. vezérőrnagy; 1910. 11. 01. altábornagy; 1914. 08. 04. gyalogsági tábornok; 1916. 11. 01. vezérezredes

Beosztásai: 1874. 11. 01. a m. kir. 51. honvéd gyalogzászlóaljban, Jolsva, Budatin, Ógyalla, Besztercebánya; 1876. 05. 01. századparancsnok a m. kir. 51. honvéd gyalogzászlóaljban, Jolsva, Budatin, Ógyalla, Besztercebánya; 1881. 11. 01. segédtsiszt a m. kir. 78. honvéd gyalogdandár parancsnokságán, Sátoraljaújhely; 1883. 12. 01. a cs. és kir. VI. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Kassa; 1884. 10. 01. segédtsiszt-helyettes a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokságon, Kassa; 1886. 10. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest; 1889. 10. 01. a Ludovika Akadémia hadseregszervezet és harcászat tanára, Budapest; 1893. 10. 01. a m. kir. 9. honvéd gyalogezredben, Kassa; 1894. 05. 01. a 3. zászlóalj megbízott parancsnoka a m. kir. 9. honvéd gyalogezredben, Eperjes; 1894. 11. 01. segédtsiszt a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokságon, Kassa; 1896. 10. 15. a m. kir. honvéd törzstiszti tanfolyam tanára, Budapest; 1902. 02. 18. a m. kir. honvéd törzs- és felsőbb tiszti tanfolyam megbízott parancsnoka, Budapest; 1902. 10. 09. a m. kir. honvéd törzs- és felsőbb tiszti tanfolyam parancsnoka, Budapest; 1904. 10. 28. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályának főnöke, Budapest; 1910. 01. 17. magyar honvédelmi miniszter, Budapest; 1917. 02. 08. az osztrák–magyar fegyveres erők utánpótlási ügyeinek főnöke, Bécs; 1918. 11. 03. rendelkezési állományba helyezve; 1918. 12. 01. nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1900. 03. 08. Bronz Katonai Érdemérem piros szalagon; 1901. 04. 28. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1904. 06. 03. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1908. 04. 10. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1911. 04. 28. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1913. 08. 12. Osztrák Császári Vaskorona Rend I. osztálya; 1915. 02. 03. Katonai Érdemkereszt I. osztálya hadidíszítménnyel; 1915. 03. 03. Vöröskereszt Érdemcsillaga hadidíszítménnyel; 1916. 06. 01. Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztje; 1916. 08. 10. hadidíszítmény az Osztrák Császári Lipót Rend nagykeresztjéhez; 1916. 11. 25. Nagy Katonai Érdemérem; 1917. 02. 19. Nagy Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel és ismétlőpánttal, 1918. 08. 12. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel és gyémántokkal

Külföldi: 1909. 10. 19. Spanyol Katonai Érdemrend nagykeresztje; 1910. 11. 20. Porosz Vörös Sas Rend I. osztálya; 1913. 02. 13. Montenegrói Függetlenségi (I. Danilo) Érdemrend I. osztálya; 1915. 04. 12. Német (Porosz) Vaskereszt I. és II. osztálya; 1915. 12. 30. Bajor Katonai Érdemrend nagykeresztje kardokkal; 1916. 01. 17. Württembergi Korona Rend nagykeresztje kardokkal; 1916. 01. 29. Szász Albert Rend nagykeresztje csillaggal és kardokkal; 1916. 04. 05. Porosz Vörös Kereszt Érem II. és III. osztálya; 1917. 02. 20. Török Medzsidi Rend I. osztálya, Török Arany Imtiaz Érem és Török Háborús Emlékérem (Vas Félhold)

Címek és rangok: 1910. 12. 14. titkos tanácsos; 1912. 09. 13. magyar bárói rang; 1910–17. a Nemzeti Munkapárt országgyűlési képviselője a losonci választókerületben; 1916. 02. 22. a cs. és kir. 46. gyalogezred tulajdonosa; 1922. 01. 07. a Magyar Királyi Állami Hadianyag-

gyár elnöke; 1925. a Magyar Katonai Írók Köre elnöke; 1927–1942. a Magyar Országgyűlés Felsőházának örökös élethossziglani tagja

Fontosabb írásai: Az 1888-iki bakonyvidéki hadosztály keretgyakorlat. Budapest, 1889.; (dr. Hamay Béla szds. hadbíróval) „Clausewitz” a háborúról. Budapest, 1891–1892.; (Vághó Ignáccal) Hadseregszervezet a magyar királyi honvédségi Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama számára. Budapest, 1894.; A m. kir. honvéd lovashadosztály keretgyakorlat 1894-ben. Budapest, 1894.; Applicatorisch taktische Aufgaben abgeleitet aus den Operationen und Gefechten an der Iser vom 23–29. Juni 1866. Budapest, 1899.; Alkalmazó harcászati feladatok az Iser környékén 1866. június 23-tól 29-ig lefolyt hadműveletek- és ütközetekből. Budapest, 1899.; A háború génuszai. Budapest, 1910.; A háború tényezői. Budapest, 1915.

Lakás: –

Temetése, sírja: 1942. 02. 13. a budapesti Farkasréti temető, 28-as parcella 1. sor. 14. sír

Megjegyzés: 1876-ig izraelita, majd római katolikus vallású. Eredeti, 1876-ig használt neve Kohn Samuel.

NIKIC JÁNOS, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI CÍMZETES GYALOGSÁGI TÁBORNOK

*Tarros (Torontál vármegye) 1855. 01. 27. – †Újvidék (Jugoszlávia) 1930. 01. 19.

Apja: kereskedő

Anyja: –

Családi állapota: nős

Gyermekei: 1 fiú, 3 lány

Vallása: görögkatolikus

Iskolái, végzettsége: négy gimnáziumi osztály; 1876–1878 a Ludovika Akadémia előkészítő és tisztképző tanfolyama, Budapest; 1884–1885 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest; 1885–1887 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs

Nyelvismerete: magyar, német és horvát (t.), orosz (sz.), francia (n.)

Rendfokozatai: 1876. 10. 01. honvéd; 1877. 11. 06. címzetes őrmester; 1878. 09. 07. hadnagy; 1886. 05. 01. főhadnagy; 1889. 08. 18. 2. osztályú százados; 1891. 11. 01. 1. osztályú százados; 1895. 11. 01. őrnagy; 1898. 05. 01. alezredes; 1901. 11. 01. ezredes; 1908. 05. 01. vezérőrnagy; 1911. 11. 01. altábornagy; 1917. 12. 22. címzetes gyalogsági tábornok

Beosztásai: 1876. 10. 01. a m. kir. 92. honvéd gyalogzászlóaljban, Mitrovica; 1878. 10. 01. a m. kir. 72. honvéd gyalogzászlóaljban, Pápa; 1880. 09. 01. a gyalogsági gyakorlati szabályzat, a szolgálati szabályzat, a tereptan, a tereprajz, az utász és tábori erődítészet, a mennyiségtan és a természettan tanára a m. kir. honvéd Ludovika Akadémián, Budapest; 1884. 10. 01. a m. kir. 11. honvéd gyalogzászlóaljban, Arad; 1885. 11. 01. a m. kir. 58. honvéd gyalogzászlóaljban, Pozsony; 1886. 05. 01. a m. kir. 13. honvéd féldandár 1. zászlóaljában, Pozsony; 1888. 01. 01. a cs. és kir. V. hadtest parancsnokságon, Pozsony; 1888. 11. 01. segédtsízt-helyettes a m. kir. VII. honvédkerületi parancsnokságon, Zágráb; 1892. 10. 01. a m. kir. 5. honvéd gyalogezredben, Szeged; 1892. 11. 01. fogalmazótiszt a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 4. osztályán, Budapest; 1895. 10. 01. a m. kir. VII. honvédkerületi parancsnokság segédtsíztje, Zágráb; 1898. 07. 25. a 3. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 27. honvéd gyalogezredben, Új-Gradiska; 1900. 03. 08. a m. kir. I. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1900. 11. 25. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium XX. ügyosztályának főnöke, Budapest; 1905. 11. 15. a m. kir. 45. honvéd gyalogdandár megbízott parancsnoka, Szeged; 1907. 07. 13. a m. kir. 45. honvéd

gyalogdandár parancsnoka, Szeged; 1910. 09. 09. a m. kir. honvéd tájékoztató (törzstiszti) tanfolyam parancsnoka, Budapest; 1913. 03. 27. a m. kir. V. honvédkerület parancsnoka, Kolozsvár; 1914. 04. 03. a m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka, Budapest; 1914. 08. 01. a m. kir. 41. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 11. 28. a m. kir. 20. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 12. 27. felmentve; 1915. 01. 26. szabadságon, Budapest; 1915. 05. 23. hat hónap várakozási illetékkal szabadságolva, Budapest; 1915. 12. 12. nyugállományba helyezés, Budapest; 1916. 09. 14. – 12. 05., 1917. 04. 25. – 07. 04., 1917. 10. 15. – 1918. 02. 12. a m. kir. honvédelmi miniszteri mozgó ellenőrző bizottság elnöke a VI. honvédkerületben, Zágráb; 1918. 04. 01. visszahelyezve a korábbi nyugállományba, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 10. 27. Katonai Érdemkereszt; 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1901. 04. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1905. 10. 11. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1911. 10. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1914. 11. 06. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (utólag kardokkal)

Címek és rangok: –

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: –

SZURMAY SÁNDOR, UZSOKI, BÁRÓ, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI GYALOGSÁGI TÁBORNOK, MAGYAR KIRÁLYI VEZÉREZREDES

*Boksnábánya (Krássó vármegye) 1860. 12. 19. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1945. 03. 26.

Apja: Szurmay Mihály vasúti tisztviselő, kalaposmester

Anyja: Schäffer Jozefa

Családi állapot: nő (Szenóner Erna †1943. 11. 18., házasságkötés: 1895. 11. 28. Budapest)

Gyermekei: 2 lány (Edit *1896. 10. 29., Blanka *1902. 02. 12.)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: 1871–1874 állami főreáliskola (főreáltanoda) három osztálya, Szeged; 1882–1884 a Ludovika Akadémia előkészítő és tisztképző tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel); 1886–1887 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest (évfolyamelsőként); 1887–1889 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs

Nyelvismerete: magyar és német (t.), szlovák és román (m.), francia (sz.)

Rendfokozatai: 1882. 10. 01. honvéd; 1883. 08. 29. címzetes őrmester; 1884. 08. 19. hadnagy; 1889. 11. 01. főhadnagy; 1892. 05. 01. 2. osztályú százados; 1895. 05. 01. 1. osztályú százados; 1898. 05. 01. őrnagy; 1901. 11. 01. alezredes; 1905. 05. 01. ezredes; 1910. 11. 01. vezérőrnagy; 1914. 05. 01. altábornagy; 1917. 08. 10. gyalogsági tábornok; 1941. 08. m. kir. vezérezredes⁴

Beosztásai: 1882. 10. 01. a m. kir. 18. honvéd gyalogzászlóaljban, Lugos; 1887. 11. 01. a m. kir. 13. honvéd gyalog féldandár 1. zászlóaljában, Pozsony; 1889. 11. 01. a cs. és kir.

⁴ Szurmay ezen rendfokozata csupán elnevezésmódosulás, mivel 1941 augusztusától a gyalogsági, lovassági, tüzéségi tábornoki és tábornagyi rendfokozati elnevezések egységesen vezérezredesire módosultak a Magyar Királyi Honvédségben.

IV. hadtest vezérkari osztályán, Budapest; 1890. 11. 08. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. ügyosztályán, Budapest; 1891. 05. 01. a Vezérkar Hadműveleti és Különleges Vezérkari Munkák Irodájában, Bécs; 1891. 11. 01. a Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1892. 05. 01. fogalmazótiszt a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. ügyosztályán, Budapest; 1898. 10. 27. az I. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 4. honvéd gyalogezredben, Nagyvárad; 1899. 10. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztályán, Budapest; 1900. 09. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 20. osztályának vezetője, Budapest; 1900. 12. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztályának vezetője, Budapest; 1905. 11. 01. a m. kir. 20. honvéd gyalogezred parancsnoka, Nagykanizsa; 1907. 09. 28. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium II. ügcsoportjának főnöke, Budapest; 1910. 02. 03. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügcsoportjának főnöke, Budapest; 1914. 08. 17. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium államtitkára, Budapest; 1914. 11. 22. a m. kir. 38. honvéd gyaloghadosztály megbízott parancsnoka az orosz fronton; 1915. 01. 14. a Szurmay-csoport parancsnoka az orosz fronton; 1916. 04. 01. a Szurmay-hadtest parancsnoka az orosz fronton; 1917. 02. 09. felmentve és az osztrák–magyar fegyveres erők utánpótlási ügyei főnökének rendelkezésére bocsátva, Budapest; 1917. 02. 19. – 1918. 10. 31. magyar honvédelmi miniszter, Budapest; 1919. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 10. 25. Katonai Érdemkereszt; 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1903. 10. 10. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1905. 11. 19. Bronz Katonai Érdemérem (utólag hadidíszítménnyel és kardokkal); 1908. 10. 09. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1909. 10. 04. Osztrák Császári Ferenc József Rend tisztikeresztje; 1912. 09. 09. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje; 1915. 01. 23. Katonai Érdemkereszt II. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 05. 30. Osztrák Császári Vaskorona Rend I. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 05. 31. Vöröskereszt I. osztályú díszjelvénye hadidíszítménnyel; 1916. 05. 23. Osztrák Császári Lipót Rend I. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 11. 13. Bronz Katonai Érdemérem; 1917. 08. 14. Mária Terézia Katonai Rend lovagkeresztje; 1917. 10. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1918. 05. 23. Vöröskereszt Érdemcsillaga hadidíszítménnyel; 1930. 11. 03. Magyar Háborús Emlékérem kardokkal, sisakkal

Külföldi: 1915. 04. 08. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; 1915. 06. 14. Német (Porosz) Vaskereszt I. osztálya; 1918. 10. 15. Török Medzsidi Rend I. osztálya kardokkal

Címek és rangok: 1912. 01. 01. – 1915. 01. 01. a m. kir. honvéd tiszti özvegyek és árvák segélyellátási intézetének igazgatótanácsi tagja; 1915. 07. 09. Boksánbánya díszpolgára; 1916. 07. 11. Ungvár díszpolgára; 1917. 03. 08. titkos tanácsos; 1917. 08. 17. magyar bárói rang; 1917. 11. 07. a Mária Terézia Katonai Rend rendi káptalanjának tagja; 1918. 05. 23. magyar nemesi előnév; 1918. 08. 12. a m. kir. 20. honvéd gyalogezred tulajdonosa; 1918. 10. 20. Bánffyhyunad, Nagyvárad, Győr, Pápa díszpolgára; 1927. a Magyar Országgyűlés Felsőházának örökös tagja; 1929. 06. 16. vitézi cím; é. n.: Nagykanizsa, Cinkota (Mátyásföld) díszpolgára

Fontosabb írásai: A wörthi (fröschwilleri) csata, 1870. augusztus 6-án. Budapest, 1890.; Az európai hadseregek ismertetése. Budapest, 1893.; Alkalmazó megbeszélések a spichereni csatáról. Budapest, 1897.; A Honvédség fejlődésének története annak felállításától napjainkig 1868–1898. Budapest, 1898.; A mohácsi hadjárat 1526-ban. Budapest, 1901.; Az orosz vörös veszedelem és Magyarország szerepe. Budapest, 1921.; Vadászemlékek, horgászélmények. Budapest, 1937.; A magyar katona a Kárpátokban. Budapest, 1940.; Háborús emlékirások. Diárium 1940–1942, I–II. évfolyam, Budapest, 1942.

Lakás: 1945-ben Budapest, Apponyi tér

Temetése, sírja: 1945. 03. 28. a budapesti Kerepesi úti temető,⁵ a 48/56. szigeten lévő családi sírbolt

Megjegyzés: 1919. 02. 25-től Szentgotthárdon, 1919. 03-tól 1919. 08. 03-ig Budapesten internálva. 1919 őszén a magyarországi francia katonai misszió összekötő tisztje.

BARTHA LAJOS, SEPSISZÉK-NAGYBOROSNYÓI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Kolozsvár (Kolozs vármegye) 1869. 01. 17. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1946. 12. 20.

Apja: ügyvéd

Anyja: –

Családi állapota: nős (házasságkötés: 1906)

Gyermekei: 1 fiú (Lajos), 1 lány

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: négy evangélikus főgimnáziumi osztály (jeles eredménnyel), Kolozsvár; 1884–1888 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest (kiváló eredménnyel, évfolyamelsőként); 1891–1892 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest; 1892–1894 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (t.), román (m.), francia és orosz (sz.)

Rendfokozatai: 1888. 08. 18. hadnagy; 1892. 05. 01. főhadnagy; 1896. 11. 01. 2. osztályú százados; 1898. 05. 01. 1. osztályú százados; 1905. 05. 01. őrnagy; 1908. 11. 01. alezredes; 1911. 11. 01. ezredes; 1915. 05. 01. vezérőrnagy; 1918. 05. 01. altábornagy

Beosztásai: 1888. 08. 18. segédtiszt a m. kir. 21. honvéd feldandárban, Kolozsvár; 1889. 12. 01. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 23. honvéd feldandár 1. zászlóaljában, Nagyszeben; 1892. 05. 01. ezredsegédtiszt a m. kir. 23. honvéd gyalogezredben, Nagyszeben; 1894. 11. 01. a cs. és kir. VII. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Temesvár; 1895. 11. 01. a Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1896. 05. 01. a Vezérkar Hadművelési Irodájában, Bécs; 1896. 11. 01. fogalmazótiszt a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 4. osztályán, Budapest; 1898. 11. 01. a 9. század parancsnoka a m. kir. 21. honvéd gyalogezred 3. zászlóaljában, Kolozsvár; 1899. 10. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztályán, Budapest; 1904. 08. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 4. osztályán, Budapest; 1905. 10. 31. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztálya vezetőjének helyettese, Budapest; 1907. 04. 19. a cs. és kir. 32. gyaloghadosztály vezérkari főnöke, Budapest; 1907. 10. 10. az uralkodó katonai irodájában, Bécs; 1912. 11. 01. a 3. zászlóalj parancsnoka a cs. és kir. 39. gyalogezredben, Debrecen; 1913. 03. 01. a m. kir. 1. honvéd gyalogezred parancsnoka, Budapest; 1914. 08. 01. a m. kir. 1. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 10. 19. betegszabadságon, Budapest; 1915. 04. 05. – 1918. 11. 25. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka, Budapest; 1916. 03. 22. a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia parancsnoka és a Hadtudományi Kérdések Szakértői Bizottságának tagja, Budapest, Bécs; 1919. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919. 08. 22. a m. kir. 5. tiszti igazolóbizottság elnöke; 1919. 11. 16. a tábornoki becsületügyi választmány tagja; 1920. 01. 25. a tábornoki igazolóbizottság elnöke, Budapest; 1920. 04. 01. ténylegesítve, a m. kir. Legfelsőbb Katonai Törvényszék elnöke, Budapest; 1921. 03. 19. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium ellenőrző bizottságának elnöke, Budapest; 1921. 05. 01.

⁵ Jelenleg Fiumei úti Nemzeti Sírkert.

a m. kir. Legfelsőbb Katonai Törvényszék elnöke és a m. kir. Honvédelmi Minisztérium ellenőrző bizottságának elnöke, Budapest; 1923. 04. 01. visszahelyezve a korábbi nyugállományba, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1907. 05. 06. Katonai Érdemkereszt; 1908. 08. 12. Bronz Katonai Érdemérem; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1912. 10. 04. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1913. 08. 18. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1913. 08. 18. 1912–13. évi Mozcímzési Kereszt; 1914. 12. 24. hadidíszítmény az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztályához (utólag kardokkal); 1916. 04. 24. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel; 1916. Ferenc József Emlékjel; 1917. a Vöröskereszt I. osztályú Díszjelvénye hadidíszítménnyel; 1918. Károly Csapatkereszt; 1918. Sebesültek Érme két sávval

Külföldi: 1901. 01. 09. Perzsa Nap és Oroszlán Rend IV. osztálya; 1908. 07. 22. Bajor Katonai Érdemrend III. osztálya és a Lippei Hercegi Házirend II. osztályú Érdemkeresztje; 1908. 10. 23. a Spanyol Katonai Érdemrend I. osztályú keresztje és a Dán Dannebrog Rend parancsnoki keresztjének II. osztálya; 1909. 04. 12. Románia Csillaga Rend parancsnoki keresztje; 1910. 10. 13. Porosz Korona Rend II. osztálya; 1912. 07. 25. Bolgár Katonai Érdemrend nagytiszti keresztje gyémántdíszítménnyel; 1913. a Német Lovagrend Mária Keresztje; 1914. 02. 10. Bolgár Katonai Érdemrend parancsnoki keresztje; 1918. 04. 20. a Pápai Állam „Pro ecclesia et pontifice” Érdemkeresztje; 1918. 11. 27. a Porosz Vörös Kereszt Érem II. és III. osztálya

Címek és rangok: öröklött nemesi cím és előnév, a Volt Budapesti 1-es Honvédek Bajtársi Szövetségének elnöke a két világháború közötti időszakban

Fontosabb írásai: A m. kir. „IV. Károly király” volt 1. honvéd gyalogezred története és háborús emlékalbuma (összeállította, szerkesztette). Budapest, 1939.

Lakás: –

Temetése, sírja: 1946. 12. 23. budapesti Kerepesi úti temető, a főváros által adományozott díszsírhely

Megjegyzés: 1914. 08. 30-án repesztől, 1914. 10. 19-én jobb lábszárán géppuskalövedéktől sebesült meg az orosz hadszíntéren. 1925. 04. 23-án megölte magát.

CZITÓ KÁROLY, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Kassa, (Abaúj vármegye) 1855. 08. 14. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1926. 08. 01.

Apja: Czító Mihály földbirtokos

Anyja: –

Családi állapot: nő

Gyermekei: –

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: négy gimnáziumi osztály, Kassa; kereskedelmi akadémia, Bécs; 1880–1881 honvéd lovas előkészítő tanfolyam, Jászberény; 1881–1882 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest; 1883–1884 a Honvéd Központi Lovas Tisztiiskola tanfolyama; 1884–1885 a Honvéd Központi Lovasiskola tiszti tanfolyama, Budapest; 1886–1887 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest

Nyelvismerete: magyar, német (t.), szlovák (m.), francia (sz.)

Rendfokozatai: 1880. 07. 29. huszár; 1880. 10. 10. címzetes tizedes; 1881. 08. 30. címzetes őrmester; 1882. 09. 01. hadnagy; 1887. 05. 01. főhadnagy; 1891. 11. 01. 2. osztályú százados;

1894. 05. 01. 1. osztályú százados; 1902. 11. 01. őrnagy; 1907. 05. 01. alezredes; 1910. 05. 01. ezredes; 1914. 08. 01. vezérőrnagy; 1917. 08. 01. altábornagy

Beosztásai: 1880. 07. 29. a m. kir. 1. honvéd huszárezredben, Jászberény; 1882. 09. 05. a m. kir. 4. honvéd huszárezredben, Kecskemét; 1885. 10. 18. a m. kir. 6. honvéd huszárezredben, Vác; 1887. 12. 01. tanár a m. kir. Honvéd Ludovika Akadémia lovastisztai tanfolyamán, Budapest; 1890. 10. 01. tanár a m. kir. Honvéd Központi Lovasiskolában, Budapest; 1894. 08. 18. a 3. század parancsnoka a m. kir. 6. honvéd huszárezredben, Budapest, Érsekújvár; 1898. 07. 30. az 5. század parancsnoka a m. kir. 1. honvéd huszárezredben, Jászberény; 1899. 11. 15. a 4. század parancsnoka a m. kir. 8. honvéd huszárezredben, Pécs; 1900. 07. 15. az I. osztály parancsnoka a m. kir. 8. honvéd huszárezredben és a 3. honvéd lovasdandár-tisztiiskola parancsnoka, Pécs; 1902. 11. 01. a II. osztály parancsnoka a m. kir. 9. honvéd huszárezredben, Marosvásárhely; 1905. 06. 02. az I. osztály parancsnoka a m. kir. 4. honvéd huszárezredben, Baja; 1907. 03. 27. a m. kir. 2. honvéd huszárezred megbízott parancsnoka, Debrecen; 1908. 04. 22. a m. kir. 2. honvéd huszárezred parancsnoka, Debrecen; 1912. a m. kir. 22. honvéd lovasdandár parancsnoka, Szeged; 1913. 03. 01. a m. kir. 23. honvéd lovasdandár parancsnoka, Zalaegerszeg; 1914. 05. 01. a m. kir. 22. honvéd lovasdandár parancsnoka, Szeged; 1914. 08. 24. a m. kir. 22. honvéd lovasdandár parancsnoka az orosz fronton; 1916. 01. 14. a m. kir. 11. honvéd lovashadosztály megbízott parancsnoka az orosz fronton; 1916. 10. 03. a m. kir. 11. honvéd lovashadosztály parancsnoka a román fronton; 1916. 11. 06. a magyar honvédelmi miniszter rendelkezésére, Budapest; 1917. 04. 24. a m. kir. I. honvédkerület parancsnoka, Budapest; 1917. 11. 01. várakozási illetékel határozatlan időre szabadságolva, de meghagyva beosztásában, Budapest; 1918. 03. 28. a m. kir. IV. honvédkerület parancsnoka, Pozsony; 1918. 11. 02. – 11. 28. a m. kir. IV. honvédkerület parancsnoka és cs. és kir. katonai parancsnok, Pozsony; 1919. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1894. 09. 08. Bronz Katonai Érdemérem; 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1905. 08. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1910. 04. 10. Katonai Érdemkereszt; 1913. 1912–13. évi Mozgósítási Kereszt; 1914. 10. 28. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 08. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1916. 02. 16. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 08. 19. Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1918. Károly Csapatkereszt; é. n. Tiszti Ezüst Vitézségi Érem

Külföldi: 1914. Württembergi Katonai Érdemrend lovagkeresztje; 1916. 03. 11. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; 1917. 09. 12. Német (Porosz) Vaskereszt I. osztálya

Címek és rangok: 1921. 08. 21. vitézi cím

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: A budapesti Fiumei úti temetőben, a Nemzeti Panteonban nyugszik

NAGY GÁBOR, TOLCSVAI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Kótaj, (Szabolcs vármegye) 1853. 03. 24. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1936. 05. 27.

Apja: Nagy Gábor, nemes

Anyja: –

Családi állapot: nőtlen

Gyermekei: –

Vallása: református

Iskolái, végzettsége: főgimnázium érettségivel, Sárospatak; református főiskola jogi és teológiai hallgatója; 1875–1876 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest

Nyelvismerete: magyar (t.); német (m.)

Rendfokozatai: 1876. 09. 24. hadapród; 1877. 11. 01. hadapród-tiszthelyettes; 1878. 11. 01. hadnagy; 1883. 05. 01. főhadnagy; 1888. 11. 01. 2. osztályú százados; 1893. 11. 01. 1. osztályú százados; 1899. 11. 01. őrnagy; 1903. 05. 01. alezredes; 1906. 05. 01. ezredes; 1912. 11. 01. vezérőrnagy; 1915. 09. 01. altábornagy

Beosztásai: 1878. 11. 01. a m. kir. 41. honvéd gyalogzászlóaljban, Kassa; 1880. a m. kir. 43. honvéd gyalogzászlóaljban, Szatmárnémeti; 1882. 08. 14. első segédtsiszt a m. kir. II. csendőrkerületi parancsnokságon, Szeged; 1886. 08. 31. a m. kir. II. csendőrkerület 3. szárnyának 1. szakaszparancsnoka, Nagyikikinda; 1888. 09. 01. a m. kir. II. csendőrkerület 3. szárnyparancsnoka, Nagyikikinda, 1896-tól Nagybecskerek; 1896. 06. 15. a m. kir. III. csendőrkerület 3. szárnyparancsnoka, Nagyvárad; 1899. 08. 01. második törzstiszt a m. kir. VI. csendőrkerületi parancsnokságon, Székesfehérvár; 1902. 05. 01. a m. kir. III. csendőrkerület parancsnokhelyettese, Budapest; 1903. 01. 10. a m. kir. III. csendőrkerület ideiglenes parancsnoka, Budapest; 1904. 11. 01. a m. kir. II. csendőrkerület parancsnokhelyettese, Szeged; 1905. 05. 01. a m. kir. VII. csendőrkerület ideiglenes parancsnoka, Brassó; 1906. 05. 01. a m. kir. VII. csendőrkerület parancsnoka, Brassó; 1907. 05. 01. a m. kir. VIII. csendőrkerület parancsnoka, Debrecen; 1912. 09. 28. a m. kir. csendőrség felügyelőjének helyettese, Budapest; 1913. 04. 14. a m. kir. csendőrség felügyelője, Budapest; 1914. 08. 01. m. kir. csendőrség felügyelője, Budapest; 1917. 10. 01. várakozási illetékkel határozatlan időre szabadságot; 1919. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1888. 01. 20. Katonai Érdemkereszt; 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1899. 10. 24. Bronz Katonai Érdemérem; 1900. 10. 17. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1908. 08. 12. Osztrák Császári Ferenc József Rend tisztikeresztje; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1910. 10. 17. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1915. 08. 13. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel; 1916. 05. 29. Vöröskereszt I. osztályú díszjelvénye hadidíszítménnyel; 1916. 08. 12. Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel

Külföldi: 1909. 10. 19. Román Korona Rend parancsnoki keresztje

Címek és rangok: magyar nemesi cím és előnév

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: 1936. 05. 30. a budapesti Farkasréti temető Hv24. parcellájában

Megjegyzés: –

TABAJDI KÁLMÁN, KULISTEI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI ALTÁBORNAGY, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES GYALOGSÁGI TÁBORNOK

*Kispereg (Arad vármegye) 1867. 11. 19. – †Hahót (Zala vármegye) 1941. 03. 20.

Apja: jegyző

Anyja: –

Családi állapot: nős

Gyermekei: 2 fiú, 1 lány

Vallása: evangélikus

Iskolái, végzettsége: hat gimnáziumi osztály, Hódmezővásárhely; 1886–1887 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest; 1889–1890 a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest; 1890–1892 cs. és kir. Hadiiskola, Bécs

Nyelvismerete: német, magyar (t.); román (m.); francia, orosz (sz.)

Rendfokozatai: 1887. 08. 20. hadnagy; 1891. 05. 01. főhadnagy; 1894. 11. 01. 2. osztályú százados; 1896. 11. 01. 1. osztályú százados; 1901. 05. 01. őrnagy; 1905. 11. 01. alezredes; 1909. 05. 01. ezredes; 1914. 05. 01. vezérőrnagy; 1916. 11. 01. altábornagy; é. n. m. kir. címzetes gyalogsági tábornok

Beosztásai: 1887. 08. 20. a m. kir. 23. honvéd gyalog féldandárban, Nagyszeben, Marosvásárhely; 1890. 11. 01. a m. kir. 13. honvéd gyalogezredben, Pozsony; 1892. 11. 01. a cs. és kir. XII. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Nagyszeben; 1893. 11. 01. a Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1894. 04. 26. a Vezérkar Hadművelési és Különleges Vezérkari Munkák Irodájában, Bécs; 1895. 01. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 2. osztályán, Budapest; 1895. 11. 01. kerületi hadsegédhelyettes a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokság törzsében, Kassa; 1897. 08. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. osztályán, Budapest; 1903. 09. 22. a 2. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 20. honvéd gyalogezredben, Nagykanizsa; 1905. 09. 21. tanár a honvéd törzstiszti tanfolyamon, Budapest; 1908. 09. 14. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. osztályának főnöke, Budapest; 1910. 02. 03. a m. kir. Honvéd Főparancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1913. 11. 05. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Budapest; 1914. 08. 01. a m. kir. 79. honvéd gyalogdandár parancsnoka a balkáni fronton; 1914. 09. 21. a m. kir. 40. honvéd gyaloghadosztály megbízott parancsnoka a balkáni fronton; 1915. 01. 01. betegszabadságon Budapest, Nagykanizsa; 1915. 03. 22. a m. kir. 37. honvéd gyaloghadosztály megbízott parancsnoka az orosz fronton; 1915. 12. 12. a m. kir. 37. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka az orosz fronton; 1916. 10. 30. felmentve beosztásából; 1916. 11. 27. a m. kir. I. honvédkerület parancsnoka, Budapest; 1917. 03. 30. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium államtitkára, Budapest; 1919. 01. 01. nyugalományaiba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1903. 09. 22. Katonai Érdemkereszt; 1908. 11. 04. Bronz Katonai Érdemérem; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1912. 08. 20. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1913. 04. 13. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1914. 10. 12. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 02. 05. Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 10. 10. Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1917. 10. 16. Vöröskereszt I. osztályú Díszjelvénye hadidíszítménnyel; 1918. 08. 12. Magyar Királyi Szent István Rend parancsnoki keresztje; é. n. Tiszti Arany Vitézségi Érem; Magyar Hadiérem

Külföldi: 1916. 08. 04. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; é. n. Török Háborús Emlékérem (Vas Félhold)

Címek és rangok: 1918. 03. 30. magyar nemesi cím és a kulistei előnév; 1929. 06. 16. vitézi cím

Fontosabb írásai: –

Lakás: –

Temetése, sírja: 1941. 03-ban temették el Hahóton

BELITSKA SÁNDOR, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES GYALOGSÁGI TÁBORNOK

*Lajosfalva (Torontál vármegye) 1872. 04. 01. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1939. 12. 07.

Apja: magánzó

Anyja: –

Családi állapota: nős (szunyoghi Szunyogh Katinka †1910. 11. 11.; Eizer Ilona †1939. 09. 11.)

Gyermekei: 2 nevelt gyermek második házasságából

Vallása: evangélikus

Iskolái, végzettsége: öt gimnáziumi osztály Fehértemplom, jeles eredménnyel; 1886–1890 a Ludovika Akadémia tényleges állományú tisztképző tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel, alapítványi helyen); 1892. 10. 10. – 1893. 07. 31. a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel); 1893. 10. 01. – 1895. 10. 15. cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (t.); francia (m. j.); horvát (m.); szlovák (sz.); orosz (kev.)

Rendfokozatai: 1890. 08. 18. hadnagy; 1894. 05. 01. főhadnagy; 1898. 05. 01. 2. osztályú százados; 1900. 05. 01. 1. osztályú vezérkari százados; 1907. 11. 01. őrnagy; 1911. 05. 01. alezredes; 1913. 11. 01. ezredes; 1917. 08. 01. vezérőrnagy; 1920. 12. 17. altábornagy és egyben szolgálaton kívüli viszonyba helyezve; 1925. 09. 16. címzetes gyalogsági tábornok

Beosztásai: 1890. 08. 18. századszolgálat a m. kir. 5. honvéd gyalogezred 3. zászlóaljában, Szeged, Nagybecskerek; 1890. 01. 01. zászlóalj-fegyvertiszt alakulatánál, Nagybecskerek; 1891. 10. 16. étkezési bizottsági elnök alakulatánál, Nagybecskerek, Szeged; 1892. 01. 01. zászlóaljsegédtiszt alakulatánál, Szeged, Zombor, Dorozsma; 1893. 08. 01. századszolgálat a m. kir. 5. honvéd gyalogezredben, Nagybecskerek; 1895. 10. 17. a cs. és kir. VI. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Kassa; 1896. 10. 01. beosztva a m. kir. II. honvédkerületi parancsnokság törzséhez, Szeged; 1898. 01. 15. századparancsnok a m. kir. 3. honvéd gyalogezredben, Debrecen; 1898. 10. 01. tanár a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyamán, Budapest; 1900. 03. 15. a vezérkarba beosztva addigi beosztásában, Budapest; 1903. 11. 20. a Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1904. 09. 17. illeték nélkül egy évre szabadságot, Bécs; 1905. 09. 18. fogalmazótiszt a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Budapest; 1907. 05. 01. vezetőhelyettes a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 3. ügyosztályán, Budapest; 1907. 11. 01. tanár a honvéd törzstiszti tanfolyamon, Budapest; 1910. 02. 25. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 1. ügyosztályának vezetője, Budapest; 1914. 08. 01. az 1. osztály vezetője a m. kir. Honvédelmi Minisztériumban, Budapest; 1914. 11. 28. az I. (ügy)csoport főnöke a m. kir. Honvédelmi Minisztériumban, Budapest; 1915. 10. 11. a m. kir. 80. honvéd gyalogdandár ideiglenes parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 11. 15. az I. (ügy)csoport főnöke a m. kir. Honvédelmi Minisztériumban, Budapest; 1917. 08. 28. a m. kir. 77. honvéd gyalogdandár parancsnoka a román hadszíntéren; 1918. 05. 20. – 1918. 09. 30. a cs. és kir. Keleti-Hadsereg vezérkari főnöke a megszállt orosz területeken; 1918. 11. 06. a m. kir. Honvédség főparancsnoka, Budapest; 1918. 11. 16. – 1918. 12. 13. a magyar néphadsereg főparancsnoka, Budapest; 1919. 03. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919. 07. 12. – 1919. 08. 12. a P. Ábrahám Dezső vezette szegedi ellenkormány hadügyminisztere; 1920. 12. 16. – 1923. 06. 28. m. kir. honvédelmi miniszter, Budapest; 1923. 10. 23. – 1930. 04. 05. II. fizetési osztályba sorolt rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri rangban a Magyar Királyság Lengyelországba akkreditált követe, Varsó

Hadjáratái: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1903. 11. 22. Bronz Katonai Érdemérem; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1912. 09. 09. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya; 1915. 08. 13. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel; 1916. 06. 03. Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1917. 08. 10. Katonai Érdemkereszt II. osztálya hadidíszítménnyel; 1916. 08. 10. Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya hadidíszítménnyel; 1930. Különös Kormányzói Dicséző Elismerés; é. n. Katonai Érdemkereszt; Magyar Érdemkereszt I. osztálya

Külföldi: 1915. 07. 19. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; 1916. 04. 05. Porosz Királyi Vörös Kereszt Érem II. és III. osztálya; 1918. Ottomán Császári Hadiérem

Címek és rangok: 1936. m. kir. titkos tanácsos

Fontosabb írásai: Iskola- és mintagyakorlatok. Magyar Katonai Közlöny 1911/9. sz. 720–722.; A honvédelmi miniszter búcsúirata a fegyveres erőkhöz. Magyar Katonai Közlöny 1923/7–8. sz. 333–334.

Lakás: 1928-ban Budapest VII. kerület, Ilka út 45/B, később Budapest V. kerület, József nádor tér 11.

Temetése, sírja: 1939. 12. 10-én koporsóját a budapesti Kerepesi úti temetőben felravatolták, 1939. 12. 11. Pécssett a családi sírboltba temették

Megjegyzés: Kétszer is megözvegyült.

DAUBNER (1923. 07. 08-TÓL DOROGHY) SAMU, VITÉZ, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES ALTÁBORNAGY

*Selmecebánya (Hont vármegye) 1857. 09. 11. – †Budapest XI. (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1936. 09. 03.

Apja: bányahivatalnok

Anyja: –

Családi állapota: nő (Gottpreis Margit *1876. 03. 08.)

Gyermekei: 1 örökbe fogadott fiú (Doroghy-Gottpreis Ferenc *Igló, 1912. 07. 29.)

Vallása: evangélikus

Iskolái, végzettsége: három gimnáziumi osztály Selmecebánya, (igen jó eredménnyel); 1878. 10. 01. – 1880. 09. 01. a Ludovika Akadémia előkészítő és tisztképző tanfolyama, Budapest (jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és szlovák (t.), német (j.)

Rendfokozatai: 1878. 10. 01. honvéd; 1879. 09. 15. honvéd címzetes tizedes; 1879. 10. 15. tizedes; 1880. 08. 12. tizedes címzetes szakaszvezető; 1880. 09. 01. hadapród; 1881. 01. 21. hadapród tiszthelyettes; 1882. 05. 01. hadnagy; 1888. 11. 01. főhadnagy; 1894. 11. 01. 2. osztályú százados; 1896. 11. 01. 1. osztályú százados; 1906. 11. 01. őrnagy; 1910. 05. 01. alezredes; 1913. 05. 01. ezredes; 1917. 05. 01. vezérőrnagy; 1920. 12. 06. címzetes altábornagy

Beosztásai: 1878. 10. 01. a m. kir. 53. honvéd zászlóaljban, Besztercebánya; 1881. 11. 01. a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokságra vezényelve, Besztercebánya; 1881. 12. 01. századszolgálat a m. kir. 57. honvéd zászlóaljban, Nyitra; 1883. 10. 20. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 57. honvéd zászlóaljban, Nagyszombat; 1886. 07. 01. féldandár-segédtiszt a m. kir. 14. honvéd gyalog féldandárban, Léva, Nyitra; 1889. 08. 10. keretszázad-parancsnok a m. kir. 14. honvéd gyalog féldandárban, Nyitra; 1890. 04. 15. fogalmazótiszt a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokságon, Pozsony; 1891. 08. 01. a 3. század parancsnoka a m. kir. 14.

honvéd gyalogezredben, Nyitra; 1893. 08. 01. fogalmazótiszt a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokságon, Pozsony; 1895 01–02. és 1896. 12. – 1897. 02. között beosztása mellett még tanár a tiszti ismétlő tanfolyamon, Pozsony; 1898. 01. 01. a 3. század parancsnoka a m. kir. 13. honvéd gyalogezredben, Pozsony; századparancsnoki beosztása mellett 1898. 10. 01. – 1899. 03. 31., 1899. 10. 01. – 1900. 03. 31. és 1900. 10. 01. – 1901. 03. 31. között az egyéves önkéntes iskola parancsnoka, Pozsony; 1902. 07. 01. a 12. század parancsnoka a m. kir. 13. honvéd gyalogezredben, Pozsony; 1904. 05. 01. a 6. század parancsnoka a m. kir. 12. honvéd gyalogezredben, Máramarossziget; 1905. 11. 17. a 2. zászlóalj helyettes parancsnoka a m. kir. 12. honvéd gyalogezredben, Máramarossziget; 1906. 02. 28. a 2. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 12. honvéd gyalogezredben, Máramarossziget; 1906. 11. 01. a m. kir. 12. honvéd gyalogezred 2. zászlóalja és a 38. népfelkelő járás parancsnoka, Máramarossziget; 1910. 07. 23. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 12. honvéd gyalogezredben, Szatmárnémeti; 1913. 03. 27. a m. kir. 10. honvéd gyalogezred parancsnoka, Miskolc; 1914. 08. 01. a m. kir. 10. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 08. 29. a m. kir. 78. honvéd gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1916. 02. 03. a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály helyettes parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1916. 06. 01. a m. kir. 78. honvéd gyalogdandár parancsnoka és csoportparancsnok az orosz hadszíntéren; 1916. 08. 20. a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály helyettes parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1916. 09. 02. a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály helyettes parancsnoka a román hadszíntéren; 1916. 09. 11. a m. kir. 78. honvéd gyalogdandár parancsnoka a román hadszíntéren; 1916. 10. 25. a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály ideiglenes parancsnoka a román hadszíntéren; 1916. 11. 11. harccsoportparancsnok a román hadszíntéren; 1917. 03. 06. a Magyaros-Lápos szakasz parancsnoka a román hadszíntéren; 1917. 04. 06. a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály helyettes parancsnoka a román hadszíntéren; 1917. 05. 02. a Csobános völgy-Keresztes hegy védővonal parancsnoka a román hadszíntéren; 1917. 09. 02. a m. kir. 39. honvéd gyaloghadosztály helyettes parancsnoka a román hadszíntéren; 1917. 09. 24. a m. kir. 70. honvéd gyaloghadosztály helyettes parancsnoka a román hadszíntéren; 1917. 12. 01. a D. Cosna-Slanic völgy védőszakasz parancsnoka a román hadszíntéren; 1918. 01. 06. – 02. 07. a 39. hv. gyho. helyettes parancsnoka és a D. Cosna-Slanic völgy – Ciungi lui Rilita védőszakasz parancsnoka a román hadszíntéren; 1918. 03. 10. a m. kir. 78. honvéd gyalogdandár parancsnoka a magyar hátszágban; 1918. 07. 23. a m. kir. 51. gyaloghadosztály parancsnoka az olasz hadszíntéren; 1919. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919. 11. 16. – 1920. 05. 31. a Nemzeti Hadseregben szolgált; 1920. 08. 01. (másutt 1920. 06. 01.) nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratái: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1903. 10. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1908. 08. 12. Katonai Érdemkereszt; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1913. 10. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1914. 11. 24. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 06. 26. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 10. 18. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 08. 31. Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1917. 03. 22. Ezüst Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel és kardokkal; 1917. 05. 26. Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal; 1917. 04. 26. Vöröskereszt tiszti díszjelvénye; 1917. Károly Csapatkereszt

Külföldi: 1915. 12. 05. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; 1917. 08. 22. Német (Porosz) Vaskereszt I. osztálya

Címek és rangok: 1923. 06. 17. vitézi cím

Fontosabb írásai: –

Lakás: 1921–28 Budapest IX. kerület, Üllői út 107. fsz. 5., 1929–36 Budapest XI. kerület, Eszék út 15.

Temetése, sírja: 1936. 09. 06. budapesti Farkasréti temető 51. (Vk 1.) parcella 1. sor. 11. sír

Megjegyzés: 1878 előtt kataszteri ügyvezetői segéd volt. 1923. 07. 08-án változtatta meg családnévét Doroghyra. 1927. 11. 29-én örökbe fogadta a Csehszlovákiában élő sógornője, Gottpreis Ferencné legidősebb fiát, Doroghy-Gottpreis Ferencet

DORMÁNDY (1892. 12. 05-IG SCHOBER) HENRIK KÁROLY SIMON, DORMÁNDI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Buda-Pest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1872. 03. 26. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1943. 10. 29. (másutt 1943. 10. 31.)

Apja: Dr. dormándi Schober Károly, m. kir. honvéd hadbíró tábornok

Anyja: –

Családi állapota: nős (Érdy Margit, házasságkötés: 1898. 09. 16. Pozsony; farkashidai Molnár Matild Jolán †1933. 04. 20., házasságkötés: 1904. 03. 01. Budapest)

Gyermekei: 1 fiú (Géza, *Pozsony, 1899. 06. 12.)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: elemi iskola 1–5. osztálya; reáliskola 1. osztálya; cs. és kir. katonai alreáliskola 1. évfolyama, Kőszeg; gimnázium négy osztálya, Budapest (jeles eredménnyel); 1885–1889 a Ludovika Akadémia tényleges állományú tisztképző tanfolyama (igen jó eredménnyel); 1892. 10. 01. – 1893. 08. 18. a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel); 1893. 10. 01. – 1895. 10. 16. Hadiiskola, Bécs

Nyelvismerete: magyar és német (t.), francia (j.), orosz (v.)

Rendfokozatai: 1889. 08. 18. hadapród tiszthelyettes, 1890. 11. 01. hadnagy, 1894. 05. 01. főhadnagy, 1898. 05. 01. 2. osztályú százados, 1900. 05. 01. 1. osztályú százados, 1908. 11. 01. őrnagy; 1911. 11. 01. alezredes, 1914. 11. 01. ezredes, 1918. 02. 01. vezérőrnagy, 1920. altábornagy

Beosztásai: 1889. 08. 18. századszolgálat a m. kir. 1. honvéd gyalog féldandár 2. zászlóaljában, Tápiószőlős, Budapest; 1890. századszolgálat a m. kir. 1. honvéd gyalogezredben, Budapest; 1891. 01. 01. – 03. 15. ideiglenes századparancsnok a m. kir. 1. honvéd gyalogezredben, Budapest; 1891. 03. 16. századszolgálat a m. kir. 1. honvéd gyalogezredben, Budapest; 1891. 05. 20. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 1. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljában, Budapest; 1891. 11. 10. századszolgálat a m. kir. 5. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljában, Szeged, Dorozsma, Zombor, Horgos; 1895. 11. 01. a cs. és kir. IV. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Budapest; 1896. 10. 01. beosztott vezérkari minősültségű tiszt a m. kir. IV. honvédkerületi parancsnokságon, Pozsony; 1898. 11. 01. az 5. század parancsnoka a m. kir. 1. honvéd gyalogezred 2. zászlóaljában, Budapest; 1899. 09. 16. fegyvertantanár a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyamán, Budapest; 1900. 03. 15. vezérkarba beosztva, és meghagyva beosztásában; 1902. 09. 15. beosztva a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokságra, Kassa; 1903. 01. 01. egy évre várakozási illetékekkel szabadságolva, Budapest; 1904. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1904. 09. 20. nyugállományúként a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest; 1906. 06. 11. visszahelyezve aktív állományba, a Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest; 1908. 05. 01. beosztásában áthelyezve a vezérkari testületbe; 1908. 11. 01. a 4. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 17. honvéd gyalogezredben, Székesfehérvár; 1909. 10. 23. a 2. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 20. honvéd gyalogezredben, Nagykanizsa; 1910.

09. 09. beosztva a m. kir. Honvéd Főparancsnokságra, Budapest; 1911. 04. 30. a 3. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 17. honvéd gyalogezredben, Székesfehérvár; 1913. 03. 01. különleges alkalmazású törzstiszt és népfelkelő parancsnok a m. kir. 31. honvéd gyalogezredben, Veszprém; 1913. 10. 20. az 1. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 20. honvéd gyalogezredben, Nagykanizsa; 1914. 05. 01. a m. kir. 15. honvéd gyalogezred parancsnoka, Trencsén; 1914. 08. 01. a m. kir. 15. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 09. 01. – 1915. 01. 30. a helyőrségi kórházban, Bécs; 1915. 02. 11. – 04. 22. a m. kir. m. kir. 15. honvéd gyalogezred, majd a 74. honvéd gyalogdandár parancsnoka, végül csoportparancsnok az orosz hadszíntéren; 1915. 05. – 07. 31. az ungvári és a trencsényi tartalék kórházban; 1915. 08. 21. – 11. 14. a m. kir. munkácsi 11. honvéd gyalogezred (09. 03. – 09. 18. között a 39. honvéd gyaloghadosztály, 09. 25. – 10. 15. között pedig a 77. honvéd gyalogdandár ideiglenes) parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 11. 14. betegszabadságon, Budapest; 1916. 01. 20. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 2. osztályának vezetője, Budapest; 1916. 06. 26. a II/a csoport főnöke a m. kir. Honvédelmi Minisztériumban, Budapest; 1918. 10. 22. – 11. 10. a magyar honvédelmi miniszter képviselője a cs. és kir. Hadsereg-főparancsnokságon, Baden bei Wien; 1919. 03. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919. 08. 18. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. számú igazolóbizottságának elnöke, Budapest; 1919. 09. 20. a Honvédelmi Minisztérium katonai közigazgatási csoportjának főnöke, Budapest; 1920. 06. 01. beosztva a m. kir. katonai körletparancsnokságra, Budapest; 1920. 10. 01. véglegesen nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratái: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1908. 08. 12. Katonai Érdemkereszt; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1913. 1912–13. évi Mozgósítási Kereszt; 1916. 05. 07. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1916. 05. 09. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 08. 10. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel; 1918. 05. 30. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal; 1917. Károly Csapatkereszt; 1917. Sebesültek Érme egy sávval; 1917. Vöröskereszt Tiszti Díszjelvénye hadidíszítménnyel

Külföldi: 1917. 05. 25. Porosz Vöröskereszt Érem II. és III. osztálya, 1917. 08. 16. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya, é. n. Német Lovagrend Mária Keresztje

Címek és rangok: 1883. 02. 23. magyar nemesi cím és a dormándi előnév apja után

Fontosabb írásai: –

Lakás: 1918 után Budapest, Rákóczi út 64., 1923-tól Budapest, I. kerület Bercsényi utca 9. III/22., 1937-től Budapest, I. kerület Mészáros utca 2., 1943-ban Budapest, XII. kerület Gömbös Gyula u. 9.

Temetése, sírja: A Gyáli úti katonai kórházban hunyt el Budapesten

Megjegyzés: Eredeti családnevét 1892. 12. 05-én uralkodói engedéllyel változtatta meg Schoberről Dormándyra. 1903. 06. 30-án Budapesten elvált első feleségétől. 1914. 08. 24-én az orosz hadszíntéren, Andrzejów mellett srappeltől sebesült meg bal arcfelén.

GOMBOS MIHÁLY, INCZÉDI, VITÉZ, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES ALTÁBORNAGY

*Hídalmás (Kolozs vármegye) 1871. 01. 03. – †Kerepes (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1943. 09. 07.

Apja: orvos

Anyja: –

Családi állapot: nő (Klíma Irma, házasságkötés: 1910. 12. 10.)

Gyermekei: 1 fiú (Tibor Lajos Mihály, *Budapest, 1913. 04. 12.)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: gimnázium négy osztálya; 1885–1889 a Ludovika Akadémia tényleges állományú tisztképző tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel); 1891. 10. 15. – 1892. 07. 31. a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest (igen jó eredménnyel); 1892. 10. 12. – 1894. 10. 15. cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar (t.); német és francia (j.); horvát, román és szlovák (sz.)

Rendfokozatai: 1889. 08. 18. hadnagy, 1893. 11. 01. főhadnagy, 1898. 05. 01. 2. osztályú százados, 1900. 05. 01. 1. osztályú százados, 1907. 11. 01. őrnagy; 1911. 05. 01. alezredes, 1913. 11. 01. vezérkari ezredes, 1917. 08. 01. vezérőrnagy, 1920. címzetes altábornagy

Beosztásai: 1889. 08. 18. századtiszt és zászlóaljfégyvertiszt a m. kir. 13. honvéd gyalog féldandár (1890-től m. kir. 13. honvéd gyalogezred) 2. zászlóaljában, Pozsony, Nyitra; 1894. 10. 16. a cs. és kir. XIII. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Zágráb; 1895. 11. 01. beosztva a m. kir. VII. honvédkerületi parancsnokság törzsébe, Zágráb; 1897. 04. 21. dandár-segédtsízt a m. kir. 4. honvéd lovasdandár parancsnokságon, Debrecen; 1898. 11. 01. a 3. század parancsnoka a m. kir. 7. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljában, Versec; 1899. 11. 01. segédtsízt-helyettes a m. kir. III. honvédkerületi parancsnokságon, Kassa; 1900. 03. 15. beosztva a vezérkarba és meghagyva beosztásában; 1901. 05. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest; 1904. 08. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium IV. ügyosztályán, Budapest; 1905. 10. 01. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest; 1907. 12. 17. a m. kir. II. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnöke, Szeged; 1908. 07. 01. a m. kir. I. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1909. 01. a m. kir. II. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnöke, Szeged; 1909. 06. 01. a m. kir. I. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1912. 12. 21. a 4. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 1. honvéd gyalogezredben, Budapest; 1913. 12. 01. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 17. honvéd gyalogezredben, Székesfehérvár; 1914. 04. 26. a m. kir. 17. honvéd gyalogezred parancsnoka, Székesfehérvár; 1915. 04. – 1916. 07. a m. kir. 75. honvéd gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1917. 05. – 1918. 11. a cs. és kir. 29. gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1918. 11. a Magyar Hadügyminisztériumban, Budapest; 1919. 03. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919–1920 katonai körletparancsnok, Kaposvár; 1920. 08. 16. visszahelyezve nyugállományba, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1907. 12. 30. Katonai Érdemkereszt; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1913. 02. 06. Bronz Katonai Érdemérem; 1914. 08. 18. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1915. 07. 25. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 02. 16. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); é. n. Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal; Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal

Külföldi: 1915. 12. 11. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya

Címek és rangok: 1927. 06. 26. vitézi cím, é. n. inczédi nemesi előnév

Fontosabb írásai: –

Lakás: 1928-ban Budapest II. kerület Zsigmond út 14., majd Kerepes, Fő utca 59.

Temetése, sírja: 1943. 09. 10. budapesti Farkasréti temető

Megjegyzés: 1928. 06. 09. – 1928. 06. 24. között elmebetegséggel a budapesti Schmentzer Szanatóriumban kezelték, majd gyógyultan távozott.

KARLEUSA FÜLÖP, BORYNIAI, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES ALTÁBORNAGY

*Brlog (Károlyvárosi Katonai Határőrvidék) 1859. 11. 11. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1930. 01. 10.

Apja: határőrvidéki lakos

Anyja: –

Családi állapota: nős (ikafalvi Diénes Matild [*Kézdivásárhely 1878. 04. 03. – †Budapest 1947. 10. 12.], házasságkötés: 1900. 12. 26. Kézdivásárhely)

Gyermekei: 2 fiú (Lajos Fülöp *1901. 10. 29., Iván Pál *Nagyenyed 1910. 09. 24.), 2 lány (Márta Klára *1903. 07. 28., *Matild Nóra 1906. 01. 26.)

Vallása: görögkeleti

Iskolái, végzettsége: elemi iskola (igen jó eredménnyel); határőrvidéki előkészítő katonaiskola (igen jó eredménnyel); cs. és kir. hadapródiskola Károlyváros és Budapest (igen jó eredménnyel); 1881. 12. 01. – 1883 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama (igen jó eredménnyel); 1888. 10. 25. – 1889. 07. 17. a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama (jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar, horvát és német (t.); orosz (j.)

Rendfokozatai: 1881. 10. 01. honvéd; 1881. 12. 24. tizedes; 1882. 09. 01. címzetes őrmester; 1883. 08. 18. hadnagy; 1889. 05. 01. főhadnagy; 1895. 05. 01. 2. osztályú százados; 1897. 05. 01. 1. osztályú százados; 1907. 05. 01. őrnagy; 1910. 11. 01. alezredes; 1913. 11. 01. ezredes; 1917. 08. 01. vezérőrnagy; 1920. címzetes altábornagy

Beosztásai: 1881. 10. 01. a m. kir. 87. honvéd zászlóaljban, Gospić; 1882. 08. 19. a m. kir. 83. honvéd zászlóaljban, Sziszek; 1884. 06. 01. a m. kir. 82. honvéd zászlóaljban, Vinkovce; 1884. 08. 15. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 82. honvéd zászlóaljban, Vinkovce; 1885. 05. 21. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 83. honvéd zászlóaljban, Sziszek; 1886. 06. 30. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 25. honvéd gyalog féldandárban, Zágráb; 1888. 02. 15. századszolgálat a m. kir. 3. honvéd gyalog féldandár 3. századában, Debrecen; 1889. 08. 18. ideiglenes századparancsnok a m. kir. 3. honvéd gyalog féldandárban, Debrecen, Nagyvárad; 1892. 09. 01. századszolgálat a m. kir. 13. honvéd gyalogezred 3. zászlóaljában, Pozsony, Tata; 1894. a 7. század ideiglenes parancsnoka a m. kir. 13. honvéd gyalogezredben, Pozsony; 1896. a 13. század parancsnoka a m. kir. 13. honvéd gyalogezredben, Tata; 1899. 10. 01. ezredfegyvertiszt és a 9. század parancsnoka a m. kir. 24. honvéd gyalogezred 3. zászlóaljában, Kézdivásárhely; 1902. 02. 16. századszolgálat a m. kir. 28. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljában, Eszék; 1903. 07. 01. – 07. 31. századparancsnok a m. kir. 28. honvéd gyalogezredben, Eszék; 1903. 08. 01. a 6. század parancsnoka a m. kir. 24. honvéd gyalogezredben, Budapest, Fogaras; 1903. 10. 26. a 10. század parancsnoka a m. kir. 24. honvéd gyalogezredben, Kézdivásárhely; 1906. 11. 18. a 2. zászlóalj (1912-től emellett a 68. népfelkelőjárás) parancsnoka a m. kir. 21. honvéd gyalogezredben Nagyenyed; 1913. 03. 27. a m. kir. 24. honvéd gyalogezred parancsnoka, Brassó; 1914. 08. 20. a m. kir. 24. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 08. 29. a m. kir. 76. honvéd gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 10. 04. a m. kir. 24. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 10. 16. – 1915. 04. 19. sebesültként magánápolásban, Brassó; 1915. 04. 21. a m. kir. 28. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 06. 14. a m. kir. 83. honvéd gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 06. 17. sebesültként táborigyógyintézetben Csernovic, Beszterce, Brassó, Trencsénteplic; 1915. 09. 30. a m. kir. 76. gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszínté-

ren; 1917. 12. 07. a m. kir. 38. honvéd gyaloghadosztály megbízott parancsnoka az orosz, 1918. 02. végétől pedig az olasz hadszíntéren; 1918. 04. 30. a m. kir. 76. gyalogdandár parancsnoka az olasz hadszíntéren; 1918. 06. 20. a cs. és kir. Hadsereg-főparancsnokság főtartaléka, Eszék, Budapest; 1918. 08. 28. a m. kir. 76. gyalogdandár parancsnoka az olasz hadszíntéren; 1918. 10. 20. – 11. 02. a m. kir. 38. honvéd hadosztály parancsnoka az olasz hadszíntéren; 1918. 11. 03. – 11. 19. a m. kir. 76. honvéd gyalogdandár parancsnoka, Brassó; 1918. 12. 01. – 12. 31. szabadságon, Budapest; 1919. 01. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919. 09. 25. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. számú igazoló bizottságának elnöke, Budapest; 1921. 06. 25. a tábornoki igazoló bizottság póttagja, Budapest; 1921. 10. 01. nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1906. 10. 16. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1913. 04. 13. Katonai Érdemkereszt; 1915. 04. 08. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 07. 04. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 01. 16. Bronz Katonai Érdemérem hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 05. 28. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 10. 16. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1917. 10. 19. Katonai Érdemkereszt II. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal; 1918. 11. 05. Osztrák Császári Vaskorona Rend II. osztálya hadidíszítménnyel és kardokkal

Külföldi: 1916. 10. 19. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; 1917. 06. 23. Szász Albrecht Rend parancsnoki keresztje; 1918. 02. 08. Szász Albrecht Rend középkeresztjének II. osztálya kardokkal

Címek és rangok: 1917. 02. 02. magyar nemesi cím és a boryniai előnév; 1927. 06. 26. vitézi cím

Fontosabb írásai: –

Lakás: 1919. 07-től Budapest, VI. kerület Felsőerdősor 35. fsz. 2., 1927. 03-tól Budapest, VI. kerület Szinyei Merse út 21. fsz. 2.

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: Kétszer szenvedett sebesülést az első világháború orosz hadszínterén: 1914. 10. 15-én bal combján érte srappnel Podbuznál, 1915. 06. 15-én jobb váll- és karzúódást szenvedett lóval történt esés következtében. Lajos Fülöp nevű fia az 1920-as években hídászhadnagy lett.

MINA ALAJOS, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI ALTÁBORNAGY

*Kolozsvár (Kolozs vármegye) 1871. 03. 26. – †Felsődabas (Pest megye) 1954. 11. 26.

Apja: Dr. Mina János egyetemi tanár (†Budapest, 1880. 06. 05.)

Anyja: Wolff Mária (†1906. 11. 04.)

Családi állapot: nős (Hlawacek Mária, házasságkötés: 1902)

Gyermekei: 1 lány (Erzsébet *1903), 1 fiú (*1905)

Vallása: római katolikus

Iskolái, végzettsége: polgári iskola négy osztálya; 1886–1890 a Ludovika Akadémia tényleges állományú tisztképző tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel); 1892. 10. 28. – 1893. 08. 15. a Ludovika Akadémia felsőbb tiszti tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel); 1893. 10. 12. – 1895. 10. 10. cs. és kir. Hadiiskola, Bécs (igen jó eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar és német (t.); román (sz.); francia és orosz (kev.)

Rendfokozatai: 1890. 08. 18. hadnagy; 1894. 05. 01. főhadnagy; 1897. 11. 01. 2. osztályú százados; 1900. 03. 08. 1. osztályú százados; 1906. 11. 01. őrnagy; 1910. 05. 01. alezredes; 1913. 05. 01. vezérkari ezredes; 1917. 05. 01. vezérőrnagy; 192? vezérfőtanácsnok (altábornagy)

Beosztásai: 1890. 08. 18. századszolgálat a m. kir. 21. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljában, Kolozsvár; 1892. 03. 10. zászlóaljsegédtiszt a m. kir. 21. honvéd gyalogezredben, Marosvásárhely; 1895. 11. 01. a cs. és kir. VII. hadtestparancsnokság vezérkari osztályán, Temesvár; 1896. 11. 01. a Vezérkar Vasúti Irodájában, Bécs; 1897. 05. 01. a Vezérkar Hadművelési és Különleges Vezérkari Munkák Irodájában, Bécs; 1897. 11. 01. századparancsnok a m. kir. 24. honvéd gyalogezred 1. zászlóaljában, Brassó; 1898. 11. 01. fogalmazótiszt a m. kir. Honvédelmi Minisztérium I. ügyosztályán, Budapest, emellett 1902. 04. 01. és 07. 31., valamint 10. 01-től a hadseregszervezet, tereptan, harcászat, tábori egészségügyi szolgálat tanára a honvéd orvosi alkalmazó iskolában 1906. 07. 31-ig, Budapest; 1900. 03. 08. beosztásában áthelyezve a vezérkari testületbe; 1906. 11. 01. a m. kir. V. honvédkerületi parancsnokság vezérkari főnöke, Székesfehérvár; 1910. 10. 21. a 2. zászlóalj parancsnoka a m. kir. 18. honvéd gyalogezredben, Sopron; 1911. 10. 20. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium 10. osztályának vezetője, Budapest; 1913. 11. 05. a m. kir. Honvéd főparancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1914. 09. 01. a hídfőparancsnokság vezérkari főnöke, Budapest; 1914. 10. 13. a cs. és kir. 124. gyalogdandár parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 01. 01. – 1915. 02. 18. a m. kir. 75. honvéd gyalogdandár megbízott parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 02. 18. beteg a Vöröskereszt Egylet budapesti kórházában; 1915. 06. 24. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium II. csoportjának a főnöke, Budapest; 1916. 05. a m. kir. Honvédelmi Minisztérium III. csoportjának a főnöke, Budapest; 1919. 03. 01. nyugállományba helyezve, Budapest; 1919. 08. a 3. számú tiszti igazoló bizottság elnöke; 1920. 05. 01. – 1925. 05. 01. a Minősítő és Érvényesítő Hivatal vezetője, Budapest; 1920. 10. 27. ténylegesítve beosztásában, Budapest; 1921. 11. 01. a trianoni béke miatt nyugállományba helyezve, Budapest; 1925. 08. 01. (másutt 09. 01.) nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1906. 10. 16. Katonai Érdemkereszt; 1908. 12. 02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1910. 11. 24. Osztrák Császári Ferenc József Rend lovagkeresztje; 1913. 04. 13. Bronz Katonai Érdemérem; 1915. 04. 14. Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1915. 08. 18. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1916. 05. 11. Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztje hadidíszítménnyel; 1918. 07. 27. Osztrák Császári Ferenc József Rend középkeresztje hadidíszítménnyel; 1925. 10. 07. Kormányzói Dicséret Elismerés jeleként Magyar Koronás Bronzérem vörös-fehér szegélyes zöld szalagon

Külföldi: 1916. 09. 25. Német (Porosz) Vaskereszt II. osztálya; 1918. 11. 27. Porosz Vöröskereszt Érem II. és III. osztálya

Címek és rangok: –

Fontosabb írásai: –

Lakás: 1918-tól Budapest, I. kerület Attila út 23. IV. em. 33., 1940 után Budapest, I. (később XII.) kerület Monda utca 6., az 1950-es években Felsődabas, Fő utca 42.

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: Apja a Kolozsvári Magyar Királyi Tudományegyetem orvosi karán az állatjártványtan és az állati rendszet egyetemi tanára volt, sebész- és állatorvos mester. 1922-ben a Népruházati Rt. igazgatósági tagja.

RÁCZ GÁBOR, CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI VEZÉRŐRNAGY, MAGYAR KIRÁLYI CÍMZETES ALTÁBORNAGY

*Tállya (Zemplén vármegye) 1858. 09. 27. – †Budapest (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) 1932. 11. 17.

Apja: Rác Gábor református pap, földbirtokos (†Tállya 1891. 11. 16.)

Anyja: Szabó Erzsébet

Családi állapota: nős (Faragó Julianna, †1933. 06. 16. Debrecen)

Gyermekei: 3 lány, 1 fiú (Julianna, Zsuzsanna, Mária, Gábor)

Vallása: református

Iskolái, végzettsége: gimnázium nyolc osztálya (igen jó eredménnyel); református teológia Sárospatak (jó eredménnyel); 1881–1882 a Ludovika Akadémia tisztképző tanfolyama, Budapest (jeles eredménnyel)

Nyelvismerete: magyar (t.), német és román (m.), szlovák (sz.)

Rendfokozatai: 1880. 04. 10. honvéd; 1882. 08. 15. honvéd címzetes tizedes; 1882. 11. 01. hadnagy; 1888. 11. 01. főhadnagy; 1894. 11. 01. 2. osztályú százados; 1896. 11. 01. 1. osztályú százados; 1906. 11. 01. őrnagy; 1910. 05. 01. alezredes; 1913. 05. 01. ezredes; 1917. 05. 01. vezérőrnagy; 1927. címzetes altábornagy

Beosztásai: 1880. 04. 10. századtiszt a m. kir. 41. honvéd gyalogzászlóaljban, Kassa; 1882. 11. 11. századtiszt a m. kir. 9. honvéd féldandárban, Kassa; 1883. 12. 01. zászlóaljsegéd-tiszt a m. kir. 9. honvéd féldandárban, Kassa; 1887. 10. 01. századtiszt a m. kir. 9. honvéd féldandárban, Kassa; 1890. 03. 08. ezred-segéd-tiszt a m. kir. 9. honvéd gyalogezredben, Kassa; 1893. 06. 01. a 2. század parancsnoka a m. kir. 23. honvéd gyalogezredben, Nagyszében; 1896. 10. 26. fogalmazótiszt a m. kir. VI. honvédkerületi parancsnokságon, Kolozsvár; 1899. 10. 05. a 4. század parancsnoka a m. kir. 21. honvéd gyalogezredben, Kolozsvár; 1906. 01. 15. a 2. zászlóalj és a 61. népfelkelő járás parancsnoka a m. kir. 19. honvéd gyalogezredben, Pécs; 1909. 01. 17. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 19. honvéd gyalogezredben, Pécs; 1910. 11. 09. az 1. zászlóalj és a 60. népfelkelő járás helyettes parancsnoka a m. kir. 19. honvéd gyalogezredben, Pécs; 1911. 04. 01. különleges alkalmazású törzstiszt a m. kir. 19. honvéd gyalogezredben, Pécs; 1912. 10. 28. kiegészítő parancsnok a m. kir. 21. honvéd gyalogezredben, Kolozsvár; 1914. 08. 01. honvéd kiegészítő parancsnok, Kolozsvár; 1914. 09. 06. az erdélyi honvédkerületből alakult menetzászlóalj parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 10. 06. egy 6 zászlóaljból, egy ütegből és 50 lovasból álló különítmény parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1914. 10. 25. a m. kir. 19. honvéd gyalogezred megbízott parancsnoka a szerb hadszíntéren; 1915. 01. 18. a m. kir. 19. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 02. 16–25. betegszabadságon, Kolozsvár; 1915. 02. 26. a m. kir. 19. honvéd gyalogezred parancsnoka az orosz hadszíntéren; 1915. 06. 28. a m. kir. 19. honvéd pótzászlóalj parancsnoka és katonai állomásparancsnok, Pécs; 1916. 01. 13. a 19. honvéd pótzászlóalj parancsnoka, Pécs; 1917. 05. 01. katonai állomásparancsnok, Pécs; 1917. 07. 01. a m. kir. I. honvédkerület parancsnokának helyettese, Budapest; 1917. 12. 20. a m. kir. honvédelmi miniszteri mozgó ellenőrző bizottság elnöke a budapesti honvédkerületben; 1919. 01. 01. visszahelyezve nyugállományba, Budapest; 1919. 08. 25. a budapesti katonai körletparancsnokság 4. számú tisztigazoló bizottság elnöke; 1920. 06. 01. nyugállományba helyezve, Budapest

Hadjáratai: –

Kitüntetései: 1898. 12. 02. Jubileumi Emlékérem a fegyveres erő számára; 1906. 05. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel III. osztálya; 1908. 08. 12. Katonai Érdemkereszt; 1908. 12.

02. Katonai Jubileumi Kereszt; 1915. 02. 12. Katonai Érdemkereszt III. osztálya hadidíszítménnyel (utólag kardokkal); 1916. 05. 01. Katonai Tiszti Szolgálati Jel II. osztálya; 1917. 02. 17. Osztrák Császári Ferenc József Rend tisztikeresztje hadidíszítménnyel

Címek és rangok: –

Fontosabb írásai: A m. kir. kassai 9. honvéd gyalogezred története 1869–1892. Ries, Kassa, 1894.

Lakás: 1923-ban Budapest, VIII. kerület Mária utca 20. fsz. 1., 1928-tól Budapest, VIII. kerület Mária utca 56. I. em. 26.

Temetése, sírja: –

Megjegyzés: 1907. október 1-től a pécsi 19. honvéd gyalogezred tiszti egyenruházati egylet elnökeként működött.

AZ ADATBÁZIS ÖSSZEÁLLÍTÁSA SORÁN FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bachó László, dezséri (szerk.): *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története*. Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia, Budapest, 1930.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Tábornagyok, vezérezredesek, gyalogsági és lovassági tábornokok, tábornaszernagyok*. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010.
- Balla Tibor: *A Nagy Háború osztrák–magyar tábornokai. Altábornagyok*. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2019.
- Balla Tibor: *A magyar királyi Honvéd Ludovika Akadémia parancsnokai a Nagy Háború idején*. Hadtudományi Szemle, XII. évf. 2019. Különszám, 17–26. DOI: 10.32563/hsz.2019.1.ksz.1
- Barczy Zoltán – Somogyi Győző: *Királyért és hazáért*. Corvina Kiadó, Budapest, 1990.
- Barna Attila (szerk.): *Trianon 100. Tanulmányok a békeszerződés centenáriumára*. Ludovika Kiadó, Budapest, 2020.
- Berkó István (szerk.): *A magyar királyi honvédség története, 1868–1918*. M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, Budapest, 1928.
- Bölöny József – Hubai László: *Magyarország kormányai, 1848–2004*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.
- Deseő Lajos, vitéz – Ardó Gyula (szerk.): *Erdélyi ezredek a világháborúban*. Ardói Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1941.
- Gerő József, dr. (szerk.): *A királyi könyvek. Az I. Ferenc József és IV. Károly király által 1867-től 1918-ig adományozott nemességek, főnemességek, előnevek és címerek jegyzéke*. Budapest, 1940.
- Hajdu Tibor: *Tisztikar és középosztály. Ferenc József magyar tisztjei*. História – MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1999.
- Makai Ágnes – Héri Vera: *Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben*. Helikon Kiadó, Budapest, 2002.
- Rada Tibor: *A Magyar Királyi Honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. I–II. Calgary–Budapest, 1998–2001.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika gyakor és most*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.

Fórizs Sándor ny. rendőr dandártábornok:

HONVÉD–HATÁRŐR GYAKORLATOK 1951–1952-BEN

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.8

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerző publikációjában a határőrség két, 1951-ben és 1952-ben lezajlott nagyobb honvédségi gyakorlaton történt részvételével foglalkozik levéltári dokumentumok alapján.¹ Bemutatja a gyakorlatok elgondolásait, főbb mozzanatait, a határőralegységek részére meghatározott feladatokat, a részt vevő határőr-zászlóalj szervezetét és fegyverzetét, a tevékenységre történt felkészülés rendjét. Háttérinformációként az olvasó betekintést nyer a határőrség 1951–52. évi helyzetének néhány sajátosságába, illetve a gyakorlatok helyzetbeállításain keresztül a honvédség csúcsovezetésének egy esetleges háborúra vonatkozó elképzeléseibe.

KULCSSZAVAK: határőrség, határőr-zászlóalj, gyakorlat, zászlóaljszervezet, kiképzés

A SZERZŐRŐL:

Dr. Fórizs Sándor ny. r. dandártábornok (CSc), nyugalmazott egyetemi tanár, az NKE Rendészettudományi Doktori Iskola témavezetője

BEVEZETÉS

A határőrség 1950 januárjától a Minisztertanács alárendeltségébe szervezve (ténylegesen Rákosi Mátyás közvetlen irányítása alatt), Államvédelmi Hatóság Határőrség néven jelentős sorállománnyal, kvázi katonaságként vett részt ezeken a gyakorlatokon. Ugyanakkor bizonyos mértékig belátható: a kettős rendeltetés – a határőrizet és az ország katonai védelme – minden esetben valamelyik felhasználási oldal rovására érvényesül, mindkét követelménynek egy időben nem lehet megfelelni. Egyszerre nem lehet két urat szolgálni, mondja a népi bölcsesség. A határőrség 1945–1949 között a honvédség részeként a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe tartozott, de későbbi katonai alkalmazását akadályozta, hogy 1950–51-ben az állománya körében politikai szempontok alapján jelentős tisztogatást hajtottak végre, eltávolítva a korábbi tapasztalt, részben a háborút is megjárt hivatásos tiszteket, tiszthelyetteseket.

Az 1950-es évek eleje rendkívüli sajátosságokat hordozott magában. Már folyt a koreai háború (1950. június 25-től), és a nagypolitika az ellenségkereséssel, illetve egy esetleges világháborúra történő felkészüléssel foglalkozott. Ehhez igazodóan a határőrség állománytáblázatában politikai csoportfőnökséget hoztak létre, a kerületeknél pedig politikai osztályokat a politikai nevelés² és a pártirányítás megvalósítása céljából.

¹ A téma feldolgozásához felhasznált dokumentumok a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Lángliliom utcai gyűjteményében található a Határőrség Országos Parancsnokság okmányai között.

² József Deák: The Psychological Struggle between East and West as Reflected in the Interior Review up to the European Safety and Cooperation Conference (1953–1975). Prague Papers on the History of International Relations. Vol 11., Issue 1. Charles University, Prague, 2015, 102–113. https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96520/1397582_jozsev_deak_102-113.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2022. 09. 26.)

Ekkor vált ősellenséggé Jugoszlávia, és lett Tito marsall az „imperialisták láncos kutyája”, jelentősebb ellenség még a nyugati hatalmaknál is. A korszak belügyi és honvédségi lapjai a fegyveres erők éberségének fenntartásáról állandóan állambiztonsági témájú cikkekkel gondoskodtak.³ A Rákosi-féle rendszer egy Jugoszlávia felől Magyarország ellen irányuló közös jugoszláv–amerikai támadást is vizionált.

A gyakorlatok anyagát érdemes körültekintően tanulmányozni. A két fél helyzetbeállítását, valamint a magyar honvéd és határőr kötelékek feladatait betekintést engednek a politikai felső vezetés elképzeléseibe, illetve a politikaipropaganda-törekvéseikbe. A dokumentumokat olvasva feltehetjük a kérdést: vajon akár a honvédségi, akár a határőrségi erők képesek lettek volna megfelelni a gyakorlatok elgondolásában szereplő feladatoknak? Például a menekülő ellenség mozgásának légideszanttal történő akadályozására? Publikációmban vizsgálni kívánom a részt vevő határőr kötelékek felkészítését, feladatait, szervezetét, fegyverzetét, és mindezeket keresztül elvi harcászati lehetőségeiket.

Katonai elméleti szempontból ezeknél a kérdéseknél még érdekesebbnek ítélem a gyakorlatok helyzetbeállításait, amelyek az ország politikai vezetése lehetséges háborúra vonatkozó elképzeléseit – esetleg csak az erre vonatkozó propagandájukat – tükrözik. Ezekben az években a felsőbb szintű határőr és honvéd vezetők mellett szovjet tanácsadók tevékenykedtek. Az általam fellelt, gyakorlatokra vonatkozó okmányokban nincs utalás a tevékenységükre, de biztosak lehetünk abban, hogy a gyakorlatok elgondolásait, a helyzetek beállítását ők is átnézték. A határőrség esetében ezt tették lényegesen kisebb jelentőségű vezetési okmányoknál. További sajátosság, hogy szovjet csapatok tevékenysége még említés szintjén sem szerepel a két gyakorlaton.

Magyarországot szomszédos ország területéről lényegében nem lehetett megtámadni az akkori politikai viszonyok között, kapitalista országgal ugyanis nem érintkeztünk közvetlenül, hiszen Ausztriában egészen 1955-ig szovjet megszállási övezet húzódott. Ezért kellett az éppen hatályos politikának egy Jugoszlávia felől kiinduló szárazföldi támadást vizionálnia. Arról azonban a gyakorlatok felvezetésében nincs szó, hogy miként kerülnek ide az amerikai csapatok. Az eljövendő háborúra vonatkozó elképzeléseket jelentősen befolyásolták a második világháború szovjet tapasztalatai, ami bizonyos szintig teljesen természetes volt. Egy séma szerint zajlik minden: az ellenség betör az országba, mélységben megállítjuk, kiverjük, majd a hadműveleteket áttesszük a szomszédos ország területére.

A HATÁRŐRSÉG HELYZETE HARCÁSZATI SZEMPONTOKBÓL

A határőrség helyzetét 1951–52-ben szüntelen átszervezés és létszámemelés jellemezte.⁴ Állományában 1951-ben 12 766 fő sorkatonára (a kimutatásban még „honvéd” megnevezéssel) szerepelt. Szervezete: országos parancsnokság, középírányító szervezetek (9 kerület és 1 önálló zászlóalj), 3 önálló forgalom-ellenőrző pont. Az előbbieket alárendeltségében 29 zászlóalj-parancsnokság, 5 kerülettartalék század, 9 zászlóaljtartalék század, 21 zászlóaljtartalék szakasz, 9 műszaki szakasz, 30 híradószakasz, 194 határőrőrs, illetve 18 forgalom-ellenőrző pont. Látszólag hatalmas apparátus, 329 különböző kötelék, aleggység, de mindez teljesen

³ Deák József: A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953–2013). Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XV. kötet, 2014, 358. <https://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 18.)

⁴ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 25. sz. doboz VI., tárgykör 10. folyószám. „Adatok az ÁVH. Határőrség helyzetéről.”

széttagolva a 2241 kilométeres államhatár mentén, és lekötve a határőrizetben a napi feladatok végrehajtásában. A megnevezések gyakran megtévesztőek. A zászlóaljok néhány tiszttel az államhatár őrizetét irányították, alárendeltségükben határőrőrösökkel. Összefgyvernemi harcra kikülönített szervezeti elemekkel a határőrség nem rendelkezett.

1951 januárjában a határőrség felszerelésében az alábbi rendszeresített fegyverzet szerepelt:⁵

- géppisztoly 5436 db;
- puska 4906 db;
- karabély 2726 db;
- távcsöves puska 500 db;
- golyószóró 839 db;
- géppuska 265 db;
- aknavető 33 db;
- pisztoly 2424 db;
- világítópisztoly 4076 db.

Érdemes néhány szót szólni a hivatásos állományról is, ezért lássuk, miként vehettek volna részt egy gyakorlaton, illetve veszélyhelyzetben az ország védelmében. 1951 márciusában a határőrségnél 997 fő tiszt és 1182 fő tiszthelyettes teljesített szolgálatot.⁶ Az előző két év, az 1950–51-es időszak a „nagy tisztogatás” éve volt. Az ÁVH Határőrség 1950. január 1-jei megalapítását követően a korábbi Honvéd Határőrség szervezetében dolgozók közül 1951. február 1-jéig – vagyis 13 hónap alatt – többnyire vélt politikai megbízhatatlanság miatt eltávolítottak 218 tisztet és 310 tiszthelyettest,⁷ ezzel összesen 175 régebbi tiszt maradt a határőrségnél.

Az 1951 márciusában rendelkezésre álló 997 tiszt katonai iskolai végzettsége az alábbiak szerinti oszlott meg:

- 3 hónapnál rövidebb tanfolyam 131 fő;
- 3–6 hónap tanfolyam 423 fő;
- 6 hónapnál hosszabb tanfolyam 211 fő;
- semmilyen katonai iskolája sincs 232 fő.

A fenti számok nem igényelnek kommentárt. Lényegében a határőrség nem rendelkezett kiképzett és begyakorlott század-, valamint zászlóaljparancsnokokkal, de olyan hivatásosokkal sem nagyon, akik egy lövészzakaszt tudtak volna vezetni a harcban.

Ebből a kínálatból kellett az 1951. évi gyakorlatra egy határőrezredet, az 1952. évre pedig egy határőr-zászlóaljat kiállítani. Az 1950. októberben bevonult újoncok kiképzése 1951. januárban fejeződött be. A legközelebbi bevonulást 1951. november 1–5. között hajtották végre (a honvédséghez hasonlóan), ekkor még évente egyszer és mindig novemberben volt az újoncok bevonulása. Különösen az 1952-es októberi gyakorlatot igen kedvezőtlen időpontban szervezték a határőrség számára.

⁵ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 25. sz. doboz VII., tárgykör 9. folyószám. „Tárgy: ÁVH. Határőrség átszervezése.”

⁶ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 9. sz. doboz II/2, II/3, II/5, II/6, II/9 tárgykör 1. folyószám. „Jelentés a Határőrség és Belső Karhatalom káderhelyzetéről. 1951. III. 5.-én.”

⁷ Forizs Sándor: A Honvéd Határőrség hivatásos állományának eltávolítása az ÁVH Határőrség szervezetéből. *Hadtudomány*, 2021/2., 110. http://real.mtak.hu/133974/1/107-117_Forizs-Sandor_2021-2.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 09. 28.)

AZ 1951-ES GYAKORLAT

A gyakorlat elgondolása

Az 1951-es gyakorlatra vonatkozóan két honvédségi eredetű dokumentum is fennmaradt, amelyeket megküldtek a határőrség parancsnokának, és megtalálhatók az országos parancsnoksági okmányok között.^{8,9}

A két okmány több érdekességet is tartalmaz, hiszen tükrözik az akkori elképzeléseket, vagy legalábbis a hirdetett propagandát egy eljövendő lehetséges háborúval kapcsolatban. Természetesen ezeknek megfelelően „Szigorúan titkos” minősítéssel voltak ellátva, az aláírás: „*Jóváhagyom! Farkas Mihály vezds. s.k.*”, „*A Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztere.*” Harcoló felekként „Zöldek”, „Kékek”, „Pirosak” szerepelnek a szövegben, azaz amerikai, jugoszláv és saját csapatok. A 4. sz. melléklet a „Zöld” és a „Kék” magasabbegységek számozását tartalmazza. A magyarázó szöveg: „*Az alakulatok szervezése az »USA« és »JUGÓ« tájékoztatók szerint.*”¹⁰

A helyzetbeállítás egy jugoszláv támadást feltételez, amelyet saját csapataink megállítanak, és ezt követi egy amerikai hadtest és a kapcsolódó légierő beavatkozása. A forgatókönyv szerint az ellenséget megállítjuk, kiszorítjuk az országból, és a hadműveleteket áttesszük Jugoszlávia területére. Mindez megfelel a Szovjetunió második világháborús tapasztalatainak.

Az ellenség ereje: a „Zöldek” (a jugoszlávok) a 7. és 8. hadseregek közvetlen hadtest, illetve a 12. „Kék” (amerikai) hadseregek közvetlen hadtest, mindegyik 3–3 hadosztály, de a 7. és 8. hadtesteknél csak 1–1 harcokocsizászlóalj, a 12. hadtestnél 3 harcokocsizászlóalj található a szervezetben. Erejük 2 jugoszláv „Zöld” hadtest, 3–3 hadosztályal, bennük összesen 18 lövészezred, 2 harcokocsizászlóalj, 6 tüzérezred, 6 páncéltörő tüzérosztály, 6 légvédelmi tüzérosztály. Az amerikai „Kék” erők egy hadtest, benne 3 hadosztály, 9 lövészezred, 3 harcokocsizászlóalj, 4 tüzérezred, 2 páncéltörő tüzérosztály, 3 légvédelmi tüzérosztály. Látható, hogy két támadó jugoszláv hadtesttel és egy később bekapcsolódó amerikai hadtesttel egy magyar hadtest áll szemben. Ez persze nem fog problémát jelenteni a magyar virtus számára, eredményesen fogunk tevékenykedni.

Kezdetben „[a] »Zöldek« 1951. 9. 6. és 7-e között Murakeresztúr körzetében átkeltek a Murán, – innen és Berzence hídfőből – támadásukat Nagykanizsa irányába fejlesztették ki. Szívós harcok eredményeképpen elfoglalták Nagykanizsa-t, Iharosberény-t. Támadásukat Kiskomárom irányába folytatják.”¹¹ A „Zöldek” támadását a „Piros” fél közbeeső terepszakaszokon ellenlökésekkel megállította, megkapaszkodtak, és elhárítják a „Zöldek” megújuló támadásait, innen indul a gyakorlat. Papírforma szerint egy magyar hadtest három hadosztályal tevékenykedik, de valójában csupán a 7. lövészhadosztályal zajlik a tényleges hadgyakorlat. A többi alakulat papíron szerepel. A gyakorló hadosztály része a 17. határőrezred.

„A »Zöldek« támadását a 2. harcászati légi hadsereg csapatai támogatják. B-26, B-47 típusú bombázó egységek 15-20-as csoportokban, vadászerők biztosítása mellett támogatják a földi csapatokat. B-29 típusú nehézbombázókkal 20-25-ös csoportokban csapásokat mértek Balatonkeresztúr, Marcali, és Nagybjajom körzetekre.”¹²

⁸ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 27. sz. doboz VIII/2, VIII/3, VIII/7 tárgykör 19. folyószám. „Kiképzési feladat az 1951.9.12.–20-ig tartó ho. gyakorlathoz”, „A Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének Hadművelési Csoportfőnöksége.”

⁹ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 27. sz. doboz VIII/2, VIII/3, VIII/7 tárgykör 20. folyószám. „A 7. löv. ho. gyakorlatának lefolyási terve.”

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

A saját 7. lövészadosztály gyakorlatának mozzanatai az alábbiak:

„Mozzanatok:

1. moz. A menetek megszervezése és végrehajtása. 51.9.12.10,00-9.13.05,00. Ennek során 10,00-kor a ho. menetparancsot és 24,00-kor védelmi parancsot kap.

18,00-kor megkezdji éjjeli menetét, és 13-án 05,00-ig beérkezik a kijelölt körzetbe, ho. pk. elhatározás kidolgozása a menettel kapcsolatban, menet pcs. kiadása, előzetes intézkedések, felderítés megszervezése,

2. moz. A védelem és az együttműködés megszervezése, a terep műszaki berendezése, és a védelmi harc vezetése. Az elg. rohamának elhárítása, harc az első és második állásért, ellenlökés végrehajtása, az eredeti helyzet visszaállítása védelemben, a védelmi harc vezetése. 9.13.05,00-9.15.16,00 a ho. második lépcső bevetésével visszaállítják az eredeti helyzetet,

3. moz. A támadás megszervezése és végrehajtása, átmenet üldözésbe, 9.15.16,00-9.19.12,00-ig. Elhatározás kidolgozása a támadásra, átcsoportosítás, megindulási helyzet elfoglalása, roham, harc az első és második állás birtokbavételéért, ellenlökés elhárítása, a második lépcső bevetése, a fővédővön áttörése, a támadás továbbfejlesztése, az elért terepszakasz megerősítése, a második védővön áttörése, az üldözésbe való átmenet. A harcbiztosítás minden nemének megszervezése.”¹³

A gyakorlat ÁVH-köteléke

A gyakorlatra az Államvédelmi Hatóság vezetője külön parancsot adott ki.¹⁴ Időtartama 1951. szeptember 12–21. A határőrség és a belső karhatalom tiszthelyettesi iskolái és egyéb kötélékei egy gyakorlóezreddel képviselték a szervezetet, melynek létrehozását a parancs az alábbiak szerint rendelte el.

Az ezred összetétele:

Ezredtörzs: öt fő, Orbán Miklós alezredes parancsnok, később a belső karhatalom parancsnoka; ezred politikai tiszt (egy százados); ezredtörzsparancsnok (egy őrnagy); két fő hadműveleti tiszt (százados és főhadnagy); mellettük továbbá egy-egy fő rajzoló és gépíró, egy fő személyügyi és egy fő felderítőtiszt.

Ezredközvetlen alegységek:

- törzskomendáns szakasz két fő tiszttel;
- pártszervezet négy fő (pártinstruktor főhadnagy, agitációs és propagandainstruktor, párttitkár, DISZ-titkár);
- felderítőszakasz;
- híradószázad (századparancsnok egy fő, politikai vezető egy fő hadnagy, négy szakasz, egy hírközpontszakasz, két távbeszélőszakasz, egy rádiószakasz);
- műszaki szakasz;
- egy géppisztolyos szakasz;
- egy aknavetőszakasz.

Ezred hadtáp: ruházati szolgálat, ételmezési szolgálat, szállítószázad, pénzügyi szolgálat, ezredsegélyhely (parancsnok egy orvos alezredes), állategészségügyi szolgálat (sok az igénybe vett ló, tükrözve a szegényes körülményeket).

¹³ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 27. sz. doboz VIII/2, VIII/3, VIII/7 tárgykör 20. folyószám. I. m.

¹⁴ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I./1 tárgykör 1–126. folyószám. Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 070. sz. Parancsa. „Részvétel honvédségi gyakorlaton.”

Harcoló kötelékek:

összesen három zászlóalj, egy zászlóalj szervezete:

- zászlóaljtorzs négy fő tiszt (százados–hadnagy);
- híradószakasz;
- ellátószakasz;
- zászlóaljorvos és két fő egészségügyi tiszthelyettes;
- három század, a századok (századparancsnok, politikai vezető, szolgálatvezető) három szakaszosak, minden zászlóalj 3. századának 3. szakasza géppuskás szakasz.

Az 1951-ben gyakorlatba beosztott több hadnagy és alhadnagy neve 1956-ban már alezredeként és kerületparancsnokként szerepel, mutatva az akkori gyors előmenetelt, a „kiemelés” módszerét. A tiszti (zászlóaljparancsnoki) iskola hallgatóit is beosztják a gyakorlatra, „*képességüknek megfelelő beosztásokba*”, írja az anyag. Az ezred a „Piros” fél állományában az 5. lövészhadosztálynak alárendelve ténykedik. A döntnököket az ÁVH részéről az ezred- és zászlóaljparancsnoki tanfolyamról, valamint a politikai osztály által kijelölt öt főből szervezték. Az előjáró a gyakorlat zárásaként díszszemle tartását rendelte el.

Az ÁVH vezetője az 1–5. határőrkerületek részére a gyakorlat idejére a teljes nyugati és jugoszláv államhatárra – szeptember 10–22. között – „*fokozott határszolgálat*”-ot rendelt el.¹⁵ Magasabb szolgálati óraszám alkalmazására intézkedett, a tiszti állomány szabadságát erre az időre szüneteltette, egyéb szigorításokat vezetett be a járőrszolgálat ellátása területén. Az utasítás indoka nehezen magyarázható, de egybecseng az akkor uralkodó általános háborús hisztériával.

Előkészítő foglalkozásokat tartottak, de ezek anyaga nincs a levéltárban, egy rövid parancsból¹⁶ következtethetünk a kiképzés anyagára. Szalva János államvédelmi alezredes, a Határórség és Belső Karhatalom törzsparancsnoka határozta meg ebben a dokumentumban, hogy a gyakorlatra történő felkészüléshez milyen okmányokat, témákat tanulmányozzanak a tiszthelyettes iskolák (határórség és belső karhatalom) tisztjei, hallgatói: „*Lövészezred védelemben és támadásban*”, „*A szakasz támadásban és védelemben*”, ugyanígy a zászlóalj és a század hasonló tevékenysége. 1951. augusztus 27-ig kellett befejezni a felkészülést, illetve konzultációkat tartani. Meglehetősen szűk határidőkkel dolgoztak, hiszen a parancs kiadásának dátuma augusztus 24., a gyakorlat kezdete pedig szeptember 12.

A gyakorlat értékelése

A levéltárban található egy rövid értékelés az 1951. évi gyakorlat végrehajtásáról 1951. szeptember 27-i dátummal.¹⁷ Az 5. lövészhadosztály őszi gyakorlatán nyújtott teljesítményből alapvetően a védelmi harc mozzanatait emeli ki, eszerint eredményes volt:

- a zászlóaljak védelemben nyújtott teljesítménye;
- a védelmi műszaki létesítmények kiépítése;

¹⁵ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I./1. tárgykör 1–126. folyószám. Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 076. sz. Parancsa. „Fokozott határszolgálat elrendelése.”

¹⁶ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I/2 tárgykör, 135. folyószám. „Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 4. sz. Külön parancsa.” 1951. 08. 24.

¹⁷ MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I./1. tárgykör 1–126. folyószám. Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 083. sz. Parancsa. „Gyakorlat értékelése.”

- a védelem jó megszervezése a törzsek részéről;
  - az ellenlökésekben tanúsított tevékenység.
- Összesen 51 fő részesült dicséretben és jutalomban.

AZ 1952. ÉVI GYAKORLAT

A gyakorlat elgondolása

A gyakorlat október 9–19. között zajlott, az értékelést 21-én tervezték megtartani Orosházán. Bennem azonnal felmerül a kérdés: miért pont október? A várhatóan kedvezőtlen időjárás miatt bizonyosan lehetett volna optimálisabb időpontot találni, vagy a döntéshozókat ez a probléma nem érdekelte, esetleg más, számunkra ismeretlen oka van a dátum választásának. Talán az állományt próbára akarták tenni a hideg idővel és a minden bizonnyal nehezen járható sáros tereppel. Érvényesült a „minél rosszabb, annál jobb” elv.

A gyakorlat tárgya: „*Megerősített lövészhadtest támadása folyón való átkeléssel*”. A gyakorlat vezetője a Magyar Népköztársaság honvédelmi minisztere. A gyakorlatvezető törzsparancsnoka a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke. Megjegyzésként hozzátehetem, hogy a miniszternek, Farkas Mihálynak semmiféle katonai végzettsége sem volt, és nem szenvedett volna presztízvesztést, ha nem ő a gyakorlatvezető, csupán miniszteri szerepkörben megsemmisíti az eseményt. Határtalan egóját mutatja, hogy saját névnapjára, szeptember 29-ére, Mihály napjára tetette a *néphadsereg napját*, hadd ünnepeljék őt zászlóval, dobszóval.

A „Piros”, vagyis a saját fél a gyakorlaton a III. hadtest csapataiból, közvetlen alakulataiból állt, megerősítve egy repülőosztállyal, három repülőezreddel, egy határőr- és egy belső karhatalmi zászlóaljjal.

Az elgondolás hét mozzanatot tartalmaz:

1. 10. 08. – 10. 09. 24.00-ig a mozgósított 4. lövészadosztály menetet hajt végre a Tiszához és a folyó keleti partján védelemre rendezkedik be. (Átgondolva a helyzetbeállítást, hol lehetett akkor Magyarország államhatárán folyó mögött védelemre berendezkedni? Esetleg a Dráva mögött?)
2. 10. 10-én 06.00-ig a védelmi erők mögött a III. hadtest egységei elfoglalják a megindulási helyzetet, megkapják a parancsot a folyóhoz történő menetre, és a Tiszán történő erőszakos átkeléssel történő támadásra.
3. 10. 10–11-én a III. hadtest egységei végrehajtják a menetet, 10. 14-ig előkészítik a támadást.
4. 10. 15-én 03.00-kor a Tisza Mindszent–Hódmezővásárhely közötti szakaszán történő átkeléssel kezdődik a támadás Orosháza–Újkígyós irányba. 17-én elérik az Orosháza–Tótkomlós vasútvonalat.
5. 10. 18-án reggel légideszantot dobznak le a „Kék” fél visszavonulási útjának elvágására.
6. 10. 19-én 12.00-kor fejeződik be a gyakorlat.
7. Értékelés.

A határőr-zászlóalj állománya, szervezete, fegyverzete a gyakorlaton

Már a bevezetőben is említettem, hogy a határőrség nem rendelkezett állandó szervezetű harcászati, összefegyvernemi harcra tervezett, szervezett alegységekkel. Ezért azokban az esetekben, amikor ilyen kötelékre valamilyen sürgős feladat megoldásához szükség

lett volna, akkor azokat hirtelen és ideiglenesen kellett a határőrség gyakran változó számú, körülbelül 300 szervezeti eleméből (őrsök, átkelőhelyek, különböző megnevezésű századok) összevonni.

Ennek a megoldásnak több hátrulatója volt, mint előnye. A katonák, akik az előző napon még járőrszolgálatot láttak el, hirtelen harcászati feladatot kaptak. A sorállomány és a tisztek nem ismerték egymást, gyakran ekkor találkoztak először. Nem volt megfelelő a harctevékenységre történt kiképzés, és az idő szűkössége miatt erre nem is nyílt lehetőség. Minimum több hét kellett volna az elmaradás pótlására. A felszerelés nem felelt meg még a második világháború elején jelentkezett követelményeknek sem, pláne nem a háború végén létezett komolyabb szervezetnek és fegyverzetnek, az 1945-ig lezajlott fejlődésnek vagy a gyakorlat idején, 1952-ben meglévő elvárásoknak. Különösen szembetűnő ez a tény a harcokcsi-elhárítás, a légvédelem, a híradás, a csapatok szállítása, illetve a mindenoldalú biztosítás számtalan területén. Amilyen feladatokra az ilyen kapkodva felállított alegységeknek viszonylagosan lehetőségük volt, az a járőrözés, az objektumörzés, az elfogottak őrzése, vagyis egyfajta komendánstevékenység. Ezt a tényét jól igazolták az 1956. október 24-én felállított és Budapestre felküldött határőrszázadok harcászati tapasztalatai.

A határőr-zászlóalj személyi állománya (teljes létszám 397 fő):

- tiszt 33 fő;
- tiszthelyettes 98 fő;
- határőr 266 fő (határőr műszaki alegységektől 16 fő, híradó-alegységektől 38 fő, gépkocsivezető 11 fő, lovász-hajtó 10 fő, főtiszt helyettes-iskola hallgatója 191 fő).

A tiszthelyettes- és a tisztesiskolák hallgatói mindenkor a határőrrazziák és rendkívüli események tartalékának számítottak. Egyrészt azért, mert egy órán belül képesek voltak felszereléssel együtt kivonulni, másrészt gyakorlatok esetén a megelőző kiképzés anyagába be lehetett illeszteni a gyakorlatok témáját, így nem a napi szolgálat végrehajtásából kellett összevonni a katonákat. A tiszthelyettesek esetében nem gondolok hivatásosokra, az ÁVH Határőrségnél ekkor már megszüntették a hivatásos tiszthelyettesi állománykategóriát, helyettük továbbszolgáló, négy évet aláírt munkatársakat alkalmaztak lényegesen kevesebb tapasztalattal és kisebb hatékonysággal, illetve sorállományú tiszthelyetteseket is találunk, ebben az esetben róluk van szó.

A zászlóalj szervezetét és fegyverzetét az iratgyűjtő 3. számú melléklete¹⁸ tartalmazza. Következzen néhány észrevétel az adatokkal kapcsolatban.

A zászlóalj parancsnokának és a három századparancsnoknak nem volt szakmai helyettese. A zászlóalj törzsében lényegében hét tiszt közül a parancsnok (főhadnagy), két segéd tiszt (főhadnagy, hadnagy) mellett négy politikai munkás tevékenykedett (zászlóalj politikai tiszt, pártinstruktor, propagandatiszt, DISZ-instruktor). A három lövésszázadot a századparancsnok és a század politikai instruktor vezette, a többi tiszt szakaszparancsnok volt.

A zászlóalj szervezete:

- zászlóalj törzs;
- 3 lövésszázad;
- géppuskás század,
- géppisztolyos szakasz;

¹⁸ MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 6. sz. doboz I/4, I/5/1. tárgykör 12. folyószám. „Az őszi honvédségi gyakorlaton résztvevő hőr. zlj. gyakorlatának terve.”

- aknavetőszakasz;
- híradószakasz, egy rádiós raj, egy könnyű vezetékes raj, fél központkezelő raj, fél jelzőraj;
- műszaki szakasz;
- ellátószakasz (szakaszparancsnok, egy gazdasági ellátó rajparancsnok, hat fő szakács, kilenc fő hajtó, egy fő állategészségügyi felcser, egy fő állategészségügyi tiszthelyettes, egy fő fegyvermester, három fő fegyvermester-segéd, egy fő műmester, 11 fő gépkocsivezető, egy fő szabó, egy fő cipész);
- egészségügyi szakasz (egy fő szakaszparancsnok – orvos százados –, egy fő egészségügyi tiszthelyettes, hat fő sebesültvivő, egy fő hajtó, egy fő gépkocsivezető).

Az állomány gyakorlatra történő felkészítésének témái, módszerei

Az okmányok között megtalálható a gyakorlaton részt vett állomány felkészítési terve. A foglalkozások témaköreiből is fontos következtetéseket vonhatunk le, nyilvánvalóan azokat a mozzanatokat oktatták és gyakorolták a legnagyobb óraszámban, amelyeket a gyakorlat folyamán ellenőrizni, bemutatni szándékoztak.

A felkészítés szeptember 30. és október 6. között, hét napon keresztül zajlott, gyakran kitöltve az egész napot. Az elméleti foglalkozásokat a parancsnoki állomány részére, a gyakorlatiakat a teljes zászlóalj részére szervezték. A felkészítés súlypontja a támadó harctevékenység. Védelmi kérdésekben egyetlen gyakorlati foglalkozás sem található, holott a gyakorlat nagy elgondolása védelmi feladattal indít. *A védelem általános kérdései, raj, szakasz, század, zászlóalj védelemben* háromórás elméleti, illetve zászlóalj védelmi okmányok elkészítése öt óra tantermi foglalkozás, amelyen a zászlóaljtörzs és a századparancsnokok vettek részt. Ez a védelmi harctevékenységhez kapcsolódó egyetlen tananyag. Esetleg szó lehetett még védelmi harcról a váltás és az átkelés megszervezése kérdéskör feldolgozásánál, de ezen is csak a zászlóaljtörzs tisztjei és a műszaki szakasz parancsnoka vett részt, négy órában, tanteremben. Egészen más a helyzet a támadó harctevékenység esetében. Gyakorlati foglalkozás a teljes állomány részére 53 órában zajlott:

- támadás végrehajtása lövészzakasz szintjén – 6 óra;
- támadás végrehajtása századszinten – 6 óra;
- zászlóalj támadása egész napos foglalkozás – 15 óra,
- erőszakos folyamatkezeléssel végrehajtott támadás kétszer 13 óra, két különböző nap, köztük egy nap pihenővel (ez a két zászlóaljszintű gyakorlat október 4-én és 6-án zárta a felkészítést).

Támadó jellegű témának tekinthetjük még a folyóátkelés gyakorlását két 4 órás zászlóaljszintű gyakorlat keretében a Fóti-tavon.

A tiszti állomány részére az elméleti foglalkozásokat a gyakorló foglalkozások közé tervezték, amíg a végrehajtók pihentek. Fontosabb témakörök a következők voltak:

- váltás megszervezése, ezzel kapcsolatos okmányok, átkelési grafikon elkészítése négy órában;
- szállítás és menet megszervezése, végrehajtása, kapcsolódó okmányok kidolgozása, munkatérképek vezetése négy órában, a zászlóaljtörzs és a századparancsnokok részére;
- felderítési terv, harctervtábla, együttműködési jeltáblázat készítése kétórás elméleti foglalkozás keretében;
- erőszakos folyamatkezeléssel egybekötött támadás megszervezése háromórás előadás keretében a teljes tiszti állomány részére.

Az elméleti foglalkozások levezetői a határőrség országos parancsnokságáról vezényelt tiszt előadók voltak. Első olvasásra feltűnik, hogy az oktatók egyetlen őrnagy kivételével valamennyien főhadnagy és hadnagy rendfokozatúak, amiből következtethetünk a gyakorlati tapasztalataikra. Ugyanígy a gyakorló alakulat 33 fős tiszti gárdájából a zászlóalj parancsnoka is főhadnagy, az állomány körében csupán két százados található, egyikük az egészségügyi szakasz parancsnoka, nyilvánvalóan orvos százados. A magasabb rendfokozatúak hiányát én a határőrség 1950. január 1-jével a honvédség állományából az Államvédelmi Hatóság új szervezetébe helyezését, majd a régi, szakmailag tapasztalt, de a politikai vezetés részéről megbízhatatlannak tekintett tisztek eltávolításával magyarázom.

Nem csupán az érdekes, hogy mely területek képezték a felkészítés gerincét. Sokat elárul az is, hogy milyen témák nem szerepeltek a palettán. A hiány okai természetesen több oldalról is megközelíthetőek. Esetleg nem tartották őket fontosnak (harcászati szempontból ez lényegében nem lehetséges), vagy mivel nem rendelkezett a határőrség a szükséges képességekkel, ezeket a területeket meg sem említik, mintha nem is lenne szerepük. Így nem szerepel az atomfegyverek kérdése, a vegyivédelem, a harcjárművek és a harckocsik elleni tevékenység, a légvédelem, valamint még több fontos kérdés.

ZÁRÓGONDOLATOK

A publikációban vizsgált két katonai gyakorlat anyagai az Országos Levéltárban csupán részben található meg. Különösen az 1951. évi dosszié határőrezredre vonatkozó dokumentumai hiányosak. Ahhoz viszont elegendő okmánnyal rendelkezünk, hogy az akkori legfontosabb elképzelésekre rálátásunk legyen. Különösen az események helyzetbeállítása fontos, mert tükrözi azt a bonyolult bel- és külpolitikai helyzetet, amely erre az időszakra már kialakult. Az 1951-es elgondolás pontosan leképezi, hogy a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája (Kominform) 1948 júniusában soraiból kizárta és az imperializmus bérencének bélyegezte a korábbi alapító tag Jugoszláviát. Csak azon csodálkozhatunk, hogy a magyar politikai vezetés milyen mértékben igyekezett túlhajtani a feltételezett szovjet elvárásokat, és még a gyakorlat anyagaiban is nyíltan közös támadóként nevesíti Jugoszlávia és az Amerikai Egyesült Államok csapatait.

A határőrség jelentős sorkatonai létszámmal rendelkezett, és mint katonaság került bevonásra a gyakorlatokba. Ugyanakkor az országban széttagolt elhelyezésének megfelelően – igazodva a határőrizeti elvárásokhoz – valójában nem volt képes aktív harcászati alegységet, századot, zászlóaljat kiállítani. Ezt csak erősítette az elégtelen, az 1950-es évek elvárásaitól jelentősen elmaradt fegyverzete, felszerelése. A gyakorlatok anyagában nincs szó a határőr kötelékek megerősítéséről a Magyar Néphadsereg részéről. Mindezek miatt meghatározó hiányosságok mutatkoztak volna tényleges harctevékenység esetén a páncélelhárítás, a légvédelem, a tüzérség, a híradás és a szállítás területén.

Mindkét gyakorlat védelmi tevékenységgel kezdődik, és a csapataink védelemből mennek át támadásba – amit én politikai propaganda szempontjából ügyes beállításnak látok –, ugyanakkor ezekben az években nem volt olyan ellenséges fél, amely közvetlenül, határainkon keresztül támadhatott volna hazánkra. Érdekesnek ítélem, hogy a gyakorlatok értékelésénél a határőr-zászlóalj tevékenységéből a védelmi harcban nyújtott teljesítményt emelték ki, és ez talán megfelelt a lehetséges képességeinek. Ugyanakkor a felkészülési kiképzés során szinte kizárólag a támadó harcot gyakorolták.

Az elgondolásokban még nem szerepel atom- és vegyi fegyverek alkalmazása. Azt tudjuk, hogy az ekkor zajló koreai háborúban az Észak-Korea ellen harcoló csapatok főparancsnoka,

az amerikai Douglas MacArthur tábornok már 1950-ben erőteltette atomfegyver bevetését a kínai erők ellen, és többek között Truman elnök ezért is menesztette 1951 áprilisában. A hadviselés ilyen lehetőségének a gondolata ekkorra még talán nem gyűrűzött be a magyarországi katonai gyakorlatok tervezésébe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Deák József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953–2013)*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, XV. kötet, 2014, 355–359. <https://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf>
- Deák József: *The Psychological Struggle between East and West as Reflected in the Interior Review up to the European Safety and Cooperation Conference (1953–1975)*. Prague Papers on the History of International Relations. Vol 11. Issue 1. Charles University, Prague, 2015, 102–113. https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96520/1397582_jozsev_deak_102-113.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Főrizs Sándor: *A Honvéd Határőrség hivatásos állományának eltávolítása az ÁVH Határőrség szervezetéből*. Hadtudomány, 2021/2., 107–117. http://real.mtak.hu/133974/1/107-117_Forizs-Sandor_2021-2.pdf; DOI: 10.17047/HADTUD.2021.31.2.107

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I./1 tárgykör 1–126. folyószám. Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 070. sz. Parancsa. „Részvétel honvédségi gyakorlaton.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I./1. tárgykör 1–126. folyószám. Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 076. sz. Parancsa. „Fokozott határszolgálat elrendelése.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I./1. tárgykör 1–126. folyószám. Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 083. sz. Parancsa. „Gyakorlat értékelése.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 1. sz. doboz I/2 tárgykör, 135. folyószám. „Államvédelmi Hatóság és Belső Karhatalom parancsnokának 4. sz. Külön parancsa.” 1951. 08. 24.
- MNL OL HOP XIX-B-10 1952. év 6. sz. doboz I/4, I/5/1. tárgykör 12. folyószám. „Az őrsi honvédségi gyakorlaton résztvevő hőr. zlj. gyakorlatának terve.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 9. sz. doboz II/2, II/3, II/5, II/6, II/9 tárgykör 1. folyószám. „Jelentés a Határőrség és Belső Karhatalom káderhelyzetéről. 1951. III. 5.-én.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 25. sz. doboz VI., tárgykör 10. folyószám. „Adatok az ÁVH. Határőrség helyzetéről.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 25. sz. doboz VII., tárgykör 9. folyószám. „Tárgy: ÁVH. Határőrség átszervezése.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 27. sz. doboz VIII/2, VIII/3, VIII/7 tárgykör 19. folyószám. „Kiképzési feladat az 1951.9.12.–20-ig tartó ho. gyakorlathoz”, „A Magyar Néphadsereg vezérkari főnökének Hadművelési Csoportfőnöksége.”
- MNL OL HOP XIX-B-10 1951. év 27. sz. doboz VIII/2, VIII/3, VIII/7 tárgykör 20. folyószám. „A 7. löv. ho. gyakorlatának lefolyási terve.”

Rakaczki István:

AZ OROSZ KÁOSZELMÉLET

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.9

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmányban az 1917-es orosz forradalmaktól követhetjük nyomon a klasszikus hadviselés megváltozását. A szerző bemutatja a propaganda és a dezinformáció előtérbe kerülésének folyamatát, majd Geraszimov doktrínáját, amely a modern orosz káoszelméletet foglalja össze. A szerző szerint az orosz birodalmi eszmék újjáéledése vezetett a Krím anektálásához, illetve 2022-ben az Ukrajna elleni agresszióhoz; a hibrid háború fegyveres folytatása új helyzetet teremtett Európában.

KULCSSZAVAK: információs káosz, Geraszimov-doktrína, putyini törekvések, Krím félsziget, ukrajnai agresszió

A SZERZŐRŐL:

Rakaczki István,¹ az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója

BEVEZETÉS

Clausewitz, a nagy hadtudós szerint a háború a politika folytatása más eszközökkel. Ez alapjaiban igaz volt a 20. századig, amikor e tétel folyamatos változása követhető nyomon.

Korábban a hadüzenet képezte a háború kezdetét, ma ez már gyakorlatilag nem „divat”. Az első világháború harmadik évében indult el az a folyamat a Lenin vezette bolsevik forradalommal/katonai puccsal, ami alapjaiban változtatta meg a 20. századi világot. Az első választott orosz parlamentben a „bolsevikok” még jelentős kisebbségben voltak. Lenin vezetésével azonban az orosz nagyvárosokban (pl. Szentpétervár, Moszkva, az európai területen lévő iparvárosok stb.) elindult a nyílt propaganda. A városok terein, a nyilvános helyeken alapjaiban és rendszeresen ugyanazok az információk hangzottak el – Oroszországnak ki kell lépnie a háborúból, a munkásságnak kezébe kell vennie a saját és az ország sorsának irányítását. Amikor a „kritikus tömeg” létrejött, bekövetkezett az 1917. októberi puccs:² átvették a hatalmat a parlamentben, kivégezték a Romanov-dinasztia minden föllelhető tagját, és bevezették a proletárdiktatúrát.

A történelem elemzése alapján látható, hogy a fegyveres harcot megelőzte a folyamatosan jelen lévő propaganda, mely elősegítette a belső káosz kialakítását, amelyre már rá lehetett építeni a regnáló hatalom fegyveres megsemmisítését.

Az integrált stratégia koncepciójának a gyökerei – amely az államhatalom összes rendelkezésre álló eszközeinek felhasználásában gondolkodik – tehát Leninig nyúlnak vissza. Lenin ismerte és dicsérte Clausewitz munkásságát, és úgy vélte, hogy a forradalmi háború

¹ 1974–1979 között a Szovjetunióban tanult. A leírtak tükrözik a tanulmányai és a tapasztalatai alapján szerzett információkat.

² Rob Attar: A vörös hajnal. BBC History, VII. évf., 2017/11., 35–39.

és a politika elválaszthatatlan egymástól. A háború ilyen átfogó értelemben meghatározott értelmezése a Szovjetunió hosszú távú célja lett.³

A technológia fejlődése jelenleg lehetővé teszi a modern számítógépes hálózatokban végzett információs műveletek útján az információ fegyverként történő alkalmazását az ellenség ellen. Az információ fegyverként történő alkalmazása az ellenség megosztása és demoralizálása érdekében nem mai újdonság.⁴

A Szovjetunió teljes történetét végigkíséri a háború, ami a kommunista alapelméletből következik: a világon fokozatosan győznie kell a kommunista eszméknek, ami csak háború útján lehetséges. A fokozatos térhódítás történhet fegyveres harc útján, valamint minden egyéb rendelkezésre álló eszköz alkalmazásával, amit mai szóhasználatnál hibrid háborús eszközöknek nevezünk. Ilyenek a propaganda, az eszmék, a forradalom exportja, a partizánháború, a titkos fegyverszállítások, a politikai manipuláció, a felforgató kémtevékenység, a helyi hatalom lejáratása, a politikai gyilkosságok stb.

TÖRTÉNELMI VISSZATEKINTÉS

Az alábbi rövid történeti áttekintést nagyrészt Forman Balázs: *Oroszország válaszüton* című cikkében foglaltak alapján teszem meg.⁵ A Szovjetunió létezése során mindig elsődleges szempont volt a hadipotenciál fenntartása, folyamatos növelése. Fontos cél volt a bipoláris katonai állapot fenntartása. E szempont háttérbe szorította a lakosság életkörülményeinek, életszínvonalának az emelését, a szükséges beruházások megvalósítását.

A szovjet gazdaságirányítás 1945-ben ugyanazzal a dilemmával szembesült, lehet-e a birodalmat megvédeni és a lakosság életszínvonalát emelni egyszerre, vagy választani kell a kettő között? A hadsereg és az annak működéséhez szükséges infrastruktúra kiépítése lett a válasz.

1945-ben a Szovjetunió újabb kihívással szembesült. Az Amerikai Egyesült Államok belépett az atomkorba. Ha Moszkva nem akart lemaradni, akkor neki is be kellett lépnie az atomhatalmak közé. Az atomfegyverkezés költségei azonban horribilisnek bizonyultak az ország számára. Az atomtöltetek előállításához nemcsak uránbányák szükségesek, hanem dúsítók, kohók és végső soron atomerőművek. Már önmagában az atomerőművek építése speciális anyagokat, nagy pontosságú gépeket, berendezéseket és korszerű elektronikai irányítórendszert és nagyszámú jól képzett munkavállalót igényel.

A második világháború után Franciaország is követte ezt a modernizációs stratégiát, csak azzal a különbséggel, hogy ott a fejlesztések nagy része a civil társadalom, a polgári gazdaság, az állampolgári jólét növelésére irányult. Ha egységnyi GDP-re vetítjük a stratégiai atomtöltetek számát, akkor Oroszországban 32-szer annyi atomtöltet van, mint Franciaországban és 13-szor annyi, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Ha ebből az összehasonlításból indulunk ki – illetve abból, hogy az atomtölteteket célba is kell juttatni –, akkor sajnos azt kell kijelentenünk, hogy Oroszország és az orosz ipar csúcsterméke

³ Определение современного российского конфликта: как Кремль развязывает войну? Научно-исследовательский доклад № 15, Общество Генри Джексона, Июнь 2018 года, 7. <https://freerussiahouse.org/wp-content/uploads/2019/01/ContemporaryConflict-Ru.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 04. 17.)

⁴ Uo.

⁵ Forman Balázs: *Oroszország válaszüton*. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XIX. évf. 2022/1., 135–147. http://real.mtak.hu/141307/1/Strategiaifuzetek2022-1_135.pdf (Letöltés időpontja: 2022. 07. 20.)

az atomfegyver. Ennek a rendszernek kell elrettenenie a birodalom külső fenyegetőit. De ez a termék nem exportképes.

Az élelmiszerek, a fogyasztási cikkek gyártásának fejlesztését általában külföldi technológiák, szabadalmak, termékek megvásárlásával oldották meg. A hazánkban sokáig legismertebb személygépkocsit, a Ladát a Fiat 1966-os modelljének licence alapján gyártották. A mezőgazdasági termelés felfuttatásában a Magyarországtól ellesett tapasztalatok voltak a döntők. A szovjet gazdaság helyzete az első olajárrobbanás után enyhült. Az emelkedő kőolajárak és az azokból származó exportbevételek tették lehetővé a fogyasztási cikkek és az élelmiszerek nagyobb mennyiségű importját. Ez enyhítette a lakossági ellátás hiányosságait, de távolról sem számolta fel azokat.

Az ellátás viszonylagos javulását követően, az 1980-as évek közepétől ismét szembe kellett nézni a súlyos élelmiszerhiánnyal, a fogyasztási cikkek elosztásának zavaraiival. Ekkoriban került hatalomra az SZKP PB addigi legfiatalabb, nem mellesleg a mezőgazdaságért felelős tagja, Mihail Gorbacsov, a peresztrojka és a glasznosztj meghirdetője.

1991-ben bekövetkezett Oroszország geopolitikai katasztrófája, a Szovjetunió felbomlása. Mintegy 25 millió orosz került kisebbségi sorba a létrejött utódállamok területén. A legtöbben Ukrajnába (11 millió fő – kb. 25%) és Kazahsztánba (6 millió fő – kb. 37%) kerültek. Az ukrainai nyelvtörvényekben az oroszok nyelvhasználatát egyre inkább korlátozták, ahogy az új ország hivatalossá lett államnyelvének használata konszolidálódott. Ukrajna 2012-ig gyakorlatilag kétnyelvű volt, 2012 után viszont az orosz megszűnt hivatalos állami nyelv lenni.

Ukrajna első nyelvtörvénye még a szovjet időszakban, 1989-ben keletkezett, és egészen 2012-ig érvényben volt. Az 1989-ben megalkotott jogszabály nívuma az volt, hogy regionális szinten hivatalos nyelvvé tette azokat a kisebbségi nyelveket, amelyeknek a beszélői meghaladták a 10%-ot. A törvény parlamenti elfogadását botrányok övezték, a kérdésben nem alakult ki széles körű politikai konszenzus.

Az ukrán parlament 2019. április 25-én fogadta el az új nyelvtörvényt. Ez kötelezővé teszi az államnyelv használatát mindennemű szolgáltatói szféra számára. Az országban 2019. július 16. óta a repülőterek, vasútállomások és autóbusz-megállók neve csak ukránul lehet kiírva, és az ügyintézés is csak az államnyelven történhet. Volodimir Zelenszkij elnökválasztási kampányában kilátásba helyezte a nyelvtörvény felülvizsgálatát, de ez még nem történt meg.⁶

Érdekes képet mutatnak az ukrán elnökök. Egyedül Leonyid Kucsma tudott kitölteni két elnöki ciklust (1994–2005). A 2004-es választási kampány során megmérgezett, később a megismételt szavazáson győztes Juscsenko a következő elnökválasztáson, 2010-ben a szavazatok mindössze 5,5%-át szerezte meg. Az elnök az oroszbarát Janukovics lett, akit a 2014-es tüntetéssorozat és népfőlkelés távolított el a hatalomból. Ennek egyik fontos előzménye, hogy Janukovics nem írta alá a társulási szerződést az EU-val.

Catherine Ashton EU-főképviseelő szerint az Unió eddig egyetlen partnerének sem ajánlott olyan ambiciózus tartalmú társulási megállapodást, mint Ukrajnának. Ezért a kijevi döntés nemcsak Brüsszelben, hanem az ukrán nép körében is csalódást keltett.

A társulási megállapodás aláírásának előkészítését az ukrán kormány indoklása szerint nemzetbiztonsági okokból állították le. Egyúttal arról is döntöttek, hogy a gazdasági

⁶ Molnár Szabina: Életbe lépett az új ukrán nyelvtörvény. Index.hu, 2021. 01. 16. https://index.hu/kulfold/2021/01/16/karpatalja_ukrajna_kulhoni_magyarsag_nyelvtorveny/ (Letöltés időpontja: 2022. 04. 22.)

kapcsolatok fellendítésének érdekében felújítják a párbeszédet Oroszországgal, valamint a Független Államok Közösségével.⁷

A KRÍM FÉLSZIGET ELCSATOLÁSA

A 2014-es bizonytalan helyzetben – amikor Ukrajnának nem volt stabil politikai vezetése – Oroszország lépett: annektálta a Krím félszigetet.

A Krím félsziget Oroszországnak, illetve a Szovjetunióknak is nagyon fontos katonai területe már 200 éve. A fekete-tengeri hadiflotta központja a félsziget. A területén található legfontosabb kikötő Szevasztopol és a környéke. Itt állomásoztak a török ellen bevethető hajóhadak a 19. században, illetve a későbbiek során a Szovjetunió fekete-tengeri haditengerészetének az egységei – többek között a tengeralattjárók is itt voltak, vannak.

Szevasztopol környékén mészkőből felépült magaspart található. A hegy belsejében rengeteg folyosót, termet vájtak a Szovjetunió idején, ahol tárolták, javították a hadihajókat, elsősorban a tengeralattjárókat. Ez az elérhetetlen föld alatti bázis húzódik itt. Amikor a Szovjetunió szétesett és létrejött az önálló Ukrajna, akkor Oroszország és Ukrajna megállapodást kötött a Krím félszigeti orosz katonai bázis további használatáról. E tárgyalások zajlottak a 2010-es években is, aminek az volt a tétje, hogy hosszú távra aláírják a használati szerződést. A bizonytalan politikai helyzet abba az irányba mozdította az orosz vezetést, hogy a tárgyalás bizonytalan kimenetele helyett inkább megszerzi magának a teljes Krím félszigetet, hivatkozva arra, hogy ez valamikor Oroszország része volt. Ukrajnához csak 1954-ben került, amikor az ukrán származású szovjet pártfőtitkár, Nyikita Hruscsov az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságnak adományozta a félszigetet Ukrajna és Oroszország egyesülésének 300. évfordulóján (többek között a sztálini terror által elkövetett holodomor⁸ 5–7 millió áldozatának a kompenzálására⁹).

A német megszállást követően, 1944-ben Sztálin deportáltatta az általa megbízhatatlannak tekintett őslakos krími tatárok legnagyobb részét. Mivel a félsziget fontos katonai terület, így az új lakosság nagy része a megbízható orosz nemzetiségű lett.¹⁰

A Szovjetunió felbomlásakor a Krímben is kibontakozott egy erős autonómia-mozgalom, amely 1992-ben még egy alkotmány elfogadtásáig is eljutott, mely dokumentumot az ukrán parlament csak igen jelentős módosításokkal fogadta el. A félsziget 1991 után kezdetben Krími Köztársaságként létezett, majd 1995-től Krími Autonóm Köztársaságként Ukrajna része lett. A 2001-es népszámlálás adatai szerint a kétmillió lakosság 58,3%-a orosz, 24,3%-a ukrán, 12%-a pedig krími tatárnak vallotta magát.¹¹

⁷ Csalódást okozott Ukrajna az Európai Uniónak. Hvg.hu, 2013. 11. 22. https://hvg.hu/vilag/20131122_ukrajna_eu_csalodas (Letöltés időpontja: 2022. 05. 03.)

⁸ 1932-től 1934-ig tartott az ukrán történelem legnagyobb drámája: a holodomor (éhínség), mely minimum 3 millió, de egyes számítások szerint közel 8 millió áldozatot követelt. Az eseményben egyszerre játszott szerepet a rossz termés és a sztálini diktatúra. Lásd Szabó Gyula: A kiéhezett Ukrajna – a holodomor történelmük legnagyobb népiirtása volt. Index.hu, 2022. 04. 17. <https://index.hu/gazdasag/2022/04/17/ukran-tortenelem-legnagyobb-nepirtasa/> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 21.)

⁹ A Krím 1954-es átadásának dokumentumai. Oroszvalosag.hu, 2014. 03. 19. <https://oroszvalosag.hu/?t1=tortenelem&hid=4814> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 28.)

¹⁰ Rácz András: Odamentek az orosz különleges erők, és megmondták, hogy ki lesz az új miniszterelnök. 444.hu, 2018. 03. 18. <https://444.hu/tldr/2018/03/18/odamentek-az-orosz-kulonleges-erok-es-megmondtak-hogy-kilasz-az-uj-miniszterelnok> (Letöltés időpontja: 2022. 04. 18.)

¹¹ Uo.

A független ukrán állam sosem fordított elég figyelmet és erőforrást a Krímre, így ott a lakosság legnagyobb részében nem erősödött meg az Ukrajna iránti lojalitás. Annál is inkább, mert a döntő többség etnikai identitástól függetlenül orosz anyanyelvű volt, így fokozottan tudott érvényesülni Oroszország kulturális és politikai vonzereje, valamint az orosz média hatása.

2014. február 22-én Kijevben az Ukrán Parlament 328 támogató szavazattal – ellenszavazat nélkül – leváltotta Janukovicsot az elnöki posztról. Putyin elnök azonnal megkezdte az információs műveleteket: elsőként hangoztatta az ukrán elnök eltávolításának jogszerűtlenségét, valamint hangsúlyozta, hogy számára Janukovics a regnáló elnök. A kijelölt orosz különleges erők egyes források szerint már 22–23-án átcsoportosítást hajtottak végre Oroszország nyugati határához, nem túl messze a Krím félszigettől.¹²

A katonai műveletek végrehajtására voltak tervek és valószínűsíthetően a politikai, diplomáciai, felforgató jellegű tevékenységek tekintetében is pontosan tudták, hogy mit fognak csinálni, de a katonai erő direkt módon történő alkalmazásának elkerülése érdekében kulcskérdés volt a nem katonai eszközök lehető legbékésebb alkalmazása és a stratégiai cél ilyenén való biztosítása. Másként fogalmazva: a háborús küszöb alatti tevékenységek olyan elegyét kívánták alkalmazni, amiben a jogszerűség látszata és a direkt katonai képességek alkalmazásának kerülése mellett biztosítható a nem katonai eszközök által kiváltott hatások maximalizálása, azaz területek elcsatolása háború nélkül. Ez csak a helyi politikai vezetés és irányítószervek – őszinte vagy kikényszerített – támogatása mellett valósulhatott meg, ami azt a látszatot biztosíthatja mind az orosz belpolitika, mind a krími lakosság, mind pedig a külföld számára, hogy ez egy alapvetően törvényes keretek között zajló, spontán szerveződő, a népek önrendelkezési jogán alapuló és alapvetően Ukrajna belpolitikai válságából, valamint belső törésvonalai mentén formálódó elszakadási folyamat.¹³

A 2014-es kijevei válság idején Szevasztopolban jelentős oroszpárti megmozdulásra került sor, ahol mintegy tízezer ember követelte, hogy a félsziget szakadjon el Ukrajnától. Ezek után február 27-én hajnalban jól felfegyverzett, kiválóan képzett, zöld egyenruhás, minden katonai azonosítási jelzések nélküli orosz különleges erők (a híres-hírhedt „kis zöld emberek”)¹⁴ és helyi szakadárok elfoglalták a szimferopoli parlament épületét és fegyverrel kényszerítették a képviselőket, hogy szavazzák meg egy új, oroszbarát kormány felállítását.

A folytatásban a Geraszimov-doktrínában is leírt konkrét információs műveletek befolyásolják az eseményeket. A félsziget telekommunikációs központjait elfoglalva, a bejövő optikai kábeleket elvágva, illetve mesterségesen zavart okozva az orosz katonák elérik, hogy az ukrán televíziós csatornák elérhetetlenek legyenek, a telefon-összeköttetések megszakadjanak, megszűnjön az internetkapcsolat, a kormányzati szereplők, a belbiztonsági és a katonai vezetők ne legyenek képesek Kijevvel egyeztetni, valamint a kormány ne legyen képes utasításokat adni. Az ukrán televíziós csatornákat orosz csatornákkal helyettesítik, azokon az orosz stratégiai célnak megfelelő hírekkel látják el a félsziget lakosságát.¹⁵

Annak ellenére, hogy a félszigeten közel húszezer ukrán katona állomásozott, nem volt semmilyen katonai ellenállás. Tehát az éppen csak létrejött ukrán ideiglenes kormánynak

¹² Holecz József: A Krím-félsziget 2014. évi elfoglalásának kronológiája. *Hadtudományi Szemle*, 2018/3., 72. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hsz/article/download/3824/3094/10522> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 21.)

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 75.

¹⁵ Uo. 78.

sem ereje, sem képessége – és az eddigiek alapján lehetősége – sem volt arra, hogy a krími helyzetben megfelelő intézkedéseket hozzon.

A terület Kijev általi évtizedes elhanyagoltsága, az ukrán átmeneti kormány nem teljesen egyértelmű legitimitációja, az etnikai oroszok magas aránya, az orosz kötődésű szervezett bűnözői körök széles körű befolyása és az orosz média túlsúlya a fegyveres erőszakkal kiegészülve megtették a hatásukat. A rendőrség és a központi közigazgatás állományának legnagyobb része egyáltalán nem állt ellen, sőt, egy részük problémamentesen „oldalt váltott”. Talán a legdöbbenetesebb átállás Gyenyisz Berezovszkij ellentengernagyé volt: az ukrán flotta főparancsnoki (!) tisztét betöltő Berezovszkij maga szólította fel a félszigeten állomásozó ukrán katonákat az átállásra.¹⁶

Összességében a Krím félsziget Oroszország általi megszállása az ukrán állam helyi szervei és a fegyveres erők lényegi ellenállása nélkül zajlott le. Az orosz vezetés felkészült egy esetleges közös ukrán–EU–NATO-fellépésre, de ez egyértelműen elmaradt.

Történt ez úgy, hogy Ukrajna szuverenitását és területi integritását négy, Oroszország által is aláírt egyezmény és szerződés garantálta: 1991-ben és 1994-ben egy-egy, 1997-ben pedig két orosz–ukrán szerződés. A Krímben történtek következményeként világszerte jelentősen meggyengült a nemzetközi biztonsági garanciákba vetett hit.¹⁷

A DONEYEC-MEDENCE

A kelet-ukrán területeken (pl. Donyeck, Harkiv stb.) elindult kormányellenes tiltakozások egyrészt Oroszország érdekeit képviselték, másrészt Janukovicsét. A volt ukrán elnök korábban Donyeckben kezdte politikai pályafutását, politikai és üzleti érdekeltségei, illetve kapcsolatai a teljes donyecki régiót átszőtték. A 2014. március 1-jén kezdődött donyecki tiltakozások, melyek nagyon gyorsan tömegessé váltak, még nem voltak indokolhatóak Ukrajna ideiglenes politikai vezetésének nacionalista politikájával. Sokkal inkább valószínűsíthető, hogy Janukovics korábbi kapcsolatait és vagyonát felhasználva pénzelte őket, ami tökéletesen segítette az orosz stratégiai célokat.¹⁸ Ezek az események jó alapot adtak a kelet-ukrajnai szakadár politika elindításához.

Még meg sem száradt a tinta a Krím Oroszországhoz csatolását jóváhagyó dokumentumon, 2014 áprilisában a donyecki régióban található, jelentős részben orosz etnikumú lakosság ismét tüntetni kezdett az Oroszországhoz való csatlakozás mellett. A hónap során fegyveresek foglaltak el több önkormányzati és rendőrségi épületet is. Bár a milíciák többnyire ukrainai orosz fegyveresekből álltak, Oroszország hadianyaggal és zsoldosokkal is segítette a függetlenségi törekvéseiket.¹⁹

Volodimir Kulikov ukrán történész, a harkovi egyetem oktatója szerint a Donyec-medencének sajátos történelmi és kulturális karaktere van, ami megjelenik a helyiek identitásában is. Fontos ebben a képben, hogy ők kemények, és az őseik a lehetőségek földjére vándoroltak. Ugyanakkor nem mutatható ki az itt élők esetében olyan történelmi elkülönültség vagy hagyomány, mint például a baszkok esetében Spanyolországban, vagy a skótok esetében

¹⁶ Árulásáért cserébe az orosz Fekete-tengeri Flotta parancsnokhelyettese lett.

¹⁷ Rác: i. m.

¹⁸ Holecz: i. m. 77.

¹⁹ Cseke Péter Tamás: Oroszország nem akar független Ukrajnát – egy konfliktussorozat kronológiája. Maszol.ro, 2022. 01. 25. <https://maszol.ro/kulfold/Oroszorszag-nem-akar-fuggetlen-Ukrajnat-egy-konfliktussorozat-kronologiaja> (Letöltés időpontja: 2022. 05. 04.)

Nagy-Britanniában. A Donyec-medence korábbi népi mozgalmainak mindig gazdasági és sosem területi vagy nemzetiségi követelései voltak. A mostani háborút nem lehet levezetni egy történelmi ellenállásból, és ezért minden esély megvolna a politikai rendezésre, ha ezt a külső körülmények lehetővé tennék.²⁰

A kelet-ukrajnai régióban 2014 óta kisebb-nagyobb intenzitással folyamatos a fegyveres konfliktus. A részt vevő felek (Oroszország, Ukrajna, a szeparatisták) egymást hibáztatják azért, hogy tartós tűzszünet nem tudott létrejönni az elmúlt nyolc évben, habár a harcoló felek több tucat megállapodást írtak alá.

A kelet-ukrajnai háború elemzése nem témája a cikkemnek. Rövid megjelenítése azért szükséges, hogy eljussunk a 2022-es orosz invázió kezdetéhez.

A GERASZIMOV-DOKTRÍNA

Mielőtt röviden a jelenlegi eseményeket tárgyaljuk, nézzünk vissza a közeli múltba.

A 2014-es események előtt két évvel, 2012. 02. 27-én Putyin hosszú írása jelent meg *Oroszország és a változó világ* címmel a Moszkvai Hírek napilapban.²¹

Ha össze akarjuk hasonlítani az elnök mai és 10 évvel ezelőtti arcát, akkor látnunk kell akkori véleményét is. Ebben segítenek az orosz elnök írásából vett következő idézetek.

„Nem tudunk és nem is akarunk elszigetelődni. Oroszországot csak akkor tisztelik és veszik figyelembe, ha erős és szilárdan megalapozott. Kétségtelen, hogy továbbra is aktív és konstruktív módon fogunk fellépni az egyetemes biztonság megerősítése, a konfrontációról való lemondás, valamint az olyan kihívások hatékony kezelése érdekében, mint a nukleáris fegyverek elterjedése, a regionális konfliktusok és válságok, a terrorizmus és a kábítószer-kereskedelem. Mindent meg fogunk tenni annak érdekében, hogy Oroszország részese legyen a legújabb tudományos és technológiai fejlődésnek, és méltó helyet foglaljunk el a világpiacra. Arra fogunk törekedni, hogy a jelenlegi geopolitikai realitásokon alapuló új világrend rendszerének kialakítása zökkenőmentesen, szükségtelen megrázkódtatások nélkül történjen.”

„Mint korábban, most is úgy vélem, hogy a legfontosabb alapelvek közé tartozik a biztonság alapvető jelenléte minden állam számára, a túlzott erőhasználat elfogadhatatlansága és a nemzetközi jog alapelveinek feltétlen tiszteletben tartása. Mindezek figyelmen kívül hagyása a nemzetközi kapcsolatok destabilizációjához vezet.”

„Fontos, hogy az ENSZ és a Biztonsági Tanács képes legyen hatékonyan ellenállni egyes országok diktátumainak és önkényének a nemzetközi szinten. Senkinek sincs joga ahhoz, hogy magának tulajdonítsa az ENSZ előjogait és hatáskörét, különösen a szuverén államok elleni erőszak alkalmazása tekintetében.”

A 2012-es szíriai helyzettel kapcsolatban: „...csak azt kellett követelni a fegyveres ellenzékétől, amit a kormány is követelt, nevezetesen a harci egységek és különítményeik kivonását a városokból. Ennek megtagadása cinikus. Ha meg akarjuk őrizni a civilek biztonságát – és ez Oroszország elsődleges célja –, akkor a fegyveres összecsapás minden résztvevőjét meg kell nyugtatni.”

²⁰ Volodimir Kulikov: Miért pont Donyecknél van háború? 444.hu, 2014. 12. 14. <https://444.hu/tldr/2014/12/14/miert-pont-a-donnal-van-haboru> (Letöltés időpontja: 2022. 05. 04.)

²¹ Владимир Путин: Россия и меняющийся мир. Московские новости, 27. 02. 2014. <https://www.mn.ru/politics/78738> (Letöltés időpontja: 2022. 04. 18.)

„Az arab tavasz azt is világosan megmutatta, hogy a globális közvéleményt napjainkban a fejlett információs és kommunikációs technológiák használata alakítja. Elmondhatjuk, hogy az internet, a közösségi hálózatok, a mobiltelefonok stb. a televízióval együtt a bel- és a nemzetközi politika hatékony eszközévé váltak. Ez egy új tényező, amely átgondolást igényel, különösen az interneten történő kommunikáció egyedülálló szabadságának további előmozdításával, valamint a terroristák és a bűnözők általi felhasználás kockázatának csökkentése érdekében.”

„A puha hatalom – a külpolitikai célok fegyverek nélküli, de információs és egyéb befolyással történő elérésére szolgáló eszközök és módszerek összessége – szintén egyre gyakrabban kerül alkalmazásra. Sajnos ezeket a módszereket gyakran használják a szélsőségeség, a szeparatizmus és a nacionalizmus táplálására és provokálására, a közvélemény manipulálására és a szuverén államok belpolitikájába való közvetlen beavatkozásra.”

„Világos különbséget kell tenni a szólásszabadság és a normális politikai tevékenység, valamint a »puha hatalom« jogellenes eszközeinek használata között. Csak üdvözölni lehet a humanitárius és a jótékonsági civil szervezetek civilizált munkáját. Idetartoznak azok is, akik aktív kritikusai a jelenlegi hatalomnak. Ugyanakkor elfogadhatatlan az »ál-NGO-k« és más struktúrák tevékenysége, amelyek külső támogatással igyekeznek destabilizálni a helyzetet bizonyos országokban.”

A putyini véleményre pontosan egy évvel később, 2013 februárjában Valerij Geraszimov tábornok, az orosz fegyveres erők vezérkari főnöke 2000 szavas cikket publikált a Hadiipari Kurír hetilapban *A tudomány értéke az előrelátásban* címmel.²²

Geraszimov a szovjet taktikát a totális háború stratégiai katonai eszméjével ötvözte, és felvázolta a modern hadviselés új elméletét – ez inkább hasonlít az ellenség társadalmának a fellazításához, megingatásához, mintsem a közvetlen támadáshoz. Azt írta: „A háború szabályai megváltoztak. A politikai és a stratégiai célok elérésében a nem katonai eszközök szerepe megnőtt, és sok esetben még a fegyverek erejét is messze meghaladják hatékonyságukban.”²³

Sokan úgy látják, hogy ez a cikk egyértelmű magyarázatot ad Oroszország jelenlegi stratégiájára, a totális háború víziójára, amelyben a politika és a katonai konfrontáció filozófiailag és gyakorlatilag is egyazon tevékenységi körbe tartozik. Ez a „partizán típusú” megközelítés. Minden fronton alkalmazzák, a hagyományos és az aszimmetrikus hadviselés mellett különböző szereplők és eszközök, például hackerek, tömegmédia, üzletemberek, információ kiszivárogtatások és természetesen az álhírek bevonásával. Az internetnek és a közösségi médiának köszönhetően ma már olyan műveletek is lehetségesek, amelyekről a szovjet pszichológiai hadviselés szakemberei csak álmodni tudtak. Egész országok belügyeit lehet felforgatni pusztán információkkal.²⁴

A Geraszimov-doktrína adja az alapot ezekhez az új módszerekhez. A Kreml stratégiája a káosz. Geraszimov azt írja, hogy a cél az állandó aggodalom és konfliktus légkörének elérése egy ellenséges országban.

Ukrajnában Oroszország az elmúlt években a Geraszimov-doktrínát alkalmazta. A 2014-es tüntetések során a Kreml a szembenállás mindkét oldalán – az oroszbarát erők és az ukrán

²² Герасимов Валерий: Ценность науки в предвидении. 26. 02. 2013. Военно-промышленный курьер, 26. 02. 2013. <https://vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés időpontja: 2022. 04. 18.)

²³ Uo.

²⁴ Serg Marco: Теория хаоса в гибридной войне – Доктрина Герасимова. Петр и Мазепа, 15. 09. 2017. <https://petrimazepa.com/chaostheory.html> (Letöltés időpontja: 2022. 04. 18.)

nacionalisták oldalán – támogatta a szélsőségeket, és ezzel tovább szította a konfliktust, amelyet Oroszország ürügyként használt fel a Krím annektálására és a kelet-ukrajnai háború kirobantására. Ha ehhez hozzáadjuk az információs hadviselést és a homályos környezetet, amelyben mindenki kételkedik a szomszédja indítékaiban, és szinte senki sem akar hős lenni – ez egy olyan környezet, amelyben a Kremlnek könnyebb az irányítást gyakorolnia. Ez a Geraszimov-tan a gyakorlatban.²⁵

Geraszimov a tanulmányában az alábbi főbb gondolatokat fogalmazza meg:²⁶

- A huszonegyedik században a háború és a béke közötti különbség elmosódik. A háborúkat már nem hirdetik meg, és ha egyszer elkezdődnek, nem követik a megszokott mintát.
- Maguk a „hadviselési szabályok” is jelentősen megváltoztak. A politikai és a stratégiai célok elérésében a nem katonai eszközök szerepe megnőtt, és egyes esetekben hatékonyságuk felülmúlta a fegyverek erejét.
- Az alkalmazott módszerek középpontjában egyre inkább politikai, gazdasági, információs, humanitárius és egyéb nem katonai intézkedések széles körű alkalmazása áll, amelyeket a lakosság tiltakozási potenciáljának kihasználásával hajtanak végre.
- A hadviselés dinamikusabbá, aktívabbá és hatékonyabbá válik. Nincsenek taktikai vagy műveleti szünetek, amelyeket az ellenség kihasználhatna.
- A nagy létszámú csapatok (erők) stratégiai és műveleti szintű frontális harcai fokozatosan elavulnak. Az ellenségre gyakorolt távoli, érintkezés nélküli hatás egyre inkább a harcászati és a műveleti célok elérésének fő módjává válik. A célpontok kiiktatása a terület teljes mélységében történik. A stratégiai, a hadműveleti és a harcászati szintek, valamint a támadó és védekező intézkedések közötti különbségek eltűnnek.

A Geraszimov-doktrina összegzése: bármilyen erős is az ellenség, bármilyen kifinomultak is az erői és a harci eszközei, azok alkalmazásának formái és módszerei, mindig lesznek sebezhetőségek, ami azt jelenti, hogy van lehetőség a megfelelő ellenlépésre.²⁷

HIBRID HÁBORÚ UKRAJNA ELLEN

Az Ukrajna elleni hibrid háborút az Oroszországi Föderáció nem 2014 áprilisában, a Donyec-medencei események kezdetével indította el, és nem is februárban, a Krím elcsatolásával, ahogy azt sokan gondolják. A krími események kezdete a katonai komponens aktiválását jelenti, amelyre Moszkvának addig nem volt szüksége, mivel már minden a „terv szerint” zajlott. A hibrid háború terve valójában 2013. augusztus 14-én kezdett megvalósulni, amikor Oroszország tömegesen kezdte diszkriminálni az Oroszországba irányuló ukrán exportot, gazdasági károkat okozva ezzel Ukrajna számára. A cél nyilvánvaló volt: megakadályozni az EU-val kötendő társulási megállapodás aláírását és Ukrajnát egy orosz vámunióba kényszeríteni.²⁸

²⁵ Уо.

²⁶ Герасимов: i. m.

²⁷ Уо.

²⁸ Михаил Гончар et al.: Гибридная война Кремля против Украины и ЕС: энергетический компонент. Центр „Стратегія XXI”, 27. 10. 2014. <https://geostrategy.org.ua/analytika/analytichna-zapyska/gybrydnaya-voyna-kremlya-protyv-ukrainy-y-es-energetycheskyy-komponent> (Letöltés időpontja: 2022. 04. 18.)

A NATO korábbi biztonsági tanácsadója, Frank van Kappen holland tábornok volt az egyik első nyugati elemző, aki az eseményeket nevükön nevezte: „*Putyin hibrid háborút folytat Ukrajnában*” – közölte a tábornok még 2014. április 26-án.²⁹

Valerij Geraszimov az orosz Hadtudományi Akadémia 2013. februári ülésén tartott előadásában többek között az alábbiakat mondta: „A nem katonai eszközök szerepe a politikai és a stratégiai célok elérésében megnőtt, és egyes esetekben hatékonyságukat tekintve messze felülmúlták a fegyverek erejét. A nem katonai és a katonai intézkedések aránya 4:1.”³⁰ Ami a „nem katonai intézkedéseket” illeti az orosz változatban, ezek között az energiaforrások és az energetikai infrastruktúra döntő szerepet játszanak.

Pedig Oroszország önmagában csak azokon a regionális piacokon tud ármeghatározó piaci szereplő lenni, ahol technológiai adottságok révén monopolhelyzetben van. Egyébként árelfogadó pozícióban van, és nagyon rá van utalva a Kőolaj-exportáló Országok Szervezete (OPEC³¹), de különösen Szaúd-Arábia együttműködésére. Oroszország esetében így az exportált energiahordozó nem egy közönséges áru, hanem legalább egy stratégiai árucikk, vagy végső soron az importőr országokat fenyegető energetikai fegyver – írja Cyrus Bina, a minnesotai egyetem professzora 2013-ban a „*A Prelude to the Foundation of Political Economy: Oil, War, and Global Polity*” című munkájában.³²

Oroszország ezredforduló utáni magatartásának elemzése azt mutatja, hogy következetesen az energiaforrások fegyverként történő felhasználása felé mozdult el, és ezt gondosan kereskedelmi vitáknak álcázta a posztsovjet térség orosz szénhidrogén-vásárlóival szemben. Kevesen figyelnek arra a tényre, hogy az „*Oroszország 2020-ig szóló energiastratégiája*” című hivatalos dokumentum³³ a következő megállapítással kezdődik: „Oroszország jelentős energiahordozó-készletekkel és egy erős üzemanyag- és energiakomplexummal rendelkezik, amely a gazdasági fejlődés alapja, valamint a bel- és külpolitika eszköze.”³⁴

Putyin elnöksége alatt az orosz külpolitika célja, hogy Oroszországnak olyan szuperhatalmi státuszt szerezzen, amilyennel a Szovjetunió rendelkezett. Az orosz elnök már 2005-ben megjegyezte, hogy a Szovjetunió 1991-es összeomlása „az évszázad legnagyobb geopolitikai katasztrófája” volt. Így Putyin alatt Oroszország a nemzetközi szinten a szovjet *status quo ante* visszaállítására törekszik. Ebben az értelemben a Kreml energiastratégiája egy ambiciózus geopolitikai célt szeretne előmozdítani.³⁵

Az elemzés alapján megállapíthatjuk, hogy Oroszország sikeresen végrehajtotta a tervezett háborús programját – elsősorban a hibrid háború eszközeivel. A zűrzavaros időkben sikerült a Krímet annektálnia, ahol komolyabb fegyveres események nem történtek. Orosz parlamenti jóváhagyással és elnöki aláírással megtörtént a félsziget Oroszországhoz csatolása. Ezt követően Ukrajna donyecki vidékén szintén sikeresen indították el a helyi konfliktust, aminek eredményeként Luhanszk és Donyeck környéke azóta is állandó háborús helyzetben van. A NATO és az Európai Unió ekkor nem lépett fel egységesen. Az Európai Unió és sok más

²⁹ Софья Корниенко: Пиджак рвется по шву. Радио Свобода, 26. 04. 2014. <https://www.svoboda.org/a/25362031.html> (Letöltés időpontja: 2022. 07. 26.)

³⁰ Гончар et al.: i. m.

³¹ Organization of the Petroleum Exporting Countries.

³² Forman Balázs: i. m. 135–147.

³³ ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ РОССИИ НА ПЕРИОД ДО 2020 ГОДА. КонсультантПлюс, 28. 08. 2003. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_87926/67a85f9e2b4e8015de2c5b72eelc71c37a562946/ (Letöltés időpontja: 2022. 07. 26.)

³⁴ Гончар et al.: i. m.

³⁵ Гончар et al.: i. m.

ország bevezetett bizonyos szankciókat Oroszország ellen, de ezek nem voltak olyan horderejűek, hogy alapjaiban rendítették volna meg az orosz gazdaságot és a pénzügyi szektort.

Ezek után nem véletlen, hogy egy hosszabb előkészítést követően 2022. február végén Oroszország náciatlanítás és demilitarizálás ürügyével megtámadta Ukrajnát. Orosz részről emellett többször is hangoztatták, hogy a kelet-ukrajnai területeknek Oroszországhoz kellene tartozniuk.

A KATONAI AGRESSZIÓ

Az orosz reguláris erők behatolásához felhasználták az ismert forgatókönyvet: segítségkérés érkezett. A jelen helyzetben ehhez az kellett, hogy a két szakadár terület kinyilvánítsa függetlenedését Ukrajnától, és létrehozza a „Donyecki” és a „Luhanszki Népköztársaságot”. A két „népköztársaság” területe összesen 17 279 km², lakosainak száma 3 millió 770 ezer fő. Ezt a két „államot” 2022. február 21-én Oroszország – egyedüli országgént – elismerte. Már a következő nap, február 22-én a Moszkva által függetlennek elismert két szakadár köztársaság vezetői segítségért fordultak Vlagyimir Putyin orosz elnökhöz az ukrán fegyveres erők „agressziójának” elhárításához. Gyenyisz Pusilin donyecki és Leonyid Paszecsnyik luhanszki vezető a Putyinnal előző nap aláírt barátsági, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződés alapján kért támogatást. A levélben megfogalmazott katonai segítségkérést a polgári áldozatok és a Donyec-medencei humanitárius katasztrófa elkerülésének szükségességével indokolták, valamint azzal, hogy Kijev szerintük a konfliktus erőszakos megoldására törekszik.³⁶

Putyin még aznap felhatalmazást kapott az orosz parlament felsőházától a fegyveres erők Oroszország határain kívül történő bevetéséhez. Az orosz törvényhozás két háza ugyanezen a napon egyhangúlag hagyta jóvá a megállapodásokat arról, hogy Moszkva megvédi Ukrajna szakadár területeit, amelyek függetlenségét előző nap ismerte el. A megállapodások lehetővé teszik Oroszország számára, hogy katonai bázisokat létesítsen a szakadár köztársaságokban, oda csapatokat vezényeljen, és ott közös védelmi állásokat vegyen fel.³⁷

Ez volt az alap arra, hogy az orosz katonai egységek február 24-én megtámadják Ukrajnát. A Kreml a 2014-es események alapján gyenge ellenállásra és gyors sikerre számított.

Az orosz támadás nem hirtelen döntés alapján kezdődött. Átfogó katonai gyakorlat ürügyén már idejekorán jelentős katonai csoportosítást hoztak létre Ukrajna határai mentén. Borisz Karpicskov egykori KGB-ügynök már január végén jelezte, hogy Putyin hadserege hamarosan támadásba lendül és lerohanja Ukrajnát.³⁸

Az eredmények azonban nem Moszkva számításait igazolták. Ennek több oka van:

- az orosz politikai és katonai vezetés nem készült fel arra, hogy a jelenlegi Ukrajna nem egyezik meg a 2014-es Ukrajnával sem politikailag, sem gazdaságilag, sem pedig az ország irányítása szempontjából. Ukrajna politikai élete konszolidálódott, az ország irányítása stabil;

³⁶ A szakadárak katonai segítséget kértek Vlagyimir Putyintól. Infostart, 2022. 02. 23. <https://infostart.hu/kulfold/2022/02/23/a-szakadarak-katonai-segitseget-kertek-vlagyimir-putyintol> (Letöltés időpontja: 2022. 05. 04.)

³⁷ Uo.

³⁸ Putyin demens és paranoid lehet, állapotát még a kollégái előtt is titkolják egy volt KGB-ügynök szerint. Szeretlek Magyarország, 2022. 05. 03. <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/hirek/putyin-demens-es-paranoid-lehet-allapotat-meg-a-kollegai-elott-is-titkoljak-egy-volt-kgb-ugynok-szerint/> (Letöltés időpontja: 2022. 05. 04.)

- az országban 2019-ben volt elnökválasztás, ahol egy aránylag fiatal (41 éves), politikában kevésbé jártas személy, Volodimir Zelenszkij több mint 73%-os eredménnyel nyerte meg az elnökválasztást, ami egy nagyon erős és nagyon határozott felhatalmazás;
- politikáját illetően a mögötte álló Nép Szolgája párt a legerősebb pártként több mint 43%-os eredménnyel jutott be a 2019-ben tartott parlamenti választások során az új ukrán parlamentbe;
- mind az elnök, mind a parlament jelentős többséggel rendelkezik, így az országot stabilan tudják irányítani;
- Zelenszkij mögött felsorakozott az ország lakossága, gyakorlatilag nincsenek belső viszályok (a szakadár területeket kivéve);
- a 2014-es események után gyorsan megjelentek és terjedtek az ukrán nemzeti érzelmek, láthatóvá tették az ukrán identitást, ami nemcsak a felszínen, hanem az emberek gondolkodásmódjában is jelentős változásokat hozott, a folyamatos háborús események fenntartották és növelték ezt az ukrán identitást, illetve az orosz ellenségkép jelenlétét.

1–2. kép *A nemzeti érzelem megnyilvánulása Ukrajna legmagasabb csúcsán, a Hoverlán (a szerző felvételei 2006-ban, illetve 2016-ban készültek)*

A Kreml arra készült, hogy az orosz támadás során Zelenszkijt gyorsan eltávolítják a hatalomból. Egyszerűen likvidálják. Ehhez közel álltak az orosz speciális egységek, de megvalósítani nem sikerült.³⁹ Másodsorban arra számítottak, hogy Zelenszkij megijed, meghátrál és elmenekül az országból, magára hagyva Ukrajnát. Ez szintén nem következett be. Zelenszkij felvette a kesztyűt, beleállt a küzdelembe és példát mutatott a népének arról, hogy ellenálljanak az orosz agresszióknak. Ez szintén meglepte Moszkvát.

³⁹ Zelenszkij arról beszélt, a háború kitérése után rögtön likvidálni akarták az oroszok. Hang.hu, 2022. 04. 29. <https://hang.hu/kulfold/zelenszkij-arrol-beszelt-a-haboru-kitorese-utan-rogt-on-likvidalni-akartak-az-oroszok-140099> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 28.)

Zelenszkij – akiről sokan azt gondolták, hogy egy másodrangú színész kevés politikai tapasztalattal – egy karakteres és jól felkészült személyként jelent meg a világ előtt. A kialakult kritikus helyzetben megfelelően tudott kommunikálni mind az ország lakossága, mind a világ országainak vezetői felé. Ehhez nyilván hozzásegítette színészi ismerete és jogi végzettsége, ami megkönnyítette eligazodását ebben a rendkívüli helyzetben. Ezek eredményeként jelentős ukrán ellenállás alakult ki az országban. Az ukrán fegyveres erők nem adták meg magukat, nem álltak át az orosz oldalra, hanem nagyon komoly ellenállást fejtettek ki az orosz betolakodókkal szemben. Tehát nem következett be az, ami az ukrán viszonyokat 2014-ben jellemezte.

Az orosz vezetés ezek után eszkalálta a háborús helyzetet. Egyre több katonát és haditechnikát irányított Ukrajnába. Szinte a teljes fronton támadásban voltak, ami ellen az ukránok egy-egy jelentősebb város vagy körzet környékén próbáltak védekezni.

Putyin a korábbi gondolatait félredobva már nem foglalkozott a civil lakosság életével, nem foglalkozott a célterület épségével. Rakétákkal, páncélosokkal gyakorlatilag válogatás nélkül támadtak minden területet, ahol civil objektumok, lakóházak, vagy akár egészségügyi intézmények is voltak. A kritikus infrastruktúra (vasút, közutak, hidak és egyéb katonai szempontból fontos objektumok) támadása szinte folyamatos. Tehát a korábbi hibrid háborús elképzelések a fegyveres erő szintjén folytatódtak, de eredmények alig jelentkeztek.

Az ukránok egy idő után több helyen ellentámadást indítottak, amihez morális és technikai segítség is érkezett. Egyrészt Zelenszkij felhívására egyre több ország támogatta az ukrán ellenállást katonai eszközökkel és fegyverekkel, valamint segítette a háborútól szenvedő ukrán népet segélyszállítmányokkal. A legfontosabb háttértámogatás azonban az, hogy az Európai Unió, a NATO és több más ország összezárt az agresszor ellen. Egyre több szankciót vezettek be Oroszország ellen. Egymás után több szankciós csomagot is elfogadtak, ami egyre szigorúbb gazdasági és pénzügyi feltételeket szabott Oroszország számára. Megszüntették az együttműködés jelentős részét, a nyugati cégek nagyobb része kivonult, emellett jelentősen korlátozták Oroszország nemzetközi banki tevékenységét. A Putyinhoz hű oligarchák komoly vagyonának, vagyontárgyainak és egyéb eszközeinek zárolásával, illetve lefoglalásával jelentős csapást mértek nemcsak mint oligarchákra, hanem mint Putyint támogató személyekre is.

MILYEN KÖVETKEZMÉNYEI LEHETNEK OROSZORSZÁGRA NÉZVE A HÁBORÚNAK?

Oroszország jelentősen elszigetelődik mind az európai államok, mind a világ többi országai között. Mint nagyhatalom vagy nagyhatalomként viselkedő ország szavahihetősége jelentősen csökken, és csak a hozzá hasonló politikai beállítottságú országok esetében várható együttműködés.

Oroszország elsősorban azért támadta meg Ukrajnát, hogy az nehozy csatlakozzon a NATO-hoz. Emiatt és az EU felé történő gazdasági és politikai közeledés megakadályozására próbálta bevonni az orosz érdekszférába gazdaságilag és politikailag is, ami az orosz fegyveres agresszió után abszolút lehetetlenné vált. Viszont Oroszország körül újabb NATO-államok megjelenése valószínűsíthető, ugyanis Finnország és Svédország feladni készül semlegeségét. Ha ez a két ország a NATO tagjává válik, akkor Oroszország északnyugati peremén is NATO-országok jelennek meg. Különösen Finnország félelme érthető, ugyanis a történelem során több orosz és szovjet agressziót is átélt, illetve jelentős területi veszteségeket szenvedett el a 20. században.

Az Európai Unió az orosz agresszió következtében elkezdte az orosz energiahordozók kiváltását más lehetőségekkel. Ezáltal jelentősen csökkenti függőségét a jövőben az orosz kőolajtól és földgáztól. Ezzel Oroszország jelentős bevételi forrástól, illetve politikai lehetőségétől esik el.

UKRAJNA HELYZETE

Az agresszió elősegíti és meggyorsítja Ukrajna közeledését Európa felé. Az ukránok is látják, hogy kelet felé nincsen lehetőségük az együttműködésre, ezért egyértelművé vált gazdasági és politikai irányuk. Felgyorsult az Európa és az Európai Unió felé történő orientálódás. Előtérbe kerül a társulási megállapodás aláírása, ami 2014-ben már majdnem megtörtént. Akkor az oroszbarát Janukovics elnök ezt nem tette meg – aminek ismertek a következményei.

Jelen állapot szerint egyértelmű, hogy Ukrajna az Európai Unió társult tagjává fog válni. Ezzel de jure is elindul az európai integrációs folyamat, ami Ukrajna függetlenségének és gazdasági önállóságának, illetve nagyobb gazdasági lehetőségeinek a biztosítékát nyújtja.

BEFEJEZÉS

Ukrajna Porosenko elnöksége (2014–2019) idején a donyecki események árnyékában csendes korrupcióban élte mindennapjait. Zelenszkij elnöksége alatt került szóba az esetleges NATO-együttműködés, ami mozgósította az orosz politikát. Nemcsak a NATO kérdése, de például az ukrán nyelvtörvény is negatívan hatott a kapcsolatokra.

Az új ukrán politikának a legfontosabb kérdésekben egyértelmű állásfoglalást kellett volna kialakítania.

1. Nem közeledünk a NATO felé, nem tervezzük a belépést a szervezetbe. Erős nemzetközi garanciákat akarunk az ország biztonsága és területi integritása megtartására. A garanciát vállalók többek között az ENSZ BT állandó tagjai. (Ez jelenleg már lehetetlen Oroszország miatt.)
2. A hatályos ukrán nyelvtörvény helyett új törvényt alkotunk, biztosítva az országban élő nemzetiségek anyanyelvi használatát. Ez növeli Ukrajna politikai elfogadottságát, javítja az országban élő nemzetiségek biztonságérzetét és lojalitását az állam felé.
3. Kiszámítható gazdaságpolitikát folytatunk, megbízható gazdasági partner vagyunk. Csökkentjük a korrupciót és a gazdasági bűnözést.
4. Kezdeményezzük az EU-val megkötendő társulási szerződés elfogadását. Hosszú távú politikánk lényege az EU politikai és gazdasági normáihoz történő közelítés, valamint a kiszámítható és következetes közigazgatás.

Ezen állásfoglalások megfogalmazása elmaradt, ami egyrészt ürügyet szolgáltatott Moszkvának az intervencióhoz, másrészt maga az intervenció járult hozzá ezen törekvések érvényre jutásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Krím 1954-es átadásának dokumentumai. Oroszvalosag.hu, 2014. 03. 19. <https://oroszvalosag.hu/?t1=tortenelem&hid=4814>
- A szakadárók katonai segítséget kértek Vlagyimir Putyintól. Infostart.hu, 2022. 02. 23. <https://infostart.hu/kulfold/2022/02/23/a-szakadarok-katonai-segitseget-kertek-vlagyimir-putyintol>

- Attar, Rob: *A vörös hajnal*. BBC History, VII. évf., 2017/11., 35–39.
- Csalódást okozott Ukrajna az Európai Uniónak. Hvg.hu, 2013. 11. 22. https://hvg.hu/vilag/20131122_ukrajna_eu_csalodas
- Cseke Péter Tamás: *Oroszország nem akar független Ukrajnát – egy konfliktussorozat kronológiája*. Maszol.ro, 2022. 01. 25. <https://maszol.ro/kulfold/Oroszország-nem-akar-fuggetlen-Ukrajnat-egy-konfliktussorozat-kronologiaja>
- Forman Balázs: *Oroszország válaszüton*. Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek, XIX. évf., 2022/1., 135–147. http://real.mtak.hu/141307/1/Strategiaifuzetek2022-1_135.pdf
- Holecz József: *A Krím-félsziget 2014. évi elfoglalásának kronológiája*. Hadtudományi Szemle, 2018/3., 68–85. <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/hsz/article/download/3824/3094/10522>
- Kulikov, Volodimir: *Miért pont Donyecknél van háború?* 444.hu, 2014. 12. 14. <https://444.hu/tldr/2014/12/14/miert-pont-a-donnal-van-haboru>
- Molnár Szabina: *Életbe lépett az új ukrán nyelvtörvény*. Index.hu, 2021. 01. 16. https://index.hu/kulfold/2021/01/16/karpatalja_ukrajna_kulhoni_magyarsag_nyelvtorveny/
- Rácz András: *Odamentek az orosz különleges erők, és megmondták, hogy ki lesz az új miniszterelnök*. 444.hu, 2018. 03. 18. <https://444.hu/tldr/2018/03/18/odamentek-az-orosz-kulonleges-erok-es-megmondtak-hogy-ki-lesz-az-uj-miniszterelnok>
- Serg Marco (Карпюк, Олександр): *Теория хаоса в гибридной войне – Доктрина Герасимова*. Петр и Мазепа, 15. 09. 2017. <https://petrimazepa.com/chaostheory.html>
- Szabó Gyula: *A kiéhezettett Ukrajna – a holodomor történelmük legnagyobb népiirtása volt*. Index.hu, 2022. 04. 17. <https://index.hu/gazdasag/2022/04/17/ukran-tortenelem-legnagyobb-nepirtasa/>
- Zelenszkij arról beszélt, a háború kitörése után rögtön likvidálni akarták az oroszok. Hang.hu, 2022. 04. 29. <https://hang.hu/kulfold/zelenszkij-arrol-beszelt-a-haboru-kitorese-utan-rogton-likvidalni-akartak-az-oroszok-140099>
- Герасимов, Валерий: *Ценность науки в предвидении*. Военно-промышленный курьер, 26. 02. 2013. <https://vpk-news.ru/articles/14632>
- Гончар, Михаил et al.: *Гибридная война Кремля против Украины и ЕС: энергетический компонент*. Центр „Стратегія XXI”, 27. 10. 2014. <https://geostrategy.org.ua/analitika/analitichna-zapyska/gybrydnaaya-voyna-kremlya-protyv-ukrainy-y-es-energetycheskyu-komponent>
- Корниенко, Софья: *Пиджак рвется по шву*. Радио Свобода., 26. 04. 2014. <https://www.svoboda.org/a/25362031.html>
- Определение современного российского конфликта: как Кремль развязывает войну? Научно-исследовательский доклад № 15, Общество Генри Джексона, Июнь 2018 года. <https://freerussiahouse.org/wp-content/uploads/2019/01/ContemporaryConflict-Ru.pdf>
- Путин, Владимир: *Россия и меняющийся мир*. Московские новости, 27. 02. 2014. <https://www.mn.ru/politics/78738>
- ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ РОССИИ НА ПЕРИОД ДО 2020 ГОДА. КонсультантПлюс, 28. 08. 2003. http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_87926/67a85f9e2b4e8015de2c5b72ee1c71c37a562946/

Komáromi Csaba:

EGY MŰSZAKI ALAKULAT EMLÉKÉRE

DOI: 10.35926/HSZ.2023.1.10

ÖSSZEFOGLALÓ: *Szeged mindig is jelentős katonaváros volt. Pár évvel ezelőtt megjelent cikkemben (Műszaki katonák a napfény városában, Honvéd Altiszti Folyóirat, 2020/2. szám) már írtam az itt szolgáló műszakiakról. Most kimondottan egy szegedi műszaki alakulatról, a 60. Műszaki Dandárról emlékezem meg, minthogy idén van megszűnésének 25. évfordulója.*

KULCSSZAVAK: *alakulattörténet, Magyar Néphadsereg, Magyar Honvédség, műszaki alakulatok, szegedi műszaki dandár*

A SZERZŐRŐL:

Komáromi Csaba történelem szakos tanár

A KEZDETEK (1951–1956)

1950. augusztus 1-jével létrejött a Magyar Néphadsereg Műszaki Parancsnoksága, majd november 1-jével életbe lépett a Kossuth-hadrend.¹ 1951 végére a Műszaki Parancsnokság közvetlenségében alakult meg a 12. Műszaki Dandár 4 zászlóaljjal,² amely az 1950 végén Komáromban megalakult 42. Műszaki Dandár 72. és 63. zászlóaljából és annak megmaradt erőiből állt össze. A dandár parancsnoksága és két zászlóalja Kalocsára, másik két zászlóalja Tolnára települt át.³ Ez az alakulat tartható számon mint a 60. Műszaki Dandár jogelődje.

1952 szeptemberében az alakulat csapatzászlót kapott a pécsi MESZHART Petőfi Aknájának dolgozóitól. A dandár 50., 61., és 97. zászlóaljának katonái részt vettek a déli határszakasz védelmi erősítéseinek építésében Letenye és Murakeresztúr között. 1953 nyarán az 50. zászlóalj, a lángszórós század és a villamos század részt vett a Tolnai Állami Gazdaság aratási munkálataiban. A dandár parancsnoka ekkor Barta András őrnagy volt, törzsfőnöke pedig Mikó Lajos százados.⁴

1953 végén a dandár állományából kivált az aknakutató zászlóalj, mely Marcaliba diszlokált, és önálló alakulatként – 2. Önálló Aknakutató Zászlóalj – működött tovább.⁵ 1952 szeptemberében került sor Mindszent térségében egy hadgyakorlatra, ahol a dandár egy 16 tonnás KFP hídát és két 16 tonnás KFP kompot épített fel.⁶ Az 1953. évben bekövetkező változások nem voltak kihatással az alakulatra,⁷ az 1954-ben bekövetkező zöldár elleni védekezésben pedig a dandár teljes személyi állománya és eszközparkja részt vett. A dandár leginkább

¹ Kovács Tibor et al.: *Építünk, védünk, alkotunk*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2012, 63.

² Uo. 69.

³ Uo. 70.

⁴ A 12. önálló műszaki utászzászlóalj történelmi törzskönyvéről szóló összesített jelentés felterjesztése (HL MN 1958/T116).

⁵ Kovács et al.: i. m. 73.

⁶ Uo. 78.

⁷ Uo. 84.

a gátak megerősítését végezte Pörboly, Bölcske és Harta térségében; 1956-ban viszont a jeges árvíz elleni védekezésben is tevékeny részt vállalt. Főleg jégrobbantást és mentést végeztek a dandár katonái, akik mintegy 2000 embert és 3500 állatot mentettek ki.⁸

1954 őszén a dandár 67. Műszaki Zászlóalja Várpalota–Öskü térségében zászlóalj-védőkörletet épített, a következő évben pedig a 111. Műszaki Zászlóalj ugyanezt megismételte. A 97. és a 111. Műszaki Zászlóalj dandártörzs-gyakorlaton is részt vett. 1955. október 25. és november 20. között Tolnára helyezték a dandártörzset. Előtte, áprilisban Tolnanémediben a kendergyárhoz vezető hidat építették meg az alakulat katonái. 1956. július 9-ével a kivezenyelt katonák megkezdték a nyugati és a déli határszakasz aknamentesítését. A forradalmi események alatt a laktanya felé tartó tüntetést is szétzavarták.⁹

A dandár 1957 márciusában Szegedre diszlokált, és 40 éven keresztül állomásozott a városban.

ZÁSZLÓALJTÓL AZ EZREDIG (1957–1966)

A zászlóalj 12. Önálló Műszaki Zászlóalj néven szerepelt a hadrendben 1957 és 1960 között, a Műszaki Parancsnokság irányítása alatt mint HM-közvetlen alakulat.¹⁰ Az alakulat 1957. március 17-ével foglalta el helyét, és a zászlóalj parancsnoka, Nagy Ignác őrnagy kiadta parancsát a legfontosabb tennivalókról.¹¹

1957 áprilisában a zászlóalj kivezenyelt katonái megkezdték a nyugati határon az aknatelepítést Varga János százados vezetésével,¹² s a munkálatokba a 8. Gépkocsizó Lövészezred műszaki csapatát is bevonták. Feladatuk a drótkadályok kiépítése volt.¹³

1957. november 28-án Nagy Ignác helyett Balogh Mihály őrnagy vette át a zászlóaljparancsnoki teendőket.¹⁴

1958 márciusában a Tisza árteréből 70 köbméternyi faanyagot mentettek ki a zászlóalj katonái Wéber István főhadnagy vezetésével, és nem sokkal előtte robbantási gyakorlaton vettek részt a kivezenyelt katonák Varga János százados irányításával.¹⁵

1958. április 1-jével Gudman Mihály őrnagy váltotta Balogh Mihály őrnagyot a zászlóalj élén. 1959 márciusában a Vízügyi Igazgatósággal együtt hajtott végre gyakorlatot a kijelölt állomány, valamint Várpalota térségében útépitési feladatot végeztek a kivezenyelt katonák.¹⁶

1961. október 1-jén létrejött az 5. Hadsereg, melynek közvetlen alárendeltségébe került az alakulat, amelyet ezredévé fejlesztettek.¹⁷

1963-ban és 1964-ben zajlottak Üllés közelében az első jelentős és eredményes földgáz-, illetve kőolajkutatások. Ekkor ugyanis nagynyomású gázkitörések történtek a település

⁸ Uo. 99–100.

⁹ A 12. önálló műszaki utászászlóalj: i. m.

¹⁰ Kovács et al.: i. m. 119.

¹¹ A 12. önálló műszaki utászászlóalj parancsnokának 2. parancsa (HL MN 1957/T211).

¹² A 12. önálló műszaki utászászlóalj: i. m.

¹³ Léka Gyula: A műszaki zár- és erődrendszer (vasfüggöny) felszámolása, 1948–1989. Hadtudomány, 1999/3–4., 164. <https://www.mhht.eu/hadtudomany/1999/ht-1999-34-17.html> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 01.)

¹⁴ HL MN 1957/T211 12. önálló műszaki utászászlóalj parancsnokának 31. számú parancsa.

¹⁵ A 12. önálló műszaki utászászlóalj: i. m.

¹⁶ HL MN 1958/T116 12. önálló műszaki utászászlóalj parancsnokának 12. számú parancsa.

¹⁷ Kovács et al.: i. m. 123.

közéleben,¹⁸ és az egyik ilyen kitörés alkalmával bevetették az ezred katonáit is. A visszaemlékezés szerint a 3. zászlóalj egyik százada, valamint a híradószázad kijelölt állománya vonult ki.¹⁹ Az alakulat katonái részt vettek az 1965-ös dunai árvízvédelemben is.

1965-ben a Magyar Néphadsereg Műszaki Főnökség a határőrséggel karöltve megkezdte egy újfajta őrzés-védelmi rendszer, az SZ-100 jelzőrendszer (közismertebb nevén EJR, vagyis Elektromos Jelző Rendszer) kiépítését a nyugati határon. Az akna- és zármentesítő feladatokon túl út- és hídépítő, valamint rendszerépítő munkálatokat kellett végrehajtani. A feladat zömét a szegedi alakulat katonái végezték el. A munka során 113 kilométeres sávon végeztek aknamentesítést, több mint félmillió aknát szedtek fel, 230 km hosszan építették ki a rendszer nyomvonalát, melyből 110 km teljesen új volt. Megépült még 41 fahíd, 497 átereszt és 150 kilométeres övárak.²⁰ A kutatások szerint 1215 főnyi sorkatona dolgozott a feladat végrehajtásán.²¹ A munkálatok legalább öt évig tartottak.²² Kiemelt feladat volt ezen belül az is, hogy a nem lánctalpas járművek számára utakat építsenek, és ezeket karbantartsák.²³

DANDÁRTÓL A RUBIN-FELADATIG (1966–1987)

Időközben a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően a szegedi alakulat is fejlődött és 1966. október 30-ával dandárszintre emelkedett. Katonái kitűntek különféle katasztrófahelyzetek felszámolásában is (ilyen volt az 1968–69-es algyői olajkútkitörés, illetve az 1970-es árvíz). Az 1970. évi árvíz során bevonták a védekezésbe a dandár katonáit, mint sok más alakulatét is. 1970. május 29-én Szegedre látogatott a honvédelmi miniszter, Czinege Lajos vezérezredes, akinek a szállításához szükséges gépkocsit a dandár biztosította.²⁴ Június 2-án pedig Hersiczky Lajos vezérőrnagy (a Magyar Néphadsereg műszaki csapatainak főnöke), érkezett a dandárhoz, hogy segítséget nyújtson a honvédség munkájához.²⁵ De nem csak a védekezésben segédkeztek a dandár katonái: az alakulat felelt az idevezényelt kiskőrösi 10. tüzérezred (MN 3930) katonáinak ellátásáért is.²⁶

1971-ben hazánkban rendezték meg az Opál-71 fedőnevet viselő, többnemzeti műszaki szakharcászati gyakorlatot, amelyen a szegedi dandár is részt vett.²⁷

Ekkor alakult ki a dandár békeszervezete, benne az alábbi négy zászlóaljjal: 100. Műszaki Utászászlóalj, 105. Műszaki Zártelepítő Zászlóalj, 106. Út- és Hídépítő Zászlóalj, illetve a 110. Műszaki Állásépítő Zászlóalj. A dandár ekkor az 5. Hadsereg közvetlen alárendeltségébe tartozott.²⁸ A dandárnak a négy zászlóaljon és a dandártörzsön kívül számos kisebb

¹⁸ Folberth Péter: Üllés mint a Homokháti Kistérség egyik legfejlettebb települése. A kistérség elhelyezkedése. In: Marjanucz László: Üllés története és népelete. Szeged, 2004, 482.

¹⁹ Gyebrovsky Attila egykori sorkatona visszaemlékezése, 2020. november.

²⁰ Kovács et al.: i. m. 125–126.

²¹ Léka: i. m.

²² Kovács János ny. alezredes visszaemlékezése.

²³ Uo.

²⁴ Berta Tibor – Biernacki Karol: Emlékkötet az 1970. évi Maros és Alsó-Tisza vidéki árvízről. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2010, 79.

²⁵ Uo. 120.

²⁶ Uo. 123.

²⁷ Kovács et al.: i. m. 144.

²⁸ Uo. 150.

alegysége (műszaki felderítőszázad, víztisztító század és más) létezett, valamint képes volt egy „M” zászlóalj (107. Út- és Hídépítő Zászlóalj) felállítására is.²⁹

Az 1970-es évek az intenzív építkezések ideje, az MN csapatépítkezés időszaka volt. Ekkor készült el a Kossuth-laktanya parancsnoki épülete, zajlott a legénységi épületek és a gyengélkedő épületének felújítása, a FORFA és MODUL barakkok építése, a laktanya fűtésének korszerűsítése, továbbá a Zalka-laktanya telephelyének térbehozása, illetve útjainak bitumenezése, a gyengélkedő korszerűsítése és így tovább.³⁰

1979. január–februárban újabb katasztrófavédelmi feladat elhárításában jeleskedtek a dandár katonái: ezúttal a Zsana melletti gázkitörés elfojtásában segítettek.³¹

Az egész alakulatot érintő feladat volt a hegyi kiképzési vegyes gyakorlópálya kiépítése Reziben. Az építkezésre az állásépítő zászlóaljat kivéve a dandár valamennyi zászlóaljából vezényeltek ki katonákat. Ezek a katonák elsősorban kötélpályák és gépesített hidak építésében jeleskedtek.³²

1981. április 27. és május 21. között a dandár 110. Műszaki Állásépítő Zászlóaljának kijelölt állománya egy 60 tonnás alacsony építésű hidat épített Veszprém-Csatár közelében a Séd patak 37/650. számú szelvényében. Az építkezésre 12 tisztet és 12 tiszthelyettest, valamint 180 sorkatonát vezényeltek ki, akik a rendelkezésre álló 11 490 munkaóra helyett 8830 munkaóra alatt végeztek. E hid építésével párhuzamosan Balinka és Ercsi közelében 7,2 km, illetve 2,4 km utat építettek meg.³³

1982. január 5. és január 24. között Visontán összevont kiképzésen vett részt a dandár törzsének felderítőszázada. A gyakorlaton nemcsak a század felderítőállománya vett részt, hanem a század bűvárállománya is.³⁴

1983. január 21-én súlyos baleset érte a 100. Műszaki Zászlóalj személyi állományát. A téli gyakorlat végén a kései rakodás miatt a rosszul összekapcsolt vasúti szerelvényük két kocsija elszabadult és Herendnél egy másik vasúti szerelvénybe csapódott bele. A zászlóalj 5 katonája a helyszínen életét veszítette, valamint 9 fő súlyos, 29 fő könnyebb sérülést szenvedett.³⁵

A dandár meghatározott személyi és technikai állománya részt vett a Duna–82 gyakorlat előkészítésében és végrehajtásában. A 100. Műszaki Zászlóalj „M” állománnyal, a 105. Műszaki Zártelepítő Zászlóalj békeállománnyal vett részt a Duna-82 együttműködési és harcászati gyakorlaton, ahol a 105-ös kiváló, míg a 100-as zászlóalj jó értékeléssel teljesítette feladatát. 1983 júniusában a 106. Út- és Hídépítő Zászlóalj, illetve a 105. Műszaki Zártelepítő Zászlóalj részt vett a Kunság–83 gyakorlat előkészítésében és végrehajtásában. Mindkét zászlóalj jó értékeléssel zárta a gyakorlatot.³⁶

²⁹ Salamon Béla ny. alezredes visszaemlékezése, 2019. 05. 25.

³⁰ Kovács János ny. alezredes visszaemlékezése, 2012. 10. 25.

³¹ Csepi László ny. őrnagy visszaemlékezése, 2011. 11. 04.

³² Kovács János ny. alezredes visszaemlékezése, 2012. 11. 03.

³³ Parancsnoki beszámoló jelentés 1981–1982. évi kiképzési évről. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, 60. Műszaki Utászdandár Parancsnokság iratai, 29.

³⁴ 1981. évi 71. számú parancs. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, 60. Műszaki Utászdandár Parancsnokság iratai.

³⁵ Dr. Svéd László: A Magyar Néphadsereg Egészségügyi Szolgálatának története 1980–1989 (II. rész). Honvéddorvos, 2017/1–2., 44.

³⁶ 1981–1982. Kiképzési év értékelése. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, 60. Műszaki Utászdandár Parancsnokság iratai, 11.

A dandár katonái ezeken kívül számos feladat végrehajtásában vettek részt, legyen szó természeti csapásról vagy sok más egyéb műszaki feladatról. Azonban az évek előrehaladtával a történet kedvezőtlen irányt vett.

Az 1982–83-as időszak egyik eredménye volt, hogy a dandár nőtlenszállójába is bevezetésre került a központi fűtés, és felújították a Kossuth-laktanyát, ahol 8 fős körleteket alakítottak ki, és központi fűtést vezettek be. A Zalka-laktanyában pedig olajkályhás fűtésre álltak át. 1984 szeptemberében az alakulat megkapta az „Éljenjáró dandár” kitüntető címet.³⁷

ÖNÁLLÓSÁGTÓL A FELSZÁMOLÁSIG (1987–1997)

1987-re világhosszá vált, hogy a Magyar Néphadsereg szervezete megérett a változásra. A döntéshozók rájöttek, hogy az országnak egy kisebb, de sokkal ütőképesebb hadseregére van szüksége. Ez lett a Rubin-hadrend, mely magával hozott olyan szervezeti és szerkezeti változásokat is, ami alapjaiban változtatta meg a szegedi dandár helyzetét és felépítését. A Rubin-feladatig a szegedi alakulat a 60. Műszaki Utász dandár néven hadsereggközvetlen alakulatként tevékenykedett 4 zászlóaljjal, amelyeket már említettem.

A Rubin-feladat következtében a dandár szervezetében lévő 106. és 107. Út- és Hídépítő Zászlóalj kivált a dandárból, és megalakították a 113. Út- és Hídépítő Ezredet, amely önálló alakulatként működött. A békelétszám is jelentősen megcsappant a dandárnál, ezért kiképzést nem igazán, szakfeladatokat is csak nagy erőfeszítések árán tudtak tartani.³⁸

1988 novemberében adták át az alakulat katonái segítségével felújított helyőrségi klubot. Az átadáson jelen lévők, a felújítás munkáiban részt vevők tiszteletére pohárköszöntőt tartott Jákó Gyula alezredes, a dandár parancsnoka. A felújított klubhelyiséget dr. Léka Gyula vezérőrnagy, a Magyar Néphadsereg műszaki főnöke adta át a személyi állománynak.³⁹

1990-ben megszűnt a dandár állásépítő zászlóalja, és a helyét egy újabb zártelepítő zászlóalj vette át. 1991-ben egy-egy utász-, zártelepítő, illetve út- és hídépítő zászlóalj alkotta a dandár békeszervezetét.⁴⁰

1990. március 15-én vette fel a dandár Szeged városának nevét, és az új szervezet ettől számítva 60. Szeged Műszaki Dandár lett.

1991 augusztusában a korábban kivált út- és hídépítő zászlóalj visszatagozódott a dandár szervezetébe, és ezzel az alakulat feltöltöttsége is növekedett. A dandár a 3. Katonai Kerület alárendeltségébe került.⁴¹

1991 krónikájához tartozik az is, hogy folytatódott az ország lőszermentesítése a szovjet csapatok kivonását követően, amit 1990 májusában kezdtek meg a kijelölt műszaki alakulatok azon szakaszai, amelyeket erre a feladatra készítettek fel a Vezérkari Főnök 040/1990. számú intézkedése alapján, beleértve a szegedi dandár erre felkészített szakaszát is. A munkálatok befejezését az év végére tervezték. Azonban az átszervezések miatt a szegedi dandárnak ki kellett állítania egy újabb szakaszt, miután a csongrádi műszaki ezredet megszüntették.

³⁷ Bőle Gyula: Patinás helyőrségek: Szeged. Néphadsereg, 1987/3., 10.

³⁸ Kovács et al.: i. m. 181.

³⁹ Zilahy Tamás: Helyőrségiklub-avató Szegeden. Néphadsereg, 1988/50., 11.

⁴⁰ Mócsai József: A műszaki csapatok és a műszaki biztosítás jelene és jövője. Műszaki Katonai Közlöny, 1994. évi különszám.

⁴¹ Kovács et al.: i. m. 181.

A munkálatokat három évre előre leszabályozta a Magyar Honvédség Szárazföldi Csapatparancsnoksága az 1/1991. számú parancsában, így a munka kevésbé volt feszített.⁴²

1991. november 1-jén ünnepelte a dandár – a jogelődöket is beleértve – fennállásának 40. évfordulóját. Ez alkalomból Szeged városa csapatzászlót adományozott az alakulatnak, melyet dr. Lippai Pál polgármester adott át Jákó Gyula mk. ezredesnek, a dandár akkori parancsnokának. Az ünnepségen a Magyar Honvédség, a városi önkormányzat, az egyházak képviselői is tiszteletüket tették, köztük Gyulai Endre püspök úr, és áldást kértek a zászlóra.⁴³

1992. november 3-án a Magyar Honvédség parancsnoka Darók József alezredest nevezte ki a szegedi dandár parancsnokává.⁴⁴

1992–1993-ban a dandár tevékenységének fő irányát a szervezési feladatok végrehajtása, valamint a parancsnokok és a törzsek törzsvetési gyakorlatokra való felkészítése, továbbá az MH-szintű és saját bázisképzés eredményes végrehajtása határozta meg. A tartalékos állomány átképzését jó szinten oldotta meg a dandár. A zártelepítő és a hídépítő század a szakharcászati követelményeket az elvárásoknak megfelelően teljesítette egy parancsnoki és törzsvetési gyakorlat keretében, s ezt követően a dandár parancsnokát, Darók József alezredest ezredessé léptette elő dr. Für Lajos honvédelmi miniszter.⁴⁵

A 39/1993. (HK 24.) számú MH parancsnoki intézkedés engedélyezte az alakulatoknak a karjelzés használatát. Ekkor készült el a szegedi dandáré is. Leírását Besenyő-Buda János ismerteti *A Magyar Honvédség karjelzései* című munkájában.⁴⁶

1994. április 30-án hosszú szünet után Komáromban, a Monostori-erődben rendezték meg a műszaki katonák napját. Ezen a Magyar Honvédség valamennyi műszaki alakulata, közte a szegedi dandár kijelölt állománya is képviselte magát. A terep lőszermentesítését a győri 18. báró Nádasdy Ferenc Műszaki Ezred katonái végezték el.⁴⁷

1994 szeptemberében ünnepélyes eskütétel történt a dandárnál, ekkor több mint 300 újonc sorkatona tett esküt. A rendezvényen megjelent dr. Tompa János ezredes, a Magyar Honvédség műszaki főnöke, illetve Szeged város képviselőjében dr. Tóth László. Az eskütevőket és a vendégeket Létai Attila alezredes, a dandár törzsfőnöke köszöntötte.⁴⁸

1995-ben lecsökkent a dandár katonai létszáma, ezért a Kossuth Lajosról elnevezett laktanyája a szegedi egyetem kezelésébe került. A dandárt ezt követően a Török Ignác laktanyában helyezték el.⁴⁹

1995 márciusában módosították a katonai árvízvédekezésről szóló Vezérkarfőnöki Intézkedést és újragondolták az árvízvédelem során kiképzendő és használható katonai erők létszámát. A szegedi dandárból egy robbantóosztaggal számoltak.⁵⁰

⁴² Uo. 186.

⁴³ Hűség és hősiesség – Csapatzászló a dandárnak. Délmagyarország, 1991/257., 1.

⁴⁴ Magyar Honvéd Évkönyv '93. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1993, 102.

⁴⁵ Uo. 82.

⁴⁶ Besenyő-Buda János: A Magyar Honvédség karjelzései. MH Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség, 2009, 13.

⁴⁷ Katona M. István: A hadra kelt nagy család. Magyar Honvéd, 1994/19., 22–23.

⁴⁸ H. Zs.: Egy férfi életében meghatározó pillanat. Délmagyarország, 1994/219., 1.

⁴⁹ Csepri László ny. őrnagy visszaemlékezése, 2013. 03. 10.

⁵⁰ A Magyar Honvédség vezérkari főnökének 2/1995. (HK 6.) intézkedése a katonai árvízvédelem megszervezéséről szóló 23/1988. (HK 21.) MNVKF intézkedés módosításáról. 2. számú melléklet. Honvédelmi Közlöny, 1995/6., 222.

1995. szeptember 9-én 230 fő tett esküt a dandár Török Ignác laktanyájában, ahol Darók József ezredes, a dandár parancsnoka köszöntötte az eskütevőket és a megjelent vendégeket. Ez volt az utolsó olyan eskütétel, ahol az újonc honvédek még 12 hónapra vonultak be.⁵¹

1995 novemberében árvízvédelmi gyakorlatot tartottak a Csongrád megyei Védelmi Bizottság javaslatára, amelyen a dandár kijelölt állománya is részt vett. A gyakorlat neve Tisza '95 volt.⁵² Ezután Nyers József őrnagyot, a dandár út- és hidépítő zászlóaljának parancsnokát, Nagypál János továbbszolgálo törzsőrmestert az út- és hidépítő zászlóalj 2. szakasza út- és hidépítő rajának parancsnokát, valamint Vastag Zoltán törzsőrmestert az út- és hidépítő zászlóalj 2. szakaszának szakasparancsnokát dicséretben és jutalomban részesítette a Magyar Honvédség parancsnoka.⁵³

1996 márciusában tettek esküt azok a katonák, akik már csak 9 hónapra vonultak be soratonai szolgálatra. Az eskütételt megtekintette Keleti György honvédelmi miniszter is.⁵⁴

1996. júliusban egy román műszaki alegység érkezett látogatóba a dandárhoz közös kiképzés céljából.⁵⁵ A tíznaposra tervezett feladat ötödik napján aknatelepítési gyakorlat is szerepelt a feladatok között, melyet a sándorfalvi gyakorlóterén hajtottak végre. A szegedi katonák parancsnoka Krekács Csaba százados volt.⁵⁶ A román katonák július 9-én távoztak, a szegedi dandár laktanyájában megrendezett búcsúztatójukon Borszéki Tivadar dandártábornok köszöntötte őket a vendéglátók nevében, ahol négy román katona külön jutalmat is kapott.⁵⁷

1996 októberében Szegedre látogatott Holló József vezérőrnagy, a Magyar Honvédség humánrészlegének csoportfőnöke, továbbá Tompa János dandártábornok, a Magyar Honvédség műszaki főnöke, aki bejelentette a szegedi dandár felszámolását.⁵⁸ De nem Szeged volt az egyetlen helyőrség, amit ekkor felszámoltak.

1996. december 1-jén új műszaki szervezet jött létre a 60. Szeged Műszaki Dandár, a 37. II. Rákóczi Ferenc Pontonos Hidász Ezred (Ercsi) és a 87. Szentés Műszaki Technikai Ezred jogutódjaként. Az új alakulat neve 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Dandár lett. Noha már nem ezen a néven létezik, és számos szervezeti és szerkezeti változást is megélt, értékrendjében megőrizte a műszaki katonákra jellemző vonásokat, értékeket és hagyományokat.⁵⁹

A dandár megmaradt állománya 1997. május 30-ig kapott határidőt, hogy befejezze a felszámolási és egyéb elszámolási munkálatokat. A szegedi műszaki dandárral együtt összesen hét alakulatot számoltak fel abban az évben. A szegedi dandár csapatzászlója, melyet még Szeged városa adományozott betöltött szerepének elismeréséül 1991-ben, a szentesi katonai alakulat csapattúzeumába került.⁶⁰

⁵¹ Nyilas Péter: Tizenkét hónap angyalbőrben. Délmagyarország, 1995/213., 1., 4.

⁵² Hajdú Ágnes: Tisza '95. Magyar Honvéd, 1995/46., 21.

⁵³ Hajdú Ágnes: Téli árvizek után tavaszi árvizek előtt. Magyar Honvéd, 1996/6., 33.

⁵⁴ Eskü. Magyar Honvéd, 1996/11., 8.

⁵⁵ Angyal István et al.: A honvédelem négy éve 1994–1998. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1998, 183.

⁵⁶ A. L.: Magyar–román aknák. Délmagyarország, 1996/157., 4.

⁵⁷ Búcsú a román alakulattól. Délmagyarország, 1996/160., 1.

⁵⁸ Révész János: Szegednek: oszolj! Délmagyarország, 1996/236., 3.

⁵⁹ Kovács et al.: i. m. 206–207.

⁶⁰ Szabó Iréne: Ne nézz vissza, távozó szegedi dandár. Népszava, 1997/65., 1.

SZEREPVÁLLALÁS A DÉLSZLÁV HÁBORÚ UTÁNI RENDEZÉSBEN

1995-ben született meg az Országgyűlés 114/1995. (XII. 12.) OGY határozata az IFOR kötelékében alkalmazandó korlátozott létszámú – 500 főnél kisebb – magyar műszaki kontingens részvételéről a délszláv háború utáni rendezésben. Ennek létrehozásáról a honvédelmi miniszter, Keleti György határozatot is hozott. Ebben megnevezték az alegység székhelyét és rögzítették alaptevékenységét. A kontingens a Magyar Honvédség 4. Gépesített Hadtestparancsnok alárendeltségébe tartozott és önálló költségvetési szervezetet képezett. Az 5/1996. (HK 4.) HM utasítás szerint a kontingens felkészítését 1996. január 25-ig be kellett fejezni, hogy január 30-án és 31-én el tudjanak indulni. A kontingensnek az alkalmazási készenléletet 1996. február 2-án 24 óráig el kellett érnie, immáron műveleti területen. A kontingens megbízatása 1996. december 31-ig szólt, melynek meghosszabbítása az Országgyűlés hatáskörébe tartozott.⁶¹

A kontingens felkészítésében jelentős szerepet kapott a szegedi dandár is, melynek hivatásos és szerződéses katonai állományából válogattak be kiváló szakembereket. Közülük érdemes kiemelni Darók József mk. ezredest (ekkor a szegedi dandár parancsnoka, majd 1996. június 28. és 1997. június 28. között a kontingens parancsnoka), Létai Attila alezredest (ekkor a szegedi dandár törzsfőnöke volt, majd a kontingens első kiküldött állományának zászlóaljparancsnoka, 1997. július 28. és 1998. július 31. között a kontingens parancsnoka volt mint nyugállományú ezredes), Nyers József őrnagyot (ekkor a szegedi dandár út- és hidépítő zászlóaljának parancsnoka volt; az első turnusban vonult ki, 1996. január 29. és 1996. december 23. között; 1999. július 1. és 2000. június 30. között töltötte be a kontingensparancsnoki tisztséget; 2007. április 30. és 2014. augusztus 15. között a szentesi műszaki alakulat parancsnoka volt nyugállományú ezredesként), Antal László századost (a szegedi dandár egykori út- és hidépítő zászlóaljánál szolgált századparancsnokként; 2014. augusztus 15. és 2022. április 30. között az MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred ezredparancsnoka volt ezredesi rendfokozatban, Szentes helyőrségben; jelenleg is aktív állományban van).

A szegedi dandár a kontingens mintegy 100 fős út- és hidépítő századának felkészítését 1995. december 20-án kezdte meg a sándorfalvi gyakorlótéren Lévai Miklós őrnagy (korábban ő is a szegedi dandárnál szolgált, az MN 6481-es számú zászlóaljnál mint zászlóaljparancsnok, majd 1991-től az átszervezett dandár zártelepítő zászlóaljánál hasonló beosztásban 1994-ig⁶²) vezetésével.⁶³ A felkészítés december 23-án fejeződött be, majd a karácsonyi ünnepek után összevonták a kiképzendő állományt Ercsiben, ahol folytatódott a felkészülés. A szegedi dandár egy út- és hidépítő századdal, valamint egy műszaki utászszakasszal vállalt szerepet a felkészítésben.⁶⁴

Hosszasan lehetne sorolni, hogy melyek voltak azok a feladatok, amelyekben a szegedi dandár kivezényelt katonái részt vettek. Egyet biztosan lehet állítani, hogy nem hoztak szégyent sem a műszaki katonai szakmára, sem az alakulatra, amelyet időközben felszámoltak. A műszaki katonák jó hírnevét és kultúráját napjainkban a Magyar Honvédség 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred képviseli, illetve viszi tovább, amely Szentes helyőrségben működik.

⁶¹ Dr. Tompa János: A magyar műszaki kontingens megalakítása, felkészítése. In: Bombay László (szerk.): Magyarok az IFOR-ban, SFOR-ban. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1997, 48–49.

⁶² Lévai Miklós ny. alezredes visszaemlékezése, 2014. 07. 22.

⁶³ V. Fekete Sándor: Horvátország felé félúton... Délmagyarország, 1995/299., 4.

⁶⁴ Ercsibe települt szegedi hidászok. Délmagyarország, 1995/301., 5.

EPILÓGUS

Mióta Szegeden bezárt az utolsó laktanya, az emberek egyre kevésbé emlékeznek már arra, hogy egykoron katonák állomásoztak a városban. A bezárás tizedik évfordulójának alkalmából az egykori laktanyák helyén a Szegedi Bajtársi Klub emléktáblákat helyeztet el, a Honvédelmi Minisztérium, Szeged Megyei Jogú Város, illetve a HM Hadtörténeti Intézet és Hadtörténeti Múzeum segítségével. Itt minden év májusának utolsó szombatján megemlékezés zajlik. A jogutód – az MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred – szentesi laktanyájában pedig emlékparkot alakítottak ki a mára már megszűnt műszaki alakulatok, köztük a szegedi dandár emlékére is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1981. évi 71. számú parancs. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, 60. Műszaki Utászandár Parancsnokság iratai.
- 1981–1982. Kiképzési év értékelése. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, 60. Műszaki Utászandár Parancsnokság iratai.
- A 12. önálló műszaki utászzászlóalj parancsnokának 2. parancsa (HL MN 1957/T211).
- A 12. önálló műszaki utászzászlóalj parancsnokának 12. parancsa (HL MN 1958/T116).
- A 12. önálló műszaki utászzászlóalj parancsnokának 31. parancsa (HL MN 1957/T 211).
- A 12. önálló műszaki utászzászlóalj történelmi törzskönyvéről szóló összesített jelentés felterjesztése (HL MN 1958/T116).
- A. L.: Magyar–román aknák. Délmagyarország, 1996/157.
- A Magyar Honvédség vezérkari főnökének 2/1995. (HK 6.) intézkedése a katonai árvízvédelem megszervezéséről szóló 23/1988. (HK 21.) MNVKF intézkedés módosításáról. 2. számú melléklet. Honvédelmi Közlöny, 1995/6.
- Angyal István – Ágh Sándor – Berényi Oszkár: *A honvédelem négy éve 1994–1998*. Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó, Budapest, 1998.
- Berta Tibor – Biernacki Karol: *Emlékkötet az 1970. évi Maros és Alsó–Tisza vidéki árvízről*. Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2010.
- Besenyő-Buda János: *A Magyar Honvédség karjelzései*. MH Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség, 2009.
- Böle Gyula: *Patinás helyőrségek: Szeged*. Néphadsereg, 1987/3.
- Búcsú a román alakulattól. Délmagyarország, 1996/160.
- Csepri László ny. őrnagy visszaemlékezése, 2011. 11. 04. és 2013. 03. 10.
- Ercsibe települt szegedi hidászok. Délmagyarország, 1995/301.
- Eskü. Magyar Honvéd, 1996/11.
- Folberth Péter: *Üllés mint a Homokháti Kistérség egyik legfejlettebb települése. A kistérség elhelyezkedése*. In: Marjanucz László: *Üllés története és népelete*. Szeged, 2004.
- Gyebrovsky Attila egykori honvéd visszaemlékezése, 2020. 11.
- H. Zs.: *Egy férfi életében meghatározó pillanat*. Délmagyarország, 1994/219.
- Hajdú Ágnes: *Téli árvizek után, tavaszi árvizek előtt*. Magyar Honvéd, 1996/6.
- Hajdú Ágnes: *Tisza '95*. Magyar Honvéd, 1995/46.
- Hűség és hősiesség – Csapatzászló a dandárnak. Délmagyarország, 1991/257.
- Katona M. István: *A hadra kelt nagy család*. Magyar Honvéd, 1994/19.
- Kovács János ny. alezredes visszaemlékezése, 2012. 10. 25. és 2012. 11. 03.

- Kovács Tibor – Nyers József – Padányi József: *Építünk, védünk, alkotunk*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2012.
- Léka Gyula: *A műszaki zár- és erődrendszer (vasfüggöny) felszámolása, 1948–1989*. Hadtudomány, 1999/3–4. <https://www.mhht.eu/hadtudomany/1999/ht-1999-34-17.html>
- Lévai Miklós ny. alezredes visszaemlékezése, 2014. 07. 22.
- Magyar Honvéd Évkönyv '93. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1993.
- Mócsai József: *A műszaki csapatok és a műszaki biztosítás jelene és jövője*. Műszaki Katonai Közlöny, 1994. évi különszám.
- Nyilas Péter: *Tizenkét hónap angyalbőrben*. Délmagyarország, 1995/213.
- Parancsnoki beszámoló jelentés 1981–1982. évi kiképzési évről. Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár, 60. Műszaki Utászdandár Parancsnokság iratai.
- Révész János: *Szegednek: oszolj!* Délmagyarország, 1996/236.
- Salamon Béla ny. alezredes visszaemlékezése 2019. 05. 25.
- Dr. Svéd László: *A Magyar Néphadsereg Egészségügyi Szolgálatának története 1980–1989 (II. rész)*. Honvédorvos, 2017/1–2.
- Szabó Iréne: *Ne nézz vissza, távozó szegedi dandár*. Népszava, 1997/65.
- Dr. Tompa János: *A magyar műszaki kontingens megalakítása, felkészítése*. In: Bombay László (szerk.): *Magyarok az IFOR-ban, SFOR-ban*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1997.
- V. Fekete Sándor: *Horvátország felé félúton...* Délmagyarország, 1995/299.
- Zilahy Tamás: *Helyőrségklub-avató Szegeden*. Néphadsereg, 1988/50.

PONTOSÍTÁS

Két főtiszt esetében a közölt adatok pontosításra szorulnak:

Nyers József mk. őrnagy, aki a tanulmányban szereplő alakulat út- és hídépítő zászlóaljának parancsnoka volt ebben a rendfokozatban, 2007. április 30. és 2014. augusztus 15. között, még aktív állományúként, a MH 37. II. Rákóczi Ferenc Műszaki Ezred parancsnoka volt, ezredesi rendfokozatban.

Létai Attila alezredes – aki szintén az említett alakulatnál teljesített szolgálatot törzsfőnökként – az IFOR–SFOR kötelékében való szolgálatakor még aktív állományú volt, később, ezredesként vonult nyugállományba.

Apagyiné Gáspár Jolán:

EURÓPAI ŰRPOLITIKA – A MAGYAR UNISPACE-PROGRAM

ÖSSZEFOGLALÓ: Nemzetközi konferenciát rendezett „Európai űrpolitika – Ambíciók, autonómia és biztonság” címmel a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) Világűrjog és -Politika Kutatóintézete (VPKI) 2022. október 13-án a Ludovika Főépület Széchenyi Dísztermében. Itt került sor az UniSpace-program bemutatására is.

A SZERZŐRŐL:

Apagyiné Gáspár Jolán, a Zrínyi Kiadó szerkesztője

Nagy érdeklődés mellett, első alkalommal került sor erre a nagyívű nemzetközi űrkonferenciára a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen. Jóllehet Magyarország csak 2015 óta tagja az Európai Űrügynökségnek (ESA), hazánkban az űr kutatás már háromnegyed százados múltra tekint vissza: Bay Zoltán fizikusnak és kutatótársainak rádióhullámok segítségével sikerült megmérni a Föld és a Hold távolságát. Farkas Bertalan, az első és eddig egyetlen magyar űrhajós 1980. május 26-án indult a világűrbe a szovjet Szojuz–36 fedélzetén, és hamarosan ismét magyar űrhajós fogja meghódítani a világűrt. A MaSat–1 nevű első magyar műhold pedig az ESA-val való együttműködésben 2012. február 13-án állt pályára.

Az eseményt Deli Gergely, az NKE rektora nyitotta meg. Megtudtuk, hogy a világűrrel kapcsolatos szabályozás egyre több kihívással szembesül. Ilyenek többek között az űrszemét eltávolítása, az űrben egyre fokozódó „forgalom” (különböző célú műholdak) szabályozása és a védelmi kérdések, amelyek összehangolt tevékenységet kívánnak. Sztáray Péter, a Külgazdasági és Külügyminisztérium energiaellátásért és biztonságpolitikáért felelős államtitkára kifejtette, hogy Magyarország nem szeretne kimaradni az űrtechnológia jelentette gazdasági fellendülésből sem, ebben a hazai kis- és középvállalkozások beszállítóként kaphatnak majd komoly szerepet. Emellett az űrnek a biztonságunk szempontjából is stratégiai fontossága van.

Kai-Uwe Schrogl, az Európai Űrügynökség politikai ügyekért felelős különleges tanácsadója, valamint Isabella Poldrugo, az Európai Bizottság Világűrpolitikai Csoportjának helyettes vezetője elismerően szólt arról, hogy Magyarország a 2015. évi belépése óta nagyon fontos, aktív és dinamikus partner az űrtevékenységben. Elhangzott ezenkívül, hogy az ESA ambíciója, hogy 2035-re Európa az USA-hoz hasonlóan űrnagyhatalom legyen, tehát képesnek kell lennünk kihasználni az űrtechnológiák gazdasági, biztonsági és társadalmi előnyeit. Az egyetemeknek ezen a területen kiemelt feladatuk van.

A kormány 2021-ben fogadta el Magyarország első űrstratégiáját. E stratégiai dokumentum megállapításaival és célkitűzéseivel összhangban kulcsfontosságúvá vált egy olyan interdiszciplináris tudásplatform létrehozása, amely a magyarországi egyetemeknél azonosított űrképességeket összehangoltan és koordináltan kapcsolja össze.

Az UniSpace Magyarország konzorcium, mely a Külgazdasági és Külügyminisztérium kezdeményezésére és szakmai támogatásával jött létre, 17 magyar egyetem összefogásával, négy tudományterületen indított interdiszciplináris űrtudományi szakirányú továbbképzési programot. Az űrtechnológiai szakembereket a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi

Egyetemen, az űrtudományi szakértőket az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, az innovatív táplálkozástudományi és üregészségtudományi szakembereket a Debreceni Egyetemen képzik, míg a világűrpolitikai tanácsadók képzését a konzorciumvezető Nemzeti Közszolgálati Egyetem indítja. Az NKE azon túl, hogy a jogi szabályozást oktatja a résztvevőknek, mely mind a négy szakon kötelező, összefogja és koordinálja a teljes programot.

Szeptember 17-én, a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen került sor a hallgatók körében igen népszerű UniSpace szakirányú továbbképzési program első ünnepélyes tanévnyitójára, melyen Ferencz Orsolya űrkutatásért felelős miniszteri biztos mellett Farkas Bertalan űrhajósunk is részt vett. Bartóki-Gönczy Balázs, az NKE EJKK VPKI vezetője arról tájékoztatta a konferencia résztvevőit, hogy a program keretében a négy szakirányon többszörös túljelentkezés mellett közel százan kezdték meg tanulmányaikat. A háromszemeses képzés tantárgyai az űrkutatás szinte minden szegmensét átfogják (az űrtudomány alapjai, űrkutatás és űrtechnológia, űrtáplálkozás, űrlelmeszer, az űrtevékenységek biztonság- és védelempolitikai vonatkozásai, űrszektor és finanszírozás stb.). A cél, hogy hazánk kurrens tudással és szemlélettel bíró szakemberekkel rendelkezzen az űrtevékenységek tekintetében is.

A konferencia résztvevőinek zömét a továbbképzés hallgatói tették ki, akik a legkülönbözőbb területekről érkeztek, a felsőoktatástól az egyes űrtevékenységgel kapcsolatos vállalkozásokon keresztül az állami szféráig.

Markovics Milán Mór őrnagy:

A VALLÁS ÉS A BIZTONSÁG KAPCSOLATÁRÓL A LUDOVIKA KIADÓ ÁLTAL MEGJELENTETETT KÖTET KAPCSÁN

A SZERZŐRŐL:

Markovics Milán Mór őrnagy, a Nemzetközi Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatócentrum Vallás és Társadalom Kutatóintézetének tudományos segédmunkatársa

Új kötet jelent meg a Ludovika Kiadó gondozásában *Vallás és biztonság kapcsolatának egyes kérdéseiről* címmel, Petruska Ferenc és Ujházi Lóránd szerkesztésében. A 280 oldalas, 15 szerzőt felvonultató mű különböző szakterületek kutatóinak munkáit foglalja magában. Akár hadtudománnyal, akár nemzetközi politikával, esetleg biztonságpolitikával vagy vallástudománnyal foglalkozik valaki, ez a könyv már a címe miatt is figyelemfelkeltő lehet számára, de a tartalma okán még inkább. A téma magyar nyelvű szakirodalma ugyanis nem túl bőséges, vagyis akik e terület multi- és interdiszciplináris megközelítésű kifejtésére kíváncsiak – akár mert ezt kutatják, akár mert valamelyik oldal (vallástudományok, nemzetközi politika vagy biztonságpolitika) felől érkeznek –, azok egy kevésbé publikált kutatási terület kiadványára bukkanhatnak.

A könyv előszavát *Koltay András*, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem korábbi rektora írta. Több nézőpontból hangsúlyozza a könyv kutatási témájának jelentőségét, és előrevetíti annak jövőbeli fontosságát is. A szerkesztők előszavának hiányában nem derül ki, hogy milyen célokkal, indítással és milyen logika alapján állították össze a kötetet. Általánosságban viszont látszik, hogy az elméleti kérdésektől indulva halad a kötet a földrajzilag jobban behatárolható altémák felé, bár ez nem minden esetben érvényesül.

Az első, ami feltűnik a kötet fellapozásakor, a könyv elején lévő tartalomjegyzék, amit a kötet többi részéhez képest kisebb betűmérettel szedtek, ugyanakkor kiemelés és dőlt betűtípusok nélkül, emiatt egybefolyik, amit a behúzás használata részben kiküszöböl. Tekintve, hogy különböző szerzők eltérő témájú tanulmányait sorolja fel, a félkövér betűszedés – a szerző és cím tekintetében – jobban átláthatóvá tette volna. Másfelől azonban nagy segítség az olvasónak, hogy a címeken túl az alfejezeteket is feltüntették.

A szerzők a vallás és biztonság területével foglalkozók számára már ismerősek lehetnek. Van közöttük teológus, jogász, orientalista is, akik végzettségük vagy művelt tudományuk által kapcsolódnak ehhez a területhez. Egy részük egyébként a Nemzetközi Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatócentrum Vallás és Társadalom Kutatóintézetének munkatársa, illetve ezen egyetem radikalizmus és vallási szélsőségeség szakirányú továbbképzési szak oktatója. Ennek hangsúlyozása a kötet és egyes szerzők írásainak szakmai hitelességet erősítette volna az olvasóban, mert ugyan manapság könnyen lehet az interneten tájékozódni a szerzőkkel kapcsolatban, mégis hasznos lett volna felsorolni végzettségüket, kutatási területüket, egyetemi beosztásukat. Üdvözlendő azonban, hogy az egyes írások végén irodalomjegyzék található, ami segíthet a további kutatásban.

Jól olvasható méretű betűkkel szedték a tanulmányokat. Az elsőt *Török Csaba* (teológus) írta, aki a vallási szélsőség fogalmát vizsgálja a filozófiában és a teológiában. Bár nem kimerítően, de néhány fogalmat tisztázni igyekezik, amely abban segítheti az olvasót, hogy az olyan széles körben ismert kifejezéseket, mint például fundamentalizmus vagy fanatizmus, ne szinonimaként értelmezze. Ugyanakkor a szélsőség jelenségével kapcsolatban is felvet néhány elgondolkodtató szempontot.

Schanda Balázs (alkotmányjogász) a vallásszabadság határait vizsgálja tanulmányában. Hét oldalon nehéz kimerítő módon írni a témáról, de a szerző nem is erre vállalkozik. Azokat a szempontokat tekinti át, amelyek alapján a vallás és a szabadság jelenségeit, illetve az államot vizsgálja, így adalékokkal szolgálhat a vallásszabadsággal kapcsolatos kutatásokhoz.

Petruska Ferenc alezredes (katonajogász) – egyben a kötet egyik szerkesztője – a hazai védelmi-biztonsági szabályozást és a migráció kapcsolatát vizsgálja jogi szemmel. Ez a tanulmány látszólag alig tartalmaz a vallással kapcsolatos megjegyzéseket, ellenben éppen ez mutatja, hogy a jogi szabályozásban a tanulmányban szereplő pandémiás tényezővel együtt közvetetten is számos tényező hat a vallásra, illetve a vallásos emberekre, akik kivándorolni kényszerülnek lakóhelyüktől távoli földrészek felé.

Kuminetz Géza (teológus, kánonjogász) a háború fogalmát járja körbe a keresztény vallásbölcseletben. A főként katolikus nézőpontból megírt tanulmány több oldalról bemutatja és indokolni is szeretné, hogy a háború fogalmához nem távolságtartó módon, hanem azt alaposan körbejárva és köré rendszert alkotva alakult a keresztény bölcselet, és ebből erkölcsi következmények is levonhatók, de legalábbis ilyen értelemben minősíthetővé válik egy adott fegyveres konfliktus.

Gájer László (teológus, kánonjogász, politológus) az igazságos háború modern alapelveinek katolikus gyökereiről ír. Az előző tanulmányban már felvezetett és részben bemutatott alapelvet Aquinói Tamás, Francisco de Vitoria és Francisco Suárez írásain keresztül mutatja be, eljutva arra a következtetésre, hogy a háború és a katolikus gondolkodás nem zárja ki egymást.

Boda Mihály (filozófus, történész) tanulmányában az igazságos háború hagyományát vizsgálja Európában és a Távolság-Keleten (Kínában). Az előző tanulmányok tematikájától nem eltávolodva, sőt felvezetésében hasonló módon mutatja be, de végül nagyrészt a Kelet szempontjából láttatja a kérdést, ami által a különbségeket is megvilágítja.

Maróth Miklós (filozófiatörténész, klasszika-filológus, orientalista) a Közel-Kelet vallásai vizsgálatának fontosságára hívja fel az olvasó figyelmét. Először a három nagy vallásnak – a kereszténységnek, az iszlámnak és a judaizmusnak – a bemutatását olvashatjuk, ugyanakkor nem egy vallásokat ismertető könyv módszertanával, hanem rendkívül röviden, mégis olyan elemeket kiemelve, amelyek segítségével megláthatunk néhány összefüggést ezen vallások között, illetve kapcsolatukat a görög gondolkodással. Ezen összefüggések és az egyes vallásokat bemutató gondolatok révén az olvasó egy-egy vallás mélyebb ismerete nélkül, de az összefüggéseket látva is sok, a vallással kapcsolatos jelenséget megérthet.

Siposné Kecskeméthy Klára ezredes a vallási közösségek földrajzi elhelyezkedéséből adódó változásokról ír. A színes ábrákkal tűzdelt írás elolvasása után nemcsak kihagyhatatlannak tűnik majd a földrajzi szempont figyelembevétele a vizsgált témakörben, de a vallásföldrajz fogalma is érthetővé válik. A földrajzi-politikai határok és a vallások egymásra hatása nagy segítség lehet az olvasónak, ha a vallás és a biztonság különféle jelenségeit szeretné vizsgálni.

Frivaldszky János (jogfilozófus, politológus) a már korábban több tanulmány által érintett igazságos háborút vizsgálja a morálfilozófia szemszögéből, katolikus szemmel, az első világháború idejére fókuszálva. A szűkre szabott terjedelem ellenére egy, a többi tanulmányhoz képest hosszabb írással találkozunk, amely azonban a morálfilozófiai és jogi vonatkozásokkal megtűzdelt gondolatai által megérteti az első világháborúba torkolló előzmények folyamatát. Emellett a szerző a világháború következményeiről is szót ejt, nagy gondolkodókat idézve pedig levon olyan tanulságokat, amelyek egyszerre adnak reményt és szembesítik az olvasót a rideg valósággal.

Király Mihály István Izrael állam biztonságának egyik szempontját vette górcső alá, kiemelve a Neturei Kartát és a vallásos cionizmust mint vizsgálati tényezőt. A tanulmányból megtudhatjuk, hogy Izraelen belül is vannak fanatikus, politikailag szélsőséges személyek, illetve csoportok. Ezek felderítése és elválasztása nélkülözhetetlen, hogy egy állam – ez esetben Izrael –, a belső politikai szélsőségeit el tudja választani az elkötelezett, de nem extrémista elemektől, ezáltal fokozottan figyelve a külső veszélyekre.

Csutak Zsolt (*Amerika-kutató*) Amerikába kalauzolja el az olvasót, az újkeresztény vallásos eszméknek az európaiktól eltérő módon jelenlévő domináns szerepét bemutatva. Az időnként irracionális végletekig jutó vallásosságot, a politikai érdekektől nem független domináns újkeresztény közösséget és mentalitást elemezve eljutunk a szerző segítségével napjaink USA-politikájának kissé jobb megértéséhez is.

Novák-Varró Virág (nemzetközi tanulmányok) Afganisztán sokszínű vallási világát mutatja be néhány, az ország biztonsága szempontjából releváns és hangsúlyos információ révén.

Mihók Sándor az ortodox egyháznak a ciprusi konfliktusban játszott szerepéről ír. A történelmi áttekintés után a politikai következményekről (beleértve a kettészakadást és az ezzel párhuzamos konfliktust Görögország és Törökország között) ír a szerző és a vallás, nevezetesen az ortodoxia szerepét és annak jelentőségét hangsúlyozza, illetve indokolja.

A könyv másik szerkesztője, *Ujházi Lóránd* (teológus, kánonjogász, nemzetbiztonsági szakember) a gyűlölet és a párbeszéd jelenlétét és lehetőségeit katolikus szempontból vizsgálja a vallások viszonyában. A II. vatikáni zsinat és II. János Pál pápa magyarországi látogatása az olvasó előtt nemcsak vallási eseményként, hanem a nemzetközi és nemzeti politika releváns történéseként tárul fel.

Kaló József (történész) Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a Honvéd Vezérkar főnöke szolgálatában fellelhető vallási motívumokat mutatja be. Az értékrendje miatt többféle politikai irányból is meghurcolt katonai vezető bemutatása egyben arra is felhívja a figyelmet, hogy a vallás és a biztonság nemcsak a nemzetközi közeg politikai döntései és intézményei, hanem egy vezető által is változik és hat vissza a politikára, illetve a biztonság területeire, esetleg egy fegyveres konfliktusra. Ez jól mutatja, hogy az említettekkel kapcsolatban a vallási elem vizsgálata nélkül lehetetlen pontos elemzéshez és eredményekhez jutni.

A keményborítós kötet tehát egy tanulmánygyűjtemény, amelyben a szerzők a vallás és biztonság témájára fókuszálva mutatnak be egy-egy részterületet általában saját szakterületük mentén, illetve abból kiragadva egy altémát. A tárgykör kevésbé ismert mivolta miatt érdemes lett volna egy szerkesztői jegyzet a könyvhöz, amely pontosan behatárolta volna a témát (hogy mi is a vallás és a biztonság, amihez igazodtak a szerzők), ugyanakkor e két témakör behatárolja a lényegét: a fegyveres konfliktusok, háború, terrorizmus, vallási szélsőségek és a vallás viszonyában történt vizsgálódásokat foglalja össze a kötet.

Összességében hiánypótló munkáról van szó, különösen a vallás és biztonság témájában magyar nyelven elérhető szakirodalmat tekintve. A téma kutatói számára már csak a hasznos információk és megközelítések miatt is alapvetőnek tekinthető a kiadvány, de azok számára,

akik csak a vallás, vagy csak a biztonság (értve ezalatt a nemzetközi politikát, hadtudományt és a biztonságpolitikát is) területéről érkeznek, segíthet bővíteni a szakmai látókörüket, és erősítheti bennük a multi- és transzdiszciplináris kutatások jelentőségét, indokoltságát is.

Vallás és biztonság kapcsolatának egyes kérdéseiről.

Szerkesztette: Ujházi Lóránd és Petruska Ferenc.

Ludovika Kiadó, Budapest, 2021, 280 oldal.

Gál Csaba ny. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

LENGYELORSZÁG DÉL-KOREAI RAKÉTA-SOROZATVETŐKET VÁSÁROL

November elején a lengyel Védelmi Minisztérium egy keretszerződést írt alá a Hanwha Aerospace dél-koreai vállalattal 218 darab K239 Chunmoo rakéta-sorozatvető megvásárlásáról.¹ Az eszközök beszerzésével a lengyel haderő tűzérési képességei jelentősen megnőnek. A szerződés alapján a sorozatvetőkhöz „több mint 10 ezer” rakétát is vesznek, közöttük lesznek 80 km hatótávolságúak – a harcjármű két indító-tároló konténeret hordoz, és egy konténerben hat ilyen rakéta van –, valamint 290 km hatótávolságú harcászati rakéták, konténerenként 1-1 darab hordozható. Az első 18 darab K239 rakéta-sorozatvetővel a 18. gépesített hadosztály megalakuló tűzérezredét szerelik fel 2023-ban, és abban az évben éri el a kezdeti műveleti képességet is. A hadosztály az ország keleti térségében állomásozik. Jelenleg a lengyel haderő tűzériségének hatótávolsága mindössze 40 km, ráadásul az önjáró Krab tarackok és WR-40 Langusta rakéta-sorozatvetők csak nem irányított lövedéket lőnek ki. A K239 eszköz 600 mm-es harcászati rakétája és a 239 mm-es irányított rakétái sokkal hatékonyabbak, és bevethetők pontcélok, objektumok ellen is. Az új fegyverrendszer beérkezése előtt a dél-koreai fél a kijelölt lengyel kiképzők számára megfelelő felkészítést biztosít a rendszer megismeréséhez, valamint hogy képesek legyenek a megszerzett tudást továbbadni alárendeltjeiknek. 2022 májusában Mariusz Błaszczak lengyel védelmi miniszter bejelentette, hogy az Amerikai Egyesült Államoktól lehetőséget kért 500 M142 típusú nagy mozgékonyaságú rakétatűzér-rendszer (HIMARS²) megvásárlására, de az amerikai fél nem tud a lengyelek által kért ütemezéssel szállítani.³ Ezért született az a megoldás, hogy a rövid időn belül elérhető hasonló rendeltetésű dél-koreai rendszert is megveszik. Az üzlet anyagi vonzatáról egyelőre nincs információ. A rakéta-sorozatvetők beszerzését az orosz–ukrán háború tapasztalatai inspirálták.

¹ Jakub Palowski: Chunmoo Missile System for the Polish Army Divisions. Defence 24, 08. 11. 2022. <https://defence24.com/armed-forces/chunmoo-missile-system-for-the-polish-army-divisions> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 16.)

² High Mobility Artillery Rocket Systems.

³ Jaroslaw Adamowski: Poland to buy hundreds of SKorean Chunmoo multiple-rocket launchers. Defense News, 14. 10. 2022. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/10/14/poland-to-buy-hundreds-of-s-korean-chunmoo-multiple-rocket-launchers/> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 16.)

NORVÉG HADERŐFEJLESZTÉSEK

2022. november elején Norvégia a haderőfejlesztése keretében K9 típusú önjáró lövegeket és páncélozott harcjárműveket rendelt a dél-koreai Hanwha Defense vállalatától.⁴ Az üzlet egy 2019-ben megkötött, 180 millió USD értékű szerződésben meghatározott lehetőség kihasználása, vagyis további négy 155 mm-es K9 Thunder önjáró löveg és nyolc K10 automata lőszer-utántöltő gépjármű beszerzéséről szól. Az eszközök leszállítása két éven belül várható. Velük együtt a norvég haderő eszközállományában 28 db K9 és 14 db K10 lesz. A löveg maximális lőtávolsága 40 km. Az újabb változata (K9A2) teljesen automata töltőberendezést kapott, amely lehetővé teszi a nagy tűzgyorsaságot – percenként akár kilenc lövés leadását. A nagy tűzgyorsaság javítja az eszköz és kezelő személyzete túlélőképességét is, ugyanis egy néhány lövésből álló hatékony sorozat leadása után máris átmozoghat egy másik tüzelőállásba, mielőtt az ellenség kiváltana tűzcsapást ellene. Még 2022 vége előtt döntés születet arról, hogy a haderő melyik harckocsira cserélheti le a Leopard 2A4 típusú, már előregedő eszközeit.⁵ A versenyben a német Krauss-Maffei Wegmann Leopard 2A7 és a Hyundai Rotem K2 Black Hunter harckocsijai maradtak állva. 2021-ben mindkét típus csapatpróbákon esett át Norvégia sarkvidéki területein. A haderő igénye 72 db harckocsi, a beszerzés költsége 1 és 2 milliárd USD között várható. Az új harckocsik rendszerbe állításának megkezdését 2025-ben tervezik, amikor a Leopard 2A4 kivonása is elkezdődik. A haderő vezetése tervezi egy negyedik gépesített lövésszázalój létrehozását is, melyhez gyalogsági harcjárművek beszerzése szükséges. Még 2022 tavaszán kezdték keresni a megfelelő harcjárművet, de döntés még nem született. Lehetséges, hogy a haderőben jelenleg is rendszerben lévő svéd CV-90 gyalogsági harcjárműből szerzik be a szükséges mennyiséget, de más megoldás is lehetséges. Hamarosan várható a döntés a „hogyan tovább”-ról, mert a beszerzési fázisnak 2024 vége előtt el kell kezdődnie. A szárazföldi képességek jelentős növelését az esetleges orosz agresszió elrettentése, illetve a megfelelő válaszcsoport kiváltása indokolja a közös 198 km-es határ környékén.

ROMÁNIA VADÁSZREPÜLŐGÉPEKET VÁSÁROL NORVÉGIÁTÓL

A román Nemzetvédelmi Minisztérium november 4-én megállapodást írt alá, melynek értelmében 32 db F-16 típusú használt vadászrepülőgépet vásárol Norvégiától, melyek leszállításának megkezdése 2023 végén várható.⁶ A román parlament 2021 decemberében hagyta jóvá a minisztérium számára a beszerzési folyamat elindítását. A repülőgépek mellett tartalék hajtóművek is vannak a csomagban, valamint logisztikai támogatás is jár velük. Románia három év alatt fizeti ki a 388 millió eurós beszerzési árat. A norvég fél a repülőgépeket hadra fogható állapotban szállítja le, és annyi üzemidő-tartalékkal, hogy a román légierő legalább még 10 évig használhassa őket, amikor várhatóan megkezdhetik a legújabb változat,

⁴ Joe Saballa: Norway Buys More K9 Howitzers, Armored Vehicles From S. Korea. The Defense Post, 09. 11. 2022. <https://www.thedefensepost.com/2022/11/09/norway-howitzers-armored-vehicles-south-korea/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 11.)

⁵ Tim Martin: Norway bulks up artillery with new K9 howitzer agreement, tank contract set for year end. Breaking Defense, 07. 11. 2022. <https://breakingdefense.com/2022/11/norway-bulks-up-artillery-with-new-k9-howitzer-agreement-tank-contract-set-for-year-end/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 11.)

⁶ Romania Signs The EUR 388 M Contract For The 32 F-16 Aircraft From Norway, First To Come In 2023. Romania Journal, 04. 11. 2022. <https://www.romaniajournal.ro/society-people/social/romania-signs-the-eur-388-m-contract-for-the-32-f-16-aircraft-from-norway-first-to-come-in-2023/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 05.)

az F–16V rendszerbe állítását. A megállapodás aláírásakor a norvég fél hangsúlyozta, hogy a repülőgépek eladásával a norvég ipar és az állam is bevételhez jut, és jól jár a NATO és benne Románia is, hiszen az eladásra kerülő gépek a legjobban karban tartott F–16-osok között vannak. A gépek leszállítása előtt azok még átesnek egy korszerűsítési folyamaton. A továbbadásukhoz természetesen még szükséges a gyártó ország, vagyis az Amerikai Egyesült Államok hozzájárulása is.⁷

BELGIUM KORSZERŰ LEVEGŐ-LEVEGŐ RAKÉTÁKAT VÁSÁROL

Az amerikai Védelmi Biztonsági Együttműködési Ügynökség (DSCA⁸) 2022 novemberében bejelentette, hogy Belgium kifejezte szándékát korszerű közepes hatótávolságú levegő-levegő osztályú rakéták (AMRAAM⁹) vásárlására az F–16 és az F–35 típusú vadászrepülőgépei számára.¹⁰ A 120 db AIM–120C–8 rakéta (ez a legújabb változatú, megnövel hatótávolságú AMRAAM) beszerzésének várható költsége 380 millió USD. A belga kérésnek megfelelően a csomag tartalmazni fog tartalék alkatrészeket – köztük teljes vezérlőszekciókat és farokrészeket –, kiképzésnél alkalmazható rakétákat, egyéb kiképzőeszközöket és logisztikai támogatást is. Az első rakéták leszállítása 2023-ban várható.¹¹ Az AIM–120C–8 a korábbi változatoktól jelentősen különbözik, ezért AIM–120D néven is ismert. A hálózatban működő, horizonton túli célpont ellen bevethető rakéta repülését műholdas navigációs rendszer segíti, a hordozó repülőgéppel kétutas kapcsolata van, és a korábbi változatokhoz képest megnövelték kinematikai és rombolási képességeit. Az amerikai haditengerészet és a légierő 2015-ben rendszeresítette ezt a változatot, az első külföldi vásárló Ausztrália volt 2016-ban.¹² Hatótávolsága mintegy 160 km.¹³

IRÁN MEGNÖVELTE LÉGVÉDELMI RENDSZERE HATÓTÁVOLSÁGÁT

Az iráni légvédelmi erők parancsnoka, Alireza Sabahi-Fard dandártábornok október közepén bejelentette, hogy hazai szakértők és műszaki szakemberek sikeresen megnövelték az iráni fejlesztésű és gyártású Bavar–373 típusú légvédelmi rendszer hatótávolságát.¹⁴ Elmondása szerint az irániak megfigyelik az ellenséges bázisokat, és radarjaik képesek az ellenséges

⁷ Norway signs F-16-contract with Romania. Government.no, 04. 11. 2022. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norge-har-inngatt-kontrakt-om-salg-av-f-16-jagerfly-til-romania/id2945901/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 12.)

⁸ Defense Security Cooperation Agency.

⁹ Advanced Medium Range Air-to-Air Missile.

¹⁰ Gastón Dubois: U.S. authorizes sale of 120 AMRAAM missiles to Belgium for its F-35 and F-16. Aviacionline.com, 08. 11. 2022. <https://www.aviacionline.com/2022/11/u-s-authorizes-sale-of-120-amraam-missiles-to-belgium-for-its-f-35-and-f-16/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 10.)

¹¹ Belgium buying AMRAAM missiles for F-16, F-35 fighters. Defense Brief, 09. 11. 2022. <https://defbrief.com/2022/11/09/belgium-buying-amraam-missiles-for-f-16-f-35-fighters/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 10.)

¹² James Drew: Australia seeks DOD's newest air-to-air missile, the AIM-120D. Flight Global, 25. 04. 2016. <https://www.flightglobal.com/australia-seeks-dods-newest-air-to-air-missile-the-aim-120d/120383.article> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 12.)

¹³ Stephen Trimble: New long-range missile project emerges in US budget. Flight Global, 02. 11. 2017. <https://www.flightglobal.com/helicopters/new-long-range-missile-project-emerges-in-us-budget/125963.article?adredir=1> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 12.)

¹⁴ Iran expands range of homegrown missile defense system, warns enemies of 'harsh response'. Pars Today, 16. 10. 2022. https://parstoday.com/en/news/iran-i186834-iran_expands_range_of_homegrown_missile_defense_system_warns_enemies_of_harsh_response%E2%80%99 (Letöltés időpontja: 2022. 10. 20.)

erők több ezer kilométerre lévő (feltehetően légi) objektumait is észlelni. A Bavar–373 légvédelmi rendszer eredeti változata 300 km-nél nagyobb távolságban is képes észlelni egy légi célt, 250 km távolságban befogni és követni, 200 km-nél pedig megsemmisíteni. A rendszer által használt rakéta prototípusát 200 km hatótávolságúra tervezték, illetve fejlesztették, de a mobil rendszer hatékonyságát a potenciális veszély növekedésével arányosan javították. A megnövelt képességű radarjával a rendszer a légi célt már 450 km-nél nagyobb távolságban észleli, mintegy 400 km-től követni is képes, továbbfejlesztett rakétája pedig a 300 km-nél nagyobb távolságban lévő légi célokat is megsemmisítheti.¹⁵ A közelmúltban végrehajtott kísérletek során a radar ballisztikus rakéták észlelésére is alkalmas volt. Tűzvezető rendszere egyidejűleg 100 légi cél észlelésére és közülük 60 követésére képes, támadást egyszerre hat cél ellen tud indítani.

KÍNA NAGY MÉRETŰ VÍZ ALATTI DRÓNOKAT FEJLESZT

Kínában a pilóta nélküli repülőeszközök – drónok – mellett személyzet nélküli szárazföldi és vízi eszközöket is fejlesztenek, melyek könnyen alkalmazhatók katonai célokra is.¹⁶ A műholdas fényképeket készítő Maxar Technologies által közzétett fotók alapján a Hajnanszigeten lévő Sanya haditengerészeti bázison két rendkívül nagy méretű személyzet nélküli víz alatti jármű (XLUUV¹⁷) építése folyt. A Naval News egy szeptemberi cikkében¹⁸ a kínai haditengerészet „kulcsprogramjának” nevezi az ilyen eszközök fejlesztését, és megjegyzi, hogy arról korábban még nem készültek jelentések. Sanya az egyik legfontosabb kínai haditengerészeti bázis, a Dél-kínai-tengeren folyó tevékenységekért felel. A két tengeralattjáró 2021 márciusa–áprilisa óta van a kikötőben, valószínűleg tengeri kipróbálásra várnak egy nagyobb szabású program elemeiként. Hasonló eszközöket már az amerikai és a brit haditengerészet is kifejlesztett. A Pentagon szerint Kína haditengerészete rendelkezik a legtöbb felszíni hajóval és tengeralattjáróval, számuk kb. 355, viszont nukleáris meghajtású tengeralattjáróinak száma csak 12, szemben az amerikaiak 72 darabjával. Személyzet nélküli nagy méretű víz alatti drónok szolgálatba állításával érezhetően javulhat a kínai haditengerészet hírszerzési és felderítési képessége. Az ilyen drónok hosszabb bevetés során alkalmazhatók aknatelepítésre, szállításra, valamint akár ellenséges hajók és tengeralattjárók megtámadására is. Kína 2019 októberében a népköztársaság megalakulásának 70. évfordulója alkalmából tartott díszszemlén bemutatott néhány HSU001 típusú víz alatt alkalmazható tengeralattjárót/drónt,¹⁹ melyek a fényképek alapján mintegy 15 m hosszúak voltak. Szakértők szerint a Sanya bázison látott eszközök ezeknél sokkal nagyobbak, és méreteikben a Boeing vállalat által gyártott Orca XLUUV-hez hasonlóak, amely a HSU001-nél mintegy kétszer nagyobb.

¹⁵ Iran seeks to increase range of Bavar-373 missile system to 400 km: commander. Xinhua, 08. 11. 2022. <https://english.news.cn/20221108/53c89d3940c14bd0bfedebab63935190/c.html> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 17.)

¹⁶ China develops extra-large underwater drones. Radio Free Asia, 20. 08. 2022. <https://www.rfa.org/english/news/china/china-underwater-09202022053815.html> (Letöltés időpontja: 2022. 09. 25.)

¹⁷ Extra-large uncrewed underwater vehicles.

¹⁸ US Navy's ORCA XLUUV 64% Over Budget, 3 Years Late. Naval News, 29. 09. 2022. <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/09/us-navys-orca-xluuv-64-over-budget-3-years-late/> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 16.)

¹⁹ H. I. Sutton: China Navy Reveals New Large Underwater Robot Which Could Be A Game Changer. Forbes, 01. 10. 2019. <https://www.forbes.com/sites/hisutton/2019/10/01/china-reveals-new-robot-underwater-vehicle-hsu-001/?sh=49b82a2d1991> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 16.)

LELEPLEZŐDÖTT EGY ÚJ FEJLESZTÉSŰ TÖRÖK BALLISZTIKUS RAKÉTA

Egy új, a nyilvánosság előtt még ismeretlen rövid hatótávolságú ballisztikus rakétával foglalkozó török szakemberek október 18-án reggel meglepődve láttak egy rövid videót a Demirören holding televíziójának adásában az évek óta titokban fejlesztett eszközükről.²⁰ A videón a Tayfun rakéta kísérleti indítása volt látható a Fekete-tenger partján lévő Rize településről. A Roketsan állami vállalat által gyártott rakéta a 456 másodperces repülését követően eltalálta a több mint 500 km távolságban kijelölt célt. Miközben a török közösségi média ünnepelte a Tayfun létezését és találgatta, vajon az képes-e elérni Görögországot, addig a török tisztviselők pánikba esve keresték a kiszivárogtató személyét. Törökországban és térségében többen úgy vélték, hogy a Tayfun várható bemutatására készült reklámanyag egy része szivárgott ki véletlenül, bár így az eszköz egyúttal kiemelt reklámot kapott. A második legnépszerűbb televízió által sugárzott videóban több minősített információ is megjelent a rakétáról, ezért török illetékesek informálisan arra kérték a média képviselőit, munkatársait, hogy cenzúrázzák a leadandó anyagaikat, egyes részleteket a rakétáról ne közöljenek, például a hatótávolságát.

BRIT ÉS AUSZTRÁL PILÓTÁK KÍNAI MUNKAVÁLLALÁSA

A brit Védelmi Minisztérium „azonnali lépéseket tesz, hogy elriassa, illetve büntesse” a Királyi Légierő volt repülőgép-vezetőit, akik Kínába szegődnének, illetve szegődnek katonai pilóták kiképzésére.²¹ Szakértők szerint a kínaiak által folytatott toborzás komoly biztonsági kockázatot jelent az ázsiai–csendes-óceáni és a dél-kínai-tengeri térségben. Az ausztrál haderő is vizsgálatokat folytat ebben a témában, mert a kínaiak megpróbálnak ausztrál pilótákat beszervezni kínai pilóták kiképzésére. A brit média szerint akár 30 leszerelt katonai pilóta is dolgozhat Kínában pilótakiképzőként, amiért jelentős összeget kaphatnak. A katonai hírszerzés tisztjei „együttműködnek a már érintett személyekkel annak biztosítása érdekében, hogy azok teljes mértékben tisztában legyenek a hivatali titkokról szóló törvény szerinti büntetőeljárás kockázatával” – áll a Védelmi Minisztérium közleményében. Természetesen a kínai szolgálatba állt brit repülőgép-vezetők hasznosak lehetnek Nagy-Britannia számára is hírszerzési szempontból, viszont nagy a kockázat abban, hogy általuk a kínai hírszerzés – akár őket beszervezve, akár csak beszéltetve, illetve a kiképzés során – fontos információkhoz juthat a NATO-pilóták kiképzéséről, harci felkészültségéről, az alkalmazott repülőgépek képességeiről stb. Az ausztrál pilótákat Kína egy dél-afrikai repülőiskolán keresztül környékezte meg.

KÍNA ILLEGÁLIS „RENDŐRŐRSÖKET” MŰKÖDTET HOLLANDIÁBAN?

A holland Külügyminisztérium vizsgálja azokat a jelentéseket, melyek szerint Kína két illegális „rendőrőrsöt” működtet az országban, melyek segítségével figyelni, ellenőrzi az

²⁰ Ragıp Soylu: Turkey accidentally reveals secretly developed short-range ballistic missile. Middle East Eye, 20. 10. 2022. <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-ballistic-missile-short-range-secret-accidentally-revealed> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 24.)

²¹ Britain and Australia plan steps to stop China hiring their pilots. Radio Free Asia, 19. 10. 2022. <https://www.rfa.org/english/news/china/china-uk-pilots-10192022041930.html> (Letöltés időpontja: 2022. 10. 20.)

ott élő kínaiak tevékenységét.²² A sajtóban megjelent információ szerint a két „rendőrös” 2018 óta működik Amszterdamban illetve Rotterdamban, és állítólag diplomáciai segítséget nyújtanak a kínai állampolgároknak, holott a holland kormánynál nem regisztráltatták magukat. A nem kormányzati szervezetek szerint a létesítményeket Peking valójában arra használja, hogy megfigyelje és elhallgattassa a külföldön tartózkodó politikai ellenfeleit és a másként gondolkodókat, alkalmazottai pedig volt katonák és hírszerzők. Kínai kormányzati tisztviselők szerint a fentieket tartalmazó jelentések teljesen hamisak. Azt a kínai fél elismeri, hogy segítenek például a lejárt jogosítványok megújításában, valamint rögzítik és jelentik a kínaiak civil státuszában beállt változásokat, hiszen a világjárvány miatt sok kínai külföldön maradt, illetve nem tud visszatérni hazájába. A holland fél azonban komolyan vizsgálja az ügyet. A spanyol Safeguard Defenders jogvédő szervezet szerint legalább 36 kínai „rendőrös” működik Európában, ebből kettő Budapesten.²³

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamowski, Jaroslaw: *Poland to buy hundreds of SKorean Chunmoo multiple-rocket launchers*. Defense News, 14. 10. 2022. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/10/14/poland-to-buy-hundreds-of-s-korean-chunmoo-multiple-rocket-launchers/>
- Belgium buying AMRAAM missiles for F-16, F-35 fighters. Defense Brief, 09. 11. 2022. <https://defbrief.com/2022/11/09/belgium-buying-amraam-missiles-for-f-16-f-35-fighters/>
- Britain and Australia plan steps to stop China hiring their pilots. Radio Free Asia, 19. 10. 2022. <https://www.rfa.org/english/news/china/china-uk-pilots-10192022041930.html>
- China develops extra-large underwater drones. Radio Free Asia, 20. 08. 2022. <https://www.rfa.org/english/news/china/china-underwater-09202022053815.html>
- Chinese overseas police service stations tied to illegal policing in Madrid and Belgrade. Safeguard Defenders, 15. 09. 2022. <https://safeguarddefenders.com/en/blog/chinese-overseas-police-service-stations-tied-illegal-policing-madrid-and-belgrade>
- Drew, James: *Australia seeks DOD's newest air-to-air missile, the AIM-120D*. Flight Global, 25. 04. 2016. <https://www.flightglobal.com/australia-seeks-dods-newest-air-to-air-missile-the-aim-120d/120383.article>
- Dubois, Gastón: *U.S. authorizes sale of 120 AMRAAM missiles to Belgium for its F-35 and F-16*. Aviacionline.com, 08. 11. 2022. <https://www.aviacionline.com/2022/11/u-s-authorizes-sale-of-120-amraam-missiles-to-belgium-for-its-f-35-and-f-16/>
- Holroyd, Matthew: *China accused of operating 'secret police stations' in the Netherlands*. EuroNews.com, 02. 11. 2022. <https://www.euronews.com/2022/10/26/china-accused-of-operating-secret-police-stations-in-the-netherlands>
- Iran expands range of homegrown missile defense system, warns enemies of 'harsh response'. Pars Today, 16. 10. 2022. https://parstoday.com/en/news/iran-il86834-iran_expands_range_of_homegrown_missile_defense_system_warns_enemies_of_harsh_response%E2%80%99

²² Matthew Holroyd: China accused of operating 'secret police stations' in the Netherlands. EuroNews.com, 02. 11. 2022. <https://www.euronews.com/2022/10/26/china-accused-of-operating-secret-police-stations-in-the-netherlands> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 05.)

²³ Chinese overseas police service stations tied to illegal policing in Madrid and Belgrade. Safeguard Defenders, 15. 09. 2022. <https://safeguarddefenders.com/en/blog/chinese-overseas-police-service-stations-tied-illegal-policing-madrid-and-belgrade> (Letöltés időpontja: 2022. 11. 12.)

- Iran seeks to increase range of Bavar-373 missile system to 400 km: commander. Xinhua, 08. 11. 2022. <https://english.news.cn/20221108/53c89d3940c14bd0bfedebab63935190/c.html>
- Martin, Tim: *Norway bulks up artillery with new K9 howitzer agreement, tank contract set for year end*. Breaking Defense, 07. 11. 2022. <https://breakingdefense.com/2022/11/norway-bulks-up-artillery-with-new-k9-howitzer-agreement-tank-contract-set-for-year-end/>
- Norway signs F-16-contract with Romania. Government.no, 04. 11. 2022. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norge-har-inngatt-kontrakt-om-salg-av-f-16-jagerfly-til-romania/id2945901/>
- Palowski, Jakub: *Chunmoo Missile System for the Polish Army Divisions*. Defence 24, 08. 11. 2022. <https://defence24.com/armed-forces/chunmoo-missile-system-for-the-polish-army-divisions>
- Romania Signs The EUR 338 M Contract For The 32 F-16 Aircraft From Norway, First To Come In 2023. Romania Journal, 04. 11. 2022. <https://www.romaniajournal.ro/society-people/social/romania-signs-the-eur-338-m-contract-for-the-32-f-16-aircraft-from-norway-first-to-come-in-2023/>
- Saballa, Joe: *Norway Buys More K9 Howitzers, Armored Vehicles From S. Korea*. The Defense Post, 09. 11. 2022. <https://www.thedefensepost.com/2022/11/09/norway-howitzers-armored-vehicles-south-korea/>
- Soylu, Ragip: *Turkey accidentally reveals secretly developed short-range ballistic missile*. Middle East Eye, 20. 10. 2022. <https://www.middleeasteye.net/news/turkey-ballistic-missile-short-range-secret-accidentally-revealed>
- Sutton, H. I.: *China Navy Reveals New Large Underwater Robot Which Could Be A Game Changer*. Forbes, 01. 10. 2019. <https://www.forbes.com/sites/hisutton/2019/10/01/china-reveals-new-robot-underwater-vehicle-hsu-001/?sh=49b82a2d1991>
- Trimble, Stephen: *New long-range missile project emerges in US budget*. Flight Global, 02. 11. 2017. <https://www.flightglobal.com/helicopters/new-long-range-missile-project-emerges-in-us-budget/125963.article?adredir=1>
- US Navy's ORCA XLUUV 64% Over Budget, 3 Years Late. Naval News, 29. 09. 2022. <https://www.navalnews.com/naval-news/2022/09/us-navys-orca-xluuv-64-over-budget-3-years-late/>

ABSTRACT

FOCUS

Gen. (Ret.) Tibor Benkő: *The key to successful military development (1.)* 3

Facing the challenges of the 21st century, or the successful management of the risks and dangers that have arisen, is impossible without modern, continuously upgraded military equipment. It is also impossible without, among other things, the provision of comprehensive support, including the continuous availability of financial resources. However, the combination of "money, horses, and weapons" is merely the bear necessity and indispensable condition for successful operations, since the creation and continuous maintenance of military capability has countless factors. Of these, the establishment and full provision of human resource capacity should be highlighted. Among others, this is the reason why the national defence leadership has put the loyal man committed to his nation and country, the well-trained soldier equipped with modern assets and modern personal equipment, at the centre of the National Defence and Armed Forces Development Program in recent years.

Keywords: force development, human resources, military capability, modern equipment, modern equipment

ORGANIZATION AND FORCE DEVELOPMENT

Capt. János Csengeri: *Multidomain operations and some of their air force-related characteristics* 16

In his paper, the author deals with the nature, antecedents, and development of a novel approach to warfare, of the so-called Multi-Domain Operations (MDO), or more recently labelled as Joint All-Domain Operations (JADO), as well as with some of its characteristics relating to the air force. The article first provides a review of the literature, followed by a summary of the fundamentals of the warfare concept under scrutiny. The third major part includes an analysis of the characteristics of the air force, followed by a summary and the formulation of conclusions.

Keywords: multidomain operations, warfare, joint operations, air force

INTERNATIONAL

Balázs Csongor Veress: *The use of minority rights as a tool for hybrid warfare* 29

In the concept of hybrid warfare, the legal dimension in some cases takes on an increasingly prominent role in current conflicts. Legal warfare, as one of the elements of fourth-generation warfare, uses international law as a tool of war in bad faith. In his study, the author examines the problem of weaponizing minority rights.

Keywords: hybrid warfare, legal warfare, weaponizing minority rights

István András Túrke: *President Macron's Africa policy in the Sahel-Saharan region, 2017-2022* 41

In France, the presidency of Emmanuel Macron returned the somewhat hypocritical French foreign policy previously associated mainly with President Nicolas Sarkozy (2007-2012). It is a course with a lot of initiatives, heavy media cover, and sometimes – mainly in connection with the migrant issue and climate policy – as appropriate, it excels in criticising and lecturing France's partners. The following analysis reviews the goals and actors of Macron's Africa policy, then reviews the geopolitics of the Sahel region and the antecedents of the fight against terrorism, presents the main results of operations Barkhane, Task Force Saber and Task Force Takuba, and finally provides an insight into the details of the reorganizations.

Keywords: President Macron, African politics, Barkhane, Task Force Sabre, Task Force Takuba

COMMAND, TRAINING

Lt. Col. Csaba Sásik: *Some dilemmas of military social work* 64

Helping professions (e.g. social work, psychology) "coming from outside" the special world of the armed forces are mostly integrated into the organizational structure of the military formally and also become part of the military community with a specific culture, operating within a hierarchical organizational framework. This complicated situation, which can also be described as "dual identity" or "dual loyalty",

may pose significant challenges and serious ethical/moral dilemmas for professional helpers who "become soldiers" and are socialized in civilian circumstances. This paper reviews such potential problems, decision-making situations, as well as professional recommendations for constructive solutions, thereby providing assistance in solving similar problems of professional helpers serving in the Hungarian Defence Forces.

Keywords: military social work, military psychology, military (organizational) culture, dual professional identity/dual loyalty, professional ethical dilemmas

LOGISTICS

Maj. Péter Éles: *The life cycle of ammunition – from central storage to removal from the system* 80

This study deals with a special area, less well-known even in professional circles: the life cycle of ammunition – from their delivery to the central storage facilities to their removal from the system. After the conceptual definition of the life cycle, the paper guides the reader through the specific stages of the ammunition life cycle. Particular emphasis is placed on the final stage of the ammunition life cycle, highlighting the case when the ammunition is not used as intended, i.e. it is not fired. The article presents the ways of managing stocks of inept and redundant ammunition, and answers the questions why such management is important, and what its characteristics are.

Keywords: ammunition, life cycle, disassembly, destruction

MILITARY HISTORY

Col. Tibor Balla: *Ludovika Academy commander alumni of the Royal Hungarian Defence Force – 1914-1918 (2.)* 91

After 1868, the Royal Hungarian Defence Force was part of the armed forces of the Austro-Hungarian Monarchy, although comprising only their second echelon. The military careers of the 14 leading generals of the Royal Hungarian Defence Force, who held various general ranks during the First World War, and graduated from the Ludovika Academy of the Royal Hungarian Defence Force are less well known. Even in the period after 1919, eight of them played a significant role in the National Army and the Royal Hungarian Defence Forces. In the first part of his study, paying special attention to their social background and embeddedness, as well as their professional preparedness the author uses historical-statistical and sociological methods to analyse the personal data of the best-known imperial and royal generals who were under investigation and commanded the Hungarian troops during the First World War.

Keywords: Royal Hungarian Defence Force, Ludovika Academy, World War I, imperial and royal generals, military career

Brig. Gen. (Ret.) Sándor Fórizs (Nat. Police): *Joint HDF - Border Guard military exercises in 1951-1952* 112

Based on archival documents the article deals with the participation of border guard units in two major military exercises that took place in 1951 and 1952. It presents the ideas and main elements of the exercises, the tasks assigned to the border guard sub-units, the organization and armament of the participating border guard battalion, and the structure of preparation for the activity. As background information, the reader gains an insight into some specifics of the situation of the Border Guard in 1951–52, and through the exercise scenario, into the ideas of the top leadership of the national defence regarding a possible war.

Keywords: Border Guard, Border Guard battalion, exercise, battalion organization, training

FORUM

István Rakaczki: *The Russian chaos theory* 123

The study allows for tracing the changes in classical warfare since the Russian revolutions of 1917. In it, the process of propaganda and disinformation coming to the fore are presented, followed by the Gerasimov doctrine, which encapsulates modern Russian chaos theory. According to the author, it is the revival of Russian imperial ideals that led to the annexation of Crimea, and then to the aggression against Ukraine in 2022; the armed continuation of the hybrid war created a new situation in Europe.

Keywords: information chaos, Gerasimov doctrine, Putin's aspirations, Crimean peninsula, aggression against Ukraine

- Csaba Komáromi: *In memory of a combat engineer unit* 138
Szeged has always been an important military city. An article published a couple of years ago (Műszaki katonák a napfény városában [Engineer soldiers in the city of sunlight], Honvéd Altiszti Folyóirat, issue 2020/2), was already devoted to the engineer troops serving here. This article is a specific commemoration of an engineer unit in Szeged, the 60th Engineer Brigade, as this year marks the 25th anniversary of the disbandment of the unit.
Keywords: formation history, Hungarian People's Army, Hungarian Defence Forces, engineer units, Szeged Engineer Brigade
- Jolán Gáspár Apagyiné: *European space policy – the Hungarian UniSpace program* 148
A report on the scientific conference entitled "European Space Policy – Ambitions, Autonomy and Security" organized by the Research Institute for Space Law and Policy of the National University of Public Service (NKE), held on 13th October 2022.

REVIEW

- Maj. Mór Milán Markovics: *On the relationship between religion and security* 150
The author reviews the book "On Some Issues of the Relationship between Religion and Security" for the readers.
- (Ret.) Csaba Gál: *International military and military technology review* 154
A summary of the latest news in the international military and military technology press.

KÉZZELFOGHATÓ HADTÖRTÉNELEM

ZRINYI KIADÓ

„MÚZEUM A DOBOZBAN”

SHOP.HMZRINYI.HU

Cikkeink elérhetőek honlapunkon is!

www.honvedsegiszemle.hu
www.hungariandefencereview.com

A Honvédségi Szemle és a Hungarian Defence Review legfrissebb számai honlapunkon is olvashatók. Csak kattintson a honvedsegiszemle.hu vagy a hungariandefencereview.com linkre, és máris elolvashatja legújabb számaink írásait, sőt akár aktuális számunk teljes tartalmát is. Az egyes tanulmányokra kattintva bővebb információkat szerezhet szerzőinkről, és megtudhatja, hogy melyek folyóiratunk legnépszerűbb írásai. Ha érdeklí, a Hírek menüpont alatt ízelítőket olvashat az aktuális számunkban megjelenő hadihíreinkből is.

A honlapon ezenfelül megismerheti szerkesztőbizottságunk és szerkesztőségünk tagjait, szerzői útmutatónkát, bírálati folyamatunkat, etikai és adatvédelmi nyilatkozatunkat, valamint archiválási politikánkat – egyszerűen mindazt, ami lapunkat mértékadó folyóirattá tette.

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható
a honvedsegiszemle.hu weboldalon.

ZRÍNYI KIADÓ